

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra politologie a evropských studií

Mgr. Monika Brusenbauch Meislová

Evropeizace české zahraniční rozvojové spolupráce

Disertační práce

Školitel: Doc. Dan Marek, Ph.D., M.A.

OLOMOUC 2011

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto disertační práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci, 1. prosince 2011

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala zejména svému školiteli doc. Danu Markovi, Ph.D., M.A. za jeho vstřícnost při odborném vedení práce, obohacující komentáře a velmi přínosné podněty. Zároveň děkuji i Dr. Simonu Lightfootovi za poskytnutí zajímavých materiálů a cenných doporučení. Mé poděkování patří i manželovi Jiřímu, rodičům Milanovi a Ireně, bratru Milanovi a celé rodině za jejich všestrannou a neutuchající podporu.

OBSAH

ÚVOD.....	7
1 TEORETICKO-METODOLOGICKÝ RÁMEC.....	20
1.1 Metodologické ukotvení.....	20
1.1.1 Vymezení předmětu zkoumání.....	20
1.1.2 Jednopřípadová studie.....	22
1.1.3 Metodologické a konceptuální problémy evropeizace.....	24
1.2 Operacionalizace konceptuálního aparátu.....	28
1.2.1 Koncept policy analysis.....	28
1.2.2 Koncept evropeizace.....	30
1.2.2.1 První generace evropeizačního výzkumu.....	31
1.2.2.2 Druhá generace evropeizačního výzkumu.....	33
1.2.2.3 Problematika vnitřních změn.....	37
1.2.3 Koncept zahraniční rozvojové spolupráce.....	39
1.2.3.1 Geneze základních přístupů k ZRS.....	39
1.2.3.2 Vymezení ZRS.....	41
1.2.3.3 Identifikace analytických dimenzí ZRS.....	45
2 HISTORICKÝ, LEGISLATIVNÍ A KONCEPČNÍ RÁMEC ZRS NA ÚROVNI EU A ČR	49
2.1 Úroveň EU.....	49
2.1.1 Historický rámec ZRS.....	49
2.1.2 Legislativní a koncepční rámec ZRS.....	55
2.2 Úroveň ČR.....	64
2.2.1 Historický rámec ZRS.....	64
2.2.2 Legislativní a koncepční rámec ZRS.....	67
3 ZRS V KONTEXTU PŘÍSTUPOVÉHO PROCESU.....	71
3.1 Průběh negociací v oblasti ZRS.....	73
3.2 Monitoring oblasti ZRS ze strany EU.....	75
3.3 Podpora ČR ze strany EU v rámci příprav na členství.....	78
4 PROJEVY EVROPEIZACE V ANALYTICKÝCH DIMENZÍCH ZRS.....	81
4.1 Cíle ZRS.....	81
4.1.1 Analýza původní domácí praxe.....	81
4.1.2 Analýza evropeizačního faktoru.....	81
4.1.3 Analýza nové domácí praxe.....	83
4.1.4 Shrnutí kapitoly.....	85
4.2 Principy ZRS.....	87
4.2.1 Analýza původní domácí praxe.....	87
4.2.2 Analýza evropeizačního faktoru.....	87
4.2.3 Analýza nové domácí praxe.....	92
4.2.3.1 Princip koordinace.....	92

4.2.3.2 Princip komplementarity.....	104
4.2.3.3 Princip koherence.....	105
4.2.4 Shrnutí kapitoly.....	110
4.3 Institucionalizace a formulace ZRS.....	112
4.3.1 Institucionální rámec pro formulaci ZRS.....	112
4.3.1.1 Analýza původní domácí praxe.....	112
4.3.1.2 Analýza evropeizačního faktoru.....	113
4.3.1.3 Analýza nové domácí praxe.....	117
4.3.1.3.1 Domácí institucionální rámec ZRS.....	117
4.3.1.3.2 Participace na formulaci ZRS EU.....	125
4.3.2 Vztah mezi státem a nestátními aktéry v oblasti ZRS.....	150
4.3.2.1 Analýza původní domácí praxe.....	150
4.3.2.2 Analýza evropeizačního faktoru.....	151
4.3.2.3 Analýza nové domácí praxe.....	152
4.3.2.3.1 Vztah státu a nevládních neziskových subjektů.....	152
4.3.2.3.2 Vztah státu a podnikatelských subjektů.....	155
4.3.3 Shrnutí kapitoly.....	157
4.4 Sektorová a teritoriální orientace ZRS.....	159
4.4.1 Sektorová orientace ZRS.....	159
4.4.1.1 Analýza původní domácí praxe.....	159
4.4.1.2 Analýza evropeizačního faktoru.....	161
4.4.1.3 Analýza nové domácí praxe.....	162
4.4.2 Teritoriální orientace ZRS.....	167
4.4.2.1 Analýza původní domácí praxe.....	167
4.4.2.2 Analýza evropeizačního faktoru.....	169
4.4.2.3 Analýza nové domácí praxe.....	171
4.4.3 Shrnutí kapitoly.....	180
4.5 Implementace ZRS	182
4.5.1 Analýza původní domácí praxe.....	182
4.5.2 Analýza evropeizačního faktoru.....	183
4.5.3 Analýza nové domácí praxe.....	184
4.5.4 Shrnutí kapitoly.....	190
4.6 Finanční aspekty ZRS.....	192
4.6.1 Podíl a charakter multilaterální složky ZRS.....	192
4.6.1.1 Analýza původní domácí praxe.....	192
4.6.1.2 Analýza evropeizačního faktoru	192
4.6.1.3 Analýza nové domácí praxe.....	193
4.6.2 Objem finančních prostředků alokovaných na ZRS.....	196
4.6.2.1 Analýza původní domácí praxe.....	196
4.6.2.2 Analýza evropeizačního faktoru.....	197
4.6.2.3 Analýza nové domácí praxe.....	200
4.6.3 Shrnutí kapitoly.....	203
ZÁVĚR	205
SOUPIS PRAMENŮ A LITERATURY	212
SEZNAM ZKRATEK.....	255
ABSTRAKT.....	257

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Dopady evropeizace na domácí úroveň politiky	29
Tabulka č. 2: Základní rozdíly mezi první a druhou generací evropeizačního výzkumu ...	30
Tabulka č. 3: Podíl NNO na bilaterálních projektech české ODA v letech 2002 a 2003 ...	183
Tabulka č. 4: Podíl NNO na bilaterálních projektech české ODA v letech 2004 až 2010 ..	185
Tabulka č. 5: Podíl multilaterální a bilaterální ODA v letech 2001 až 2003	192
Tabulka č. 6: Podíl příspěvku ČR do rozpočtu EU alokovaný na ZRS EU v letech 2004 až 2012	194
Tabulka č. 7: Podíl multilaterální a bilaterální ODA v letech 2004 až 2010	195
Tabulka č. 8: Indikátory objemu finančních prostředků alokovaných na ODA v letech 1999 až 2003	197
Tabulka č. 9: Přehled finančních závazků přijatých na úrovni EU (min. poměr ODA/HND)	198
Tabulka č. 10: Indikátory objemu finančních prostředků alokovaných na ODA v letech 2004 až 2012	201

ÚVOD

Představení tématu práce

Tématem předkládané disertační práce je evropeizace¹ české zahraniční rozvojové spolupráce² (ZRS). Česká republika (ČR) patří v současnosti k 37 nejbohatším zemím světa (Světová banka 2011a) a jako člen Evropské unie (EU) a mezinárodního společenství demokraticky a ekonomicky vyspělých zemí uznává princip solidarity mezi lidmi a mezi státy navzájem a přijímá svůj díl odpovědnosti při řešení globálních problémů. Jedním z výrazů tohoto postoje je ZRS, jež je v ČR vnímána jako integrální součást zahraniční politiky (MZV ČR 2005b: 99; MZV ČR 2006: 20, 127; MZV ČR 2007: 30; MZV ČR 2008a: 4; MZV ČR 2009: 143; MZV ČR 2010c: 226; MZV ČR 2011b: 2; Vláda ČR 2004). Systém ZRS prošel po roce 1995, kdy došlo k obnovení českých rozvojových aktivit, dynamickým vývojem a významnými proměnami, přičemž jednu z největších výzev pro něj představovala (a i nadále představuje) participace ČR na evropském integračním procesu.³

V kontextu EU je rozvojová spolupráce jednou z nejstarších politik a klíčovou unijní aktivitou směřovanou do zahraničí (Birchfield 2007; Holden 2009: 22; Krichewsky 2003: 5; Morgera, Durán 2004: 152). EU je spolu se svými členskými zeměmi globálně největším donorem, poskytujícím více než polovinu celosvětové ZRS (Birchfield 2007: 16; Borell 2008; Carbone 2007: 1; Carbone 2011: 157; Development Strategies 2011; Grimm 2008: 7; Hoebink 2010: 12; Reisen 2007: 29-30; Youngs 2010: 98).⁴ V mezinárodní politice rozvojové

---

¹ Koncept evropeizace se potýká se značnou terminologickou nejednotností, což dokazuje skutečnost, že se v české akademické literatuře tento neologismus vyskytuje v několika jazykových modalitách: evropeizace, europeizace, evropeanizace či europeanizace (Dančák, Fiala, Hloušek 2005: 12; Zemanová 2007: 31). V anglosaském prostředí se pak nejčastěji využívají pojmy *evropeization* a *europeanization*, přičemž druhé označení mírně převládá (Dančák, Fiala, Hloušek 2005: 12). Pro účely této práce byl zvolen tvar evropeizace, ke kterému se mj. kloní i brněnský Mezinárodní politologický ústav a který postupně přebírá i většina české politologické obce.

² Terminologie je v oblasti ZRS poměrně neustálená; lze se setkat s termíny jako zahraniční rozvojová spolupráce (anglicky *foreign development cooperation*), rozvojová spolupráce (*development cooperation*), rozvojová pomoc (*development aid*), rozvojová asistence (*development assistance*) či zahraniční pomoc (*foreign aid*). Zatímco termín *foreign aid* je typický zejména pro Spojené státy americké, v Evropě převládá používání pojmu *development aid*. Jakkoli někteří autoři používají tato označení synonymicky (viz např. Barratt 2008; Brown 2009; Lancaster 2000; Lancaster, Van Dusen 2005), autorka preferuje v souladu s trendy mezinárodní rozvojové konstituce i českým legislativním systémem výraz zahraniční rozvojová spolupráce. Důvodem je skutečnost, že zatímco tato varianta v sobě implicitně nese odkaz na oboustrannou spolupráci založenou na principu partnerství a poptávce ze strany příjemce, rozvojová pomoc odkazuje na pomoc poskytovanou na bázi dobročinnosti, paternalismu a hierarchického vztahu zúčastněných stran (Breuning 2002: 369). Ne všichni autoři však s tímto přístupem souhlasí a specificky upřednostňují termín rozvojová pomoc, který podle nich přesněji reflektuje realitu mocenských vztahů mezi donory a recipienty (viz např. Degnbol-Martinussen, Engberg-Pedersen 2005; Haan 2009). V případě ustálených a zavedených slovních pojmů jako např. vázaná pomoc či přímá rozpočtová pomoc, je v textu nicméně ponechán termín pomoc.

³ Termíny evropská integrace či evropský integrační proces jsou v textu pojímány v souvislosti s genezí ES/EU.

⁴ Konkrétně se v současné době jedná o 58 % světové ZRS; v letech 2004 až 2010 tento podíl činil 57 % (Evropská komise 2011: 2a).

spolupráce tak EU představuje naprosto zásadního aktéra (Birchfield 2008: 294; Mold 2007a: 237; Nugent 2006: 512; Schrijver 2009: 186, 189; Sicurelli 2010: 1), přičemž význam rozvojové problematiky v její agendě neustále vzrůstá (Carbone 2007: 2; Lightfoot 2008: 129).

Vstupem do EU se ČR zapojila do systému poskytování ZRS EU a získala nárok na rovnoprávnou spoluúčasť na rozhodovacích procesech v unijních institucích zabývajících se touto oblastí. V rámci přístupového procesu musela rovněž převzít veškeré rozvojové *acquis communautaire*⁵, což pro českou ZRS implikuje řadu práv i povinností. V důsledku toho přineslo členství v EU české ZRS a jejím aktérům mnoho kvalitativních i kvantitativních změn, a to s ohledem na její bilaterální i multilaterální komponent. Předmětem disertační práce je právě analýza těchto změn, jimiž česká ZRS v souvislosti se členstvím země v EU prochází.

Zdůvodnění výběru tématu

Téma evropeizace české zahraniční rozvojové spolupráce si autorka zvolila z několika důvodů. Jednak představuje její dlouhodobý studijní a badatelský zájem a umožňuje jí navázat na její předchozí výzkumnou činnost na tomto poli. Dalším kritériem výběru byla politická a společenská relevance tématu. ZRS je jedním z klíčových nástrojů při eliminaci chudoby a snižování prohlubující se nerovnováhy mezi vyspělou a zaostávající částí světa. Zároveň je i námětem do jisté míry kontroverzním a vnitřně rozporným, neboť se neustále objevují pochybnosti o její efektivitě a produktivitě.⁶ Pro výzkum je neméně zajímavá i skutečnost, že v ČR dochází k postupnému růstu politické váhy a společenského významu rozvojové agendy, stejně jako jejího zastoupení ve veřejné debatě (CONCORD 2009: 8; Dub 2010; FoRS 2009a: 22; FoRS, Glopolis; Horký 2010c: 342; Němec 2010; Schwarzenberg 2007: 1).

Roli motivačního faktoru hraje i výzkumná relevance tématu, neboť evropeizace ZRS představuje velmi nosné a podnětné téma se silným badatelským potenciálem (srov. Lightfoot 2008: 128; Vittek, Lightfoot 2009: 22). Jakkoli se však jedná o zajímavou oblast hodnou detailního výzkumu, je problematika evropeizace nových členských států EU⁷ v oblasti ZRS

---

⁵ Jako rozvojové *acquis communautaire* (zkráceně rozvojové *acquis*) se označuje komunitární právo upravující oblast ZRS.

⁶ Blíže k této problematice viz např. Bealinger 2006; Calderisi 2007; Collier 2008; Easterly 2008; Grant, Nijman 1998; Haan 2009; Mavrotas 2010; Moyo, Ferguson 2009; Riddell 2007; Schabbel 2007; Tarp 2010.

⁷ Nebude-li výslovně uvedeno jinak, jako nové členské státy EU je v textu pojímáno 12 zemí, které vstoupily do EU v roce 2004 a 2007. 15 států, jež byly členy EU před východním rozšířením, se v předkládané práci označují jako původní členské země EU.

zatím jen minimálně prostudovaná, a to jak ze strany české, tak do jisté míry i zahraniční akademické komunity. Vzhledem k tomu, že v ČR nebyla – až na jedinou výjimku - na zvolené téma doposud publikována žádná ucelená studie, je jedním z *raison d'être* této disertační práce snaha přispět k rozvoji výzkumného pole evropeizace v českém kontextu, stejně jako ke stále ještě nepřilíš rozvinuté (byť sílící) odborné diskuzi a tematizaci české zahraniční rozvojové spolupráce a jejích proměn.

Dalším významným prvkem, který přispěl k výběru ZRS coby oblasti ke sledování konkrétních dopadů evropeizace, je velmi zajímavá a jedinečná povaha politiky ZRS EU, kterou Amelia Hadfield označuje za „originální rys vnějších činnosti EU“ (Hadfield 2007 in Lightfoot 2010: 330) a Maurizio Carbone za „jedinečný případ v oblasti mezinárodní rozvojové spolupráce“ (Carbone 2007: 1; Carbone 2011: 157). K distinktivním znakům této politiky patří skutečnost, že ZRS poskytuje jednak Evropská unie (dříve Evropské společenství⁸) jako celek prostřednictvím Evropské komise (EK) a jednak jednotlivé členské státy. EU se tak profiluje paralelně jako bilaterální i multilaterální donor (Carbone 2007: 1; Carbone 2011: 157; Holden 2009: 3; Orbie, Versluys 2008: 67, 70). Maastrichtská smlouva zařadila ZRS mezi komunitární politiky spadající do prvního pilíře a zároveň ji definovala jako oblast smíšené kompetence (Carbone 2004: 242; Cremona 2011: 252; Lister 1997: 22; Matthews 2007: 504, Morgera, Durán 2004: 153; Nello 2005: 442; Orbie, Versluys 2008: 67; Reisen 2007: 47; Schrijver 2009: 187). I dnes (po vstupu Lisabonské smlouvy v platnost) patří ZRS do oblasti smíšené kompetence, což znamená, že pravomoci EU v této oblasti nejsou exkluzivní (Cremona 2011: 252; Nugent 2006: 515). ZRS EU a členských států tak působí souběžně a jejich aktivity se v této oblasti nesubstituují, nýbrž vzájemně doplňují a posilují. Jinými slovy, EU provádí samostatnou rozvojovou politiku nezávisle na rozvojových projektech členských zemí a zároveň jim nebrání ve sjednávání a realizaci jejich bilaterálních a multilaterálních rozvojových aktivit (Farrel 2007: 304; Granell 2005: 2). Navzdory tomu se však EU a její instituce snaží ZRS svých členských států významným způsobem ovlivňovat a formovat dle vlastních preferencí (Escribano, Lorca 2005: 135; Jelínek 2004b: 1; Palouš 2007: 2; Rada pro ZRS 2010a: 5); Evropská komise např. může v zájmu zajištění kompatibility unijní a národní⁹ rozvojové politiky podniknout jakoukoli iniciativu. Lze

---

⁸ Co se pojmosloví Evropská unie/Evropské společenství (ES) týká, Lisabonská smlouva, která vstoupila v platnost 1. prosince 2009, zrušila pilířovou strukturu, sloučila Evropskou unii a Evropské společenství v jednu entitu s jednotnou právní subjektivitou a s jednotným názvem Evropská unie. S výjimkou pasáží, které se specificky vztahují k období 1957-1992, tak bude z tohoto důvodu a s ohledem na přehlednost textu v disertační práci používán pojem EU, resp. rozvojová politika EU. V případě reference na samostatnou zahraniční rozvojovou spolupráci realizovanou v gesci Evropské komise, bude použit termín ZRS realizovaná Evropskou komisí, popř. ZRS Evropské komise.

⁹ Termín národní je v této práci pojímán synonymicky s termíny státní a vnitrostátní, potažmo i domácí.

shrnout, že EU v oblasti ZRS zastává duální roli – zatímco v roli první implementuje svoji vlastní politiku rozvojové spolupráce, v roli druhé koordinuje a ovlivňuje národní politiky ZRS členských zemí (Orbie, Versluys 2008: 68).¹⁰

Oblast ZRS nadto nabízí velmi zajímavé vhledy do vstupního procesu (Carbone 2004 in Vittek, Lightfoot 2009: 2; Lightfoot 2010: 330) a do tvorby politiky v zemích nacházejících se v post-tranzitním období (Lightfoot 2010: 329).

Autorka zároveň reflektuje aktuální badatelské trendy a soudobou vlnu výzkumu evropeizace, neboť vliv členství v EU na nové členské státy je v rámci dnešního politologického diskursu oblíbenou a dynamicky se rozvíjející oblastí. Slovy Břetislava Dančáka, Petra Fialy a Víta Hlouška se jedná o „nový a slibný pramen výzkumných agend i teoretických úvah“ (Dančák, Fiala, Hloušek 2005: 22); Kevin Featherstone v tomto kontextu dokonce užívá termínu „módní“ (Featherstone 2003: 3). Velmi aktuální je zároveň i téma jako takové; o to zajímavější, že jak česká, tak unijní politika ZRS procházejí progresivním (a mnohdy nesnadno uchopitelným) vývojem (Hoebink 2010: 7-9, 19; Holden 2009: 4; Holland 2002: 17; Lundsgaarde 2011: 4; Maxwell et al. 2003; Mold 2007a: 240; Mold, Page 2007: 12; Smith 2007: 231; Vencato 2007: 2-3).

Základní metodologická východiska

Výzkumným cílem práce je ozřejmit změny v oblasti české zahraniční rozvojové spolupráce související se vstupem ČR do EU.¹¹ Autorka v textu usiluje o verifikaci, resp. falzifikaci následující hypotézy: „Přestože patří zahraniční rozvojová spolupráce do oblasti smíšené kompetence a pravomoci EU v ní nejsou exkluzivní, je v ČR tato oblast ve všech třech sférách politiky (*polity*, *policy* a *politics*) součástí empiricky dokumentovatelných evropeizačních procesů, a to nejen ve směru *top-down*, ale i ve směru *bottom-up*.“

Za účelem dosažení maximální vypovídací hodnoty bude tato hypotéza ověřována zvlášť v rámci svých dvou klíčových dimenzí, a to na základě rovnocenných parciálních hypotéz (subhypotéz), které jsou formulovány následujícím způsobem:

- Subhypotéza č. 1: „Přestože patří zahraniční rozvojová spolupráce do oblasti smíšené kompetence a pravomoci EU v ní nejsou exkluzivní, je v ČR tato oblast součástí empiricky dokumentovatelných evropeizačních procesů, a to nejen ve směru *top-down*, ale i ve směru *bottom-up*.“

---

¹⁰ Marco Brunazzo tak označuje politiku zahraniční rozvojové spolupráce za kvazi-supranacionální (Brunazzo 2009 in Sicurelli 2010: 18).

¹¹ Autorka se záměrně vyhýbá formulaci „po vstupu ČR do Evropské unie“, neboť celá řada evropeizačních procesů působí na kandidátské země již v rámci přístupového procesu.

- Subhypotéza č. 2: „Přestože patří zahraniční rozvojová spolupráce do oblasti smíšené kompetence a pravomoci EU v ní nejsou exkluzivní, je v ČR tato oblast ve všech třech sférách politiky (*polity*, *policy* a *politics*) součástí empiricky dokumentovatelných evropeizačních procesů.“

Z logiky tohoto vědeckého postupu vyplývá, že parciální subhypotézy jsou podřazeny hypotéze hlavní a falzifikace jedné z nich automaticky ústí ve falzifikaci hypotézy hlavní. Analogicky k identifikovaným subhypotézám jsou nastaveny i dvě výzkumné otázky.

- Výzkumná otázka č. 1: „Je oblast české zahraniční rozvojové spolupráce součástí empiricky dokumentovatelných evropeizačních procesů ve směru *top-down* i *bottom-up*?“
- Výzkumná otázka č. 2: „Je oblast české zahraniční rozvojové spolupráce součástí empiricky dokumentovatelných evropeizačních procesů ve všech třech sférách politiky (*polity*, *policy* a *politics*)?“

Na základě stanovené hypotézy byl proveden výběr adekvátních metod, které umožní zkoumat vědecký objekt v celé jeho šíři a komplexitě. Autorka vychází z empiricko-analytického přístupu, který, dle Blanky Říchové, „preferuje takové výroky, které nejsou ovlivněny apriorními soudy, [...] zdůrazňuje nestrannost, odbornou kritiku a potřebu prověřovat, objektivizovat dosažené poznatky“ (Říchová 2000: 21). Předkládaná práce je kvalitativně založenou jednopřípadovou studií, v níž objekt výzkumu představuje česká ZRS. S ohledem na typologii jednopřípadových studií se řadí mezi tzv. disciplinované interpretativní případové studie. Práce má longitudinální design, v jehož rámci jsou porovnávány podoby domácí praxe ve dvou časových obdobích: před a po začátku působení evropeizačních vlivů. S ohledem na vztah k časové ose je aplikován diachronní přístup, který dovoluje zabývat se vývojem daného jevu v delším časovém úseku. Rovněž se jedná o studii *ex-post*, jelikož je zkoumán již existující stav.

Co se mechanismu výzkumu týká, práce zkoumá příčinné souvislosti mezi aktivitami na úrovni EU a konkrétními implikacemi pro českou ZRS. Jinými slovy analyzuje dopady členství ČR v EU v oblasti ZRS a hodnotí míru vlivu EU na utváření její podoby, a to prostřednictvím kvalitativní analýzy v šesti analytických dimenzích. Při vyhodnocování změn na domácí úrovni zohledňuje práce rozdíl mezi koncepční rovinou (oficiálními strategickými, koncepčními a programovými dokumenty a prohlášeními) a faktickými (reálnými) změnami.

Důležité je rovněž zdůraznit, že práce je zaměřena nejen na státní, ale i na nestátní¹² aktéry rozvojové konstituce (zejména nevládní neziskové organizace /NNO/ a podnikatelské subjekty), a soustředí se jak na kvalitativní, tak kvantitativní dimenze ZRS a její bilaterální i multilaterální komponent.

Představení základního konceptuálního rámce

Stanovená hypotéza a konstrukce výzkumu determinuje poměrně široké vymezení konceptuálního aparátu a teoreticko-analytických nástrojů, kterých předložená disertační práce využívá. Autorka operuje se třemi stěžejními teoreticko-analytickými koncepty, jimiž jsou *policy analysis*, evropeizace a zahraniční rozvojová spolupráce.

V souvislosti s aplikací konceptu *policy analysis* pracuje autorka s trojdimenzionálním dělením politiky na *polity*, *policy* a *politics*.¹³ V soudobém politologickém výzkumu představuje tento koncept jeden z jeho základních stavebních kamenů a stěžejních nástrojů zkoumání, jehož využití je natolik široké, že přesahuje samotnou oblast politologické vědy (Vykoupilová 2004). Výzkum evropeizace v kontextu *policy analysis* různým způsobem sleduje vnitřní změny ve všech třech domácích úrovních dimenze politiky, tedy v rámci politického systému (sféra *polity*), politického procesu (sféra *politics*) i v rámci jednotlivých politik (sféra *policy*). Tato studie si bude všimnout vnitřních změn ve všech třech obsahových aspektech politiky.

Koncept evropeizace, jenž se označuje za „jeden z nejvlivnějších konceptů současného politologického bádání“ vůbec (Šlosarčík 2006: 4), je dnes hojně a progresivně vyžívaným přístupem ke studiu vzájemných vazeb a interakcí mezi úrovní EU na straně jedné a domácími politickými systémy na straně druhé (Hloušek, Pitrová 2009: 15). I tato disertační práce jej aplikuje coby stěžejní teoretický koncept, pomocí něhož se bude snažit ozřejmit změny v oblasti české ZRS v souvislosti se vstupem ČR do EU. Zvolený přístup odpovídá tzv. druhé generaci evropeizačního výzkumu a evropeizace je zde pojímána komplexně jako dynamický a dvousměrný proces interakce mezi domácím a evropským prostředím v intencích definice Kennetha Dysona a Klause H. Goetze. Práce tedy sleduje proces kvalitativních i kvantitativních domácích změn ve směru *top-down* i *bottom-up*. Současně aplikuje - s použitím terminologie Kevina Featherstonea - minimalistické pojetí evropeizace,

---

¹² Autorka v tomto kontextu preferuje v souladu s pojmoslovím uplatňovaným na úrovni EU (viz např. Evropská komise 2002a: 5) adjektivum nestátní před termínem nevládní, a to z důvodu jeho snazší rozlišitelnosti od pojmu nevládní neziskové organizace, popř. nevládní neziskový sektor.

¹³ S ohledem na skutečnost, že identifikace ekvivalentů není v češtině nejsnadnější, je v rámci české politologické obce běžné užívání anglických termínů (Veselý 2007: 31-32). V souladu s touto praxí i praxí jiných neanglických politologií preferuje tento přístup i tato disertační práce.

v jehož rámci tento fenomén odkazuje výhradně k Evropské unii, nikoli Evropě jako celku (Featherstone 2003: 3).

Dalším z klíčových konceptů, o něž se předložená práce opírá, je koncept zahraniční rozvojové spolupráce. Pro účely výzkumu bylo nezbytné identifikovat konstitutivní komponenty, jejichž pomocí lze charakterizovat obecnou podobu ZRS jako celku. Jelikož neexistuje jeden všeobecně přijímaný výčet esenciálních prvků ZRS, vytváří autorka na základě poznatků z teoretické literatury a dosavadních výzkumných počínů v této oblasti vlastní konceptuální rámec, který umožní komparaci ZRS v čase.

Strukturace práce

Strukturace disertační práce je determinována nastaveným vědeckým postupem. Její jádro tvoří dvě do značné míry provázané oblasti: teoreticko-metodologická část, jež vytváří elementární rámec a předpolí pro další analýzu, a samotná analytická část. Celkově práce sestává ze čtyř hlavních celků.

První část představuje teoreticko-metodologický rámec rozčleněný do dvou sekcí. První z nich se věnuje metodologickému ukotvení disertační práce, v jehož rámci konkretizuje a specifikuje hranice rozsahu výzkumu (tematicky, časově i geograficky), prezentuje zvolené metody a zdůvodňuje jejich selekci. Opomenuta není ani reflexe inherentních metodologických a konceptuálních problémů evropeizace a limitů při tvorbě práce. Následující část zasazuje předmět výzkumu do adekvátního teoretického a konceptuálního rámce. Pozornost je zde věnována systematické operacionalizaci konceptuálního aparátu, s nímž předkládaná studie operuje, tedy konceptu *policy analysis*, konceptu evropeizace a konceptu zahraniční rozvojové spolupráce. U všech těchto tří konceptů existuje mnoho rozmanitých úhlů pohledu, východisek a interpretací, jak chápat, definovat a používat s nimi spojené pojmové aparáty a proměnné, a proto je třeba je na samém začátku precizovat, systematizovat a kriticky zhodnotit. Jak již bylo naznačeno výše, jelikož je evropeizace ZRS tématem z výzkumného hlediska dosud výrazně podhodnoceným, bylo nejprve nutné vyvinout potřebný analytický aparát a identifikovat konstitutivní komponenty ZRS, v jejichž rámci budou evropeizační procesy a vlivy zkoumány.

Pro potřeby začlenění zkoumané problematiky do širšího kontextu se druhá část disertační práce soustředí na charakteristiku politiky ZRS na evropské a české úrovni. Pozornost je odděleně v rámci jednotlivých úrovní věnována zejména její genezi a legislativnímu a koncepčnímu ukotvení. V souvislosti s nadnárodní úrovní EU je představeno

komunitární právo týkající se oblasti ZRS, které nové členské země, včetně ČR, musely v rámci přístupového procesu přijmout za své.

Třetí část disertační práce mapuje oblast ZRS v kontextu přístupového procesu a negociací. Autorka se zabývá rolí této oblasti v předvstupním období, průběhem vyjednávání i pozorností, která byla problematice ZRS věnována ze strany EU.

Obsahem čtvrté, analytické části disertační práce je aplikace konceptu evropeizace na oblast české ZRS. Autorka se v této nejobsáhlejší sekci zabývá implikacemi reality integračního procesu pro českou ZRS, a to v intencích perspektiv *top-down* i *bottom-up*. Zkoumá tedy nejen to, jak je ČR v dané oblasti ovlivňována nadnárodní rovinou EU, ale i to, jakým způsobem rekurzivně ovlivňuje rovinu EU. Výzkum se odehrává v jednotlivých analytických dimenzích ZRS, jimž odpovídá šest základních podkapitol: 1) cíle ZRS, 2) principy ZRS, 3) institucionalizace a formulace ZRS, 4) sektorová a teritoriální orientace ZRS, 5) implementace ZRS a 6) finanční aspekty ZRS. V každé z těchto dimenzí je nejprve stručně analyzována původní domácí praxe před začátkem působení EU, následně je provedena detekce charakteru a intenzity evropeizačního faktoru¹⁴ a poté zkoumána nová domácí praxe od začátku působení EU po současnost.¹⁵ Každá podkapitola obsahuje závěrečné shrnutí, jež vzájemně porovnává obě podoby domácí praxe a vyhodnocuje působení evropeizačních vlivů v dané dimenzi ZRS.

Závěr na základě syntézy získaných poznatků poskytuje komplexní sumarizaci disertační práce, provádí pečlivou reflexi parciálních subhypotéz a hypotézy hlavní a klasifikuje výsledný rozsah změn vyvolaných evropeizačními procesy v oblasti české ZRS. Vedle toho hodnotí, zda se autorce podařilo naplnit cíle formulované v úvodu, a nabízí podněty k dalšímu zkoumání dané problematiky.

Shrnutí dosavadního výzkumu a stavu poznání

Co se shrnutí dosavadní akademické diskuse a vědeckého výzkumu ve zvolené oblasti týká, v obecné rovině lze říci, že většina zahraničního evropeizačního výzkumu se soustředí na sféru *polity* a politiku ve smyslu *politics*. V oblasti *policy* převládají studie zaměřené na komunitarizované politiky v rámci (dnes již bývalého) prvního pilíře EU; méně časté jsou studie zaměřené na mezivládní politiky, jako je např. Společná zahraniční a bezpečnostní politika (Baun, Marek 2009: 1).

¹⁴ Autorka se úmyslně vyhýbá formulaci „evropeizačního tlaku“, neboť presumuje, že k vnitřním změnám může docházet nikoli pouze na bázi adaptačního tlaku, ale i dobrovolně.

¹⁵ Zároveň je třeba připustit určité prolnutí a překryv evropeizačních faktorů i do částí zabývajících se novou domácí praxí, a to zejména v souvislosti s referencemi na konkrétní projekty a programy podporované ze strany EU.

V českém prostředí má výzkum evropeizace výrazněji užší tematický záběr než v zahraničí, což je ale vzhledem k omezeným kapacitám zdejších vědeckých pracovišť pochopitelné (Zemanová 2007: 30). Všeobecně platí, že (jakkoli je hranice mezi oběma oblastmi ne vždy zcela zřetelná) politologické analýzy převažují nad pracemi z oblasti mezinárodních vztahů (Zemanová 2007: 30-31).

Z analýzy výzkumných a publikačních výstupů vyplývá, že primát v českém evropeizačním diskursu náleží oblasti *politics* (Zemanová 2007: 31). Toto potvrzují jak některé sborníky (viz např. sborník *Evropeizace – nové téma politologického výzkumu* editovaný Břetislavem Dančákem, Petrem Fialou a Vitem Hlouškem) a dílčí kapitoly v monografiích, tak četné odborné příspěvky v Politologickém časopise, Mezinárodních vztazích, Středoevropských politických studiích, Contemporary European Studies a Sociálních studiích či Policy Papers Ústavu mezinárodních vztahů (ÚMV) (Zemanová 2007: 31).

Tematicky převládá akcent na analýzu stranických systémů (např. Pavel Šaradín *Volby do Evropského parlamentu v České republice*, Vít Hloušek *Proces evropeizace a politické strany v kandidátských zemích* nebo sborník editovaný Petrem Fialou *Evropeizace zájmů: politické strany a zájmové skupiny v České republice*). Rozšíření obsahového záběru se objevuje méně často; jako příklad lze zmínit monografie Dana Marka a Michaela Bauna (*Česká republika a Evropská unie a European Union Cohesion Policy after Enlargement*), příspěvek Dana Marka, Jiřího Lacha a kol. (*Decentralizace v České republice: Evropská unie, politické strany, a vznik krajské samosprávy*), článek Dana Marka, Michaela Bauna a Karla Kouby o dopadech Společné zemědělské politiky na ČR (*Evaluating the Effects of the EU Common Agriculture Policy in a New Member State: the Case of the Czech Republic*), publikaci Štěpánky Zemanové (*Evropeizace zahraniční politiky v oblasti lidských práv*) či texty Pavla Svítily (*Evropeizace české zahraniční politiky v souvislosti se vstupem do EU*), Dagmar Moravcové (*Evropeizace české zahraniční politiky a evropská bezpečnost v letech 2003-2006*), Dana Marka a Michaela Bauna (*Czech Foreign Policy and EU Membership: Europeanization and Domestic Sources*) o evropeizaci zahraniční politiky ČR.

Politika zahraniční rozvojové spolupráce představuje navzdory svému významu opomíjenou a vědecky málo probádanou oblast jak v rámci evropských studií (Arts, Dickson 2004: 3; Birchfield 2007: 2; Carbone 2007: 1, 243; Lister 1997: 22), tak v rámci evropeizačního výzkumu a literatury (Horký 2010d: 1; Vittek, Lightfoot 2009: 21). Nejenže zatím nebyl nijak rozsáhle zkoumán vliv členství v EU na nové členské státy, které

přistoupily v rámci posledních dvou vln rozšíření (2004 a 2007), ale ani v případě původních členských zemí se nejedná o nijak extenzivně probádanou oblast.

Mnozí autoři¹⁶ tuto skutečnost zdůvodňují tím, že ZRS nepředstavovala během přístupového procesu nijak sporné a zásadní téma (Bagiński 2007; Carbone 2007: 242; Granell 2005: 1; Horký 2006b: 8; Lightfoot 2008: 130; Lightfoot 2010: 331). Navzdory svému klíčovému ekonomickému a politickému statusu a rostoucímu významu není ZRS coby politická oblast žádný „deal breaker“ (Vittek, Lightfoot 2009: 21), a to zejména z toho titulu, že se nejedná o nezbytný element pro fungování vnitřního trhu (Lightfoot 2010: 347). Roli v marginalizaci oblasti ZRS během přístupových negociací hrál patrně i takřka zanedbatelný objem ZRS alokovaný novými členskými zeměmi (Granell 2005: 1).¹⁷ Potenciální racionalizaci nezájmu o ZRS je možné spatřovat i ve faktu, že EU dostatečně nemedializuje úspěchy a neúspěchy své rozvojové agendy, stejně jako v tom, že se v porovnání s ostatními dilematy integračního procesu může ZRS jevit jako nepodstatná (Arts, Dickson 2004: 3). Jedním z možných vysvětlení nedostatečné úrovně vědeckého zpracování této problematiky je i skutečnost, že se (v případě východního rozšíření) jedná o poměrně novou záležitost (Vencato 2007: 18), avšak tento argument naráží na skutečnost, že jiná témata – byť stejně nová - studována jsou.

Ačkoli tedy tvoří oblast zahraniční rozvojové spolupráce „srdce vnější činnosti EU“ (Borrell 2008) a může tak být označena za klíčovou unijní politiku (Holden 2009: 16; Holland 2002: 244; Lightfoot 2010: 330; Lister 1997: 22), nepatří mezi její vysoce prioritní oblasti (Holland 2002: 16; Maxwell et al. 2003: 1; Mold, Page 2007: 19; Olsen 2005: 604).

I v české politologii se jedná o téma badatelsky zanedbávané a publikačně nepokryté. Jedinou výjimku představuje Ondřej Horký, který se evropeizací české ZRS zabývá a publikoval na toto téma v roce 2010 studii s názvem *The Europeanization of Development Policy: Acceptance, Accommodation and Resistance of the Czech Republic* (Horký 2010d).¹⁸ Ondřej Horký ve své studii konceptuálně využívá poměrně úzké vymezení evropeizace, kterou pojímá v intencích definice Franka Schimmelfenniga a Ulricha Sedelmeiera coby „proces, v němž státy přijímají pravidla EU“ (Horký 2010d: 3). Již termín „přijetí“ v definici odkazuje na primární pojetí evropeizace ve směru *top-down*, jakkoli Ondřej Horký

¹⁶ Mužský a ženský rod je bez jakýchkoli diskriminačních konotací v této disertační práci povětšinou zastoupen rodem mužským.

¹⁷ Jakkoli totiž 10 nových členských zemí, které vstoupily do EU v roce 2004, představovalo 25 % unijní populace, jimi poskytována ZRS se rovnala pouhým 0,43 % unijních finančních toků směřujících do rozvojových zemí (Granell 2005: 1).

¹⁸ Ve svém textu *Development Policy in New EU Member States: Re-emerging Donors on the Way from Compulsory Altruism to Global Responsibility* se Ondřej Horký věnuje politice ZRS ve 12 nových členských zemí EU, avšak unijní vliv na tuto oblast zde reflektuje pouze okrajově (Horký 2006b).

upozorňuje na to, že pravidla EU mohou být interpretována širě ve smyslu neformálních, procedurálních pravidel spolupráce mezi členskými státy, takže tato definice dovoluje pojmout i horizontální dimenzi evropeizace (Horký 2010d: 3). Samotnou evropeizací české ZRS se autor zabývá relativně stručně; velkou pozornost ve svém článku klade na teoretickou debatu o evropeizaci a obecnější pohled na rozhodovací proces v rámci unijní ZRS. Minimálně reflektována je i role nestátních aktérů v oblasti české ZRS. Ondřej Horký ve svém textu dochází k závěru, že ČR je v oblasti ZRS příkladem mírné/mělké (*shallow*) evropeizace, přičemž častější případy vnitřních změn vyvolaných evropeizačními procesy představují rezistence a akomodace než přijetí, což nicméně neneguje vliv EU na českou ZRS jako takový (Horký 2010d: 1, 17, 23, 27).

Kromě Ondřeje Horkého se v českém prostředí implikacemi vstupu země do EU pro českou ZRS (zejména s ohledem na dopad pravidel jednotného trhu) částečně zabývá i Petr Jelínek; většina jeho prací s touto tematikou je však datována pouze do období let 2003 až 2004 (Jelínek 2003a, Jelínek 2003b, Jelínek 2004b, Jelínek 2004c).

Ze zahraničních autorů se tématu evropeizace ZRS nových členských států věnuje zejména Simon Lightfoot. Ve svém článku *The Europeanisation of International Development Policies: The Case of Central and Eastern European States* (Lightfoot 2010) se soustředí na roli EU při vytváření zahraniční rozvojové politiky v případě 10 nových členských států ze střední a východní Evropy (SVE), které do EU vstoupily v posledních dvou vlnách rozšíření v letech 2004 a 2007¹⁹, a (podobně jako později Ondřej Horký) dochází k závěru, že evropeizace zemí SVE je v oblasti ZRS mírná (*shallow*). Ve spolupráci s Martinem Vittekem se Simon Lightfoot rovněž věnuje evropeizaci slovenské ZRS (*The Europeanisation of Slovak Development Cooperation?*), v jejímž případě autoři dokladují, že na Slovensku je patrná evropeizace ZRS ve směru *top-down*, díky čemuž se země transformovala z příjemce pomoci na relativně úspěšného donora (Vitek, Lightfoot 2009: 32). Obě tyto studie se hlásí ke stejnému vymezení evropeizace coby způsobu, jímž EU ovlivňuje instituce, normy a praktiky uvnitř členských zemí (Lightfoot 2010: 331; Vitek, Lightfoot 2009: 21-22). Oba autoři tak inklinují k pojetí evropeizace jakožto jednostranného *top-down* procesu (tedy coby působení evropské roviny na domácí arénu) a směr *bottom-up* reflektují jen okrajově. Vlivem unijní rozvojové politiky na 10 nových členských zemí EU a výzvami, které východní rozšíření pro ZRS EU znamená, se Simon Lightfoot zabývá i v článku *Enlargement and the challenge of EU development policy* (Lightfoot 2008) a práci

---

¹⁹ Vynechání Kypru a Malty Simon Lightfoot ve svých studiích zdůvodňuje tím, že se jedná o kvalitativně naprosto odlišné případy.

Emergence of International Development policies in Central and Eastern European States, kterou vytvořil společně s Lindenhovious Irene Zubizarretou (Lightfoot, Zubizarreta 2008). Ani v jednom z těchto textů se však pojem evropeizace v explicitním vyjádření nevyskytuje.

Jakkoli představují výše zmíněné studie Simona Lightfoota a jeho kolegů cenný přínos do oblasti vědeckého výzkumu oblasti evropeizace politiky ZRS, lze záběr jejich výzkumu zhodnotit jako poměrně omezený, neboť se soustředí pouze na několik vybraných aspektů politik ZRS (blíže viz kapitola 1.2.3.3), reflektují jen jeden směr evropeizačních procesů a věnují poměrně malou pozornost nestátním aktérům. Analýza 10 zemí na tak omezeném prostoru s sebou navíc přináší nevyhnutelná zjednodušení a generalizace.

Vlivem EU na orientaci a institucionální nastavení politiky ZRS nových členských zemí SVE se ve své práci *The Development Policy of the CEECs: The EU Political Rationale between the Fight Against Poverty and the Near Abroad* zabývá i Maria Francesca Vencato (Vencato 2007). S výjimkou poslední kapitoly autorka ve své analýze aplikuje úzce vymezený *top-down* přístup, přičemž v samotném závěru práce přiznává, že pojetí relace mezi EU a členskými státy coby obousměrného procesu interakce by umožnilo lepší, hlubší a komplexnější pochopení problematiky vlivu EU na ZRS nových členských zemí (Vencato 2007: 275-276). Na implikace členství EU pro ZRS 12 nových členských zemí se v článku *Challenges of Development Cooperation for EU New Member States* taktéž soustředí Maja Bučar a Mojmir Mrak (Bučar, Mrak 2007); nutné je zmínit i studii *The Consequences of Enlargement for Development Policy. Final Report* financovanou Evropskou komisí ze srpna 2003 (Development Strategies 2003), která kromě vlivu východního rozšíření na ZRS EU částečně reflektuje i působení ve směru opačném. Ostatní příspěvky k výzkumu evropeizace ZRS členských států EU jsou již méně propracované, konkretizované a systematické. Léna Krichewsky se ve své práci *Development Policy in the Accession Countries* zabývá vlivem EU na ZRS 12 nových členských zemí EU spíše povrchně a letmo (Krichewsky 2003). Zběžně se dané tematické v případě 10 nových členských zemí, které do EU vstoupily v roce 2004, věnuje i Michael Dauderstädt v textu *Eastern Enlargement and Development Policy* (Dauderstädt 2002). Stejně jako v případě Lény Krichewsky se však jedná spíše o stručné zamyšlení nad potenciálními dopady než zevrubnou analýzu. Všem pěti výše zmíněným studiím je společná inklinace k širokému záběru (buď na 10 nebo 12 nových členských zemí) a z ní nevyhnutelně plynoucí větší či menší míra zjednodušujících generalizací.

Ani vliv východního rozšíření na ZRS EU není zkoumán nijak extenzivně. Zmínit lze např. práce Francesc Granella (*Can the 5th Enlargement Weaken the EU's Development Cooperation?*, Granell 2005), Erika Lundsgaarde (*The Challenge from Within: New EU*

Donors and European Development Cooperation, Lundsgaarde 2011), Mirjam van Reisen (*European integration and enlargement: is there a future for European development policy*, Reisen 2001; a *The Enlarging European Union and the Developing World' What Future*, Reisen 2007) či Elisy Morgery a Gracia Marín Durána (*Enlargement and EU Development Policy: An Environmental Perspective*, Morgera, Durán 2004), kteří se touto oblastí zabývají z environmentální perspektivy. Pro všechny tyto studie je typický poměrně stručný, přehledový charakter (srov. Vencato 2007: 10).²⁰

Zhodnocení přínosu práce

Předkládaná disertační práce se začleňuje do rámce, který představují výstupy a závěry doposud realizovaných výzkumů na toto téma, a koresponduje se zaměřením odborné debaty ve studované oblasti. Zároveň se řadí po bok studií českých badatelů, jejichž hlavní příspěvek k rozvoji konceptu evropeizace spočívá v nové aplikaci, a to zejména na domácí prostředí, kde, jak poznamenává Štěpánka Zemanová, jsou nejpovolanějšími (Zemanová 2007: 30). S přihlédnutím ke skutečnosti, že obecně existují tři oblasti důležité pro přínos studie (znalosti v disciplíně, politické rozhodování a praxe) (Punch 2008: 105), je tato práce zejména příspěvkem ke znalostem v disciplíně.

Od dosavadních podobných studií v ČR i zahraničí odlišuje předloženou disertační práci zejména celostní charakter její obsahové koncepce. Tématem evropeizace české ZRS se totiž zabývá uceleněji a ve větším rozsahu a hloubce. Na rozdíl od drtivé většiny vědeckých výstupů v této oblasti navíc usiluje o výzkum v rámci druhé generace a analyzuje evropeizační procesy v oblasti české ZRS v perspektivách *top-down* i *bottom-up*. Zároveň se soustředí nejen na státní orgány a instituce, ale i na nestátní aktéry českého rozvojového milieu. Autorka tak doufá, že její disertační práce přispěje k pevnějšímu zakotvení evropeizace ZRS v politologickém výzkumu, a tím i k rozvoji badatelského pole evropeizace v českém kontextu.

---

²⁰ Obecně lze v analýzách zabývajících se vlivem východního rozšíření EU na unijní politiku ZRS detekovat tři úhly pohledu na výsledné změny. První z nich vnímá rozšíření v pozitivním slova smyslu coby „důležitý katalyzátor pro změnu“ (Mold, Page 2007: 20) a příležitost, jak rozšířit dosavadní agendu ZRS EU o nové specifické geografické oblasti a sektory (Borrell 2008; Gombala 2004; Lightfoot 2008: 136, 139; Lightfoot, Zubizarreta 2008: 1; Lundsgaarde 2011: 4; Molina 2003: 239; Nielson 2003: 5; Reisen 2007: 59-60; Van den Berg 2003). Na straně druhé je možné identifikovat obavy z toho, že nové členské státy nedisponují v oblasti ZRS dostatečnou tradicí, zkušenostmi, institucionálními, administrativními a personálními kapacitami, kvalitními vztahy s rozvojovými zeměmi, zájmem o rozvojový svět a silnou občanskou společností, což podle některých autorů může znamenat pro unijní ZRS hrozbu (Granell 2005: 2; Krichewsky 2003: 34-35; Molina 2003: 236-238; Reisen 2001: 14; Reisen 2007: 60; Schrijver 2009: 186). Stejně obavy z nedostatku tradice a zkušeností s rozvojovou politikou u přistupujících zemí však panovaly i v případě předchozích rozšíření a ukázaly se jako nepodložené (Michaux 2002: 19 in Lightfoot 2008: 140; srov. Horký 2010b: 230). Prizmatem třetí perspektivy tak východní rozšíření pro unijní rozvojovou politiku přináší jak nové příležitosti, tak určité výzvy (Granell 2005: 2; Lundsgaarde 2011: 1; Reisen 2001: 13-14; Reisen 2007: 60)

1 TEORETICKO-METODOLOGICKÝ RÁMEC

1.1 Metodologické ukotvení

1.1.1 Vymezení předmětu zkoumání

Předmětem disertační práce je analýza změn, kterými česká ZRS prošla a prochází v souvislosti se členstvím země v EU. Tematika ZRS je velmi rozsáhlou a komplexní entitou (Holland 2002: xii). Aby byl výzkum realizovatelný a zvládnutelný, je potřeba dané téma redukovat, specifikovat a konkretizovat a stanovit hranice rozsahu jeho výzkumu.

Tematické vymezení

Co se tematického zúžení týká, pozornost je věnována výlučně oblasti zahraniční rozvojové spolupráce *sensu stricto*, nikoli příbuzným a blízkým konceptům, jako je např. humanitární pomoc či zahraniční a bezpečnostní politika. Jediné místo, kde dochází k určitému propojení obou složek zahraniční pomoci (rozvojové spolupráce a humanitární pomoci, blíže viz kapitola 1.2.3.2), nastává v případě statistického výkaznictví tzv. oficiální rozvojové pomoci (*Official Development Assistance, ODA*) dle metodiky Výboru pro rozvojovou spolupráci (*Development Assistance Committee, DAC*) při Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Statistiky DAC totiž vykazují inherentní metodologické problémy, přičemž tím nejzávažnějším je ignorování základního rozlišení rozvojových toků na rozvojovou spolupráci a humanitární pomoc (Granell 2005: 6; Krichewsky 2003: 34). Do ODA tak lze dle metodiky OECD zahrnout kromě bilaterální a multilaterální ZRS i humanitární pomoc, pomoc uprchlíkům, oddlužení či administrativní náklady (Degnbol-Martinussen, Engberg-Pedersen 2005: 56; Haan 2009: 22; Lancaster 2007: 10; Riddell 2007: 19). Navzdory těmto metodologickým limitům jsou však autoři zabývající se výzkumem ZRS nuceni s ukazatelem ODA pracovat, neboť na poli statistického výkaznictví představuje zcela dominantní nástroj.

Jak již bylo naznačeno v úvodu, disertační práce se zabývá bilaterálním i multilaterálním komponentem ZRS a soustředí se nejen na státní, ale i na nestátní aktéry rozvojové konstituce. Množina nestátních aktérů je přitom pro potřeby práce účelově redukována na nevládní neziskové organizace a podnikatelské subjekty (blíže viz kapitola 1.2.3.2).

Časové vymezení

Z hlediska vztahu k časové ose je v disertační práci aplikován diachronní přístup, který umožňuje zabývat se vývojem daného jevu v delším časovém úseku a dovoluje určit nejen shody a odlišnosti, ale také specifikovat jejich příčiny (Říchová 2000: 21). Zároveň se jedná o studii ex-post zkoumající již existující stav. Z časové perspektivy je text na straně jedné ohraničen rokem 1995, kdy došlo k obnovení programu české ZRS, a na straně druhé polovinou roku 2011, kdy byla práce dokončována. Z tohoto modelu vybočují podkapitoly 2.1.1 a 2.2.1, v nichž je z důvodů nutnosti zasazení sledované problematiky do širšího kontextuálního rámce proveden historický exkurz do geneze unijní a české politiky ZRS.

Předložená disertační práce má longitudinální design, v jehož rámci jsou porovnávány podoby domácí praxe ve dvou základních časových obdobích: před začátkem působení faktoru EU a po začátku působení faktoru EU. Nejedná se však o statické pojetí ve smyslu analýzy pouze dvou vybraných konkrétních časových okamžiků (např. stav v roce 1995 versus stav v roce 2011); podoby domácí praxe jsou systematicky zkoumány ve svém dynamickém vývoji po celou dobu trvání vymezeného časového intervalu (srov. Hannah, Rubinson, Warren 1974: 294; Lynggaard 2011: 6; McNabb 2010: 44). Jako původní domácí praxi označuje disertační práce stav vnitřního prostředí státu v dané dimenzi ZRS před začátkem působení evropeizačních vlivů. Coby nová domácí praxe je pojmán stav vnitřního prostředí státu v dané dimenzi ZRS po začátku a během působení evropeizačních vlivů.

Časovým dělítkem mezi původní a novou domácí praxí přitom není striktně rok 2004, kdy ČR do EU vstoupila. V mnoha dimenzích ZRS totiž začaly evropeizační procesy působit již před samotným vstupem, takže politika byla formována již perspektivou vstupu do EU, resp. prostřednictvím příprav na členství. Slovy Michaela Dauderstädta, „stejně jako v jiných politických oblastech, kandidátské země přebírají elementy rozvojových politik běžných v EU či ze strany EU očekávané již během příprav na členství“ (Dauderstädt 2002: 5).

Ačkoli je tento „milník“ v jednotlivých dimenzích politiky ZRS odlišný, v zásadě lze časově definovat původní domácí praxi rokem 1995, kdy došlo k obnovení českých rozvojových aktivit, na straně jedné a obdobím mezi rokem 2002, kdy byla na vládní úrovni oficiálně reflektována nutnost změn v oblasti ZRS v souvislosti se členstvím země v EU (v podobě *Koncepce zahraniční rozvojové pomoci ČR na období let 2002–2007*), až květnem 2004, kdy ČR do EU vstoupila, na straně druhé. Novou domácí praxi potom analogicky vymezuje období mezi rokem 2002 a květnem 2004 až po současnost, tedy polovinu roku 2011. Konkrétní časové rozpětí bude vždy explicitně vymezeno a zdůvodněno u každé ze zkoumaných dimenzí ZRS. Pro úplnost je třeba dodat, že původní domácí praxe slouží

primárně pro potřeby inkorporace dané problematiky do širšího kontextu a poskytnutí nezbytných souvisejících dat a má tím pádem spíše stručný charakter. Oblast ZRS se navíc potýká s nedostatkem materiálů a informací, což platí zejména pro období 1995-2001, kdy orgány státní správy vykazovaly značnou neochotu poskytovat informace o rozvojových projektech ve své gesci (viz např. Nováková 2001; Pospíšil 2001).

Geografické vymezení

Geograficky se disertační práce zaměřuje primárně na oblast České republiky, resp. na oblast České republiky v interakci s nadnárodním prostředím Evropské unie. Jakkoli si text neklade komparativní ambice, na relevantních místech je referenční rámec ČR doplněn o srovnání s jinými členskými zeměmi EU (novými i původními).

1.1.2 Jednopřípadová studie

Z metodologického hlediska představuje předkládaná disertační práce kvalitativně založenou případovou studii, která je na příslušných místech doplněna o relevantní kvantitativní ukazatele (viz zejména kapitola zabývající se finančními aspekty ZRS). Zároveň se jedná o kvaziexperimentální analýzu, která je vhodná pro analýzu situací, nad nimiž nemá výzkumník úplnou kontrolu a pro jejichž zpracování není vhodné (pro jejich malý počet) používání statistických metod (Vacek et al. 1997: 22). Coby objekt výzkumu v této případové studii figuruje česká ZRS s akcentem na její analýzu v letech 1995-2011.

V obecném vymezení se případová studie soustředí na studium jednoho nebo několika málo případů (Gerring 2007: 19; Hawkins 2009: 53; Johnson, Christensen 2010: 49; Odell 2004: 57; Staller, Block, Horner 2008: 45) a jde v ní zejména o „zachycení složitosti případu, o popis vztahů v jejich celistvosti“ (Hendl 2008: 102). Kromě toho, že představuje svébytný výzkumný nástroj, může sloužit i jako vhodný komplementární doplněk k jiným výzkumným metodám (Hawkins 2009: 50; Hendl 2008: 110).

Autorka si tuto metodu vybrala proto, že díky ní lze analyzovat dosud neznámé speciální fenomény a jevy a že „pouze případová studie nám pomůže porozumět důležitým aspektům problematické oblasti výzkumu“ (Hendl 2008: 110). K přednostem případových studií patří zejména hloubka analýzy, jejich potenciál pro dosažení vysoké konceptuální validity, dobré předpoklady pro testování a ověřování hypotéz, vysoká schopnost identifikovat a zevrubně zkoumat předpokládané role kauzálních mechanismů v individuálních případech a jejich kapacita reflektovat kauzální komplexnosti (George, Bennett 2004: 19; Hawkins 2009: 59, 64; Odell 2004: 57; 66-69).

V rámci typologie případových studií se práce řadí mezi studie jednopřípadové, které lze definovat jako detailní analýzu případu, jenž byl zvolen jakožto objekt výzkumu, s cílem „poskytnout hluboké porozumění nebo příčinné vysvětlení vybraného případu“ (Kořan 2008: 60). Jednopřípadové studie představují „stále svébytnější, metodologicky zakotvený a uznávaný přístup ke studiu politiky“, který ve srovnání s kvantitativními metodologiemi nabízí „jedinečné expertní porozumění danému případu i jeho instrumentální využití pro další, teoretické účely“ (Kořan 2008: 60). Rostoucí metodologickou přijatelnost jednopřípadových studií reflektuje i řada jiných autorů (viz např. George, Bennett 2004: 18; Gerring 2007: 12-13; Johnson, Christensen 2010: 317-338; Landmann 2009: 432; Odell 2004: 57-64; Staller, Block, Horner 2008: 45).

Výběr pouze jedné země coby předmětu analýzy vychází z autorčina přesvědčení, že pro komplexní pochopení problematiky evropeizace české ZRS je třeba velmi detailní, soustředěná a hloubková analýza. Tento postup ostatně podporují i závěry zprávy Evropského parlamentu (EP), jež soudí, že dopady vstupu do EU na ZRS by měly být studovány v každé zemi zvlášť, neboť „každý nový členský stát je odlišný a proto by neměly být posuzovány najednou“ (Evropský parlament 2007 in Lightfoot 2010: 337).

S ohledem na typologii jednopřípadových studií představuje práce tzv. disciplinovanou interpretativní případovou studii (*disciplined interpretative case study*), která stojí na pomezí mezi intrinsitní případovou studií (neboli vnitřní, jedinečnou, resp. konfigurativně-idiografickou), usilující o hluboké poznání daného případu jen pro jeho vnitřní povahu a jedinečnost, a případovou studií instrumentální, jež slouží coby pouhý instrument pro práci s teorií (Hendl 2008: 105; Kořan 2008: 34-35). Disciplinovaná interpretativní studie zkoumá daný fenomén pro jeho význam či jedinečnost, ale zároveň pro jeho zkoumání využívá již existující teorie, jež na něj dosud nebyly aplikovány (Kořan 2008: 34; Odell 2004: 58). Teorie v tomto případě funguje pouze jako „vodítka pro identifikování hlavních procesů a proměnných v rámci případu“, takže případ neslouží jako instrument pro práci s teorií, ale naopak „teorie je vodítkem pro práci s případem“ (Kořan 2008: 34). Dle Harryho Eksteina aplikace disciplinované interpretativní studie nutí badatele k pečlivější práci s teorií než jiné typy případových studií (Ekstein 1975: 103 in Odell 2004: 59), přičemž zároveň platí, že čím systematictější a explicitnější je využití teoretických konceptů, tím silnější je aplikace této metody (Odell 2004: 58).

V kontextu Yinova rozlišení případových studií na exploratorní, explanatorní, deskriptivní a evaluační se tato disertační práce nejvíce přibližuje studii explanatorní, jež

vysvětluje daný případ tím, že analyzuje jednotlivé kauzální řetězce, které lze u případu identifikovat, a aplikuje za tímto účelem existující teorii (Yin 1994: 17 in Hendl 2008: 108).

Autorka si uvědomuje omezení, která vyplývají z podstaty aplikace jednopřípadové studie. K nejzávažnějším z nich patří - v důsledku absence kontroly hodnot proměnných - omezená schopnost určit příčinnou váhu předpokládaného kauzálního mechanismu (George, Bennett 2004: 22; Hawkins 2009: 56-57; Hendl 2008: 110; Kořan 2008: 60; Odell 2004: 59-60, 70). Jejím dalším nedostatkem je omezená míra zobecnitelnosti (Hawkins 2009: 59; Hendl 2008: 110). Spolu s Michalem Kořanem je však autorka přesvědčena, že „pokud je toto a další omezení, mající kořeny v mnohotvárné povaze sociální reality, přijato a zohledněno, případové studie mohou poskytnout vysoce platné výpovědi o zkoumaných jevech“ (Kořan 2008: 60).

1.1.3 Metodologické a konceptuální problémy evropeizace

Autorka si je vědoma i skutečnosti, že s výběrem evropeizace coby ústředního teoretického konceptu souvisí řada inherentních metodologických a konceptuálních problémů. Jedním z nich je nejasnost samotného konceptu evropeizace vyplývající z jeho přílišné šíře a záběru (Haverland 2003: 2; Knill 2008: 73; Radaelli 2000: 5). Jakkoli tyto atributy mohou přispívat k flexibilitě a aktuálnosti evropeizačního výzkumu, Christopher Knill upozorňuje na to, že počet definic evropeizace je téměř stejný jako počet autorů, kteří v rámci tohoto výzkumného pole publikují, díky čemuž lze pojem evropeizace použít pro označení celé řady diametrálně odlišných fenoménů (Knill 2008: 73). Vágně a nekonzistentně jsou navíc často specifikovány i samotné klíčové pojmy a proměnné, jako např. (ne)soulad či vnitřní změna (Knill 2008: 74). Markus Haverland zdůrazňuje, že v tomto ohledu je vysoce důležité objasnit, co evropeizace v daném kontextu znamená a zároveň určit i to, co evropeizací není (Haverland 2003: 2). I předložená disertační práce se bude tomuto metodologickému problému snažit čelit pečlivou a kritickou operacionalizací evropeizačního konceptu.

Dalším z klíčových metodologických úskalí v rámci evropeizačního výzkumu je dokazování kauzality, tedy příčinné souvislosti mezi aktivitami EU a konkrétními změnami ve vnitřním prostředí států. Identifikace relace mezi příčinou a následkem může totiž být (zejména v rámci výzkumu vedeného v intencích druhé generace, kde se stírají rozdíly mezi závislou a nezávislou proměnou) poměrně záludné (Featherstone 2003: 4; Howell 2002a: 7; Sepos 2008: 6; blíže viz např. Anderson 2003; Graziano 2003; Lynggaard 2011; Radaelli, Exadaktylos 2009). Situaci problematizuje skutečnost, že na změny ve vnitrostátním prostředí

mají vliv i jiné paralelní externí (ale i interní) faktory než pouze EU – např. také globalizační procesy, postkomunistická transformace, ekonomické trendy, členství v jiných mezinárodních organizacích či sociální vlivy (Dančák, Fiala, Hloušek 2005: 17; Grote 2003: 8; Horký 2010d: 7-9; srov. Bulmer, Radaelli 2004). Ve stejné logice se vyjadřuje i Heather Grabbe, která zdůrazňuje nutnost odlišovat v případě nových členských zemí ze SVE evropeizaci od projevů globalizace (coby velmi silného exogenního procesu) a postkomunistické transformace (coby významného endogenního faktoru) (Grabbe 2002: 8; srov. Bulmer, Radaelli 2004). Zatímco někdy je dokázání kauzálního vztahu mezi podnětem ze strany EU a reakcí na domácí úrovni zřejmé a snadno prokazatelné, existují případy, kdy téměř není možné určit, zda je domácí změna skutečně generována působením ze strany EU či vlivy jinými (Haverland 2003: 2). Dokazování kauzality je o to těžší, pracuje-li badatel s tzv. nepřímými vlivy EU (Haverland 2003: 2-3).

Jednu z příčin metodologického úskalí dotýkajícího se multikauzality spatřuje Markus Haverland ve způsobu, jímž si badatelé vybírají předmět svého výzkumu. Podle něj si velmi často volí ty oblasti, kde je adaptační tlak ze strany EU zřejmý, a ostatní nechávají stranou (Haverland 2003: 3, srov. Knill 2008: 75). V případě této disertační práce tomu však tak není – ZRS spadá do oblasti smíšené kompetence mezi EU a členskými státy, díky čemuž nejsou pravomoci EU na tomto poli exkluzivní, a tudíž nelze apriori očekávat silný adaptační tlak vyvíjený na členské, resp. kandidátské země.

Markus Haverland v tomto ohledu navrhuje dva postupy, které by zvýšily variaci a umožnily izolovat vliv ostatních faktorů od evropeizace (byť si je vědom toho, že ani jeden z nich není prost závažných nedostatků). První z nich představuje inkorporace kontrolních vzorků, v jejichž rámci má proměnná v podobě EU nulovou či zcela minimální hodnotu. V praxi se může jednat např. o analýzu nečlenských zemí či zařazení politických oblastí, v nichž EU nedisponuje žádnými kompetencemi (Haverland 2003: 5, 11-14; Haverland 2005: 6-8). Základní negativum této metody však spočívá v tom, že „skupina vhodných kontrolních vzorků je velmi malá, pokud vůbec existuje“ (Zemanová 2007: 44). Druhou metodou, kterou Markus Haverland navrhuje, je modelace kontrafaktuálního scénáře, tedy teoretická konstrukce zobrazující, jak by se daný předmět výzkumu hypoteticky vyvíjel (při zachování jinak identických podmínek) prost aktivit a tlaků ze strany EU (Haverland 2003: 5-11; Haverland 2005: 4-6). Operacionalizace této metody je však po technické stránce velmi náročná a obtížně proveditelná (Horký 2010d: 8; Zemanová 2007: 44).

Autorka si obtížnost dokazování kauzality a vyhodnocování procesu evropeizace plně uvědomuje. Tím spíše, že právě oblast ZRS je skutečně formována celou řadou odlišných

vlivů a faktorů, včetně aktivit OECD a Organizace spojených národů (OSN). Z tohoto důvodu byly metody a postupy řešení u disertační práce vybrány tak, aby co nejlépe umožnily izolovat vliv EU na českou ZRS od vlivu ostatních faktorů (viz např. použití longitudinálního designu studie, pečlivá a detailní analýza vztahu mezi jednotlivými proměnnými či reflexe časové sekvence změn). Předkládaná práce rovněž aplikuje postup, který za účelem transparentnějšího prokazování kauzality na poli evropeizačního bádání navrhuje Štěpánka Zemanová, a sice prohlubování případových studií, tedy komparaci „vývoje v jednotlivých státech v čase (zejména nové členské a kandidátské státy před zahájením předvstupních rozhovorů, v jednotlivých fázích jejich průběhu a po vstupu do Evropské unie)“ (Zemanová 2007: 44).

Další z metodologických problémů související s výzkumem evropeizace spočívá v implicitním normativním obsahu tohoto konceptu, kdy „řada vědců používá tento koncept nejen pro popis a analýzu politického systému, jeho jednotek a politik, ale implicitně přitom předpokládá, že se jedná o jedinou možnou cestu vývoje a navíc že tato cesta vede k optimalizaci polity, politics i policy“ (Dančák, Fiala, Hloušek 2005: 18). Evropeizaci tak mnozí pojmají jako cestu, kterou by se členské státy měly vydat (Dančák, Fiala, Hloušek 2005: 18). Předložená disertační práce ošetřuje tento aspekt úsilím o „permanentní badatelskou sebereflexi“ (Dančák, Fiala, Hloušek 2005: 18) a maximálně možnou objektivní a empirickou exploraci výzkumného předmětu, stejně jako tím, že se explicitně hlásí k nenormativnímu přístupu, který proces evropeizace na základě normativních hledisek nehodnotí.

S normativní konotací konceptu úzce souvisí snaha některých autorů pojmát evropeizaci jako proces, jenž nutně vede k harmonizaci či konvergenci národní úrovně s unijní (Dančák, Fiala, Hloušek 2005: 18). Tato disertační práce však vychází ze zcela odlišného pojetí evropeizace, které presumuje rozličnou škálu reakcí ve vnitrostátním prostředí. Někteří autoři považují za nedostatek i malou přenosnost konceptu evropeizace mimo oblast *policy analysis* (Dančák, Fiala, Hloušek 2005: 17-18; Grote 2003: 4-5). Tato práce však s konceptem *policy analysis* operuje, takže daný aspekt v tomto případě metodologický problém nepředstavuje.

V neposlední řadě je třeba zaměřit se na metodologické výzvy specificky související s evropeizačním výzkumem vedeným v rámci druhé generace, kam se řadí i tato studie. V akademické literatuře se lze setkat s názorem odkazujícím na jeho omezenou využitelnost při empirických výzkumech, a to zejména při analýze jednotlivých politik (Zemanová 2007: 38; Zemanová 2008: 40). Aby bylo možné postupovat zcela v souladu s principy druhé

generace, bylo by potřeba „přesně podchytit interakce domácího a evropského prostředí, ukázat motivy a vlivy jednotlivých aktérů a zhodnotit, komu se podařilo realizovat představy, kdo na evropskou úroveň přenesl svou vnitrostátní praxi a kdo naopak cíle v daném případě nenaplnil“ (Zemanová 2007: 38). Tyto požadavky často natolik přesahují finanční i technické možnosti badatelů, že se od tohoto postupu mnohdy upouští (Zemanová 2007: 38). Navzdory tomu se však o to předložená disertační práce pokusí.

Při pojetí evropeizace coby komplexního a dynamického fenoménu založeného na cyklické interakci mezi národní a nadnárodní úrovní, z něhož vychází i tato studie, je empirický výzkum navíc ztížen skutečností, že se daný proces neustále vyvíjí a mění a badatelé se tak vždy chtě nechtě „snaží mířit na pohybující se cíl“ (Buller, Gamble 2002: 24). Empirický výzkum evropeizace neusnadňuje ani fakt, že její dopady jsou „inkrementální, nepravidelné, nerovnoměrné v čase i prostoru“ (Featherstone 2003: 4).

I přes uvedené překážky metodologického rázu a badatelské výzvy, které s sebou evropeizační výzkum přináší, je ambicí této disertační práce vést jej v intencích druhé generace a pokusit se analyzovat evropeizační mechanismy v oblasti české zahraniční rozvojové politiky komplexně, tedy v obou perspektivách *top-down* i *bottom-up*.

1.2 Operacionalizace konceptuálního aparátu

1.2.1 Koncept policy analysis

Hlavní východisko *policy analysis*, která navazuje na systémový přístup a za jejíhož zakladatele je považován Charles Lindblom, spočívá v trojdimenzionálním pojetí politiky, tedy analytickém rozlišení tří obsahových aspektů politiky – *polity*, *policy* a *politics*. Sféra *polity* označuje institucionální dimenzi, tedy normativní, strukturální a ústavní aspekty systému. Vymezuje tak strukturaci a hranice prostoru, v němž se politika odehrává, a stanovuje principy a pravidla pro vzájemné interakce mezi politickými aktéry (např. ústava, právní řád, tradice, normy a regule EU, zákony ČR) (Fiala, Schubert 2000: 17; Veselý 2007: 31). Jedná se tedy o jakousi statickou složku politiky a základní pravidla hry (Pennings, Keman, Kleinnijenhuis 2006: 25-26).

Naproti tomu *policy* vyjadřuje obsahovou dimenzi politiky, resp. samotnou náplň konkrétní politik. Sféra *policy* zkoumá, jakým způsobem a pomocí jakých nástrojů jsou v daném politickém systému řešeny problémy, a z jakých ideových východisek tato řešení vychází (Fiala, Schubert 2000: 19; Pennings, Keman, Kleinnijenhuis 2006: 26). *Policy* se tak dotýká „konkrétních politických rozhodnutí, opatření a ‘výstupů’ (zákony, nařízení, programy atd.), jež se přímo týkají občanů, které je však také potenciálně míjejí anebo mají pouze symbolickou funkci“ (Veselý 2007: 31).

Sféra *politics* představuje procesuální dimenzi politiky, tedy průběh jejího vytváření a převládající vzorce interakcí a relací mezi jednotlivými aktéry (Fiala, Schubert 2000: 18; Pennings, Keman, Kleinnijenhuis 2006: 25-26). Postihuje tak „dynamický proces vytváření politiky, v němž se střetávají nejrůznější zájmy a přístupy a prostřednictvím konfliktu nebo konsensu se prosazují nebo neprosazují“ (Veselý 2007: 31).

Sumarizací výše uvedeného tak „konkrétní politický řád tvoří rámec (*polity*), v němž dochází ke konfliktu a konsensu mezi politickými aktéry (*politics*), který vede ke konkrétním obsahovým politikám (*policy*)“ (Veselý 2007: 31; srov. Fiala, Schubert 2000: 19). *Policy analysis* studuje především praktický politický rozhodovací proces (*policy-making process*) a zohledňuje všechny jeho aktéry: jak ty, co rozhodují, tak i ty, o nichž je rozhodováno. Kromě toho identifikuje i důvody a důsledky daných rozhodnutí a zabývá se okolnostmi, které je doprovází (Fiala, Schubert 2000: 19). Hlavní důraz klade *policy analysis* na propojenost jednotlivých sfér rozhodování.

Hlavními limity, na které tento teoreticko-metodologický přístup v českém prostředí naráží, jsou terminologické nevyjasněnosti a nedostatek empirických poznatků, jež by

umožňovaly detailní analýzu politického milieu v ČR (Říchová 2002: 25). Fritz W. Scharpf mu dále vytyká, že nevytvořil žádné společné nebo srovnávací systémy otázek či pojmový aparát. Toto jsou ale, dle Petra Fialy a Klause Schuberta, systémové nedostatky, tedy aspekty vysvětlitelné z vědecko-výzkumné perspektivy *policy analysis*, a proto nemohou být považovány za její vadu (Fiala, Schubert 2000: 14).

Výzkum evropeizace v rámci *policy analysis* vychází ze základní premisy, že evropský integrační proces ovlivňuje domácí politiku ve všech jejích sférách (Bulmer, Burch 2001: 76; Dančák, Fiala, Hloušek 2005: 17; 76); následující tabulka základní dělení potenciálních dopadů evropeizace na domácí úroveň politiky přehledným způsobem ilustruje.

Tabulka č. 1: Dopady evropeizace na domácí úroveň politiky

Evropeizace (ve sféře <i>polity</i> , <i>policy</i> a <i>politics</i>)		
Sféra <i>polity</i>	Sféra <i>policy</i>	Sféra <i>politics</i>
Politické instituce Mezivládní vztahy Soudní struktury Veřejná správa Státní tradice Ekonomické instituce Vztahy mezi státem a společností Identity	Standardy Instrumenty (nástroje) Přístupy k řešení problémů Politické diskursy	Proces formulace zájmů Proces agregace zájmů Proces reprezentace zájmů Veřejné diskursy

Zdroj: Börzel, Risse 2000: 21, upraveno autorkou.

Pro úplnost je třeba dodat, že ne všichni autoři s premisou, že EU ovlivňuje domácí politiku ve všech jejích třech dimenzích, souhlasí. Jürgen Grote např. obhajuje evropeizační výzkum pouze v rozměru *policy* (Grote 2003: 4-6). Předkládaná disertační práce však postupuje v souladu s argumentem Tanji Börzel, že „evropské politiky, procesy a instituce neovlivňují pouze jednu či dvě, ale všechny tři dimenze politiky“ (Börzel 2003a: 4), a všímá si vnitřních změn ve všech třech obsahových aspektech politiky. Partikulární zaměření pouze na jeden výsek politiky by nevyhnutelně implikovalo určitou plochost výzkumu a neumožňovalo by podchytit realitu vzájemných interakcí a relací mezi národní a evropskou úrovní v oblasti ZRS v celé jejich šíři a komplexitě; jednotlivé roviny politiky spolu navíc navzájem úzce souvisí. Proto autorka při operacionalizaci konceptu evropeizace mj. usilovala o takové vymezení, jež v sobě všechny tři dimenze politiky pojme.

1.2.2 Koncept evropeizace

Teorie evropeizace je dynamicky se vyvíjejícím přístupem ke studiu evropské integrace, který nejen v politologii, ale i v jiných sociálně vědních disciplínách usiluje o zachycení interakcí a vazeb mezi rovinou vnitrostátního prostředí a nadnárodní rovinou EU. Její počátky spadají do 80. let 20. století, přičemž naplno se rozvíjí a konstituuje až v průběhu 90. let v souvislosti s akcelerací a prohlubováním evropské integrace. Zatímco původně se používala v souvislosti s dopady členství v EU na členy EU, později se začala aplikovat i na kandidátské země.

Vzhledem k tomu, že se jedná o relativně nový fenomén s velmi komplexní ontologií (Featherstone 2003: 4), prochází koncept evropeizace neustálým procesem reformulací a zpřesňování. Z tohoto důvodu se potýká se značnou roztržitostí svého pojmového aparátu a ani jeho obsahové vymezení není jednoznačné; v literatuře se tak lze setkat s desítkami různých definic evropeizace.²¹ Obecně lze rozlišit dvě generace evropeizačního výzkumu a jejich prostřednictvím ilustrovat rozdíly mezi jednotlivými definicemi a pojetími evropeizace (Ágh 2002; Bache 2003; Dyson, Goetz 2003; Gualini 2004).²²

Tabulka č. 2: Základní rozdíly mezi první a druhou generací evropeizačního výzkumu

Charakteristiky první generace evropeizačního výzkumu	Charakteristiky druhé generace evropeizačního výzkumu
Důraz na perspektivu <i>top-down</i> , snaha vysvětlit domácí reakci na tlak shora.	Důraz na perspektivy <i>top-down</i> a <i>bottom-up</i> , vertikální a horizontální dimenzi.
Předpokládaný nesoulad mezi evropskou a domácí úrovní – zejména legislativní, institucionální a procedurální.	Větší důraz na zájmy, přesvědčení, hodnoty a myšlenky: politická dynamika souladu.
Důraz na reaktivní a nedobrovolnou povahu adaptace.	Větší důraz na dobrovolnou adaptaci skrze <i>policy</i> transfer a učení.
Zaměření na sféru <i>policy</i> a <i>polity</i> .	Větší zaměření na sféru <i>politics</i> , např. identity, volební chování, politické strany a stranické systémy.
Očekává se nárůst transnárodní konvergence.	Důraz na diferenciovaný vliv/dopad Evropy.
Evropeizace definována v substantivních termínech – zaměření na konečné dopady (statické pojetí evropeizace).	Důraz na dopad evropeizace na domácí dynamiku ve sféře <i>politics</i> , <i>polity</i> a <i>policy</i> (dynamické pojetí evropeizace).

Zdroj: Bache 2003: 3, upraveno autorkou.

²¹ Markus Haverland v daném kontextu podotýká, že za poslední dvě desetiletí prošlo toto výzkumné a badatelské pole výraznou sofistikací (Haverland 2003: 1; Haverland 2005: 1).

²² Kerry Howell nabízí alternativní rozlišení, a sice evropeizaci 1 (*Europeanization 1*), pro niž je typický výzkum vedený v perspektivě *top-down*, a evropeizaci 2 (*Europeanization 2*), která zohledňuje i zpětnou vazbu ve směru *bottom-up* (Howell 2002b: 4).

1.2.2.1 První generace evropeizačního výzkumu

První generace výzkumu, jež začala působit přibližně v 70. letech 20. století (Bache 2003: 5; Radaelli 2004: 4),²³ konceptualizuje evropeizaci jako tlak, které vznikl poté, co byla určitá záležitost přenesena na nadnárodní, komunitární úroveň EU, kde došlo k jejímu ošetření unijní legislativou či jinou iniciativou (Zemanová 2007: 37; Zemanová 2008: 38). Prostřednictvím adaptačního tlaku ze strany EU je posléze vysvětlován rozdíl mezi stavem vnitřního prostředí státu před přenesením dané záležitosti na úroveň EU a v čase po přenesení, který konstituuje tzv. vnitřní změnu domácí politiky (Zemanová 2007: 37; Zemanová 2008: 38).

Pro první generaci je charakteristický akcent na změny vyvolané vertikálním tlakem shora dolů (*top-down*) (Bache 2003: 6; Knill 2008: 74), kdy na základě diskrepance mezi původním stavem vnitřního prostředí státu na straně jedné a politikami, procesy a institucemi na unijní úrovni na straně druhé vytváří instituce EU shora adaptační tlak na členské státy (Börzel, Risse 2000: 1; Börzel, Risse 2003: 58). Evropské instituce a procesy jsou přitom chápány jakožto dané a neměnné (Börzel 2003b: 2) a vnitřní změna je pojmána coby nedobrovolná a vynucená, neboť instituce EU nutí členské státy k její realizaci (Zemanová 2007: 37). Domácí změna tak v rámci této perspektivy představuje závislou proměnnou, zatímco EU má funkci proměnné nezávislé (Gualini 2004: 9; Sepos 2008: 5).

Klíčovým východiskem pro studie vedené v intencích první generace výzkumu se stal koncept nesouladu (tzv. *misfit*²⁴), se kterým v polovině 90. let přichází Adrienne Héritier a který označuje určitou inkompatibilitu mezi politikami, procesy a institucemi na evropské a národní úrovni. Pouze tehdy, existuje-li mezi domácí a unijní rovinou tento nesoulad, dochází k potřebě evropeizační změny (Börzel, Risse 2000: 5).

Mezi stupněm inkompatibility a intenzitou tlaku vyvíjeného vůči členskému státu lze identifikovat kauzální vztah, neboť diskrepance mezi evropskou a národní úrovní determinuje stupeň tlaku vynakládaný evropeizací na členské státy (Börzel 2003a: 5; Börzel, Risse 2000: 5): čím větší je inkompatibilita mezi evropskými procesy, politikami a institucemi, tím větší je i adaptační tlak, který EU uplatňuje vůči členským zemím (Börzel 2003a: 6; Börzel, Risse 2000: 5; Börzel, Risse 2003: 61; srov. Knill, Lehmkuhl 1999; Radaelli 2003).²⁵

²³ Distinkce mezi první a druhou generací evropeizačního výzkumu není čistě chronologická. Ačkoli lze s určitou mírou zjednodušení označit první generaci výzkumu za starší a druhou za mladší, i v současné době se mnozí autoři hlásí explicitně k výzkumu v intencích jednosměrného přístupu *top-down*, jenž je typický pro první generaci, jakkoli jsou si vědomi jeho omezení a nedostatků (viz např. Börzel, Risse 2000).

²⁴ V anglicky psané literatuře se lze setkat i s termíny *mismatch* nebo *incongruency*.

²⁵ V zásadě lze rozlišit dva základní typy nesouladu: politický a institucionální nesoulad. Zatímco politický nesoulad (*policy misfit*) odkazuje na nesoulad mezi evropskými pravidly a předpisy na straně jedné a domácími politikami na straně druhé, institucionální nesoulad (*institutional misfit*) se dotýká nesouladu mezi evropskými

S perspektivou *top-down* úzce souvisí tzv. *downloading* (přejímání), naznačující, že EU je tím, kdo zapříčiňuje změny v domácím prostředí a členské státy přejímají evropské instituce, politiky, rozhodnutí a procedury (Sepos 2008: 5) a inkorporují je do svých národních politických struktur (Börzel 2003a: 20). První generaci výzkumu odpovídá i statické pojetí evropeizace, které za ni považuje skutečnost, že se daný stát požadavkům EU přiblížil (Zemanová 2007: 37; srov. Börzel 2003a: 7). Domácí změny jsou u první generace sledovány především ve sféře *policy* a *polity* (Bache 2003: 3).

Mezi představitele první generace patří např. Robert Ladrech, který v rámci studia Francie vymezuje evropeizaci jako „inkrementální proces reorientace směru a podoby politiky do té míry, že se politická a ekonomická dynamika Evropských společenství stává součástí organizační logiky národní politiky a její tvorby“ (Ladrech 1994: 69). Z uvedené definice vyplývá, že Ladrech klade akcent na „organizační logiku“ a pojímá evropeizaci v poměrně úzkém slova smyslu ve směru *top-down* (Howell 2002a: 6; Zahn 2011: 3).

Do stejné generace evropeizačního výzkumu spadá i Adrienne Herétier, jež definičně vymezuje evropeizaci jako „proces vlivu, který je odvozen od evropských rozhodnutí a který ovlivňuje politiky a politickou a administrativní strukturu členských států“ (Héritier 2001: 3). I tato definice zdůrazňuje kauzalitu ve směru shora dolů; za její nedostatek lze považovat to, že reflektuje výlučně členské státy a nebere v potaz země kandidátské, i skutečnost, že se odvolává na „evropská“ rozhodnutí a nikoli specificky na EU.

Další z definic, které lze zařadit do první generace výzkumu, pochází od Jima Bullera a Andrewa Gamblea, kteří evropeizaci vnímají jakožto „situaci, kde různé módy evropského vládnutí transformovaly aspekty domácí politiky“ (Buller, Gamble 2002: 26). Stejně jako u předchozích dvou pojetí je i u této definice jasně zřetelná inklinace k jednosměrnému přístupu shora dolů; Buller a Gamble sami zdůrazňují, že jejich definice připisuje „analytický primát vlivu, který má vývoj na úrovni EU na domácí úroveň“ (Buller, Gamble 2002: 27). Obdobně jako Adrienne Herétier potom odkazují k „evropskému“ vládnutí a nikoli EU. Z tohoto vymezení navíc zřetelně plyne i náhled na evropeizaci jako situaci, nikoli proces, což podle autorky této disertační práce dostatečně nevystihuje realitu evropeizačních procesů. Naopak

---

postupy a domácí institucionální strukturou (Börzel 2003a: 6; Börzel, Risse 2000: 5). V porovnání s politickým nesouladem je institucionální nesoulad méně přímý a naskýtá se u něj větší pravděpodobnost, že jeho následky budou dlouhodobé a inkrementální (Börzel, Risse 2003: 63). Tanja Börzel a Thomas Risse chápou nesoulad jako nutnou, avšak nikoli postačující podmínku pro změny v domácím prostředí, neboť výsledek, který nesoulad produkuje, závisí na přítomnosti různých faktorů (tzv. *facilitating factors*, např. aktéři či instituce), které umožňují adaptaci a které slouží jako katalyzátory pro domácí změny (Börzel, Risse 2000: 1, 5; Börzel, Risse 2003: 63).

přednost definice Jima Bullera a Andrewa Gamblea je možné spatřovat v tom, že (podobně jako u Roberta Ladrecha) nevyčleňuje z evropeizačních procesů kandidátské státy EU.

Jakkoli autorka nezpochybňuje výstupy první generace evropeizačního výzkumu materializovaného v přístupu shora dolů a je si vědoma jeho zásadních přínosů, neumožňuje dle jejího názoru postihnout realitu interaktivních procesů probíhajících v souvislosti se členstvím země (resp. přípravou na členství) v EU v celé jejich komplexnosti.

1.2.2.2 Druhá generace evropeizačního výzkumu

Druhá generace výzkumu evropeizace, spadající do období od 90. let do současnosti (Bache 2003: 5), postihuje evropeizaci v obou vertikálních směrech (shora dolů i zdola nahoru) jako dialektický, dvoucestný a interaktivní proces (Bache 2003: 6; Bomberg, Peterson 2000: 7; Gualini 2004: 9; Hloušek, Pitrová 2009: 35).²⁶ Vztah mezi EU a jejími členy tak již není pojímán jakožto „jednosměrná cesta“ (Börzel 2003a: 19; Gualini 2004: 9) a členské státy nejsou brány pouze coby pasivní příjemci evropských požadavků (Börzel 2003a: 19). Namísto toho je ke směru *top-down* přidána i zpětná vazba působící ve směru *bottom-up*, kdy členské státy proaktivně ovlivňují evropské politiky, instituce a procesy, kterým se později musí přizpůsobovat (Börzel 2003a: 19). EU tak svými aktivitami permanentně ovlivňuje domácí sféru, ale zároveň dochází k jejímu vlastnímu rozvoji na základě podnětů vycházejících z národní politické arény (Bomberg, Peterson 2000: 6-7). V důsledku toho se poněkud stírá rozdíl mezi příčinou a následkem, resp. závislou a nezávislou proměnou - kauzální vztah mezi evropskou a domácí rovinou se komplikuje a stává se obousměrným, takže se evropeizace jeví jako příčina i následek (Featherstone 2003: 4; Howell 2002a: 7; Sepos 2008: 6).

V rámci druhé generace již netvoří koncept nesouladu stěžejní východisko – nesoulad totiž může představovat pouze jeden z impulzů (zejména ve sféře *policy*), avšak v ostatních sférách (především sféře *politics*) je třeba „daleko pečlivěji zkoumat jiné příčiny evropeizace aktérů a politického konfliktu“ (Hloušek, Pitrová 2009: 35). Druhá generace má rovněž tendenci pohlížet na evropeizaci jako na proces s otevřeným koncem, neboť může v různých časech a v různých kontextech nabývat různých forem (Gualini 2004: 10).

Se směrem *bottom-up* úzce souvisí proces tzv. *up-loadingu* (vysílání, přesouvání), kdy kandidátské a členské státy „promítají své vlastní instituce, politiky a procedury na úroveň EU a ovlivňují tak obecnou trajektorii evropské integrace způsobem, který vyhovuje jejich

---

²⁶ Velmi důležité je zmínit, že druhá generace nezneplatňuje závěry výzkumu realizovaného generací první, nýbrž je doplňuje a dále rozšiřuje (Bache 2003: 6).

národním zájmům“ (Sepos 2008: 6). Elizabeth Bomberg a John Peterson v tomto kontextu hovoří o přenosu „národních priorit a praktik“ (Bomberg, Peterson 2000: 6); Simon Bulmer a Martin Burch zase o „exportu domácích politických modelů, myšlenek a detailů“ (Bulmer, Burch 2001: 76).²⁷

Na této vzájemné interakci přitom participují nejen instituce EU a vlády členských států, ale zároveň i další domácí, subnárodní subjekty, popř. jejich různé formace a koalice (Bomberg, Peterson 2000: 7; Zemanová 2007: 37). Členské státy se rovněž ovlivňují mezi sebou, což znamená, že změny v domácím prostředí jsou indukovány a ovlivňovány i jejich vzájemnou interakcí (Zemanová 2007: 38; Zemanová 2008: 40). V kontextu evropeizačního výzkumu druhé generace je možná i adaptace dobrovolná např. na základě *policy* transferů či sociálního učení (Bache 2003: 3), jež může jít i nad rámec požadavků EU. Na rozdíl od první generace se druhá generace intenzivněji zaměřuje na domácí změny ve sféře *politics* (Bache 2003: 3).

Druhé generaci výzkumu odpovídá dynamické pojetí evropeizace, které s konvergencí členských států vyvolanou požadavky ze strany EU ani s jejich harmonizací nutně nepočítá, nýbrž vychází s presumpce, že působení EU může generovat celou řadu změn od regrese až po transformaci. Právě dynamická perspektiva umožňuje vysvětlit i rekurzivní dimenzi vlivu EU na domácí prostředí, kdy členské státy odpovídají na evropský tlak snahou o přetváření evropských politik a institucí s cílem snížit nesoulad (Börzel 2003a: 7; Zemanová 2007: 37).

Co se konkrétních definic evropeizace spadajících do druhé generace výzkumu týká, jednu z nich představuje vymezení Thomase Risse, Marie Green Cowles a Jamese Caporasa, kteří ji pojímají jako „vznik a rozvoj zvláštních struktur vládnutí na úrovni EU, tedy politických, právních a sociálních institucí spojených s politickým řešením problémů, které formalizují interakce mezi aktéry, a politických sítí specializujících se na vytváření autoritativních evropských pravidel“ (Risse, Cowles, Caporaso 2001: 3). Limitem této definice, z níž je patrná preference směru domácích změn ve smyslu *bottom-up*, je

---

²⁷ *Up-loading* je pro státy a jejich aktéry atraktivní v tom, že „sníží potřebu pro právní a administrativní adaptaci v rámci procesu *down-loadingu*“, neboť platí, že „čím více evropská politika vyhovuje domácímu kontextu, tím nižší jsou náklady na adaptaci během implementačního procesu“ (Börzel 2003a: 20). Vlády tak mohou pomocí přesunu na úroveň EU např. ospravedlnit určitá reformní opatření, jež se v domácím prostředí netěší oblibě a byla by jen stěží realizovatelná (Zemanová 2007: 38; Zemanová 2008: 40). Nestátní subjekty na nadnárodní úrovni mohou zase přenášet aktivity, které jejich národní vlády považují za nepřístupné, a prostřednictvím nadnárodní úrovně usilovat o změny ve vnitrostátním prostředí (Zemanová 2007: 38, 40; Zemanová 2008: 40). Domácí aktéři v tomto smyslu využívají evropskou integraci jako jakousi „kouřovou clonu pro domácí politické manévry“ ve snaze implementovat domácí změny či naopak zachovat status quo (Buller, Gamble 2002: 23). *Up-loading* rovněž může národním vládám pomoci řešit problémy, které nemohou již být efektivně ošetřeny pouze na domácí úrovni (např. organizovaný zločin, imigrace či znečištění životního prostředí) (Börzel 2003a: 20). Nemusí se však vždy nutně jednat o problémy; domácí subjekty mohou na nadnárodní úrovni přesouvat rovněž „vnitrostátní modely úpravy řešených záležitostí“ a snažit se je prosazovat jako evropské (Zemanová 2007: 38; Zemanová 2008: 40).

nedostatečné odlišení evropeizace od teorií evropského integračního procesu; oba přístupy zde až splývají (Bomberg, Peterson 2000: 3; Havlík, Pšeja 2007: 9).²⁸ Tato definice totiž zcela zanedbává klíčový aspekt, a sice penetraci unijní dimenze do vnitrostátního prostředí (Bomberg, Peterson 2000: 4). Užití pojmu evropeizace se tak v tomto případě může jevit jako „redundantní, nepřesné a v konečném důsledku i jako matoucí“ (Havlík, Pšeja 2007: 9).

Z Ladrechova konceptu vychází Claudio Radaelli, který vymezuje evropeizaci jako „procesy (a) konstrukce (b) difuze a (c) institucionalizace formálních a neformálních pravidel, procedur, politických paradigmat, stylů, ‘způsobů, jak dělat věci’ a sdílených přesvědčení a hodnot, které jsou nejprve definovány a konsolidovány v rámci utváření politiky EU a následně inkorporovány do logiky domácího diskursu, identit, politických struktur a veřejných politik“ (Radaelli 2003: 30).²⁹ Radaelliho definice akcentuje důležitost změny v logice politického chování a je dle svého autora dostatečně široká na to, aby pojala hlavní výzkumné zájmy politologů, jakými jsou politická struktura, veřejná politika, otázka identit a kognitivní dimenze politiky, přičemž aplikována může být jak na členské, tak i nečlenské země EU (Radaelli 2003: 30).³⁰ Tato dnes již téměř klasická (a patrně i nejcitovanější) definice vykazuje řadu předností. Jednou z nich je skutečnost, že neopomíjí procesy ve sféře *policy* (Featherstone 2003: 18) a nesoustředí se pouze na formální pravidla a institucionální struktury, nýbrž zohledňuje i neformální aspekty tvorby politiky, změny v rámci politické kultury nevyjímaje (Hloušek, Pitrová 2009: 23). Na straně druhé však disponuje i několika limity. Z hlediska jednotlivých směrů evropeizačního působení není interpretace Radaelliho definice v akademickém prostředí jednoznačná. Zatímco někteří autoři jí připisují atributy jednosměrného *top-down* přístupu (viz např. Bache, Jordan 2006: 21; Featherstone,

---

²⁸ Autorka si uvědomuje nutnost odlišení těchto dvou (jakkoli vzájemně souvisejících) konceptů. Termínem integrace se označuje „specifická forma spolupráce mezi členy integračního seskupení. Tato spolupráce začíná na mezivládní úrovni, její základ tvoří konsenzus o oblastech, o cílech a o metodách, jimiž má být realizována. Na základě konsenzu vznikají nadnárodní prvky, spočívající v přenesení určitých kompetencí, dosud náležejících státům, na společně vytvořené orgány. Právě přítomnosti nadnárodních prvků se integrace liší od ostatních forem mezinárodní kooperace“ (Zemanová 2007: 34; Zemanová 2008: 36). Integrační teorie usilují o vysvětlení toho, „proč k integraci na platformě tohoto seskupení došlo, co je jejím hnacím motorem, popřípadě k jakým výsledkům (k jaké finální podobě) by měla směřovat. Klíčové je, zda stěžejní úlohu v rozvoji integračního procesu hrají jednotlivé státy, nebo instituce budované pospolitostí“ (Zemanová 2007: 34). Tyto teorie tak mají základní společné východisko: „chápou evropský integrační proces a jeho výsledek – institucionální strukturu EU – jako svou závislou proměnnou [...] snaží se (můžeme říci v národním kontextu nebo jeho proměnné) nalézt příčiny pro budování národní struktury evropských institucí“ (Hloušek, Pitrová 2009: 25). Důležité je rovněž zmínit, že zatímco výzkum integrace má svůj základ v teorii mezinárodních vztahů, výzkum evropeizace vychází spíše z politické analýzy a komparativní politiky (Zemanová 2008: 36-37).

²⁹ Později Radaelli blíže specifikuje domácí diskurs a definuje evropeizaci jako „procesy (a) konstrukce (b) difuze a (c) institucionalizace formálních a neformálních pravidel, procedur, politických paradigmat, stylů, ‘způsobů, jak dělat věci’ a sdílených přesvědčení a hodnot, které jsou nejprve definovány a konsolidovány v rámci utváření politiky EU a poté inkorporovány do logiky domácího (národního a subnárodního) diskursu, identit, politických struktur a veřejných politik“ (Bulmer, Radaelli 2004: 4; Radaelli 2004: 4).

³⁰ Radaelli dále vymezuje i to, co evropeizace není – není to konvergence, harmonizace ani politická integrace (Radaelli 2000: 6; Radaelli 2003: 33).

Papadimitriou 2008: 24; Havlík, Pšeja 2007: 7; Hloušek, Pitrová 2009: 23; Papadimitriou 2002: 7), jiní soudí, že v sobě zahrnuje i směr druhý (viz např. Xiarchogiannopoulou 2010: 56). Ke druhému přístupu inklinuje i sám Claudio Radaelli, který se proti jednosměrnému *top-down* přístupu vymezuje (Radaelli 2004: 4). Podle Kevina Featherstona navíc důraz na fenomény, které jsou nejprve definovány a konsolidovány na úrovni EU a až poté se promítají do vnitrostátního prostředí, vyvolává jisté pochybnosti a nevyhnutelně s sebou přináší otázku, co opravdu bylo dříve a kdo vlastně ovlivňuje koho (Featherstone 2003: 17-18). V neposlední řadě neumožňuje tato definice adekvátně reflektovat vznik transnacionálních politických sítí, které nejsou nejprve definovány a konsolidovány na úrovni EU (Featherstone 2003: 18).

Za nejkompexnější a nejvhodnější vymezení evropeizace, která se neomezuje na analýzu jednosměrného procesu (ať už v perspektivě *top-down* nebo *bottom-up*), ale zahrnuje v sobě oba směry, čímž zohledňuje cyklickou a dynamickou povahu interakcí mezi EU a vnitrostátním prostředím, považuje autorka definici Kennetha Dysona a Klause H. Goetze. Tito autoři pojímají evropeizaci jako: „komplexní, interaktivní ‘top-down’ a ‘bottom-up’ proces, v jehož rámci jsou domácí politické systémy, politické procesy a politiky ovlivňovány evropskou integrací a v jehož rámci domácí aktéři využívají evropské integrace k tomu, aby ovlivňovaly domácí arénu“ (Dyson, Goetz 2003: 20; srov. Dyson 2007: 152). Evropeizace má v jejich konceptualizaci otevřený konec a může „produkovat buď kontinuitu anebo změnu a potenciálně proměnlivé a nahodilé výstupy“ (Dyson, Goetz 2003: 20).³¹

Podle autorky disponuje tato definice řadou předností. Jednak se danému pojetí daří efektivně propojit oba směry evropeizačních procesů a postihnout je tak v celé jejich šíři (Lenschow 2006: 58; srov. Xiarchogiannopoulou 2010: 56).³² Dysonovo a Goetzovo pojetí zároveň nevylučuje i působení vlivů v horizontálním směru, tedy ve smyslu interakcí mezi jednotlivými státy a jejich subjekty. Důležité rovněž je, že chápe evropeizaci jako dynamický proces, nikoli stav.

Tato definice odpovídá i minimalistickému pojetí evropeizace, v jehož rámci tento fenomén odkazuje specificky k EU, nikoli Evropě jako celku (Featherstone 2003: 3). Její definiční znaky rovněž zohledňují trojdimenzionálního pojetí politiky a dotýkají se jak sféry *polity* a *politics*, tak i *policy*, čímž zcela konvenují s konceptem *policy analysis*, který je v

---

³¹ Pro úplnost a s ohledem na stěžejní význam této definice pro předloženou disertační práci je zde uvedeno i její originální anglické znění: „Europeanization denotes a complex interactive ‘top-down’ and ‘bottom-up’ process in which domestic politics, politics, and public policies are shaped by European integration and in which domestic actors use European integration to shape the domestic arena. It may produce either continuity or change and potentially variable and contingent outcomes“ (Dyson, Goetz 2003: 20).

³² Na nutnost ukotvit definici evropeizace v širším záběru a zohlednit tak cyklický a dynamický proces interakcí mezi EU a členskými (resp. kandidátskými) zeměmi ostatně upozorňuje řada autorů (viz např. Featherstone, Papadimitriou 2008: 24; Havlík, Pšeja 2007: 10; Vencato 2007: 275-276).

disertační práci rovněž uplatňován. Za zásadní považuje autorka i fakt, že dané vymezení je natolik široké, aby umožnilo zahrnout nejen členské, ale i kandidátské země EU (srov. Featherstone 2003: 4). Neméně významná je i skutečnost, že se částečně vymezuje vůči příbuzným konceptům, zejména pak evropské integraci.³³

1.2.2.3 Problematika vnitřních změn

V rámci evropeizačního výzkumu (i této disertační práce) je kladen důraz na změny (tzv. vnitřní nebo domácí změny – *domestic changes*), které vyvolala realita integračních procesů v různých sférách vnitřního prostředí státu. Jedná se zejména o dimenzi vnitřních změn (tj. ve kterých oblastech EU na státy působí), mechanismy vnitřních změn (tedy způsob, jak EU státy ovlivňuje) a jejich výslednou podobu (tedy dopady vlivu EU na státy) (Börzel 2003). Již bylo zmíněno, že vnitřní změny se sledují ve všech třech sférách politiky. Obecně platí, že díky svému explicitnímu charakteru se změny v oblasti politik a institucí sledují a dokazují snáze než změny v oblasti politického systému jako celku a politického procesu, které mají implicitnější charakter (Zemanová 2007: 35). Jakkoli předkládaná práce vnímá vnitřní změny jako klíčovou součást evropeizace, ne všichni politologové jim přikládají stejnou váhu: zatímco např. Robert Ladrech, Claudio Radaelli či Kenneth Dyson a Klaus H. Goetze je zahrnují přímo do definice evropeizace, Thomas Risse, James Caporaso či Maria Green Cowles s nimi explicitně nepracují.

Autorka se v textu věnuje jak tvrdším evropským modelům správy a řízení (tzv. *hard law*), tak modelům měkčím (tzv. *soft law*). Za zdroje evropeizace v oblasti ZRS považuje rovněž instrumenty jako např. *peer pressure*, *benchmarking*, sociální učení a nápodobu (Escribano, Lorca 2005: 152; Horký 2010d: 7; 27; Orbie, Versluys 2008: 88).

Adaptační tlak, který může vnitřní změny vyvolat, lze rozdělit na přímý a nepřímý. Zatímco přímý tlak představují „možnosti využití různých stimulů (například příslib poskytnutí finanční pomoci ze strukturálních fondů) nebo kontrolních a donucovacích mechanismů (pravidelná hodnocení států Evropskou komisí, žaloby na neplnění povinností a podobně)“, nepřímý tlak je vyvolán samotným aktem „přenesení pravomocí na komunitární

---

³³ Toto pregnantní vymezení navíc „povzbuzuje pečlivou empirickou práci při sledování dopadů evropské integrace“ (Dyson, Goetz 2003: 19). Kenneth Dyson a Klaus H. Goetze totiž upozorňují na to, že jakkoli jsou vzrůstající aspirace jednotlivých konceptualizací evropeizace vítány, existuje zde nebezpečí propasti mezi „neustále ambicióznějšími a náročnějšími konceptualizacemi a teoretickými přístupy k evropeizaci“ na straně jedné a „tím, co lze rozumně očekávat od výstupů empirické práce“ na straně druhé (Dyson, Goetz 2003: 19), přičemž někdy se může zdát, že se konceptuální a teoretické diskuze v oblasti evropeizace nechávají až nebezpečně unášet samy sebou (Dyson, Goetz 2003: 19; srov. Lemkuhl 2008: 339).

orgány, z příslibu států podrobit se příslušným rozhodnutím, popřípadě ze skutečnosti, že se přizpůsobují ostatní státy“ (Zemanová 2007: 34).

V zásadě se rozlišují dva typy vnitřních změn – explicitní a implicitní. Explicitní změny mají cílený charakter; nadnárodní instituce je požadují přímo a více či méně striktně (s ohledem na formu a obsah příslušného rozhodnutí) předepisují jejich podobu. Naproti tomu implicitní změny jsou rozhodnutími na nadnárodní úrovni pouze indukovány a přímo z nich nevyplývají (Zemanová 2007: 34; Zemanová 2008: 34).

Co se klasifikace dopadů vyvolaných evropeizačními procesy týká, Oliver Treib a Gerda Falkner identifikují čtyři typy domácích změn způsobené evropeizačními procesy (s akcentem na sféru *policy*): žádný nebo zanedbatelný efekt (*no or only negligible effect*), posílená politika (*reinforced policy*), mozaikové/patchworkové doplnění (*patchwork addition*) a paradigmatická změna (*paradigmatic change*) (Treib, Falkner 2004: 12-13). Žádný nebo minimální efekt znamená, že evropeizační vliv na danou oblast je nulový, popř. velmi malý. K posílení politiky dochází tehdy, je-li ke stávajícím politikám, které nejsou ani zásadně transformovány, ani doplněny o kvalitativně nové elementy, přidáno několik nových aspektů. Tzv. mozaikové (či patchworkové) doplnění odkazuje na situaci, kdy základy stávajícího systému zůstávají nezměněny, ale jsou k nim přidány kvalitativně nové elementy. Poslední typem vnitřní změny je paradigmatická změna naznačující absolutní obrat stávající politiky a její kompletní kvalitativní proměnu, resp. její úplné nahrazení politikou novou (Treib, Falkner 2004: 12-13).

V rámci jiné typologie, snažící se o kategorizaci vnitřních změn v závislosti na jejich směru a rozsahu a vycházející z prací Tanji Börzel, Thomase Risse a Claudia Radaelliho, lze rozlišit pět základních typů vnitřních změn: inercii (*inertia*), regresi (*retrenchement*), absorpci (*absorption*), akomodaci (*accommodation*) a transformaci (*transformation*) (Börzel 2003a: 15-16; srov. Bache 2008: 11-12; Radaelli 2003: 37).

Inercií neboli netečností se rozumí absence jakékoli změny v důsledku působení evropeizačních procesů (Börzel 2003a: 15; Radaelli 2000: 14). Stát tak vykazuje lhostejnost k aktivitám EU a odolává změnám, které jsou nezbytné ke splnění unijních požadavků. To následně vede k nesouladu s evropskou legislativou, díky čemuž může EK zahájit oficiální řízení pro porušení práva, a tím zvýšit adaptační tlak na členské státy (Börzel 2003a: 15). Netečnost se může materializovat např. v podobě zpoždění v implementaci příslušných směrnic (Radaelli 2000: 14).

Regrese (neboli stažení se) představuje vzdálení se od evropského modelu, kdy se národní politika stane ještě méně „evropskou“, než byla. Paradoxně tak dochází ke zvýšení

diskrepance mezi evropskou a domácí úrovní (Börzel 2003a: 15). Absorpce značí, že u členských států dochází k inkorporování evropských politik či idejí do domácích struktur. Stupeň změny je však poměrně nízký a charakter dané oblasti zůstává zachovaný bez výrazných proměn existujících struktur a logiky politického chování (Börzel 2003a: 15-16; Börzel, Risse 2000: 10; Börzel, Risse 2003: 69-70).

U akomodace dochází k výraznějším vnitřním změnám na domácí scéně než v případě absorpce. Členské státy se přizpůsobují evropeizačním tlakům proměnou stávajících procesů, politik a institucí, aniž by však docházelo ke změnám jejich esenciálních znaků (Börzel 2003a: 16; Börzel, Risse 2000: 10; Börzel, Risse 2003: 70). Jedním z potenciálních způsobů je „přilepení“ nových politik a institucí na ty stávající (Héritier 2001 in Börzel 2003a: 16). Charakter dané oblasti zůstává i nadále zachován a míru změny lze označit za mírnou/střední (Börzel 2003a: 16; Börzel, Risse 2000: 10; Börzel, Risse 2003: 70).

Transformace nastává v případě, když členské státy nahrazují své původní politiky, procesy a instituce novými a značně odlišnými, anebo je modifikují do té míry, že se zcela proměňuje elementární charakter i percepce dané oblasti. Stupeň domácí změny je v tomto případě vysoký (Börzel 2003a: 16; Börzel, Risse 2000: 10; Börzel, Risse 2003: 70).

Vzhledem k tomu, že tato typologie zohledňuje více potenciálních výsledků evropeizačních procesů na domácí úrovni a nezaměřuje se úzce pouze na oblast *policy*, nýbrž rovněž na sféru *polity a politics*, bude v této disertační práci aplikována. Zároveň je však třeba podotknout, že vzhledem k tomu, že neexistují měřitelné indikátory, které by danou vnitřní změnu jednoznačně začlenily do jedné z výše zmíněných kategorií, může se poměrně snadno stát, že tatáž změna bude různými autory interpretována odlišně.

1.2.3 Koncept zahraniční rozvojové spolupráce

1.2.3.1 Geneze základních přístupů k ZRS

Přístupy mezinárodní donorské komunity³⁴ k zahraniční rozvojové spolupráci prošly během uplynulého půlstoletí zajímavým vývojem.³⁵ O počátcích ZRS jakožto nového druhu pomoci prostřednictvím dlouhodobé spolupráce vyspělých a chudých zemí zejména v ekonomické a sociální oblasti lze hovořit od 50. let 20. století, přičemž za první komplexní hospodářskou a finanční pomoc tohoto typu se považuje Marshallův plán (Barratt 2008: 17-

³⁴ Marie Francesca Vencato definuje mezinárodní donorskou komunitu jako „produkt poválečného období“, jenž je postaven „na mezinárodních normách a pravidlech, které určují, jak by měla být rozvojová politika plánována a implementována jejími členy, tedy mezinárodními organizacemi a jednotlivými zeměmi“ (Vencato 2007: 144).

³⁵ K problematice rozvojových teorií blíže viz např. Crain 2010; Desai 2009; Lahiri 2007, Mikessell 2009: 27-99; Peet, Hartwick 2009; Willis 2005.

18; Degnbol-Martinussen, Engberg-Pedersen 2005: 7; Lancaster 2007: 1; Mavrotas 2010: 3; Riddell 2007: 24; Winthrop 2010: 243).³⁶

V 60. letech se ZRS soustředila výhradně na zvyšování ekonomické úrovně, akumulaci kapitálu, transfer finančních a technologických prostředků a maximální rozvoj techniky s vírou, že západní vzorce a teorie ekonomického růstu budou úspěšně aplikovatelné i v rozvojových zemích a že navýšení hrubého domácího produktu automaticky povede k nárůstu tamní životní úrovně. Tento přístup však přibližně na konci 60. let narazil na své limity. Ze ZRS totiž mnohdy profitovaly pouze elity, čímž došlo k dalšímu prohloubení tamní vnitřní nerovnováhy, stejně jako rozdílů mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi (Arts 1998: 10; Degnbol-Martinussen, Engberg-Pedersen 2005: 44-45; Morrison 2009: 234; Riddell 2007: 24; Thorbecke 2000: 24-28).

70. a 80. léta přinesla novou rozvojovou strategii s postupným akcentem na multidimenzionální rozměr ZRS, který v sobě zahrnoval ekonomické, sociální, politické, kulturní a jiné aspekty rozvoje. Cílem ZRS se stalo uspokojit základní lidské potřeby, umožnit lidem vlastní výdělek, zohlednit diverzifikaci ekonomického růstu, a přispět tak k celkovému rozvoji všech vrstev společnosti. Na ekonomický růst již nebylo nahlíženo jako na cíl sám o sobě, nýbrž jako na instrument k dosažení rozvoje. I ZRS přestala být vnímána coby uniformní, lineární proces a rozvojové strategie začaly adresně reflektovat individuální vývoj v jednotlivých zemích. Pozornost byla věnována i dlouhodobé udržitelnosti rozvoje; do tohoto období rovněž spadá počátek etablování role rozvojových NNO (Arts 1998: 10; Barratt 2008: 20; Degnbol-Martinussen, Engberg-Pedersen 2005: 45-48; Morrison 2009: 234-235; Riddell 2007: 31-37; Tarp 2010: 30; Thorbecke 2000: 28-38).

Pro 80. a počátek 90. let je v rozvojové teorii a politikách typické dominantní paradigma neoliberalismu (či washingtonského konsensu), jež akcentovalo důležitost trhů (Hout 2007a: 2; Morrison 2009: 235-236; Schabbel 2007: 1). Od poloviny 90. let se začalo upouštět od abstraktních teorií a úzce ekonomického a na trhy zaměřeného pohledu a pozornost donorů se kromě zdravotnictví a vzdělání soustředila rovněž na institucionální rámec, kultivaci prvků demokracie a občanské společnosti, na vnitropolitickou situaci zemí, dodržování lidských práv a míru korupce (Degnbol-Martinussen, Engberg-Pedersen 2005: 30, 49-52; Hout 2007a: 2-3; Morrison 2009: 235; Thorbecke 2000: 38-46).³⁷

---

³⁶ Od konce 19. století a v první polovině 20. století se profilovala spíše krátkodobá humanitární pomoc.

³⁷ U mnoha tradičních donorů se po skončení studené války začal projevovat fenomén „únavy z pomoci“ (*donor fatigue*) neboli „pesimismu vůči pomoci“ (*aid pessimism*). Zatímco v minulých desetiletích objem poskytované pomoci mírně vzrůstal, v průběhu 90. let se zastavil a dokonce mírně poklesl (Degnbol-Martinussen, Engberg-Pedersen 2005: 60-61; Morrison 2009: 236-237; Orbie, Versluys 2008: 75; Riddell 2007: 39; Schabbel 2007: 13).

Od poloviny 90. let se - v rámci tzv. dekády boje proti chudobě - začal formovat nový přístup mezinárodní donorské komunity k rozvojové spolupráci. Nejnověji přijatým programem snížení chudoby cestou ekonomicko-sociálního rozvoje jsou tzv. Rozvojové cíle tisíciletí (*Millenium Development Goals*), které vyplynuly z mezinárodních konferencí OSN v 90. letech a byly schváleny na Summitu tisíciletí OSN v září 2000 v New Yorku. Zde 191 států světa přijalo tzv. Miléniovou deklaraci, v níž jsou zakotveny cíle, které se tyto země zavázaly splnit v oblasti rozvoje do roku 2015. Konkrétně se jedná o závazky odstranit extrémní chudobu a hlad, dosáhnout základního vzdělání pro všechny, prosazovat rovnost pohlaví, snížit dětskou úmrtnost, zlepšit zdraví matek, zamezit šíření HIV/AIDS, malárie a tuberkulózy, zajistit trvalou udržitelnost pro životní prostředí a posilovat světové partnerství pro rozvoj (OSN 2000). Svoji komplexností se jedná o jeden z nejmambicióznějších rozvojových závazků vůbec. Rozvojové cíle tisíciletí tak představují významný mezník v přístupu k ZRS a od svého přijetí se staly základem všech rozvojových politik a programů plánovaných a implementovaných členy mezinárodní donorské komunity (Hout 2007a: 4; Mavrotas 2010: 3; Riddell 2007: 41-42; Vencato 2007: 145).

1.2.3.2 Vymezení zahraniční rozvojové spolupráce

Zahraněční pomoc lze na základě jejího účelu rozdělit na dvě kategorie – rozvojovou spolupráci a humanitární pomoc. Přestože se obě formy pomoci velmi často prolínají (a někdy také nesprávně zaměňují) a jsou nezdědky implementovány stejnými institucemi, jedná se o dva odlišné koncepty. Hlavní distinkce spočívá ve skutečnosti, že zatímco jádro rozvojové spolupráce představuje dlouhodobé zlepšování ekonomicko-sociálních podmínek, humanitární pomoc reaguje bezprostředně na mimořádné, náhlé, většinou nepředvídatelné krizové situace, jakými jsou např. přírodní katastrofy, hladomory či válečné ozbrojené konflikty, s cílem zmírnit jejich dopady na obyvatele. Její povaha je na rozdíl od rozvojové spolupráce krátkodobá, neposkytuje se na základě dlouhodobých, koncepčních strategií a využívá výrazně zjednodušených mechanismů a procedur (Hoy 1998: 5; Světová banka 2009: 87; Winthrop 2010: 242-243).³⁸ Jak již bylo uvedeno, pozornost bude v rámci této disertační práce věnována výlučně oblasti zahraniční rozvojové spolupráce.

Definovat ZRS není snadné (viz např. Haan 2009: 22-23; Lancaster 2007: 9-11; Riddell 2007: 17-21) a v odborném diskursu se lze setkat s celou řadou definičních pojetí.

---

³⁸ § 2 *Zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí* definuje humanitární pomoc jako „souhrn činností hrazených ze státního rozpočtu, jejichž cílem je zamezit ztrátám na životech a újmě na zdraví, zmírnit utrpení a obnovit základní životní podmínky lidí po vzniku mimořádných událostí, jakož i zmírňovat dlouhodobě trvající následky mimořádných událostí a předcházet jejich vzniku a negativním následkům“ (Sbírka předpisů ČR 2010).

Patrně nejpoužívanějším z nich je definice DAC/OECD, který oficiální rozvojovou pomoc (ODA) pojímá jakožto „soubor toků do zemí a teritorií na seznamu příjemců Výboru pro rozvojovou spolupráci a multilaterálních institucí, které jsou poskytovány oficiálními institucemi, včetně státu, místní samosprávy nebo jejich výkonnými agenturami, přičemž každá transakce musí být poskytována s hlavním cílem podpořit ekonomický rozvoj a blahobyt v rozvojových zemích a být svým charakterem koncesionální a obsahovat grantovou složku, která tvoří minimálně 25 %, a to při stanoveném diskontním faktoru ve výši 10 %“ (OECD 2008: 1). Toto definiční vymezení však skýtá několik limitů. Tím nejzávažnějším je skutečnost, že kromě rozvojové dimenze zahrnuje i pomoc humanitární, kterou se však tato práce nezabývá (Haan 2009: 22; Lancaster 2007: 10; Riddell 2007: 19).³⁹

Další z potenciálně aplikovatelných definic vymezuje ZRS coby „transfer všech zdrojů – fyzického zboží, dovedností a technického know-how, finančních grantů (darů) nebo půjček (za zvýhodněných podmínek) – od donora k příjemci“ (Riddell 2007: 17). Obdobně jako v předchozím případě je i tato *catch-all* definice příliš široká a zahrnuje v sobě kromě ZRS i pomoc humanitární. ZRS lze definovat i jako „tu část zahraniční pomoci, jejímž účelem je přispět k blahobytu a rozvoji v chudých zemích“ (Riddell 2007: 18). I toto definiční vymezení je však nevhodné, neboť implikuje konsekventní potřebu definovat zahraniční pomoc.

Jednu z alternativ nabízí i pojetí ZRS ukotvené českou legislativou. § 2 *Zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí* definuje ZRS v užším slova smyslu jakožto „souhrn činností hrazených ze státního rozpočtu, jejichž cílem je přispět k odstraňování chudoby v kontextu udržitelného rozvoje, včetně plnění rozvojových cílů tisíciletí, k ekonomickému a sociálnímu rozvoji, k ochraně životního prostředí, jakož i k podpoře demokracie, dodržování lidských práv a řádné správy věcí veřejných v rozvojových zemích“ (Sbírka předpisů ČR 2010).⁴⁰ Ani tato definice však není pro potřeby této disertační práce ideální, a to vzhledem ke svému restriktivnímu důrazu na úhradu ze „státního rozpočtu“, který neumožňuje pojmut i ZRS poskytovanou EU, resp. EK.

³⁹ Další výtku vůči této definici lze směřovat k faktu, že vyřazuje ze ZRS prostředky alokované NNO, nadacemi, soukromými podniky či jednotlivci (Brown 2009: 135; Haan 2009: 22; Lancaster 2000: 9; Riddell 2007: 19; Tarp 2010: 22). Tento aspekt však pro účely disertační práce natolik závažným problémem není, neboť v českém prostředí působí nestátní rozvojoví aktéři zejména jako implementátoři vládní politiky ZRS a iniciativy v rozvojových zemích hrazené z jejich vlastních prostředků představují spíše výjimkou.

⁴⁰ § 3 *Zákona* dále uvádí, že „Zahraněční rozvojová spolupráce se uskutečňuje způsobem, který naplňuje stanovené cíle, zejména realizací rozvojových programů a projektů, vysíláním expertů, poskytováním vládních stipendií ke studiu na vysokých školách v České republice, peněžními dary do zahraničí, finančními příspěvky zahraničním institucím, mezinárodním organizacím a integračním seskupením a poskytováním zvýhodněných půjček a úvěrů.“ (Sbírka předpisů ČR 2010). Obdobně ZRS definuje i *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České Republiky na období 2010 – 2017*, a sice jako „souhrn činností hrazených ze státního rozpočtu, jejichž cílem je přispět k odstraňování chudoby, k ekonomickému a sociálnímu rozvoji, k ochraně životního prostředí, jakož i k podpoře demokracie, dodržování lidských práv a řádné správy věcí veřejných v rozvojových zemích“ (Vláda ČR 2010c: 3).

Jinak však dle autorky konstitutivní definiční znaky ZRS vystihuje příhodně, a proto si ji dovolí mírně modifikovat a část „hrazených ze státního rozpočtu“ nahradit formulací „hrazených z veřejných rozpočtů“. ZRS je tak pro účely této práce pojímána jakož „souhrn činností hrazených z veřejných rozpočtů, jejichž cílem je přispět k odstraňování chudoby v kontextu udržitelného rozvoje, včetně plnění rozvojových cílů tisíciletí, k ekonomickému a sociálnímu rozvoji, k ochraně životního prostředí, jakož i k podpoře demokracie, dodržování lidských práv a řádné správy věcí veřejných v rozvojových zemích.“

Z hlediska klasifikačního kritéria vztahu donora a příjemce se ZRS dělí na bilaterální a multilaterální. Zatímco bilaterální (dvoustranná) spolupráce spočívá v tom, že donor poskytuje prostředky přímo přijímací zemi bez účasti třetího zprostředkovatele, v případě multilaterální (mnohostranné, sdružené) spolupráce je donor alokuje prostřednictvím mezinárodních vládních organizací a nadnárodních agentur (Brown 2009: 135; Dengbol-Martinussen, Engberg-Pedersen 2005: 64-65; Hoy 1998: 4; Riddell 2007: 51, 77).

Dalším z rozlišovacích kritérií je forma, na jejímž základě se ZRS člení na finanční, materiální a technickou. Dle charakteru se dále rozlišují dva typy finanční pomoci: jedná se jednak o granty, které mají nekomerční charakter a jsou nenávratné, a jednak o půjčky, jež je nutno - za privilegovaných podmínek - splácet. Materiální pomoc má charakter dodávek zboží a potravin; náplní technické pomoci bývají semináře, školení, transfer know-how a různé formy poradenství (Barratt 2008: 26; Brown 2009: 135-136; Hoy 1998: 3, 5; Lancaster 2007: 11).

Dle metodiky DAC se ZRS dělí jednak na ODA, jež byla definována výše a jež je alokována do zemí a teritorií na oficiálním seznamu příjemců (tzv. seznam I), dále na oficiální pomoc (*Official Assistance*, OA), která představuje pomoc zemím na tzv. seznamu II (zejména transformující se bývalé socialistické země), a v neposlední řadě na ostatní oficiální toky (*Other Official Flows*), které nespádají ani do ODA ani OA (Brown: 135, 145; Degnbol-Martinussen, Engberg-Pedersen 2005: 57-58; Holden 2009: 21; Riddell 2007: 19; Schabbel 2007: 20; Tarp 2010: 22). Pro účely statistického výkaznictví ZRS se v mezinárodním měřítku využívá podíl objemu ODA na hrubém národním důchodu (HND).⁴¹

Stěžejní aktéry ZRS představují dárci (donoři) a příjemci (recipienti). Jako donoři se označují poskytovatelé ZRS (Brown 2009: 135), v jejichž rámci někteří autoři rozlišují mezi oficiálními donory (státy a mezinárodní organizace) a tzv. ostatními donorskými aktéry (zejména NNO) (Degnbol-Martinussen, Engberg-Pedersen 2005: 1-2). Pro ZRS je typická

---

⁴¹ HND se skládá z HDP (celková peněžní hodnota zboží a služeb vytvořených v dané ekonomice za daný rok) a z čistých příjmů ze zahraničních investic.

výrazná diverzita aktérů; kromě státních orgánů a institucí se na jejím poskytování podílí i široká škála nestátních subjektů.⁴²

Pro účely této práce bude množina nestátních aktérů účelově zredukována na dva nejkličovější - NNO a podnikatelské subjekty (soukromý sektor). Rozvojové NNO, jejichž význam a počet kontinuálně vzrůstá, začaly hrát ve světě důležitou roli přibližně v polovině 80. let 20. století v souvislosti s deziluzí z neschopnosti vlád zajistit efektivní realizaci ZRS (Haan 2009: 51; Lewis 2002: 373). Jejich aktivity jsou velmi různorodé a sahají od samotné realizace rozvojových projektů přes organizaci osvětových a manifestačních akcí a kampaní na podporu zvyšování povědomí veřejnosti o rozvojové problematice až po poradenství a formulaci politiky ZRS (Haan 2009: 52-54; Lewis, Kanji 2009: 13; Riddell 2007: 48-49, 53-55; Schabbel 2007: 5; blíže k roli rozvojových NNO viz např. Degnbol-Martinussen, Engberg-Pedersen 2005: 143-173; Lewis, Kanji 2009; Veltmeyer 2009). V systému ZRS náleží nezastupitelná role i soukromému sektoru, a to jednak z pozice realizátora ZRS, tak i s ohledem na formulaci národních politik ZRS (byť v tomto ohledu hrají podnikatelské subjekty menší roli než NNO). V oblasti ZRS se uplatňují jak subjekty konzultační a poradenské, tak výrobní, stavební, obchodní i jiné (Educon 2004: 18, 24-25; Martens 2002: 11-12). S cílem zachytit interakce a vazby mezi národní a nadnárodní rovinou v oblasti ZRS v jejich komplexnosti a celistvosti bude předkládaná disertační klást akcent nejen na státní, ale rovněž i nestátní aktéry ZRS, a to neziskového i komerčního charakteru.

Jako příjemci ZRS se označuje různorodá skupina rozvojových a transformujících se zemí. Autorka pracuje s klasifikací rozvojových zemí dle metodiky Světové banky, která dělí země na základě kritéria HND na osobu do čtyř kategorií: na země s nízkým příjmem, země s nižším středním příjmem, země s vyšším středním příjmem a země s vysokým příjmem, přičemž země s nízkým a středním příjmem se označují jako rozvojové.⁴³ Zvláštní kategorii v rámci zemí s nízkým příjmem, kterou koncem 60. let 20. století zavedlo OSN, představuje skupina nejméně rozvinutých zemí (*least developed countries*). Jejich seznam, jenž OSN reviduje každé tři roky (od 1. ledna 2011 čítá 48 zemí⁴⁴), je konstituován na základě kritéria

---

⁴² Ačkoli tito aktéři hrají kardinální roli v oblasti ZRS i v přijímacích zemích, zde je na ně zaměřena pozornost z hlediska donorské perspektivy, neboť v této roli se budou v rámci disertační práce převážně profilovat.

⁴³ Hranici výše HND na osobu stanovuje Světová banka každoročně k 1. červenci. V roce 2011 se tato částka pohybuje na HND na osobu nižší než \$ 1 500 u zemí s nízkým příjmem, \$1 006 až \$3 975 u zemí s nižším středním příjmem, \$ 3 976 až \$ 12 275 u zemí s vyšším středním příjmem a vyšší než \$12 276 u zemí s vysokým příjmem (Světová banka 2011b).

⁴⁴ Konkrétně se jedná o Afghánistán, Angolu, Bangladéš, Benin, Bhútán, Burkinu Faso, Burundi, Čad, Komory, Demokratickou republiku Kongo, Džibuti, Rovnickovou Guineu, Eritreu, Etiopii, Gambii, Guineu, Guineu-Bissau, Haiti, Jemen, Kambodžu, Kiribati, Laoskou lidově demokratickou republiku, Lesotho, Libérii, Madagaskar, Malawi, Mali, Mauritánii, Mosambik, Myanmar, Nepál, Niger, Rwandu, Samou, Svatého Tomáše a

nízkých příjmů (HND na osobu), kritéria slabosti lidských aktiv (zahrnující Index lidských aktiv) a kritéria ekonomické zranitelnosti (včetně Indexu ekonomické zranitelnosti) (OSN 2007: 1).⁴⁵

1.2.3.3 Identifikace analytických dimenzí ZRS

Jak již bylo uvedeno, pro účely výzkumu je nezbytné identifikovat konstitutivní komponenty, jejichž pomocí lze charakterizovat obecnou podobu ZRS, a rozčlenit tak badatelské pole do zřetelných a oddělených analytických dimenzí. Prvotní inspiraci je možné čerpat z dosavadních prací zabývajících se interakcí mezi členskými státy a EU v oblasti ZRS. Ondřej Horký se v rámci analýzy evropeizace české ZRS soustředí na následující kategorie: *hard law*, kvantitu pomoci, kvalitu pomoci, koordinaci a komplementaritu, politickou koherenci pro rozvoj (tedy principy) a zaměření na Afriku (tedy geografické priority) (Horký 2010d). Toto rozčlenění nepokývá systematicky oblast ZRS jako celku; nereflektuje samostatně např. institucionální nastavení systému ZRS ani její implementaci.

Simon Lightfoot se ve své studii z roku 2010 zaměřuje zejména na kvantitu ZRS, teritoriální a sektorovou koncentraci, cíle a institucionální nastavení. Nedostatečnost tohoto rozčlenění však dokladuje již samotná struktura textu, kdy se autor v rámci kvantity pomoci zabývá mj. i jejími principy, v rámci teritoriální a sektorové koncentrace cíli pomoci a v rámci institucionálního nastavení koncepční rovinou (Lightfoot 2010). Ve svém starším článku z roku 2008 klade primární pozornost na úroveň povědomí veřejnosti o rozvojové tematice, roli rozvojových NNO, objem financí alokovaných na ZRS, geografické a sektorové zaměření, preferované typy projektů, principy a vztahy se zeměmi AKT (Lightfoot 2008). Selekce analyzovaných kategorií je v porovnání s jeho pozdějším textem ještě nahodilejší a méně systematická. Ve spolupráci s Martinem Vittekem zkoumá Simon Lightfoot kvantitu pomoci, geografickou koncentraci a institucionální kapacitu (včetně norem a praktik běžných v rámci těchto institucí) (Vittek, Lightfoot 2009); spolu s Lindenhovious Irene Zubizarretou se soustředí na cíle ZRS, geografické priority a typy projektů (Lightfoot, Zubizarreta 2008). Ani jedno z těchto vymezení však neposkytuje reflexi ZRS jako celku.

Maja Bučar a Mojmir Mrak akcentují politický a legislativní rámec, politickou koherenci, institucionální a administrativní struktury, objemovou výši ODA, postavení země v rámci donorské komunity a spolupráci s NNO (Bučar, Mrak 2007). Léna Krichewsky jako

---

Princův ostrov, Senegal, Sierra Leone, Středoafrickou republiku, Šalamounovy ostrovy, Somálsko, Súdán, Východní Timor, Togo, Tuvalu, Tanzánii, Ugandu, Vanuatu a Zambii.

⁴⁵ Na rozdíl od klasifikace Světové banky tak reflektuje např. i sociální, zdravotnickou a vzdělanostní úroveň zemí, včetně strukturálních faktorů, jakými jsou např. geografické podmínky (OSN 2007: 1).

základní elementy rozvojové politiky identifikuje administrativní infrastrukturu (instituce aktivní v oblasti ZRS na vládní úrovni, odborníky a zaměstnance), legislativní a politický rámec (zákony ovlivňující implementaci ZRS a koncepční dokumenty stanovující cíle a priority rozvojové spolupráce) a rozpočtovou alokaci na účely ZRS (příspěvky na multilaterální a bilaterální segment ZRS) (Krichewsky 2003). Podobně oblast ZRS vymezuje i Maria Francesca Vencato, jež za hlavní proměnné ZRS poskytované na národní úrovni pokládá koncepční dokumenty, administrativní strukturu, legislativní a politický rámec a rozpočtové alokace, včetně podílu bilaterálního a multilaterálního komponentu ZRS (Vencato 2007). U těchto vymezení postrádá autorka disertační práce zejména samostatné vyčlenění sektorových a teritoriálních priorit, cílů ZRS a jejích principů.

Důležité východisko představují i práce autorů, které se soustředí na oblast ZRS v obecné rovině (nikoli nutně v intencích interakce národní a nadnárodní úrovně). John Degnbol-Martinussen a Poul Engberg-Pedersen člení svoji knihu *Aid: Understanding International Development* do 14 kapitol, z nichž deset lze vnímat jako obecné charakteristiky ZRS. Jedná se o motivy a zájmy, rozvojové cíle, strategie pomoci, velikost a distribuci pomoci (včetně podílu bilaterální a multilaterální složky), oficiální bilaterální pomoc, multilaterální pomoc, roli nevládních neziskových organizací, aktéry, evaluace a dopad pomoci (Degnbol-Martinussen, Engberg-Pedersen 2005). Stephen Brown se při charakteristice ZRS jednotlivých donorů soustředí na objem pomoci, motivaci donorů, geografické priority, podíl bilaterální a multilaterální pomoci a institucionální nastavení (Brown 2009). Tim Forsyth detekuje ZRS na základě následujících proměnných: objem pomoci, infrastruktura a typy pomoci (bilaterální, multilaterální, nevládní organizace), alokace pomoci, podmínky pomoci a management pomoci (Forsyth 2005: 18-20). Zmínit lze i práci Carol Lancaster, jež se při komparaci bilaterální ZRS pěti donorských zemí zaměřuje na myšlenky (včetně principů ZRS), instituce (včetně vztahu mezi státem a nestátními aktéry), zájmy (včetně vlivu soukromého a neziskového sektoru na formulaci ZRS) a organizaci pomoci (Lancaster 2007). Kurt Tarnoff a Marian Leonardo Lawson při analýze systému ZRS USA za esenciální znaky ZRS považují její účel a priority (včetně cílů a teritoriálních a sektorových priorit), finanční objem a institucionální zajištění (včetně analýzy jednotlivých typů ZRS a vztahu vlády a soukromého sektoru v oblasti ZRS) (Tarnoff, Lawson 2011). David R. Morrison si při analýze kanadské ZRS všímá objemu finančních prostředků, cílů ZRS a programových priorit (Morrison 2000). Christian Schabbel pro změnu akcentuje následující prvky ZRS: aktéry a instituce (včetně role NNO), finanční objem ZRS, její instrumenty a podíl bilaterální a multilaterální složky ZRS (Schabbel 2007).

Aby byl tento výčet kompletní, je nutné pohlédnout i na elementy ZRS identifikované klíčovými organizacemi aktivními v oblasti monitoringu národních politik ZSR – EU a OECD. EU hodnotí u členských států stav legislativy v rozvojové oblasti, výši ODA, institucionálního zabezpečení, stupeň decentralizace, programování, teritoriální a sektorové priority, monitoring a evaluace, preferované přístupy k ZRS a míru vázání pomoci (Development Strategies 2006; Development Strategies 2011). OECD evaluuje ZRS s ohledem na její právní a politický rámec, koordinaci s jinými donory, zdroje a alokace fondů, celkovou podobu rozvojového systému, interní struktury a systémy, řízení lidských zdrojů, implementaci bilaterálních programů, kofinancování nevládních organizací a jiné typy bilaterálních programů, multilaterální pomoc a monitoring a evaluace (OECD 2005).

Opomenout nelze ani pojetí ZRS objevující se v českých koncepčních a programových dokumentech. Např. *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce ČR na období 2010 – 2017* chápe jakožto ústřední elementy ZRS její cíle, principy, formy (v rámci bilaterální složky poté teritoriální a sektorové priority), modality, finanční rámec a řízení ZRS (včetně legislativního a koncepčního rámce, institucionálního rámce, personálního rámce a kontroly a hodnocení ZRS) (Vláda ČR 2010c). Obdobné vymezení se objevuje i ve starších koncepcích (Vláda ČR 2002; Vláda ČR 2004) a autorka je považuje za jedno z nejpříhodnějších.

Tento přehledový výčet velmi dobře dokumentuje metodologickou pluralitu a pestrost dosavadních pojetí oblasti ZRS a zároveň ukazuje, že ačkoli autoři i jednotlivé organizace pojmenovávají dané prvky různými pojmy (v závislosti na jejich zaměření a míře podrobnosti), mnohdy se jedná o poměrně podobné kategorie. Navzdory skutečnosti, že uvedená vymezení vykazují určité nedostatky (zejména s ohledem na nedostatečnou systematizaci, mezery v logické souvztažnosti, limitovaný záběr či naopak inklinaci k přílišné roztržitosti), poskytují cenný a vhodný výchozí bod pro identifikaci vlastního analytického rámce.

V důsledku absence jednoho všeobecně přijímaného výčtu konstitutivních prvků ZRS tak autorka vytváří vlastní konceptuální rámec, který dovolí provést komparaci ZRS v čase (a potenciálně i v prostoru, byť to není případ této disertační práce). Na základě poznatků z teoretické literatury a dosavadních výzkumných počinů v této oblasti je identifikována množina šesti základních dimenzí, jež umožňují podchytit ZRS v její komplexnosti a v jejichž rámci budou zkoumány změny vyvolané evropeizačními procesy. Jedná se o 1) cíle ZRS, 2) principy ZRS, 3) institucionalizaci a formulaci ZRS, 4) sektorovou a teritoriální orientaci ZRS, 5) implementaci ZRS a 6) finanční aspekty ZRS.

Co se bližší specifikace obsahové náplně jednotlivých analytických dimenzí týká, první kategorie zahrnuje celkové cíle ZRS figurující v klíčových programových, koncepčních a strategických dokumentech.⁴⁶ V rámci kategorie principů jsou subsumovány principy a zásady uplatňované v oblasti ZRS, a to jak v koncepční, tak reálné rovině. Analytickou dimenzi institucionalizace a formulace člení autorka pro větší přehlednost na dvě podoblasti: institucionální rámec pro formulaci ZRS a vztah mezi státem a nestátními aktéry (zejména NNO a soukromým sektorem).⁴⁷ V rámci první kategorie je pozornost věnována zejména institucionálnímu nastavení pro formulaci ZRS, kompetencím jednotlivých institucí, relacím mezi nimi a personálním kapacitám. Kategorie vztah mezi státem a nestátními aktéry zahrnuje charakter a intenzitu vzájemných vztahů v oblasti formulace ZRS a reálnou participaci nestátních aktérů na tvorbě národní politiky ZRS. Dimenze sektorové a teritoriální orientace ZRS subsumuje analýzu teritoriálních a sektorových priorit, proces jejich identifikace, kritéria selekce a reálnou teritoriální a sektorovou orientaci ZRS (tedy podíly daných regionů a zemí/sektorů v portfoliu ZRS). V rámci této kategorie je zkoumán bilaterální komponent ZRS, neboť u multilaterální složky není možné identifikovat spojitost mezi konkrétním příspěvkem dané země a cílovou přijímací zemí či sektorem. Do dimenze implementace patří participace jednotlivých aktérů ZRS na implementaci projektů ZRS a problematika zadávání rozvojových projektů, resp. proces výběru jejich realizátorů. V pořadí šestá dimenze - finanční aspekty ZRS - je opět rozčleněna do dvou podoblastí. První tvoří podíl a charakter multilaterální složky ZRS a druhou objem finančních prostředků alokovaných na ZRS (tedy zejména podíl ODA/HDP).

Z identifikace výše uvedených analytických dimenzí je zřejmé, že v sobě zahrnují všechny tři obsahové úrovně politiky, tedy politiku ve smyslu *polity*, *policy* i *politics*.⁴⁸ Zároveň je třeba si uvědomit, že na vymezené kategorie je v rámci disertační práce pohlíženo jako na oddělené z badatelských a heuristických důvodů. V realitě netvoří samostatné dimenze se striktně strukturovanými hranicemi, nýbrž jsou vzájemně propojené. Ostatně jejich určitá propojenost a vzájemné vazby budou patrné i při samotném výzkumu (viz např. souvztažnost mezi cíli a teritoriální a sektorovou orientací či relace mezi principy a institucionalizací a formulací).

---

⁴⁶ Cíle jako klíčovou složku ZRS jednotlivých donorů zdůrazňuje kromě výše uvedených autorů např. i Raymond Mikesell (Mikessell 2009: 1-26).

⁴⁷ Vztah mezi státem a NNO akcentuje jako důležitý aspekt národních politik ZRS kromě výše zmíněných autorů i řada jiných - viz např. Haan 2009; Lancaster 2007.

⁴⁸ Alternativou k navrženému analytickému aparátu by bylo vedení výzkumu explicitně v intencích tří sfér politiky (*polity*, *policy* a *politics*). Podle autorky je však toto rozčlenění pro potřeby studia oblasti ZRS příliš široké.

2 HISTORICKÝ, LEGISLATIVNÍ A KONCEPČNÍ RÁMEC ZRS NA ÚROVNI EU A ČR

2.1 Úroveň EU

2.1.1 Historický rámec ZRS

Zahraniční rozvojová spolupráce se řadí mezi komunitární politiky od samého počátku evropského integračního procesu (Babarinde, Faber 2003: 2; Carbone 2007: 51; Carbone, Lister 2006: 1; Holland 2002: 1; Morgera, Durán 2004: 153; Lister 1997: 22; Reisen 2007: 59) a její vývoj je velmi úzce spojen s dekolonizačním procesem po druhé světové válce (Grilli 1993: 5-6; Schrijver 2009: 177; Smith 2007: 229; Vencato 2007: 141).

Římská smlouva o založení Evropského hospodářského společenství (EHS), podepsaná 17. března 1957, se v části IV (článcích 131-136) a v Protokolu č. IV *Prováděcí dohoda o přidružení zámořských zemí a výsořných území ke Společenství* zabývá asociací (přidružením) zámořských, svěřeneckých území a kolonií, avšak termín rozvojová spolupráce se tu neobjevuje (European Economic Community 1957). Prováděcí dohoda byla uzavřena na pět let, přičemž primární akcent (vycházející zejména z nátlaku Francie) byl přitom kladen na francouzské a belgické kolonie (Grilli 1993: 9; Holland 2002: 25; Reisen 2007: 31; Ureta 2001: 54). Cíl asociačního vztahu definuje článek 131 jakožto „přispění k hospodářskému a sociálnímu rozvoji asociovaných území a vytvoření užších hospodářských vztahů mezi nimi a celým Společenstvím“ (European Economic Community 1957).⁴⁹ Článek 132 (3) umožnil vytvoření konkrétního nástroje (Evropského rozvojového fondu, ERF), pomocí nějž měla být tato spolupráce realizována: „Členské státy budou přispívat na investice nezbytné pro progresivní vývoj těchto zemí a teritorií“ (European Economic Community 1957). Lze tedy shrnout, že „Římská smlouva evropeizovala předchozí výlučně bilaterální vztahy mezi členy Evropského společenství a jejich koloniemi a posílila trend k rozvoji multilaterálního přístupu k zámořským teritoriím (Vencato 2007: 98).⁵⁰

---

⁴⁹ Římská smlouva předjímala postupné odbourávání celního zatížení a jiných kvantitativních překážek v obchodu mezi EHS a přidruženými územími (i mezi asociovanými územími navzájem) a zdůrazňovala princip nediskriminace mezi členskými státy (Bartels 2007: 720; Grilli 1993: 11; Jelínek, Plešinger, Opršal 2008).

⁵⁰ Zpočátku byla spolupráce s rozvojovým světem zaměřena zejména na bývalé kolonie (resp. i jiná závislá území) šesti zakládajících členských států. S ohledem na to, že většina zakládajících členů Společenství představovala v minulosti koloniální mocnosti, byl vývoj ZRS na komunitární úrovni primárně determinován snahou o redefinici vztahu mezi členskými státy a jejich bývalými koloniemi (Reisen 2002: 30-36; Reisen 2007: 30-32). Rozvojové země tak byly vnímány jako nanejvýš důležité zdroje energie a nerostných surovin nezbytné pro hospodářský rozvoj Evropy (Reisen 2007: 31).

Základní stavební kámen asociačního vztahu mezi rozvojovými zeměmi a EHS představovala pomoc poskytovaná skrze ERF, který stál mimo obecný rozpočet, ale byl spravován Společenstvím, dále preferenční obchodní režim a právo zakládání podniků řídicí se principem nediskriminace (Jelínek, Plešinger, Opršal 2008; Reisen 2007: 33; Schmidt 2002).

Během let 1956 až 1960 získalo nezávislost 23 subsaharských afrických zemí, což poskytlo impuls k další úpravě vzájemných vztahů (Bartels 2007: 722; Reisen 2007: 34). Všechny asociované země (s výjimkou Guineje) hodlaly i nadále participovat na asociačním vztahu s EHS; od roku 1963 tak upravovala asociační režimy dohoda z Yaoundé, která byla podepsána mezi 17 nezávislými africkými státy a Madagaskarem a EHS (Grilli 1993: 19; Reisen 2007: 34).⁵¹ Dohoda z Yaoundé presumovala další odstraňování vývozních a dovozních cel mezi EHS a přidruženými zeměmi s výjimkou komodit, které byly v přímé konkurenci s evropskými producenty (Grilli 1993: 19-20; Holland 2002: 29). Asociované země nově přislíbily informovat EHS o své obchodní politice vůči třetím zemím a konzultovat ji s ním. Zásadní rekonfiguraci přinesla Dohoda z Yaoundé v institucionální oblasti, když na jejím základě vznikly společné orgány řídicí asociační režim – Rada přidružení, Výbor přidružení, Parlamentní konference a Rozhodčí soud, v nichž byli představitelé asociovaných zemí a EHS zastoupeni na principu parity (Bartels 2007: 722; Holland 2002: 28-32). Dohodu z Yaoundé tak lze interpretovat jako „první hmatatelný výsledek raného multilaterálního přístupu [k ZRS, pozn. aut.] v rámci Společenství“ (Vencato 2007: 99). Na smlouvu z Yaoundé v roce 1969 navázala Smlouva z Yaoundé II, která však nepřinesla v dosavadním charakteru přidružení žádné výrazné změny.⁵²

Rozšíření EHS o Velkou Británii, Dánsko a Irsko v roce 1973 představovalo další impuls k výrazné reformě asociačního režimu mezi EHS a rozvojovými zeměmi a ke značnému rozšíření záběru ZRS na komunitární úrovni (Babarinde, Faber 2003: 1; Bartels 2007: 733; Carbone 2010: 240; Holland 2002: 28, 32; Reisen 2007: 39; Vencato 2007: 104).⁵³ V únoru 1975 byla podepsána Dohoda z Lomé, která vstoupila v platnost v dubnu

---

⁵¹ Jednalo se o bývalé francouzské a belgické kolonie organizované v rámci Asociovaných afrických a malgašských států (*Associated African and Malagasy States*).

⁵² Asociované země však musely nově předkládat národních plány rozvoje, na jejichž základě jim měly být přidělovány finanční prostředky. V roce 1969 byla rovněž signována Dohoda z Arushy (resp. dohoda z Arushy II, neboť první dohoda se nepodařilo ratifikovat) mezi EHS a třemi státy východní Afriky (Ugandou, Keňou a Tanzánií) s platností na pět let (Reisen 2007: 36).

⁵³ Dánsko a Irsko sice neměly koloniální vazby, avšak otázka vztahu s Commonwealthem (bývalými britskými koloniemi) představovala kritický nástroj pro vyjednávání vstupu Velké Británie do Společenství, a stala se tak klíčovým aspektem evropského integračního procesu (Holland 2002: 32; Vencato 2007: 99). Země totiž považovala za nezbytně důležité uchovat dovoz levných surovin ze svých kolonií, na nichž byla ekonomicky závislá (Grilli 1993: 16-19, 26; Reisen 2007: 35; Vencato 2007: 99). I samo Společenství kladlo na posilování

1976 a která představovala důležitý milník ve vývoji komunitární rozvojové politiky, a to jak z hlediska obsahového, tak z hlediska geografického pokrytí (Grilli 1993: 27; Smith 2007: 229). Uzavřena mezi EHS a 46 rozvojovými zeměmi z oblasti Afriky, Karibiku a Tichomoří (AKT) a považována ve své době za „vůbec nejkompexnější, nejnovativnější a nejambicióznější rozvojovou dohodu mezi severem a jihem“ (Carbone 2011: 158), navazovala s drobnými úpravami na asociační režim. Jako novum byla ustanovena spolupráce, jež měla fungovat výhradě na principu partnerství a rovnosti. Od této chvíle zaujímal skupina AKT v hierarchii vztahů zvláštní postavení (Arts, Dickson 2004: 1; Babarinde, Faber 2003: 3; Vencato 2007: 238).

Významnou změnu přinesla Dohoda z Lomé v podobě závazku k rovnému partnerství mezi EHS a skupinou zemí AKT (Holland 2002: 34, 39). Dohoda zavedla nerekiproční obchodní režim, díky němuž nemusely asociované země (na rozdíl od předchozích období) rekipročně oplácet obchodní preference zemím ES (Arts, Dickson 2004: 1; Babarinde, Faber 2003: 10; Birchfield 2008: 300; Grilli 1993: 27, 30; Holland 2002: 36; Reisen 2007: 40).⁵⁴ Novum představoval i akcent na průmyslový rozvoj. Dohoda rovněž zavedla nový nástroj spolupráce - stabilizační systém příjmů z exportu zemědělských komodit STABEX, který byl financován z ERF a který podporoval export 34 komodit ze zemí AKT (Grilli 1993: 27-30; Holland 2002: 36-37; Reisen 2007: 40).⁵⁵ Institucionální struktura asociačního režimu zůstala s drobnými změnami zachována.⁵⁶

Důležité je dodat, že od roku 1971 uplatňuje EHS/ES tzv. Všeobecný systém preferencí (*Generalised System of Preferences*, GSP), v jehož rámci jsou rozvojovým zemím udělovány obchodní preference (Grilli 1993: 23; Holland 2002: 33; Reisen 2007: 42; Vencato 2007: 159; viz níže). V porovnání s preferencemi dle dohod z Lomé však tyto preference poskytovaly méně výhod; byly přidělovány nerekipročně a bez smluvního zakotvení (Jelínek,

---

vztahů s rozvojovým světem jakožto nezbytnou součástí své ekonomické strategie stále větší důraz, a to zejména v souvislosti s probíhajícími ropnými krizemi (Reisen 2007: 43; Vencato 2007: 105). Země Commonwealthu si mohly zvolit, zda vztahy s EHS naváží na základě obchodních dohod či dohod o přidružení, přičemž většina z nich se rozhodla pro druhou možnost (Holland 2002: 33; Reisen 2007: 39).

⁵⁴ Z bezcelního režimu však byly vyjmuty produkty spadající pod Společnou zemědělskou politiku (na banány, cukr a rum se vztahovaly zvláštní protokoly; jiné komodity podléhaly tarifním kvótám či sezónním omezením dovozu), což pro mnohé země AKT znamenalo nevýhodu, protože zemědělské komodity tvořily drtivou většinu jejich exportu. Novum představoval i akcent na průmyslový rozvoj (Babarinde, Faber 2003: 12; Grilli 1993: 27, 31-32).

⁵⁵ Pakliže klesly příjmy z exportu těchto komodit v porovnání s průměrem v předchozím roce o 7,5 % (5 % v případě sisalu), měla daná země AKT nárok na finanční kompenzaci. Jeho cílem bylo podpořit ekonomickou stabilitu zemí silně závislých na exportu základních komodit; čerpání finančních prostředků z tohoto systému však provázela řada administrativních i jiných potíží (Grilli 1993: 27-30; Holland 2002: 36-37; Reisen 2007: 40).

⁵⁶ Parlamentní shromáždění asociace se změnilo na Společné shromáždění AKT-EHS, Rozhodčí soudní dvůr přestal mezi společnými institucemi figurovat a byly založeny dvě nové instituce - Centrum pro průmyslový rozvoj a Rada pro průmyslovou spolupráci (Grilli 1993: 32; Holland 2002: 35; 49-50).

Plešinger, Opršal 2008). Od 70. let začalo EHS navíc rozvíjet spolupráci i s asijskými státy a od 80. let rovněž se zeměmi Latinské Ameriky.⁵⁷

V následujících letech byly v pětiletých intervalech uzavřeny druhá, třetí a čtvrtá Dohoda z Lomé. Dohoda z Lomé II, která byla podepsána v říjnu 1979 mezi 58 státy AKT a EHS a v platnost vstoupila v roce 1980, zavedla druhý mechanismus stabilizace příjmů z vývozu (Systém pro stabilizaci příjmů z exportu nerostných surovin a derivátů, SYSMIN), tentokrát zaměřený na vybrané nerostné suroviny. Podobně jako v případě STABEXu však bylo čerpání finančních prostředků provázeno celou řadou problémů (Grilli 1993: 37; Holland 2002: 39-40).

Od podpisu Dohody z Lomé III v roce 1984 s 66 zeměmi AKT lze pozorovat transfer pozornosti z podpory průmyslového rozvoje na samostatný rozvoj, podporu zemědělského sektoru, potravinovou soběstačnost a bezpečnost (Vencato 2007: 109). Nově v Dohodě z Lomé III figurovala i oblast rozvoje kulturní a sociální spolupráce (Grilli 1993: 37-38; Holland 2002: 41-42). Od začátku 90. let začalo ES klást výraznější důraz i na problematiku lidských práv a svobod, tedy oblast, které se předtím snažilo vyhybat, aby předešlo obviňování z paternalismu a nekolonialismu (Arts, Dickson 2004: 9; Jelínek, Plešinger, Opršal 2008; Vencato 2007: 109).

Dohoda z Lomé IV, signována v roce 1989 s 66 zeměmi AKT, akcentovala ekonomickou a politickou kondicionalitu a dodržováním základních lidských práv dokonce podmiňovala – byť spíše jen formálně - samotnou spolupráci (Holland 2002: 44-45; Jelínek, Plešinger, Opršal 2008). Akcent byl směřován i na dobré vládnutí, demokracii, politický dialog a občanskou společnost, stejně jako kulturní spolupráci a problematiku genderu (Holland 2002: 45-46; Vencato 2007: 109). V oblasti obchodních preferencí přinesla dohoda jen minimální modifikace (Holland 2002: 44).⁵⁸

Důležité je zmínit i rozvojovou spolupráci Společenství se zeměmi severní Afriky a Blízkého východu, která začala být intenzivněji realizována v souvislosti s ropnou krizí v roce 1973 (Reisen 2007: 37; blíže viz Holden 2009: 47-84; Mold 2007b; Pace 2007). V reakci na pád sovětského bloku začalo ES rozvíjet intenzivní spolupráci i se zeměmi bývalého

---

⁵⁷ Zde se u rozvinutějších zemí spolupráce soustředí především na obchodní a investiční záležitosti; příkladem mohou být negociace v rámci Asijsko-evropských konferencí nebo s uskupením MERCOSUR (Jelínek, Plešinger, Opršal 2008). V případě chudších zemí Asie, střední Ameriky a Andského regionu hraje klíčovou roli samotná rozvojová spolupráce, avšak její objem je ve srovnání se zeměmi AKT výrazně poddimenzovaný (Jelínek, Plešinger, Opršal 2008; blíže viz Freres 2007; Holden 2009: 149-170; Holland 2002: 52-84).

⁵⁸ Dohoda z Lomé IV byla první dohodou uzavřenou mezi ES a rozvojovými zeměmi na 10 let (Hadfield 2007: 42; Holland 2002: 44; Vencato 2007: 110); přehodnocení finančního protokolu mělo nastat po pěti letech. V roce 1995 došlo k revizi Dohody z Lomé IV, přinesla však jen minimální úpravy (Holland 2002: 47-49).

východního bloku (Babarinde, Faber 2003: 5-6; Holland 2002: 9, 42; Reisen 2007: 50-51; Vencato 2007: 110).⁵⁹

Od poloviny 90. let dochází k přehodnocení komunitární politiky ES a k reflexi nového stavu (Arts, Dickson 2004: 2; Babarinde, Faber 2003: 5-6; Carbone 2011: 158; Holland 2002: 17). Přelom přinesla Maastrichtská smlouva, která poprvé začlenila oblast ZRS do primární legislativy EU (Morgera, Durán 2004: 153; Reisen 2007: 47; Schrijver 2009: 178; Vencato 2007: 112). Maastrichtská smlouva, jež je vůbec prvním oficiálním dokumentem ES/EU, v němž byl použit termín rozvojová politika (*development policy*), tak „odstartovala novou etapu v přístupu ES/EU k rozvojovým zemím, která již není založena primárně na principech mezinárodní ekonomické integrace, resp. rozvíjení její specifické formy – přidružení, ale na rozvíjení nové formy – rozvojové spolupráce“ (Němečková, Horký, Mazouch 2006: 17).

Koncem 90. let prošla organizační a institucionální struktura ZRS EU rozsáhlou reformou s cílem zvýšit její efektivitu a zároveň i součinnost mezi jednotlivými institucemi (Carbone, Lister 2006: 1; Holland 2002: 89-100; Orbie, Versluys 2008: 70-71; Vencato 2007: 113).⁶⁰ Od roku 2000 je partnerství mezi EU a jejími členskými státy na straně jedné a 78

---

⁵⁹ V případě SVE se jednalo zejména o program PHARE (*Pomoc Polsku a Maďarsku při přestavbě ekonomiky*, anglicky *Poland and Hungary Aid for Restructuring of the Economy*), který byl nejprve soustředěn na podporu demokratických struktur a transformaci centrálně plánovaných ekonomik na tržní hospodářství, později se začal orientovat na podporu při plnění podmínek vstupu do EU (Holden 2009: 17; Jelínek, Plešinger, Opršal 2008). Ačkoli se zpočátku jednalo o program výlučně určený pro Polsko a Maďarsko, zanedlouho byl rozšířen i na ostatní země SVE (Reisen 2007: 51). Další klíčové programy předvstupní pomoci představovaly SAPARD (*Speciální akční program pro předvstupní pomoc v oblasti zemědělství a rozvoje venkova*, anglicky *Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development*) soustředící se na oblast zemědělství a ISPA (*Nástroj předvstupních strukturálních politik*, anglicky *Instrument for Structural Policies for Pre-Accession*) podporující ochranu životního prostředí a rozvoj infrastruktury. V tomto ohledu byly vztahy mezi ES a zeměmi SVE charakterizovány silnou vazbou mezi rozvojovou spoluprací a evropským integračním procesem (Vencato 2007: 111). Pomoc ES vůči zemím bývalého Sovětského svazu byla od roku 1992 realizována převážně prostřednictvím programu TACIS (*Technická pomoc Společenství nezávislých států*), jenž se soustředil na podporu ekonomické a sociální transformace v těchto zemích (Vencato 2007: 110; blíže viz Holden 2009: 85-122). Země bývalé Jugoslávie byly příjemci pomoci v rámci programů PHARE a Obnova zaměřených na poválečnou rekonstrukci, na něž posléze navázal Stabilizační a asociační proces, který usiluje o stabilizaci zemí západního Balkánu za pomoci nabídky perspektivy členství v EU (Jelínek, Plešinger, Opršal 2008).

⁶⁰ Před jejím zahájením totiž existovalo více než 30 geografických a 50 tematických rozpočtových položek vztahujících se k ZRS. Rozvojová spolupráce byla poskytována množstvím odlišných a zdoluhavých procedur, které snižovaly její efektivní řízení, způsobovaly zpoždování implementace a proplácení projektů, stejně jako duplicitní a kontraproduktivní aktivity, a znemožňovaly kvalitní monitoring a evaluaci unijních rozvojových programů (Orbie, Versluys 2008: 69; Randel, German 2000: 84). V roce 1998 získala Evropská komise mandát ke zvýšení soudržnosti a provázanosti nástrojů a cílů rozvojové spolupráce během implementace dalších politik, jež mají dopad na rozvojové země. Nástup Prodiho komise v roce 1999 přinesl intenzifikaci transformace unijní rozvojové politiky s cílem zvýšit její efektivitu a odstranit dlouhodobé problémy. V dubnu 2000 byla nastartována rozsáhlá reforma, jež znamenala změny v rámci institucionální architektury ZRS, personální politiky, finančního managementu, ale i v identifikaci politických priorit (Carbone, Lister 2006: 1; Holland 2002: 89-100; Jelínek, Plešinger, Opršal 2008; Orbie, Versluys 2008: 70-71).

zeměmi AKT⁶¹ na straně druhé určeno Dohodou z Cotonou podepsanou 23. června 2000. Dohoda z Cotonou, která nahrazuje veškeré dosavadní dohody z Lomé, se ve srovnání s předchozími smlouvami vyznačuje extrémně dlouhou platností – byla sjednána na 20 let, přičemž každých 5 let probíhá její revize (Babarinde, Faber 2003: 2; Granell 2005: 3; Morgera, Durán 2004: 157).

Dohoda z Cotonou se od předchozích smluv z Lomé výrazně liší, a to co do svého obsahu i samotného přístupu k zemím AKT (Arts, Dickson 2004: 2; Carbone 2010: 240-241; Flint 2008: 55; Holland 2002: 196, 208-212; Morgera, Durán 2004: 157-158; Schrijver 2009: 184-185). Distinkci lze nalézt již v samotné formulaci cílů, která je preciznější a extenzivnější: k cílům formulovaným v Dohodě z Lomé IV (hospodářský, kulturní a sociální rozvoj zemí AKT) přidává Dohoda z Cotonou coby prvořadý cíl snížení a v konečném důsledku i vymýcení chudoby, spolu s důrazem na udržitelný rozvoj a inkorporaci zemí AKT do světové ekonomiky (Úřední věstník EU 2000). Klíčovou změnou v porovnání s předchozími dohodami je i důraz na termín partnerství symbolizující odklon od asociačního režimu (Holland 2002: 208). Dalším významným posunem je posílení politické dimenze v podobě akcentu na lidská práva, demokratizaci, vládu zákona a dobré vládnutí (Úřední věstník EU 2000).⁶²

V současnosti dochází k zásadní proměně vztahu EU a zemí AKT v souvislosti s vyjednáváním Dohod o ekonomickém partnerství (*Economic Partnership Agreements*, EPAs). Preferenční obchodní režim EU totiž není kompatibilní s pravidly Světové obchodní organizace, která uplatňuje zvláštní preferenční přístup jen pro kategorii nejméně rozvinutých zemí. Výjimka, která byla státům AKT nespádajících do skupiny nejméně rozvinutých zemí opakovaně udělována, vypršela 31. prosince 2007. Z tohoto důvodu dochází k postupné redefinici vzájemných vztahů, jež by měla vést k větší liberalizaci oboustranného obchodu

---

⁶¹ Členy skupiny AKT tvoří v současnosti následující země: Angola, Antigua a Barbuda, Bahamy, Barbados, Belize, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Cookovy ostrovy, Čad, Demokratická republika Kongo, Dominika, Dominikánská republika, Džibuti, Eritrea, Etiopie, Fidži, Gabon, Gambie, Ghana, Grenada, Guinea, Guinea-Bissau, Guyana, Haiti, Jamajka, Kamerun, Kapverdy, Keňa, Kiribati, Komory, Kongo, Lesotho, Libérie, Madagaskar, Malawi, Mali, Marshallovy ostrovy, Mauretánie, Mauricius, Mikronésie, Mosambik, Namibie, Nauru, Niger, Nigérie, Niue, Palau, Papua Nová Guinea, Pobřeží slonoviny, Rovnicková Guinea, Rwanda, Samoa, Senegal, Seychely, Sierra Leone, Somálsko, Středoafriická republika, Súdán, Surinam, Sv. Kryštof a Nevis, Sv. Lucie, Sv. Tomáš a Princův ostrov, Sv. Vincenc a Grenadiny, Svazijsko, Šalamounovy ostrovy, Tanzanie, Togo, Tonga, Trinida a Tobago, Tuvalu, Uganda, Vanuatu, Východní Timor, Zambie a Zimbabwe.

⁶² První revize Dohody z Cotonou, která byla v souladu s ustanovením o pravidelném pětiletém přehodnocování spolupráce podepsána dne 25. června 2005 v Lucemburku, zachovává podstatnou část *acquis* dohody z Cotonou a zahrnuje široké spektrum témat, sahajících od mezinárodního boje proti terorismu přes šíření zbraní hromadného ničení až po investiční facilitu Evropské investiční banky (Jelínek, Plešinger, Opršal 2008). Negociace druhé revize Dohody z Cotonou byly ukončeny v březnu 2010 a smlouva nabyla provizorní účinnosti 1. listopadu 2010. Druhá revize Dohody z Cotonou mj. reflektuje rostoucí význam regionální integrace v rámci zemí AKT a ve vzájemných vztazích AKT-EU, klade větší důraz na bezpečnost, klimatické změny a na efektivitu poskytované pomoci.

(Evropská komise 2010c; Jelínek, Plešinger, Opršal 2008; Schrijver 2009: 186; Vencato 2007: 193; blíže viz např. Elgström 2009; Dearden 2010; Morrissey, Milner, McKay 2007).⁶³

2.1.2 Legislativní a koncepční rámec ZRS

Rozvojové *acquis communautaire* je velmi široké a rozmanité (Lightfoot 2009: 2); následující struktura, vytvořená na základě studií *Development Strategies* (2003), Elisy Morgery a Gracia Marín Durána (2004) a Marie Francescy Vencato (2007), jej rozčleňuje do šesti základních kategorií na primární legislativu, sekundární legislativu, *soft law*⁶⁴, mezinárodní dohody, obchodní dohody a precedenční právo.

Primární legislativa

Primární právo EU, které je považováno za tzv. ústavní právo Evropské unie, tvoří dohody, jež mají právní formu smluv uzavřených mezi vládami členských států. Jeho obsahem jsou právní normy nacházející se převážně v zakládajících smlouvách Společenství (Horspool, Humphreys 2006: 70-71; Senden 2004: 37-41).

Jak již bylo uvedeno, do primární legislativy EU byla oblast ZRS začleněna až Maastrichtskou smlouvou, která vstoupila v platnost 1. listopadu 1993. Maastrichtská smlouva zařadila ZRS do prvního pilíře, tedy ES (nikoli do pilíře Společné zahraniční a bezpečnostní politiky, jak bývá mnohdy špatně uváděno) mezi komunitární politiky řízené na nadnárodní úrovni. Článek 130u Hlavy XVII konstatuje, že politika Společenství v oblasti rozvojové spolupráce představuje „doplnění odpovídajících politik prováděných členskými státy“ (Úřední věstník EU 1992: 38). Maastrichtská smlouva poprvé deklarovala společné cíle pro unijní politiku pomoci ve vztahu k rozvojovým zemím, vymezila principy, na jejichž základě má být ZRS poskytována (se zvláštním důrazem na principy koordinace, komplementarity a koherence - tzv. principy 3K), a rovněž nastavila rozhodovací mechanismy v této oblasti.

Amsterodamská smlouva základní nastavení a charakter rozvojové politiky nezměnila, pouze mírně redefinovala její cíle (blíže viz kapitola 4.1.2) a zavedla nový princip, kterým na úrovni EU posílila vazbu mezi rozvojovou a zahraniční politikou (blíže viz kapitola 4.2.2).

Smlouva z Nice obohatila primární legislativu v oblasti ZRS Hlavou XXI o hospodářské, finanční a technické spolupráci se třetími zeměmi, podle níž „provádí

---

⁶³ Vyjednávání EPAs bylo zahájeno v roce 2002, v platnost měly vstoupit 1. ledna 2008, avšak jejich vyjednávání a ratifikaci provází četné problémy a zdržení (Evropská komise 2010c; Jelínek, Plešinger, Opršal 2008; Schrijver 2009: 186; Vencato 2007: 193; blíže viz např. Dearden 2010; Elgström 2009; Morrissey, Milner, McKay 2007).

⁶⁴ Blíže k debatě, zda *soft law* patří či nepatří k právním aktům, viz např. Peters 2011; Senden 2004.

Společenství v rámci svých pravomocí činnosti hospodářské, finanční a technické spolupráce se třetími zeměmi. Tyto činnosti doplňují činnosti prováděné členskými státy a jsou v souladu s rozvojovou politikou Společenství“ (Úřední věstník EU 2001: 20). Článek 181a rovněž umožňuje EU dosáhnout dohody o spolupráci s třetími zeměmi pomocí kvalifikované většiny v Radě, a to na základě návrhu Komise a po konzultaci Evropského parlamentu (EP) (Úřední věstník EU 2001: 20). Obdobě jako smlouva z Amsterdamu i smlouva z Nice výrazněji posílila vazbu mezi rozvojovou a zahraniční politikou (Vencato 2007: 113).

Lisabonská smlouva, která vstoupila v platnost 1. prosince 2009, zrušila trojpilířovou strukturu EU, avšak potvrdila status ZRS coby komunitární politiky, která je dle článku 209 kapitoly 1 hlavy III předmětem řádného legislativního postupu: „Evropský parlament a Rada přijmou řádným legislativním postupem opatření nezbytná pro provádění politiky rozvojové spolupráce, která se mohou týkat víceletých programů spolupráce s rozvojovými zeměmi nebo tematicky zaměřených programů“ (Úřední věstník EU 2010: 141). Lisabonská smlouva rovněž potvrdila zařazení ZRS mezi oblasti se sdílenou pravomocí, s tím, že „politika rozvojové spolupráce Unie a politika, kterou v této oblasti vedou členské státy, se navzájem doplňují a posilují“ (Úřední věstník EU 2010: 141).⁶⁵

Sekundární legislativa

Sekundární legislativa EU vychází z práva primárního a tvoří ji právní akty přijaté institucemi EU (tedy institucemi, které byly vytvořeny primárním právem). EU může přijímat právní akty pouze v oblastech, které jsou určeny primárním právem (Berry, Hargreaves 2007: 47). Akty sekundárního práva nabývají tří forem – jsou jimi nařízení, směrnice a rozhodnutí.

Nejsilnější akty sekundárního práva představují nařízení, jež jsou obecně, přímo a ve všech svých částech závazná jak na úrovni EU, tak na úrovni členských států. Z tohoto titulu se bezprostředně vztahují na všechny členské státy EU (i jejich vnitrostátní subjekty), a to bez nutnosti jejich transpozice do domácího právního řádu. V případě rozporu s právním rámcem některého z členských států, disponují nařízení aplikační předností. Každé nařízení je

---

⁶⁵ Podle článku 4 Hlavy I části první má Unie „pravomoc vyvíjet činnost a provádět společnou politiku v oblasti rozvojové spolupráce a humanitární pomoci, avšak výkon této pravomoci nesmí členským státům bránit ve výkonu jejich pravomocí“ (Úřední věstník EU 2010: 52). Lisabonská smlouva navíc přinesla i změny v rámci institucionálního nastavení ZRS EU, a to zejména ve dvou ohledech. Tím prvním je zavedení funkce vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku, který od roku 2009 zastupuje EU ve vztazích se třetími zeměmi, a to včetně oblastí rozvojové spolupráce. Do jeho kompetencí spadá koordinace ostatních komisařů, jejichž agenda se dotýká vnější činnosti Unie, tedy i komisařů pro rozvoj a mezinárodní spolupráci, humanitární pomoc a řešení krizí (Úřední věstník EU 2010; srov. Sicurelli 2010: 17). Druhým elementem je vznik Evropské služby pro vnější činnost, pod níž by měla politika ZRS fakticky spadat. Zatím je však příliš brzy na to s určitostí říci, jaký reálný dopad budou tyto změny na oblast ZRS mít.

publikováno v Úředním věstníku EU, což konstituuje podmínku jeho platnosti a účinnosti (Berry, Hargreaves 2007: 48; Fairhurst 2010: 62-63; Chalmers, Davies, Monti 2010: 98, 285). Nařízení v oblasti ZRS mají pro členské země EU dvě klíčové implikace. Jednak „požadují po členských státech, aby akceptovaly druhy ODA, oprávněné příjemce, účel pomoci EU a politický cyklus, který musí být následován v každém regionu a pro každé téma“ a jednak „řídí koordinační proces pro každý region nebo téma, přičemž přiznávají Komisi jeden ze tří typů koordinačních rolí a mohou od všech členských států vyžadovat specifické činy“ (Development Strategies 2003: 10, 39; srov. Morgera, Durán 2004: 153-154). Nařízení týkající se ZRS mohou být buď tematická a zabývat se určitou specifickou sektorovou oblastí⁶⁶, anebo geografická⁶⁷ (Vencato 2007: 156).

Na rozdíl od nařízení jsou směrnice závazné pouze pro ty členské státy, jimž jsou adresovány. Směrnice jsou závazné jen ve svém výsledku, což znamená, že forma jejich implementace do národního právního řádu a metody, které k ní státy použijí, jsou individuální. Zároveň však členské státy musí dodržet stanovenou lhůtu, během níž musí tuto transpozici provést. Pakliže tak neučiní, jedná se o porušení komunitárního práva a mohou být sankcionovány (Berry, Hargreaves 2007: 48; Fairhurst 2010: 63-64; Chalmers, Davies, Monti 2010: 98; Kent 2008: 57).

Rozhodnutí se týkají pouze těch členských států, popř. vnitrostátních subjektů, kterým jsou adresována. Jakkoli mají přímou účinnost a právní závaznost, na rozdíl od nařízení nemají obecnou platnost; od směrnic je potom odlišuje to, že nemusí být transponována do vnitrostátního práva. Účinnosti nabývá rozhodnutí dnem svého doručení adresátovi (Berry, Hargreaves 2007: 48; Fairhurst 2010: 64; Chalmers, Davies, Monti 2010: 98; Kent 2008: 58-59; 98).

Soft law

Nejčastěji citovanou definicí *soft law* (tzv. měkkého práva) je definice Francise Snydera, který je vymezuje jako „pravidla jednání, která v podstatě nemají právně závaznou sílu, ale která i tak mají praktický dopad“ (McLure 2007). Zatímco *hard law* vychází z nařízení, směrnic a rozhodnutí, *soft law* tvoří právně nezávazné akty, které vydávají instituce EU ve formě doporučení či stanovisek (Carbone 2007: 50; Kent 2008: 58).⁶⁸ Soft law, jehož

---

⁶⁶ Viz např. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 806/2004 ze dne 21. dubna 2004 o podpoře rovnosti žen a mužů ve spolupráci pro rozvoj.

⁶⁷ Viz např. Nařízení Rady č. 443/92 o finanční a technické pomoci asijským a latinskoamerickým rozvojovým zemím a o hospodářské spolupráci s nimi.

⁶⁸ Zatímco doporučení obsahují rámcové, nezávazné návody pro jednání členských států, stanoviska umožňují institucím EU vyjádřit svůj postoj k určité situaci, otázce či problému (Fairhurst 2010: 66). Jednotlivé akty *soft*

uplatňování je v současné době uznávanou praxí, přitom hraje stále významnější roli a EU je aplikuje s rostoucí intenzitou (Kent 2008: 58; Peters 2011: 21; Senden 2004: 3).⁶⁹ Ačkoli dokumenty *soft law* nejsou právně závazné, jejich význam je velký, neboť „formují a utváří právní řád Společenství“ (Morgera, Durán 2004: 154) a jsou „důležitým zdrojem informací, jak je určité chování nahlíženo, popř. může být posuzováno“ (Vítek 2009). Jejich porušování pak může vyústit až v sociální ostrakizaci daného státu (Vítek 2009; Carbone 2007: 50).

Se *soft law* je úzce spojeno využívání několika nástrojů. Jedním z nich jsou tzv. *guidelines* (obecné, hlavní či orientační směry), které vytyčují jednotné směry a cíle pro všechny členské státy. Stěžejním instrumentem je rovněž identifikace kvantitativních a kvalitativních indikátorů, resp. referenčních úrovní (tzv. *benchmarks*), jež bývají vymezeny na základě nejlepší praxe EU i členských zemí a s nimiž jsou porovnávána opatření prováděná v dané oblasti v jednotlivých zemích EU (Belling 2009; Citi, Rhodes 2007: 466; Urban 2006: 14).⁷⁰ EU danou oblast následně pravidelně monitoruje pomocí tematických přehledů (tzv. *scoreboards*), což je vnímáno jako proces vzájemného učení, přičemž „zásadní koncepční a koordinační role tu přísluší Komisi a Evropské radě, které mohou následným přezkumem naplňování cílů vykonávat masivní politický vliv na členské státy“ (Belling 2009). Stěžejní roli v oblasti *soft law* hraje i *peer pressure*, tedy skupinový morální nátlak unijních institucí a ostatních členských států (Belling 2009; Horký 2010d: 2; Urban 2006: 14).

Acquis communautaire v oblasti ZRS do značné míry tvoří právě *soft law* (Hecová 2007; Horký 2010d: 2; Lightfoot 2009: 2). Navzdory svému právně nezávaznému charakteru může EU skrze *soft law* na členské státy v oblasti ZRS výrazně působit, a to díky skutečnosti, že „právě díky úpravám v instrumentech měkkého práva vzniká prostor pro kontakty mezi členskými státy, resp. mezi členskými státy a institucemi EU, pro neformální jednání a pro sociální učení“ (Zemanová 2008: 157). K nejčastějším podobám *soft law* upravujícím oblast ZRS patří např. společná rozhodnutí týkající se příspěvků EU do mezinárodních donorských programů, závěry přijaté v rámci mezinárodních fór, prohlášení (ať už obecná nebo vztahující se k určitému regionu, sektoru či tématu) a nejrůznější sdělení Evropské komise (Vencato 2007: 157).

---

law však mohou být označovány i jinak, např. jako pravidla, deklarace, oznámení či akční programy (Senden 2004: 3).

⁶⁹ Za přednosti *soft law* se v porovnání s tradičními právními postupy považuje zejména flexibilita a široké pole pro diverzitu; naopak k nevýhodám patří skutečnost, že je podle některých odborníků nejasné a neefektivní (Kent 2008: 58).

⁷⁰ Vojtěch Belling v tomto kontextu upozorňuje na skutečnost, že stanovení těchto ukazatelů je „hodnotově podbarveno podle na začátku stanoveného společného cíle: indikátory pak určují, co jsou ‘správné’ a ‘špatné’ faktory“ (Belling 2009).

Co se konkrétních klíčových aktů *soft law* týká, v listopadu 2000 přijala Rada a EK *Společné prohlášení o rozvojové politice ES* (Rada EU 2000), které je považováno za „první vyjádření plnohodnotné politiky rozvojové spolupráce pro všechny rozvojové země“ (Reisen 2007: 56; srov. Hout 2007a: 9).

V prosinci roku 2005 byl schválen klíčový a přelomový koncepční dokument, *Evropský konsensus o rozvoji*, coby společné prohlášení zástupců vlád členských států zasedajících v Radě, Evropského parlamentu a Komise, který stanovil společnou vizi, cíle a principy ZRS EU (Úřední věstník EU 2006).⁷¹ Přijetí *Evropského konsenzu o rozvoji* bylo přelomové, neboť se jednalo o vůbec první společný program, který v oblasti ZRS zavazuje Radu, EP, EK i všechny členské státy (Carbone 2007: 1; Carbone 2011: 161; Hout 2007a: 9; Matthews 2007: 507; Nixon 2007: 329) a který položil „společný základ aktivitám EU a aktivitám členských států“ pro provádění rozvojové politiky (Zemanová 2008: 172). Podstatná je i skutečnost, že se významně dotýká bilaterálních segmentů ZRS členských zemí (Carbone 2011: 161).⁷² Stěžejním aspektem *Evropského konsenzu o rozvoji* je taktéž jeho akcent na význam role EK v oblasti ZRS: „V rámci svých pravomocí svěřených jí Smlouvou hraje Komise důležitou úlohu v oblasti rozvoje. Zvláštní význam má v této souvislosti globální vliv Komise, její podpora soudržnosti rozvojové politiky, její konkrétní pravomoci a odbornosti, její právo iniciativy na úrovni Společenství, její podpora koordinace a harmonizace a její nadnárodní charakter (Úřední věstník EU 2006: 8).⁷³ Neméně zásadní je i skutečnost, že dokument pověřuje Evropskou komisi monitoringem a koordinací realizace rozvojové spolupráce, včetně ZRS členských zemí (Úřední věstník EU 2005: 9). Na základě výše uvedeného je *Evropský konsensus o rozvoji* vnímán jakožto „základ pro zvyšování adaptačního tlaku a pro intenzivnější evropeizaci příslušné oblasti“ (Zemanová 2008: 172), stejně jako důkaz toho, že členské státy jsou v oblasti ZRS s rostoucí tendencí ochotny akceptovat vyšší stupeň integrace (Orbie, Versluys 2008: 74).

---

⁷¹ Skutečnost, že tento dokument přijaly všechny klíčové instituce EU a vlády všech členských států, mu dodává značnou politickou váhu.

⁷² *Evropský konsensus o rozvoji* rozšiřuje a aktualizuje předešlé iniciativy EU týkající se kvality a efektivity rozvojové spolupráce a inkorporuje i nové mezinárodní závazky EU, včetně Pařížské deklarace. Konsensus se odvolává i na Rozvojové cíle tisíciletí; zabývá se vztahem mezi ZRS EU a ostatními politikami, jako jsou např. obchod, migrace, environmentální ochrana či zaměstnanost, a klade důraz na podporu lidských práv, demokracie, vlády zákona a dobrého vládnutí (Úřední věstník EU 2006).

⁷³ *Evropský konsensus o rozvoji* dále zdůrazňuje, že „Komise je rozvojovým partnerem ve více zemích, než i ten největší z členských států, a v některých případech je tím jediným partnerem za EU, který vůbec existuje. Má společnou obchodní politiku, programy spolupráce týkající se prakticky každé rozvojové země a oblasti a politického dialogu vedeného společně s členskými státy. Komise je podporována rozsáhlou sítí delegací. To umožní Komisi reagovat na širokou škálu situací, včetně zranitelných států, z nichž se členské státy stáhly“ (Úřední věstník EU 2006: 8).

V prosinci 2005 byla schválena *Strategie EU pro Afriku*, která „představuje první konkrétní naplnění Evropského konsensu o rozvoji“ a která stanovuje „členskými státními a Evropské komisi rámec činnosti k podpoře úsilí Afriky při dosažení rozvojových cílů tisíciletí, přičemž je rozšířena podpora míru a bezpečnosti, odpovědného řízení státu, infrastruktury a obchodu“ (Evropská komise 2006a).⁷⁴ O dva roky později došlo ke schválení *Společné strategie EU-Afrika* se záměrem dále rozvíjet aktivní partnerství mezi EU a Afrikou (Rada EU 2007).

V květnu 2007 byl přijat za účelem odstranění fragmentace rozvojové spolupráce a jejího zefektivnění *Kodex komplementarity a dělby práce v rozvojové politice*, podle něž by se měli donoři doplňovat na třech úrovních: při aktivitách v přijímajících zemích, v geografickém směřování a v sektorovém zaměření pomoci (Evropská komise 2007d). Kodex tak „významně překračuje starý pohled, že rozvojová politika EU doplňuje rozvojové aktivity členských zemí, a stanovuje pevné zásady, které všichni donoři EU musí dodržovat“ (Carbone 2007: 131). V důsledku toho někteří autoři interpretují přijetí tohoto dokumentu jako snahu EU o posílení své pozice a vlivu vůči členským státům v oblasti ZRS (viz např. Orbie, Versluys 2008: 73).

Již bylo naznačeno výše, že klíčovou roli hrají v oblasti ZRS EU monitorovací a evaluační zprávy. EU od roku 1993, kdy byly její kompetence v této oblasti zakotveny do primárního práva, pečlivě monitoruje a hodnotí výkon každého členského státu v oblasti ZRS, a to jak z kvalitativního, tak z kvantitativního hlediska (Orbie, Versluys 2008: 68-69, 75).⁷⁵ Jedním z nástrojů tohoto monitoringu a benchmarkingu jsou každoroční zprávy Evropské komise o ZRS EU a členských zemí. Zveřejňován je i tzv. Atlas donorů, v němž EU každým rokem monitoruje kvalitu i kvantitu ZRS jednotlivých členských zemí, včetně stavu legislativy v rozvojové oblasti, výše ODA, institucionálního zabezpečení, stupně decentralizace, programování, teritoriálních a sektorových priorit, monitoringu a evaluací, preferovaných přístupů k ZRS či míry vázání pomoci (Development Strategies 2006; Development Strategies 2011). Kromě těchto celkových hodnocení publikuje EK i zprávy specificky zaměřené na vybrané aspekty rozvojových politik členských zemí, např. na naplňování principu koherence pro rozvoj (viz např. Evropská komise 2007b nebo Evropská

---

⁷⁴ Jedná se o společnou strategii EU, která se poprvé zabývá africkým kontinentem jako celkem a jejímž cílem je „podpořit splnění rozvojových cílů tisíciletí OSN v Africe“ a „posílit kvalitní strategické partnerství mezi rozšířenou Evropou a znovu se rozvíjející Afrikou“ (Evropská komise 2005d: 2).

⁷⁵ Zejména první Barrosova Komise (2004 – 2009) byla v tomto ohledu velmi aktivní a věnovala značnou pozornost koordinaci mezi unijní politikou ZRS a rozvojovými aktivitami členských zemí. Dvě předchozí Komise (1995-1999 a 1999-2004) se zaměřovaly spíše na roli EU coby autonomního implementátora ZRS (Orbie, Versluys 2008: 69). Pro první Barrosovu i Prodiho Komisi však shodně platí, že byly v oblasti ZRS velmi aktivní; mnohem aktivnější než např. Hallsteinova či Delorsova Komise (Carbone 2007: xi).

komise 2009b). Členské státy rovněž pravidelně vyplňují dotazník EK k financování pro rozvoj (tzv. Monterreyský dotazník), jenž slouží ke shromažďování dat členských států o kvalitě a kvantitě financování rozvoje. EU jeho prostřednictvím mapuje celou řadu aspektů ZRS členských států jako např. výši ODA (jak celkovou, tak alokovanou africkým a nejméně rozvinutým zemím), aplikaci inovativních finančních zdrojů a mechanismů, efektivitu pomoci (včetně aspektů týkajících se harmonizace, vlastnictví, vázané pomoci, zodpovědnosti atd.), otázky vztahující se k oddlužování či politiku klimatu, biodiverzity a daní vůči rozvojovým zemím (Evropská komise 2010b).

Obchodní dohody

Součástí rozvojového *acquis* je i obchodní *acquis* upravující obchod s rozvojovými zeměmi (Dauderstädt 2002: 8; Granel 2005: 4). Jeho klíčovým elementem je již zmíněný všeobecný systém preferencí, který představuje autonomní obchodní dohodu, prostřednictvím níž EU poskytuje nerekiproční preferenční přístup na unijní trh rozvojovým zemím, a to v podobě snížených tarifů na jejich zboží (Development Strategies 2003: 51; Nugent 2006: 513; Reisen 2007: 42; Vencato 2007: 159).⁷⁶

Od roku 2001 funguje iniciativa Vše kromě zbraní (*Everything But Arms*), jejíž principy se staly součástí všeobecného systému preferencí. Díky této iniciativě, v jejímž rámci mají komodity z nejméně rozvinutých zemí (s výjimkou zbraní, munice a vojenského materiálu) bezcelní přístup na trh EU, a to bez jakýchkoli množstevních omezení, se EU stala „první světovou obchodní mocností, která se zavázala k úplnému otevření svého trhu pro nejhudší země světa“ (Holland 2002: 228).⁷⁷

V oblasti obchodu má EU exkluzivní kompetence, přičemž ve vztahu k rozvojovým zemím bylo podepsáno pět klíčových komoditních dohod, které jsou pro nové členské státy, včetně ČR, závazné. Jmenovitě se jedná o *Mezinárodní dohodu o kakau* (2001), *Mezinárodní dohodu o kávě* (2001), *Mezinárodní dohodu o tropickém dřevě* (1994), *Dohodu o statutu*

---

⁷⁶ V roce 2005 byl zahájen tzv. všeobecný systém preferencí plus (GSP+), jenž představuje specifický pobídkový režim pro udržitelný rozvoj a dobré vládnutí nabízející dodatečná celní zvýhodnění. Tento systém, který nahradil předchozí zvláštní ujednání zaměřené na boj proti drogám a týkající se sociálních a environmentálních opatření, je určen pro zvláště zranitelné země, které dodržují hlavní mezinárodní konvence o sociálních a lidských právech, ochraně životního prostředí a dobrého vládnutí, včetně boje proti drogám (Vencato 2007: 160).

⁷⁷ Jedinou výjimku tvořila přechodná omezení pro banány, rýži a cukr, avšak po kritice ze strany nevládních neziskových organizací, odvolávajících se na skutečnost, že právě tyto komodity zaujímají největší podíl na importech z nejméně rozvinutých zemí, byla tato přechodná opatření zrušena (Holland 2002: 228).

Mezinárodní studijní skupiny pro jutu (2001) a o *Mezinárodní dohodu o cukru* (1992) (Development Strategies 2003: 49-50; Vencato 2007: 160).⁷⁸

Mezinárodní smlouvy

Součástí rozvojového *acquis* tvoří i mezinárodní smlouvy uzavřené EU/ES, které lze obecně rozčlenit do tří kategorií (Morgera, Durán 2004: 155). První z nich jsou smlouvy s třetími zeměmi, kam spadá i tzv. *Cotonou acquis*, které definuje vztahy mezi EU a členy skupiny AKT. Nejdůležitější legislativní akt v této oblasti představuje v současnosti Dohoda z Cotonou, jejíž ustanovení byla konkrétněji popsána v kapitole 2.1.1. ČR je stejně jako ostatní nové členské státy součástí Dohod o ekonomickém partnerství uzavíraných mezi EU a jednotlivými regionálními uskupeními AKT (Granell 2005: 3; Vencato 2007: 193).

Druhou kategorií tvoří bilaterální rámcové dohody s mezinárodními organizacemi, zejména OSN a jejími agenturami či Světovou bankou. V srpnu roku 1999 uzavřelo ES s OSN *Rámcovou dohodu o financování a kofinancování projektů OSN ze strany ES*, která byla revidována na konci dubna 2003 a která se zaměřuje na užší dialog v oblasti programování a financování rozvojových programů (Development Strategies 2003: 53). Jiným příkladem smlouvy s mezinárodní organizací je *Rámcová dohoda o svěreneckých fondech a kofinancování* uzavřená se Světovou bankou v listopadu 2001 (Development Strategies 2003: 53).

Třetím typem mezinárodních smluv jsou multilaterální dohody, které EU/ES ratifikovala v rámci systému OSN, jako např. *Úmluva o potravinové pomoci z roku 1999* (Development Strategies 2003: 54). Nové členské země jsou na základě Smlouvy o přistoupení všemi těmito smlouvami vázány.

---

⁷⁸ Mezinárodní dohoda o kakaou z roku 2001 byla uzavřena jménem Evropského společenství rozhodnutím Rady č. 2002/970/ES ze dne 18. listopadu 2002. Dohoda byla uvedena v prozatímní platnost s účinností od 1. října 2003, přičemž definitivní platnost nabyla 2. listopadu 2005. Jejím cílem bylo podpořit mezinárodní spolupráci v obchodě s kakaem, celkově posílit světového odvětví kakaá a poskytnout vhodný rámec pro diskusi o všech otázkách týkajících se kakaá. V roce 2010 byla přijata nová Mezinárodní dohoda o kakaou nahrazující dohodu z roku 2001. Mezinárodní dohoda o kávě z roku 2001 byla podepsána a uzavřena jménem Evropského společenství dne 24. září 2001 rozhodnutím 2001/877/ES. Jejím cílem je zabezpečit rovnováhu mezi nabídkou a poptávkou u kávy; zabývá se i enviromentálními aspekty a klade důraz na trvale udržitelný rozvoj světové kávové ekonomiky. Mezinárodní dohoda o tropickém dřevě z roku 1994 byla podepsána a prozatímně uplatňována Společenstvím v rámci rozhodnutí Rady 96/493/ES. Její účel spočíval v podpoře rozšiřování a diverzifikace mezinárodního obchodu s tropickým dřevem a v pomoci trvale udržitelnému obhospodařování tropických pralesů. V roce 2006 byla sjednána nová Mezinárodní dohoda o tropickém dřevě, jež nahradila prodlouženou Mezinárodní dohodu o tropickém dřevě z roku 1994. Mezinárodní Dohodu o statutu Mezinárodní studijní skupiny pro jutu z roku 2001 Evropské společenství přijalo rozhodnutím Rady 2002/312/ES ze dne 15. dubna 2002. Cílem této dohody je poskytnout efektivní rámec pro mezinárodní spolupráci, konzultace a rozvoj týkající se všech aspektů světového obchodu s jutou. Mezinárodní dohoda o cukru z roku 1992 vstoupila v platnost dne 1. ledna 1993 a byla mnohokrát prodloužena (vždy na období dvou let). Jejím smyslem je podpořit a rozšířit mezinárodní spolupráci v cukerných záležitostech, poskytovat fórum pro mezivládní konzultace v této oblasti a pomoci zvýšit poptávku po cukru (zejména pro netradiční účely) (Evropská komise nedatováno).

Precedenční právo

Rozhodnutí Evropského soudního dvora se k oblasti ZRS vztahují ve třech oblastech. Jedná se o 1) akty proti porušení práva přijímacími zeměmi v rámci programů financovaných EU; 2) akty proti rozhodnutí soukromých firem a členských států v oblasti obchodu (zejména týkající se zrušení celních výhod vůči nejméně rozvinutým zemím) a 3) akty dotýkající se nedostatečné konzultace mezi EK a EP. Přímý vliv na nové členské země může mít zejména druhá kategorie (Development Strategies 2003: 55).

2.1 Úroveň ČR

2.2.1 Historický rámec ZRS

Československo začalo poskytovat ZRS na konci 50. let 20. století, přičemž měřeno tehdejšími měřítky, bylo - coby ekonomicky rozvinutá socialistická země - významným donorem.⁷⁹ Zároveň je však nutné zdůraznit, že rozvojové aktivity tehdejšího Československa nelze srovnávat se standardní ZRS poskytovanou po roce 1989. Hlavním důvodem je zcela odlišné pojetí konceptu ZRS, neboť před rokem 1989 byla ZRS významně formována logikou studené války, kdy představovala instrument pro získávání a udržování spojenců a politického vlivu, často sloužila k propagandistickým cílům, do značné míry byla podřízena bezpečnostním a politickým zájmům a směřovala výhradně do zemí s ideologicky příbuzným režimem. Dalším důvodem je skutečnost, že drtivá většina aspektů rozvojových projektů byla řízena direktivně ze Sovětského svazu (SSSR) a Československo mělo jen malou možnost, jak svoji ZRS samostatně ovlivňovat (Degnbol-Martinussen, Engberg-Pedersen 2005: 63; Glopolis 2009b: 25; Horký 2006b: 3; Jelínek 2003a: 1; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 74; Náprstek 2003; Prášil 2004b; Tarp 2010: 33; Vencato 2007: 1; Vittek, Lightfoot 2009: 23; Vlková 2009: 45).

Rozvojové země byly před rokem 1989 řazeny do jedné ze čtyř následujících kategorií. První kategorii představovaly země přednostního zájmu, kam od počátku 60. let patřila Ghana, Guinea a Mali, v 80. letech pak Afghánistán, Angola, Etiopie, Mosambik a Jižní Jemen, od druhé poloviny 80. let přibyla k těmto zemím ještě Nikaragua. Druhou kategorii mimoevropských socialistických zemí tvořily Kuba, Mongolsko, Severní Vietnam/Vietnam, Severní Korea, později také Kambodža a Laos. Třetí teritoriální skupinu představovaly země československého zájmu z hlediska rozvoje dlouhodobých politických a hospodářských vztahů. Tyto státy otevřeně deklarovaly podporu SSSR a v jejich ekonomice byly často uplatňovány prvky řízeného hospodářství; lze sem zařadit mj. Sýrii, Indii, Irák, Mexiko, Kongo, Benin, Alžírsko, Írán, Nigérii, Venezuelu či Guinea-Bissau. Posledním

---

⁷⁹ Intenzita poskytování ZRS nebyla ve sledovaném období stále stejná. Po prvotním rozmachu na konci 50. let a začátku 60. let následoval útlum, který byl překonán v 70. a zejména pak v 80. letech (Jelínek 2004a: 201; Neumannová, Exnerová 2004; Plešinger et al. 2005). Na bezplatnou pomoc bylo během 80. let vynaloženo celkem 200 mil. Kčs ročně; dalších cca 700 mil. Kčs za rok činily dotace na přivážené zboží (Jelínek 2004a: 202; Jelínek et al. 2007: 51; Neumannová, Exnerová 2004; Plešinger et al. 2005). Objem finančních prostředků alokovaných pro účely rozvojové spolupráce tak činil přibližně 0,18% HND (Silný, Tožička 2008); některé odhady hovoří až o téměř 1 % HND (Glopolis 2006a: 21). Jakékoli srovnání se současnými objemy ZRS je však nutně nepřesné a problematické, a to z důvodu neexistence tržních cen, netransparentních přesunů zdrojů v centrálně plánovaných ekonomikách a skutečnosti, že před rokem 1989 se do ZRS zahrnovaly i některé položky, které dnes do ODA započítávány nejsou (Brzica 2002: 107; Degnbol-Martinussen, Engberg-Pedersen 2005: 63).

typem států byly ostatní rozvojové země v područí imperialismu, které se orientovaly na západní demokracie a jimž Československo žádnou ZRS neposkytovalo (Jelínek 2004a: 201; Jelínek et al. 2007: 50; Jelínek, Dessieová, Náprstek 2004: 2; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 73; Plešinger et al. 2005).⁸⁰ Rozvojové aktivity byly cíleny zejména do prvních dvou kategorií; spolupráce s ostatními rozvojovými zeměmi se zakládala na principu „vzájemné výhodnosti“ (Jelínek 2004a: 202; Plešinger et al. 2005).

ZRS byla před rokem 1989 organizována téměř výhradně na vládní úrovni a lze ji v zásadě rozdělit do tří typů.⁸¹ První typ představovala bezplatná hmotná pomoc, zahrnující např. dodávky léků, potravin, školních pomůcek, pomůcek pro alfabetizační programy či pracovního náčiní, kterou Československo alokovalo v celkem 16 zemích světa, zejména v zemích přednostního zájmu, mimoevropských socialistických zemí a pro vybraná národně osvobozenická hnutí (Jelínek 2004a: 202; Jelínek et al. 2007: 50; Plešinger et al. 2005). Druh typ pomoci tvořila technická pomoc, již Československo poskytovalo od roku 1966 a která byla v porovnání s ostatními druhy pomoci nejméně finančně náročná. Tento typ ZRS se zaměřoval na vysílání českých odborníků do rozvojových zemí (zejména v oblasti zdravotnictví, zemědělství a hydrologie), kde měli za úkol zřizovat školicí a výcviková střediska pro tamní obyvatele a předávat odborné know-how (Hecová 2007; Jelínek 2004a: 202; Jelínek et al. 2007: 51; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 73; MZV ČR 2008a: 7; Plešinger et al. 2005).⁸² Posledním typem ZRS bylo poskytování stipendií studentům z chudých zemí pro studium na československých vysokých školách, které od roku 1961 organizačně zabezpečovala Univerzita 17. listopadu. Jednalo se přibližně o 500 stipendijních míst ročně; v 80. letech jejich počet vzrostl na 850 ročně. Do roku 1992 tak na československých vysokých školách vystudovalo zhruba 20 000 stipendistů (Jelínek 2004a:

---

⁸⁰ Zcela zvláštní případ ZRS představovala podpora národně osvobozenických hnutí (např. alžírské, angolské, mosambické, etiopské či zimbabwské), která byla podřízena výlučně vojensko-politickým zájmům SSSR. SSSR si tak chtěl zabezpečit přístup ke strategickým surovinám či vojenským objektům, a to zejména na Středním východě a v jižní a jihovýchodní Africe (Jelínek 2004a: 202; Plešinger et al. 2005).

⁸¹ ZRS byla řízena Komisí pro koordinaci poskytování pomoci rozvojovým zemím a národně osvobozenickým hnutím založenou v roce 1979 a dále pak zvláštním Odborem pomoci rozvojovým zemím v rámci Federálního ministerstva zahraničního obchodu, jenž byl zřízen v roce 1980 (Jelínek 2003c: 8; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 74; Plešinger et al. 2005).

⁸² Velmi oblíbené destinace pro tyto odborníky představovaly státy jako Malta, Alžírsko, Tunisko nebo Kuvajt, v jejichž případě se nejednalo o nejvíce potřebné rozvojové země, jako spíše o exotické státy s vhodnými podmínkami pro práci. Součástí technické pomoci byly také dodávky vojenského materiálu a zbraní, v nichž se kromě Kuby a Německé demokratické republiky angažovalo také právě Československo, a přijímání stážišť. Otázkou však je, zda lze považovat technickou pomoc opravdu za součást ZRS, neboť s výjimkou mimoevropských socialistických zemí a zemí přednostního zájmu ji museli příjemci hradit (Jelínek 2004a: 202; Jelínek et al. 2007: 51; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 73; Plešinger et al. 2005).

202; Jelínek et al. 2007: 51; Jelínek, Dessieová, Náprstek 2004: 2; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 73-74; Plešinger et al. 2005).⁸³

Rok 1989 znamenal velký předěl nejen v historii Československa jako celku, ale také v charakteru a strukturaci ZRS. Až na výjimky došlo k ukončení všech rozvojových projektů, ZRS přestala být na určitou dobu považována za nástroj sloužící k prosazování zahraničně-politických cílů a bylo (částečně) nutné vybudovat celý systém na nových základech (Silný, Tožička 2008; srov. Vittek, Lightfoot 2009: 23).

ZRS se rovněž musela vyrovnat se stigmatem minulosti. Mezi pozitivní faktory, z nichž bylo do jisté míry možno těžit, lze zařadit dobré vztahy se zeměmi, které ZRS od Československa před rokem 1989 dostávaly, a formace expertní a kapacitní základny. V mnoha zemích si Československo vybudovalo poměrně dobrou pověst, bylo navázáno velké množství kontaktů a partnerských vztahů, navíc upevněných zkušenostmi tamních studentů z dob studií v Československu (FoRS 2006: 3; Glopolis 2006a: 21; Jelínek 2003a: 1; Jelínek 2004a: 202; Jelínek et al. 2007: 51; Jelínek, Kroužek, MZV ČR 2008a: 7; Náprstek 2003: 74; Plešinger et al. 2005).⁸⁴

Na straně druhé však předlistopadová rozvojová spolupráce zanechala i závažné negativní dědictví. Za nejmarkantnější lze považovat výrazně skeptický postoj veřejnosti vůči krokům tehdejší vlády na mezinárodním poli, státem organizovanou ZRS nevyjímaje. Povinné sbírky, příspěvky a používané pojmy zatížené marxistickou terminologií do jisté míry zdiskreditovaly rozvojové aktivity v očích československé veřejnosti a způsobily, že ani po pádu železné opony se veřejnost nestavěla k projevům solidarity v mezinárodním měřítku nijak kladně. Tento postoj navíc do značné míry sdílely i nové politické elity Československa a později ČR (Horký 2006b: 3; Jelínek 2003a: 2; Jelínek 2004a: 202; Jelínek et al. 2007: 51; Jelínek, Dessieová, Náprstek 2004: 3-4; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 74; Neumannová, Exnerová 2004; Plešinger et al. 2005). K negativnímu dědictví z období před rokem 1989 lze zařadit i netransparentnost, neefektivitu celého systému a nefunkční rozhodovací procesy (FoRS 2006: 3). Vezme-li se v úvahu ještě složitá ekonomická situace, nelze se divit, že v první polovině 90. let zaznamenalo poskytování ZRS značný útlum (Jelínek 2003a: 2; MZV

---

⁸³ Za projev mezinárodní solidarity lze považovat i veřejné investice a dlouhodobé (převážně obilné) úvěry se zvýhodněnými podmínkami, které Československo poskytovalo rozvojovým zemím, a taktéž zvláštní prostředky na dotování přiváženého zboží (jednalo se zejména o cukr z Kuby) (Jelínek 2004a: 202; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 74; srov. Degnbol-Martinussen, Engberg-Pedersen 2005: 63). Přímou půjčky nebo finanční prostředky však poskytovalo Československo jen omezeně, mj. i proto, že socialistické země s téměř uzavřenými ekonomikami disponovaly pouze limitovaným množstvím devizových zásob (Jelínek 2004a: 202).

⁸⁴ Jako potenciální výhoda se mnohdy uvádí zkušenosti českých odborníků vysílaných do těchto zemí. Jakkoli měli dostatek praxe, pro dobu po roce 1989 byli jen málo využitelní, neboť se od oněch dob výrazně změnil nejen samotný systém poskytování ZRS, ale zejména nazírání na rozvojovou spolupráci jako takovou (Jelínek 2004a: 202; Jelínek et al. 2007: 51; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 74; Plešinger 2005 at al.).

ČR 2000b: 175; srov. Bučar, Mrak 2007: 4; Carbone 2007: 47; Dauderstädt 2002: 6; Krichewsky 2003: 6; Vittek, Lightfoot 2009: 23).

ČR se po pádu komunismu sama stala příjemcem oficiální pomoci. EU v rámci příprav na členství podporovala reformy v ČR prostřednictvím předvstupních fondů a programů (především PHARE, SAPARD a ISPA); ČR zároveň čerpala pomoc i ze strany jiných organizací (zejména pak OSN) a vyspělých zemí (MZV ČR 2008a: 7; Vittek, Lightfoot 2009: 23; Poncarová 2009). Jednalo se o velmi unikátní situaci, kdy země figurovala coby příjemce pomoci ze strany EU, zatímco se paralelně připravovala na roli v pozici donora (Carbone 2004: 245). Objem oficiální pomoci se postupně snižoval a ČR získala statut nastupující dárcovské země (*emerging-donor country* nebo *emerging donor*).⁸⁵

Spolu s Petrem Jelínkem tak lze konstatovat, že „vzhledem k absenci dostatečně artikulované domácí veřejné poptávky po solidaritě s rozvojovým světem a po přijetí odpovědnosti za globální problémy sehrál rozhodující roli v obnově českého programu rozvojové pomoci impuls vnější“ (Jelínek 2003a: 2; Jelínek 2004a: 203; obdobně též Horký 2010d: 18). Politika ZRS tak byla v ČR (coby v jedné z prvních zemí SVE) opětovně obnovena⁸⁶ v souvislosti se snahou o vstup do OECD, přičemž někteří soudí, že významným impulsem pro obnovu systému české ZRS byla i perspektiva vstupu země do EU (Horký 2010d: 18).⁸⁷

2.2.2 Legislativní a koncepční rámec ZRS

První rámec pro poskytování české ZRS byl ustanoven v roce 1995, když 15. března schválila vláda svým usnesením č. 153/1995 *Zásady pro poskytování zahraniční rozvojové pomoci* (Vláda ČR 1995).⁸⁸ ČR se tímto dokumentem přihlásila k pozicím mezinárodního společenství, vyjádřeným v závěrech konferencí OSN a v rozvojových zásadách OECD.

---

⁸⁵ Tento termín se používá ve strukturách OSN pro označení přechodu z pozice příjemce technické a finanční pomoci do pozice čistého dárce. Maja Bučar a Mojmir Mrak v této souvislosti poznamenávají, že mnohé nové členské země EU, včetně ČR, Maďarska, Polska, Slovenska či Slovinska, se dnes považují spíše za znovu nastupující dárcovské země (*re-emerging donors*) než za nastupující donory (*emerging donors*) (Bučar, Mrak 2007: 4). Někteří autoři však tento termín považují za zavádějící, neboť podle nich lidé a struktury, které ZRS poskytovaly před rokem 1989, již dnes tak nečiní (Hoebink 2010: 15).

⁸⁶ Podle Ondřeje Horkého nemají představitelé české rozvojové konstituce jasno v tom, zda ČR systém ZRS obnovit „chtěla“ nebo „musela“ (Horký 2006b: 2).

⁸⁷ Zahájením jednání o vstupu do OECD dala Česká republika najevo, že se „hlásí k příslušnosti k bohatší části světa, a přistupuje na organizaci deklarovaný princip solidarity se zeměmi méně bohatými“ (Jelínek 2003a: 2; Jelínek 2004a: 203; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 74; Plešinger 2005 at al.; srov. Horký 2010b: 229; Jelínek, Dessieová, Náprstek 2004: 4). Členství v této organizaci tak znamenalo formální zařazení ČR do skupiny donorů (Dauderstädt 2002: 5-6), které s sebou nese očekávání ze strany mezinárodní donorské komunity, že nově příchozí členové budou respektovat kvantitativní a kvalitativní kritéria dohodnutá v oblasti ZRS na mezinárodní úrovni (Vencato 2007: 150-151).

⁸⁸ V roce 1992 byly schváleny *Zásady pro poskytování československé zahraniční pomoci*; z důvodu rozdělení státu však nebyly uvedeny do praxe.

Zásady, obsahující celkem 13 bodů, oblast ZRS institucionálně upravují, stručně vymezují kompetence jednotlivých ministerstev a vlády, definují bilaterální a multilaterální komponent ZRS a určují předpokládané finanční objemy (Vláda ČR 1995).

V roce 2001 byla z iniciativy Ministerstva zahraničních věcí (MZV) vypracována studie, která měla za úkol objektivně zhodnotit dosavadní praxi systému ZRS, a to za účelem „provedení takových úprav, které by zvýšily jeho efektivnost a transparentnost, aby cíle, principy a organizační zajištění zahraniční rozvojové pomoci ČR byly srovnatelné s praxí vyspělých států OECD a EU“ (MZV ČR 2002a: 65). Tato dvanáctibodová *Analýza a zhodnocení realizace zahraniční rozvojové pomoci za období let 1996-2000*, jež byla vládě předložena v září 2001 a jež představovala vůbec první oficiální souhrnnou evaluaci tohoto druhu, konstatovala, že tehdejší systém a praxe české ZRS neodpovídají potřebě efektivního vynakládání veřejných prostředků, ani aktuálním rozvojovým mezinárodním trendům (MZV ČR 2001a).

V lednu 2002 vzala vláda ČR na vědomí *Koncepci zahraniční rozvojové pomoci ČR na období let 2002–2007* vypracovanou v prosinci 2001, která si kladla za cíl dosáhnout postupné kompatibility české ZRS s obdobnými politikami EU a ostatních dárců sdružených v DAC (Vláda ČR 2002: 12), a přiblížit tak „českou praxi vyspělým dárcovským zemím a mezinárodním organizacím“ (Vláda ČR 2002: 2). Její jádro tkvělo ve snaze o zkvalitnění české ZRS a posílení její „efektivnosti, transparentnosti a systémovosti“ (Vláda ČR 2002: 2). Koncepce aktualizovala cíle, principy a teritoriální a sektorové priority české ZRS a stanovila její organizační a finanční rámec, a to „zejména s ohledem na blížící se vstup ČR do EU“ (MZV ČR 2002a: 65; MZV ČR 2002b: 4). Koncepce reflektovala nutnost plnění požadavků vyplývajících z blížícího se členství v EU, které ve zkratce identifikovala následujícím způsobem: „okamžikem vstupu do EU se ČR bude muset zapojit do systému poskytování rozvojové pomoci EU“, přičemž zejména se bude jednat „o přistoupení k Dohodě z Cotonou, účast na financování Evropského rozvojového fondu (EDF) a harmonizaci celních preferencí poskytovaných rozvojovým zemím (tzv. všeobecný systém preferencí)“ (Vláda ČR 2002: 6). Koncepce rovněž konstatovala, že zapojení ČR do systému poskytování unijní EU bude mít pro ČR „finanční, institucionální a organizační dopady“ (Vláda ČR 2002: 6).

Usnesením č. 908/2001 uložila vláda zpracovat návrh předpokládaných závazků v rozvojové oblasti souvisejících se vstupem ČR do EU. Výsledkem byl materiál s názvem *Přehled předpokládaných nároků a povinností České republiky v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu do Evropské unie*, který ministr zahraničních věcí předložil vládě v lednu 2002 společně s Koncepcí.

Zásady rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie schválené usnesením vlády 31. března 2004 aktualizovaly předchozí dokumenty a stanovily nové priority v poskytování ZRS v souvislosti se vstupem země do EU (MZV ČR 2005b: 100). Tento dokument vycházel z tehdejšího stavu české ZRS a podnětů daných *Přehledem předpokládaných nároků a povinností České republiky v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu do Evropské unie*, stejně jako „z primární a sekundární legislativy EU, barcelonských závazků a z dalších doporučení EU, OSN a OECD/DAC“ (Vláda ČR 2004). Zásady reflektovaly výzvy v podobě „řady systémových a legislativních změn“, které pro českou ZRS vstup do EU znamenal, a deklarovaly, že „odráží zcela nový aspekt – ČR začleněnou do EU“ (Vláda ČR 2004). Zásady akcentovaly potřebnost reformy systému české ZRS s cílem přiblížit se rozvojové praxi ve vyspělých zemích EU a zdůraznily nutnost souladu české ZRS s principy a rozvojovou legislativou EU: „ČR v souladu s principy EU a ochranou zájmů ČR provádí a poskytuje vlastní ZRS [...] ČR při realizaci ZRS zohledňuje své mezinárodní závazky, zejména rozvojovou legislativu EU“ (Vláda ČR 2004).⁸⁹

Důležité podněty pro transformaci české ZRS poskytla ČR v únoru 2007 OECD/DAC v rámci Zvláštního hodnocení ZRS (tzv. *Peer Review Process*), které iniciovala v květnu 2006 ČR coby první z nových členských zemí EU. Hlavním cílem tohoto procesu bylo „předat dobré zkušenosti a poznatky pro diskusi českých vládních orgánů o reformě zahraniční pomoci ČR v čase významných právních a institucionálních změn“ (OECD 2007: 5).⁹⁰

Další významný posun ve vývoji systému české ZRS znamenalo *Usnesení č. 1070 ze dne 19. září 2007*, kterým vláda schválila dokument *Transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce* s cílem sjednotit a zefektivnit celý systém, konkrétně pak s cílem „zvýšit transparentnost, odpovědnost a koordinaci české rozvojové pomoci, pevnější ukotvení ZRS ve státním rozpočtu a lepší řízení programů a projektů“ (CONCORD 2009d: 34; FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 7). Předmětem tohoto usnesení je zejména konkretizace jednotlivých fází rozsáhlé transformace české ZRS a specifikace časového harmonogramu, cílů a úkolů jednotlivých aktérů (Vláda ČR 2007d).

24. května 2010 byla vládou ČR schválena *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010–2017*⁹¹, jež dle MZV měla reflektovat harmonizační úsilí EU a OECD

---

⁸⁹ V *Zásadách rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie* lze zaznamenat i významný posun v terminologii, a sice z rozvojové pomoci k rozvojové spolupráci.

⁹⁰ V roce 2006 byla úspěšně dokončena graduace ČR (po Slovinsku druhé nové členské země EU) v rámci klasifikace Světové banky, kdy přešla z kategorie klientských zemí do kategorie zemí vyspělých.

⁹¹ Původně měla být tato koncepce ohraničena léty 2010-2015, posléze se hovořilo o období 2011-2015 a nakonec se zdálo, že se bude jednat o časově neohraničenou koncepci. Ohraničení lety 2010 až 2017 tak vzniklo

(Horký 2009c: 345). MZV navíc akcentovalo skutečnost, že tato koncepce byla definována „s ohledem na skutečnost, že rozvojová pomoc Česka se realizuje v kontextu Evropské unie“ (Eurozprávy 2010). Hlavním účelem tohoto dokumentu je „zasadit českou rozvojovou spolupráci do aktuálního zahraničněpolitického, ekonomického, bezpečnostního, sociálního a environmentálního kontextu“ (Vláda ČR 2010c: 4) a inkorporovat „nové závazky České republiky v Evropské unii a na dalších multilaterálních fórech“ (MZV ČR 2010a: 8; MZV ČR 2010c: 228; MZV ČR 2011b: 3). Koncepce zároveň usiluje o „širší využití vazeb mezi rozvojovou spoluprací ČR a EU“ (Vláda ČR 2010c: 9).

Několikaletý proces transformace české ZRS byl dokončen v souvislosti s přijetím *Zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů*, který vstoupil v platnost 1. července 2010 a jehož záměrem bylo zakotvit v českém právním řádu dosud neupravené základní pojmy, pravomoci a působnost jednotlivých subjektů ZRS.⁹² Přijetí zákona představuje ve vývoji české ZRS významný mezník;⁹³ jedná se totiž o vůbec první legislativní akt, který oblast ZRS pojímá jako celek (FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 7; Jelínek et al. 2007: 56; Kohout 2008: 3; MZV ČR 2008a; MZV ČR 2011b: 3; Pojar 2006: 1).⁹⁴ Jeho důležitost lze spatřovat zejména v tom, že stvrzuje existenci politiky ZRS na pevnějším základě než předchozí usnesení vlády a zvyšuje její legitimitu (Horký 2010c: 330).⁹⁵ Zákon mj. definuje ZRS, stanovuje podmínky pro její realizaci, jasně vymezuje jednotlivé formy pomoci a pravidla manipulace prostředků ze státního rozpočtu i působnost a pravomoci orgánů státní správy v oblasti ZRS (Sbírka předpisů ČR 2010).

---

až ve finálních fázích její přípravy (Horký 2010c: 332). Blíže k procesu schvalování koncepce viz Horký 2009c: 345-346; Horký 2010c: 332-334.

⁹² Proces přijetí tohoto zákona byl velmi zdoluhavý a provázely jej četné odklady. Původně byl termín pro předložení věcného záměru zákona stanoven na 31. října 2006, poté na 31. ledna 2007 a později na 31. prosince 2007. MZV nakonec předložilo návrh zákona vládě až na konci roku 2008, přičemž Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR obdržela *Vládní návrh o vydání zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů* na konci července 2009 (Horký 2009c: 344; Horký 2010c: 331). Prezident ČR *Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí* podepsal 13. května 2010; v platnost vstoupil 1. července 2010. Dlouhý proces jeho přijetí byl determinován složitostí problematiky, vysokým počtem aktérů zahrnutých do oblasti ZRS a nutností reflexe velkého množství připomínek (Horký 2009c: 346; Horký 2010c: 330). Jedním z důvodů permanentních odkladů byla i neochota jednotlivých resortů, zejména pak Ministerstva financí, neboť jejich pravomoci měl zákon omezit (Development Strategies 2003: 22). Rovněž Hana Ševčíková, bývalá ředitelka Odboru rozvojové spolupráce a humanitární pomoci (ORS) MZV, při zdůvodňování nelehkého vzniku zákona vyzdvihuje skutečnost, že se dotýká ostatních zákonů, státních financí a ostatních ministerstev (UNDP 2007: 4). Blíže ke schvalování zákona viz Horký 2009c: 346-347; Horký 2010c: 330-332.

⁹³ Ačkoli mnozí soudí, že ČR byla první z nových členských zemí EU, která podobný zákon přijala (viz např. Bobek 2010; PPZRS 2010b), není tomu tak. Např. Slovinsko přijalo *Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci* již v červnu 2006 a na Slovensku nabyl účinnosti v únoru 2008.

⁹⁴ V ČR do té doby oblast ZRS upravoval pouze již zmíněný Kompetenční zákon č. 2/1969 Sb.; šlo však pouze o zákonné zmocnění MZV (Česká národní rada 1969). Absence legislativního aktu ukotvujícího rozvojovou problematiku byla dlouhodobě považována za zásadní nedostatek českého rozvojového systému.

⁹⁵ Nový *Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí* při své návštěvě ČR v říjnu 2010 pozitivně ocenil i evropský komisař pro rozvoj, Andris Piebalgs (FoRS 2010e).

3 ZRS V KONTEXTU PŘÍSTUPOVÉHO PROCESU

ČR oficiálně požádala o členství v EU v lednu 1996 a zařadila se do první skupiny zemí, jež začaly vyjednávat o vstupu v březnu 1998. Vstup do EU přitom dlouhodobě představoval hlavní prioritu polistopadové české zahraniční i vnitřní politiky, což bylo reflektováno v celé řadě strategicko-koncepčních materiálů, zpráv a vládních prohlášení (MZV ČR 2000b: 10; MZV ČR 2004). Členství v EU bylo dokonce definováno jako „českým národní zájem“ a „největší výzva, před níž česká společnost stojí od vzniku samostatného státu“ (MZV ČR 2000b: 10). Zároveň bylo toto úsilí „nerozlučně spjata s procesem vnitřní přípravy na členství“, která tvořila „složitý komplex klíčových sociálněekonomických opatření spjatých s celkovým procesem transformace probíhajícím v ČR v průběhu 90-tých let“ (MZV ČR 2000b: 10).

Samotný přístupový proces byl charakteristický vysokou asymetričností ve vztazích mezi kandidátskými zeměmi a EU a silnou kondicionalitou (Glenn 2004: 5; Grabbe 2001; Holden 2009: 17; Maniokas 2000: 3-10; Marek, Baun 2010: 19-20; Šlosarčík 2006: 9-10; Vencato 2007: 2, 154).⁹⁶ Jeho asymetrická povaha a pevné prolnutí s principem kondicionality je ostatně mnohými vnímáno coby klíčový evropeizační instrument v zemích SVE (Ágh 1999; Ágh 2002; Bulmer, Radaelli 2004: 14).⁹⁷

Jak již naznačil úvod disertační práce, v přístupových negociacích nepředstavovala ZRS (s výjimkou finančního příspěvku do ERF) nijak klíčové ani sporné téma (Bagiński 2007; Carbone 2007: 242; Granell 2005: 1; Horký 2006b: 8; Kaplan 2004a; Lightfoot 2008: 130; Lightfoot 2010: 331). O jisté marginalizaci problematiky ZRS svědčí skutečnost, že se jí začala věnovat výraznější pozornost až po roce 2002, tedy v době, kdy negociace již značně pokročily (Lightfoot 2010: 345), stejně jako fakt, že jí nebyla v předvstupních rozhovorech vyčleněna samostatná kapitola (Carbone 2007: 242). Způsob zařazení ZRS do negociační agendy byl často kritizován; některé rozvojové NNO se dokonce vyjádřily v tom smyslu, že s oblastí ZRS se zachází jako s 32. (tedy neexistující) kapitolou (Lightfoot 2008: 130; Reisen 2001: 13). EK v reakci na tuto kritiku protiargumentovala tezí, že „vzhledem k mnoha klíčovým politickým tématům a politikám, které byly v průběhu předvstupních negociací

---

⁹⁶ Princip kondicionality je konstitutivním prvkem unijní strategie vůči zemím SVE od samotného počátku ustanovení vzájemných bilaterálních vztahů (Papadimitriou, Phinnemore 2004 in Lightfoot 2010: 331).

⁹⁷ Tlak ze strany EU přitom ovlivňoval země SVE výrazněji než v případě předchozích rozšíření, přičemž podle Heather Grabbe je tato skutečnost determinována třemi ústředními faktory. Za prvé, v případě východního rozšíření byl přístupový proces podstatně rychlejší. Za druhé, země SVE nedisponovaly v důsledku postkomunistické transformace kapacitou čelit evropeizačnímu tlaku. Za třetí, kandidátské země neměly během východního rozšíření možnost vyjednat *opt-outs* z přístupové agendy, a byly tak nuceny implementovat maximalistickou verzi politik EU (Grabbe 2002: 4-5).

projednávány, nelze očekávat, že se rozvojové pomoci dostane disproporční pozornosti“ (Lightfoot 2010: 334). Navzdory výše uvedeným skutečnostem však následující řádky dokladují, že rozvojová agenda v průběhu negociací a v rámci přístupového procesu určitou roli hrála a instituce EU jí pozornost věnovaly.

3.1 Průběh negociací v oblasti ZRS

ZRS byla projednávána v rámci kapitoly 26 Vnější vztahy v gesci MZV a Ministerstva průmyslu a obchodu (MPO), přičemž obligatorní částka do ERF náležela do kapitoly 29 Finanční a rozpočtová opatření.⁹⁸ V září 1998 se na schůzce v Bruselu uskutečnil multilaterální a bilaterální *screening* kapitoly 26 mezi zástupci ČR a EK, během něhož čeští představitelé informovali EK o prioritách české ZRS a potvrdili skutečnost, že se již seznámili s rozvojovým *aquis*, stejně jako se systémem fungování ERF. Jiným stěžejním momentem v průběhu negociací bylo vyjádření ČR v *Pozičním dokumentu CONF-CZ 5/99* ze dne 1. února 1999, v němž se země přihlásila k principům a zásadám unijní rozvojové spolupráce a vyjádřila připravenost transponovat rozvojové *acquis* do svého právního řádu datem vstupu (MZV ČR: 2003a; Telička 2004).

Při dodatečném multilaterálním *screeningu* kapitoly 26, konaném 4. dubna 2000 v Bruselu, informovali zástupci EK české představitele o Dohodě z Cotonou, stejně jako o tom, že výše příspěvku vyžadovaného od nově přistoupivších zemí bude dohodnuta až po jejich vstupu do EU.⁹⁹ Skutečnost, že příspěvek ČR do ERF bude stanoven Radou EU až po vstupu ČR do EU, potvrdila EU i ve společné pozici *CONF-CZ 58/00* ze dne 24. května 2000. Zároveň bylo ujednáno, že ČR nebude muset přispívat do 9. ERF, ale začne přispívat až do 10. ERF, a to nejdříve od roku 2007 (Development Strategies 2003: 11, 46; MZV ČR: 2003a; Telička 2004). Konečnou fázi negociací v oblasti ZRS představovalo předběžné uzavření kapitoly Vnější vztahy za portugalského předsednictví na mezivládní konferenci konané 14. června 2000 (Krichewsky 2003: 9; MZV ČR: 2003a). Definitivně byla vyjednávání uzavřena v prosinci 2002 v Kodani a 16. dubna 2003 došlo k podpisu *Smlouvy o přistoupení k Evropské unii*. Na základě výše řečeného lze shrnout, že přístupová vyjednávání mezi EU a ČR týkající se oblasti ZRS byla víceméně hladká a bezproblémová.¹⁰⁰

ČR vstoupila do EU 1. května 2004 a dnem vstupu převzala rozvojové *acquis* v celém jeho rozsahu bez výjimek a přechodných období (Granell 2005:1; Lightfoot 2008: 129;

---

⁹⁸ Podle Pavla Teličky byla během negociací ze strany EU pozitivně reflektována skutečnost, že ČR v porovnání s ostatními kandidáty představovala nejštedřejšího donora (Telička 2004). Fakt, že EU na ČR v tomto ohledu pohlížela kladně, dokladuje i následující výrok Poula Nielsona, evropského komisaře pro rozvoj a humanitární pomoc: „Já ale považuji docela za úspěch, že jste dnes na takové úrovni [s ohledem na výši podílu ODA/HND, pozn. aut.]. V podstatě se totiž můžete srovnávat s některými velmocemi. Ještě velmi nedávno na tom byly podobně třeba Spojené státy, které také dávaly jen 0,1 procenta“ (Nielson 2004).

⁹⁹ Původně se totiž očekávalo, že konkrétní výše příspěvků bude sjednána již během španělského předsednictví v první polovině roku 2002.

¹⁰⁰ Toto ostatně platilo i pro naprostou většinu ostatních kandidátských zemí (Dauderstädt 2002: 8; Granell 2005: 1; Lightfoot 2010: 334-335). Obecně se neobtížnější vyjednávání v rámci kapitoly 26 týkala ekonomických a vnějších obchodních vztahů (Carbone 2004: 242).

Lightfoot 2010: 330, 333; Vittek, Lightfoot 2009: 22).¹⁰¹ Požadavek převzít celé rozvojové *acquis* zahrnoval implementaci primární i sekundární legislativy, stejně jako veškerých aspektů vztahů se členy skupiny AKT definovaných v rámci *Cotonou acquis* (Granell 2005: 3; Lightfoot 2010:333; MZV ČR 2007: 48; MZV ČR 2008a: 84).¹⁰² Implementace rozvojového *acquis* v neposlední řadě znamenala i převzetí *soft law*, obchodních dohod a mezinárodních smluv upravujících oblast ZRS.

---

¹⁰¹ Petr Halaxa, Petr Jelínek a Jan Kroužek odhadují počet směrnic, nařízení a jiných legislativních aktů týkající se oblasti ZRS, které ČR musela během předvstupního období transponovat do svého právního systému, na více než 80 (Halaxa, Jelínek, Kroužek 2002: 25).

¹⁰² Smluvní stranou Dohody z Cotonou se ČR stala na základě *Aktu o přistoupení* (Úřední věstník EU 2003: 34). Před vstupem do EU měla ČR standardním způsobem smluvně upravené vztahy pouze s 37 státy AKT z jejich celkového počtu 79 (MZV ČR 2007: 48).

3.2 Monitoring oblasti ZRS ze strany EU

Evropská komise věnovala v průběhu přístupového procesu oblasti ZRS setrvalou pozornost ve svých čtených zprávách a prohlášeních. V roce 2002 např. Generální ředitelství (GR) pro rozvoj vydalo zprávu, v níž konstatovalo, že nové členské země pravděpodobně nebudou tak obeznámeny s koncepty unijní ZRS, jako je např. harmonizace praktik donorů, selektivita a alokace vycházející z výkonu, přístup založený na *Poverty Reduction Strategy Papers* a preference vůči přímé rozpočtové podpoře (Lightfoot, Zubizarreta 2008: 3). Ve stejném roce bývalý generální ředitel pro rozvoj, Koos Richelle, prohlásil, že kandidátské země již potvrdily svoji vůli přijmout a podporovat unijní rozvojovou politiku a implementovat rozvojové *acquis communautaire* (Richelle 2002 in Lightfoot 2010: 333). Detailně se oblasti ZRS věnovala zpráva s názvem *Následky rozšíření pro rozvojovou politiku (The Consequences of Enlargement for Development Policy)* financovaná Evropskou komisí ze srpna 2003 (Development Strategies 2003).

Oblast ZRS reflektoval již *Posudek Evropské komise k žádosti České republiky o přijetí do Evropské unie*, který uvedl, že „Česká republika nemá žádné preferenční dohody o zahraničním obchodu a africkými, karibskými a tichomořskými (ACP) zeměmi. Podle režimu GSP však Česká republika poskytuje preferenční výhody ve formě snížených cel řadě zemí ACP a poskytuje bezcelní přístup těm zemím ACP, které jsou považovány za nejméně vyvinuté země. Česká republika má nevelký, ale dobře zavedený systém rozvojové pomoci, který spadá do dvou základních kategorií: rozvojová pomoc a humanitární pomoc. Rozvojová pomoc je poskytována jak na dvoustranném základě (v roce 1996 činila 20,25 miliónů USD), tak na mnohostranném základě (prostřednictvím dobrovolných příspěvků orgánům OSN, jakož i Světové bance, včetně Mezinárodní rozvojové asociace, a Mezinárodnímu měnovému fondu“ (Evropská komise 1997: 101). Posudek dále shledává, že „po vstupu do EU by měla Česká republika aplikovat svůj systém preferencí v zahraničním obchodě na státy ACP a přijmout účast, společně s ostatními členskými státy, na financování Evropského rozvojového fondu, který poskytuje finanční pomoc v rámci Loméské úmluvy. Aplikace obchodního režimu podle Loméské úmluvy by všeobecně neměla být pro Českou republiku zdrojem potíží. Za normálních okolností přistoupí noví členové k Loméské úmluvě prostřednictvím protokolu k datu svého vstupu do EU“ (Evropská komise 1997: 101). Posudek hodnocení oblasti ZRS uzavírá konstatováním, že „Česká republika má dobré možnosti splnit požadavky EU v této oblasti během několika příštích let“ (Evropská komise 1997: 101).

Evropská komise od roku 1998 do roku 2003 pokrok učiněný Českou republikou v oblasti ZRS každoročně monitorovala. Výsledek tohoto monitoringu byl zveřejňován

v *Pravidelných zprávách Evropské komise o pokroku České republiky v procesu přistoupení*, jež představovaly „hlavní nástroj, prostřednictvím něhož mělo Společenství politický vliv na kandidátské země ve snaze přimět je k národním reformám, které by byly v souladu s komunitárním *acquis*“ (Vencato 2007: 163).

Pravidelná zpráva z roku 1998 konstatovala, že „od července 1997 pokračuje Česká republika ve své zahraniční rozvojové pomoci. Její rozpočet pro humanitární pomoc činí 830.000 ECU a rozpočet na rozvojovou pomoc činí 9,05 miliónů ECU. Bilaterální pomoc se na těchto částkách podílí dvěma třetinami a multilaterální jednou třetinou“ (Evropská komise 1998: 27).

O rok později Pravidelná zpráva oblast ZRS zhodnotila v tom smyslu, že „zahraniční rozvojová pomoc České republiky se skládá z humanitární pomoci ve výši € 830 000 a ze zahraniční rozvojové pomoci ve výši €9 milionů. Dvoustranná pomoc se na těchto částkách podílí dvěma třetinami a vícestranná jednou třetinou. Jako člen OECD od roku 1995 přizpůsobila Česká republika svou praxi rozvojové pomoci zásadám stanoveným Výborem pro rozvojovou pomoc“ (Evropská komise 1999: 55).

Pravidelná zpráva z roku 2000 se omezila na konstatování, že „pokud jde o oblasti rozvojové politiky a humanitární pomoci, spolupráce a asistence, je Česká republika aktivním členem OECD a přejímá její postupy týkající se rozvoje podle zásad stanovených Výborem pro rozvojovou pomoc“ (Evropská komise 2000b: 82).

Následující Pravidelná zpráva se rozvojovým sektorem zabývala mírně detailněji, když uvedla, že „V oblasti rozvojové politiky a humanitární pomoci je Česká republika aktivním členem OECD a přijímá její principy stanovené Výborem pro rozvojovou pomoc. Ministerstva vnitra a zahraničí společně připravila návrh týkající se humanitární pomoci České republiky v zahraničí, který definuje pravidla spolupráce a postupy rozhodovacích procesů v této oblasti. Vláda rovněž přijala usnesení iniciující studii, která analyzuje spolupráci příslušných českých ministerstev na rozvoji zahraniční pomoci v letech 1996-2000. Studie bude také obsahovat definici budoucí politiky v této oblasti“ (Evropská komise 2001b: 95).

O rok později věnovala Pravidelná zpráva problematice české ZRS ještě větší prostor: „V oblasti rozvojové politiky, spolupráce a asistence je Česká republika aktivním členem OECD a přijímá její principy stanovené Výborem pro rozvojovou pomoc. V lednu 2002 Česká republika přijala program zahraniční pomoci České republiky na období 2002-2007, který definuje cíle, principy a teritoriální a sektorové priority rozvojové pomoci České republiky. Program se zabývá institucionálními a finančními změnami, které přiblíží systém

zahraniční rozvojové pomoci ČR systému členských zemí EU. Česká republika poskytla v r. 2001 rozvojovým zemím dvoustrannou a mnohostrannou humanitární pomoc v celkové výši přesahující € 34 mil. (1 mld Kč)“ (Evropská komise 2002b: 121-122). Zpráva dále prohlásila, že „s vytvořením české pomoci na ministerstvu zahraničních věcí a české platformy rozvojových nevládních organizací (České fórum pro rozvojovou spolupráci) Česká republika pokročila ve vytváření rámce pro rozvojovou pomoc“ (Evropská komise 2002b: 122).

Souhrnná monitorovací zpráva o přípravách České republiky na členství vydaná EK v listopadu 2003 zhodnotila oblast české ZRS následujícím způsobem: „Co se týká politiky humanitární pomoci a rozvoje, Česká republika dodržuje hlavní zásady politiky o rozvoji a humanitární pomoci EU a pokračuje v zavádění rámce pro rozvojovou pomoc, zvláště pomocí směrnic stanovených Komisí OECD pro rozvojovou pomoc, a rovněž dodržuje závazky a cíle, které Česká republika schválila v kontextu OSN a další mezinárodních organizací. V roce 2002 byl vytvořen nový koncept České zahraniční rozvojové pomoci v souladu s rozvojovými cíly OSN pro tisíciletí. V březnu 2003 vláda přijala Střednědobý výhled pro financování zahraniční rozvojové pomoci (2002-2007), včetně cílů pro přímou pomoc danou podílem k HDP. Humanitární pomoc byla poskytována v přiměřeném rozsahu prostřednictvím mezinárodních organizací Červený kříž a českých nevládních organizací. Česká republika pokračuje v zavádění správního rámce pro humanitární a rozvojovou pomoc. V červnu 2003 bylo v rámci Ministerstva zahraničí vytvořeno nové oddělení pro rozvoj spolupráce a humanitární pomoci, společně s funkcí Národního koordinátora zahraniční rozvojové pomoci. Nicméně institucionální struktura je stále roztržena a je potřebné dále posilovat implementační kapacitu. [...] Česká republika v podstatě plní závazky a požadavky vyplývající ze vstupních jednání v oblastech společné obchodní politiky a politiky humanitární pomoci a rozvoje a očekává se, že bude moci zavést toto *acquis* od chvíle vstupu.“ (Evropská komise 2003: 49-50).

Tato časová řada citací z Pravidelných zpráv EK demonstruje konstantní monitoring ze strany EU v oblasti ZRS i míru pozornosti, jež byla této problematice v předvstupním období věnována. Pro úplnost je třeba dodat, že problematikou ZRS se zabýval i *Národní program přípravy České republiky na členství v Evropské unii* z roku 2000, který mj. pojednával o nutnosti modifikace principů ZRS tak, aby byly kompatibilní se způsoby poskytování ZRS ve státech EU a OECD a zdůrazňoval potřebu institucionalizace zkušeností zemí EU a OECD při přípravě plánované koncepce rozvojové pomoci (MZV ČR 2000a: 307-308). ZRS figurovala v *Národním programu přípravy České republiky na členství v Evropské unii* i o rok později (MZV ČR 2001b: 247).

3.3 Podpora ČR ze strany EU v rámci příprav na členství

Důležitou součástí bilaterálních vztahů mezi EU a ČR představovaly před rokem 2004 aktivity na podporu úsilí ČR o členství v EU, které se staly „podstatnou součástí všech jednání během návštěv a bilaterálních kontaktů s jednotlivými zeměmi“ a patřily „do náplně každodenní práce diplomatických zastoupení ČR“ (MZV ČR 2000b: 11). I v oblasti ZRS vyvíjela EU značnou snahu pomoci kandidátským zemím s přípravou systémů ZRS na vstup do EU a s adaptací na nové podmínky a povinnosti, jež z něj plynuly (Development Strategies 2003: 34). Společným jmenovatelem níže uvedených snah byl akcent na výzvy, kterým nové členské státy v souvislosti s implementací rozvojového *acquis* musely čelit (Lightfoot 2010: 336).

Jedním z prostředků této přípravy byla činnost Útvaru pro rozšíření (*Task Force for Accession Negotiations*), ustanoveného v rámci EK v dubnu 1998. V jeho čele stál Nikolaus van der Pas; hlavním vyjednávačem pro ČR byl Michael Leigh. V souvislosti s oblastí ZRS se v rámci tohoto útvaru věnovala – za přítomnosti představitelů jednotlivých GŘ zodpovědných za oblast ZRS - pozornost zejména kapacitě kandidátských zemí implementovat Dohodu z Cotonou (především s ohledem na preferenční obchodní systém) a přispívat do ERF (Bagiški 2007; Evropská komise 2005a; Krichewsky 2003: 5).

V listopadu roku 2002 navštívil ČR komisař pro rozvoj a humanitární pomoc, Poul Nielson, který se během své návštěvy setkal mj. s ministerským předsedou Vladimírem Špidlou, ministrem zahraničí Cyrilem Svobodou a dalšími členy vlády, s poslanci parlamentu, NNO i akademickou obcí (DWW 2003; MZV ČR 2003b; Rádio Praha 2002). Účel své návštěvy Poul Nielson zhodnotil následovně: „Tato věc [politika ZRS, pozn. aut.] není z hlediska přistoupení nových zemí k EU problematická, tak se o ní při vstupních rozhovorech prakticky nejednalo. Zároveň je to ovšem důležitá a zajímavá oblast naší činnosti, na které se Česká republika a další země budou záhy podílet a spolurozhodovat o ní. Proto považuji za důležité na to nyní upozornit jak vlády, tak veřejnost“ (Rádio Praha 2002b). Při této příležitosti komisař mj. ocenil přijetí *Koncepce zahraniční rozvojové pomoci ČR na období let 2002–2007*, která podle něj směřuje ČR v oblasti ZRS správným směrem, a konstatoval, že ČR je v tomto smyslu dále než většina ostatních kandidátských zemí (Rádio Praha 2002a).

Další exemplifikací těchto snah byl týdenní seminář organizovaný německou a rakouskou vládou pro všechny přistupující země spolu s tzv. *road show* představitelů EU působících v oblasti ZRS na jaře 2004. V rámci této *road show*, jejíž zastávkou byla i ČR, úředníci EK seznamovali během zvláštních setkání vládní a ministerské představitele, členy

parlamentu, NNO i podnikatelské subjekty s implikacemi vstupu do EU v oblasti ZRS (Evropská komise 2005a; FoRS 2005: 5; Granell 2005: 9).

Na podporu nových členských zemí v oblasti ZRS byla zorganizována i řada seminářů, školení a workshopů. Příkladem budiž workshop ve Vídni na téma koordinace donorů v lednu 2004, workshop v Bruselu na téma rozvoj a obchod v únoru 2004, workshop organizovaný EK na téma evropský systém ZRS v březnu 2003 či školení týkající se ekonomické a finanční analýzy projektů EuropeAid v květnu 2004 (Evropská komise 2005a). Některá z těchto školení byla soustředěna specificky na nestátní subjekty, jako např. série několika jednodenních workshopů v roce 2003 a na jaře 2004 týkající se (mj.) podpory NNO z unijních finančních prostředků či postavení NNO v systému ZRS EU (Evropská komise 2005a; Granell 2005: 9, 11; Lightfoot 2010: 336). Španělské předsednictví zase v roce 2002 realizovalo řadu akcí zaměřenou na skupinu AKT s cílem přiblížit novým členským zemím její postavení a roli v systému ZRS EU (Lightfoot 2010: 336).

Za asistence EU bylo uspořádáno i několik konferencí týkajících se přípravy nových členských zemí na vstup do EU v rozvojovém sektoru, což lze exemplifikovat na konferenci s názvem *Mezinárodní rozvojová spolupráce – výzvy pro nastupující donory* konanou v září 2002 v Praze či konferenci *Rozšíření EU v měnícím se světě – Výzvy pro rozvojovou spolupráci v 21. století* konanou v září 2002 ve Slovinsku (DWW 2003).

Příprava nových členských států v oblasti ZRS však nebyla realizována pouze ze strany institucí EU, ale rovněž ze strany členských států. Příkladem může být činnost pracovní skupiny EU a členských států, v níž se nejaktivněji profilovaly Německo, Rakousko, Belgie a Irsko a která novým členským zemím nabízela konzultace a rady týkající se specifických témat ZRS (Lightfoot 2010: 336). Jiným příkladem budiž mentorovací program iniciovaný Irskem či podpora Belgie vůči stálým zastoupením nových členských zemí (Lightfoot 2008: 131; Lightfoot 2010: 336). Podle MZV měla tato „metodická spolupráce s jednotlivými zeměmi EU“ v předvstupním období na oblast ZRS jednoznačně pozitivní vliv (MZV ČR 2005b: 100).

Navzdory výše uvedeným skutečnostem se lze setkat s názory, které význam a rozsah pomoci ze strany EU do určité míry zpochybňují a označují jej za podhodnocený (Horký 2010d: 5, 28; Lightfoot 2008: 130; Lightfoot 2010: 335-336, 346; Lightfoot, Zubizarreta 2008: 5; Paragi 2010: 196). Z perspektivy těchto autorů nebyly nové členské země v důsledku přílišné pozornosti věnované obchodním a finančním aspektům v dostatečné míře připraveny na to, jak široká a komplexní politika ZRS EU je (Lightfoot 2010: 335), ne zcela přesně rozuměly tomu, co se od nich v této oblasti očekává, a netušily, jak vysoké budou náklady

nutné na transpozici rozvojového *acquis* (Lightfoot 2008: 130; Lightfoot, Zubizarreta 2008: 5). Omezená snaha EK v oblasti vývoje programů ZRS v kandidátských zemích tak podle nich ostře kontrastovala s mohutnými finančními objemy alokovanými v rámci PHARE a jiných programů, které se soustředily na kompatibilitu trhů přistupujících zemí se společným trhem (Hughes et al. 2004 in Horký 2010d: 5).

4 PROJEVY EVROPEIZACE V ANALYTICKÝCH DIMENZÍCH ZRS

4.1 Cíle

4.1.1 Analýza původní domácí praxe

ZRS byla v rámci původní domácí praxe vnímána jako nedílná součást zahraniční politiky země, jež přispívá k naplňování zahraničně-politických cílů ČR.

Zásady pro poskytování zahraniční rozvojové pomoci z roku 1995 cíle české ZRS explicitně nedefinovaly. Pouze konstatovaly, že ČR, „řadí se mezi demokratické a ekonomicky vyspělé země, uznává princip solidarity mezi lidmi a státy a přijímá svůj díl odpovědnosti při řešení globálních problémů“, přičemž jedním z výrazů tohoto postoje je „její přiměřená účast na poskytování zahraniční pomoci“ (Vláda ČR 1995). Kromě toho Zásady deklarovaly, že „zahraniční pomoc je poskytována v souladu se zájmy a potřebami České republiky a reálnými možnostmi české ekonomiky a v souladu s postoji mezinárodního společenství zakotvenými v rezolucích OSN a OECD“ (Vláda ČR 1995).

Jako hlavní cíl české ZRS tak byla v rámci původní domácí praxe vnímána „podpora českých podniků bez ohledu na potřeby příjemců pomoci a bez výrazného přihlížení k českým zahraničně-politickým zájmům“ (Pojar 2001; obdobně též MZV ČR 2001a; MZV ČR 2002b: 4; Pojar 2001; Pospíšil 2001; Skolil 2001). O praktické rovině naplňování cílů české ZRS v rámci původní domácí praxe budou blíže pojednávat kapitoly o sektorových (4.4.1.1) a teritoriálních prioritách ZRS (4.4.2.1).

4.1.2 Analýza evropeizačního faktoru

V souvislosti se vstupem do EU musely nové členské země, včetně ČR, přijmout za své celkové cíle ZRS EU stanovené v primární legislativě (Bučar, Mrak 2007: 1; Development Strategies 2003: 38; Granel 2005: 2; Morgera, Durán 2004: 161).

Poprvé cíle rozvojové spolupráce EU jednoznačně definovala Maastrichtská smlouva v Hlavě XVII, v článku 130u. Podle smlouvy politika EU v oblasti ZRS podporuje „trvalý hospodářský a sociální rozvoj rozvojových zemí, a především těch nejvíce znevýhodněných z nich, hladké a postupné zapojení rozvojových zemí do světového hospodářství, boj proti chudobě v rozvojových zemích“ a „přispívá k obecnému cíli rozvoje a upevnění demokracie a právního státu, jakož i k zachování lidských práv a základních svobod“ (Úřední věstník EU 1992: 38-39). Litera smlouvy dále konstatuje, že „Společenství a členské státy dodržují závazky a přihlížejí k cílům, které schválily v rámci Organizace spojených národů a ostatních

příslušných mezinárodních organizací“ a že „Společenství přihlédne k cílům uvedeným článku 130u při uskutečňování politik, které by mohly mít vliv na rozvojové země“ (Úřední věstník EU 1992: 39). Smlouva zároveň zmocňuje Radu k přijetí opatření nezbytných pro dosahování těchto cílů, která mohou mít podobu víceletých programů (Úřední věstník EU 1992: 39).

Amsterodamská smlouva zachovala hlavní cíle unijní ZRS, přičemž zároveň detailněji specifikovala cíle přidružení zámořských zemí a území: „účelem přidružení je podporovat hospodářský a sociální rozvoj těchto zemí a území a vybudovat úzké hospodářské vztahy mezi nimi a Společenstvím jako celkem“ (Úřední věstník EU 1997). Smlouva z Nice definovala cíl hospodářské, finanční a technické spolupráce se třetími zeměmi jakožto příspěvek „k obecnému cíli rozvoje a upevňování demokracie a právního státu a k cíli zachování lidských práv a základních svobod“ (Úřední věstník EU 2001: 20).

V dubnu 2000 EK předložila *Sdělení Radě a Evropskému parlamentu o rozvojové politice* spolu s detailním návrhem reformy ZRS EU, v němž jako hlavní cíl rozvojové politiky EU označila snižování chudoby (Evropská komise 2000: 5a). I v listopadu téhož roku přijaté *Společné prohlášení Rady a EK o rozvojové politice ES* postulovalo, že „hlavní cíl rozvojové politiky Společenství musí být snížení a posléze i vymýcení chudoby“ (Rada EU 2000). Rada a EK dále konstatovaly, že tento cíl „zahrnuje podporu udržitelného ekonomického, sociálního a environmentálního rozvoje, podporu postupné integrace rozvojových zemí do světové ekonomiky a odhodlání bojovat proti nerovnostem“ (Evropská rada 2002). Eliminaci chudoby si coby svůj hlavní cíl stanovila i ve stejném roce schválená *Dohoda z Cotonou* (Úřední věstník EU 2000).

Evropský konsensus o rozvoji, o němž mimochodem české MZV prohlásilo, že „podstatně ovlivní budoucí rozvojovou politiku ČR“ (MZV ČR 2006: 39), ve svém článku 177 stanovil jako hlavní a průřezový cíl rozvojové spolupráce EU „odstraňování chudoby v kontextu udržitelného rozvoje, včetně plnění rozvojových cílů tisíciletí“ (Úřední věstník EU 2006: 2). Nadto konstatoval, že je EU „rozhodnuta vyvíjet činnost na podporu dosahování těchto cílů, jakož i rozvojových cílů dohodnutých na nejdůležitějších konferencích a summitech OSN“ (Úřední věstník EU 2006: 2), a zdůraznil, že „členské státy a Společenství jsou stejnou měrou zavázány základními zásadami, základními hodnotami a rozvojovými cíli, dohodnutými na mnohostranné úrovni“ (Úřední věstník EU 2006: 1).

Lisabonská smlouva hlavní cíl politiky rozvojové spolupráce EU nemění a v článku 208 kapitoly 1 hlavy III jej definuje jakožto „snížení a výhledově i vymýcení chudoby“ (Úřední věstník EU 2010: 185). Ve stejném článku Lisabonská smlouva postuluje, že „Unie a

členské státy dodržují závazky a přihlížejí k cílům, které schválily v rámci Organizace spojených národů a ostatních příslušných mezinárodních organizací“ (Úřední věstník EU 2010: 185).

Lze tedy konstatovat, že od roku 2000 je hlavním cílem unijní zahraniční rozvojové politiky snižování chudoby (Lightfoot 2008: 134; Lightfoot 2010: 333; Riddell 2007: 68-69; srov. Borrell 2008). Ačkoli EU členskými státy explicitně nenařizuje, jakou konkrétní podobu by cíle jejich vlastní ZRS měly mít, skutečnost, že jsou povinné přijmout za své rozvojové cíle EU formulované v primární legislativě a měly by se řídit i cíli stanovenými ve zbylém rozvojovém *acquis*, má na formulaci a konstrukci jejich rozvojových cílů zřetelný vliv (srov. Kuusk 2006: 56).

4.1.3 Analýza nové domácí praxe

Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002-2007, která se v souvislosti s perspektivou vstupu do EU snažila reflektovat zkušenosti ze sedmileté praxe ZRS a mj. aktualizovat, upřesnit a doplnit její cíle, se cílům české ZRS věnuje obsáhleji než *Zásady pro poskytování zahraniční rozvojové pomoci*. Koncepce za rámcový cíl ZRS stanovila „omezení chudoby v méně vyspělých částech světa cestou ekonomicko-sociálního udržitelného rozvoje“ (Vláda ČR 2002: 3), což v porovnání s původní domácí praxí výrazněji konvenovalo s cíli definovanými v rozvojovém *acquis*. Průřezové cíle české ZRS v letech 2002 až 2004 apelovaly mj. na prosazování demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti, rovnoprávné zapojení rozvojových zemí do světové ekonomiky a podporu udržitelného rozvoje s důrazem na jeho environmentální složku. Zároveň je v Koncepci patrný i pragmatický přístup k ZRS, když zdůrazňuje, že ZRS je nedílnou součástí zahraniční politiky ČR, přispívá k naplňování jejich zahraničně-politických cílů, zvyšuje prestiž ČR na mezinárodní scéně a přispívá k rozvoji vzájemných politických a ekonomických vztahů ČR s přijímajícími zeměmi“ (Vláda ČR 2002: 1). Poskytování ZRS se tak nepřímo projevuje v následujících oblastech: „globální bezpečnost, prevence lokálních konfliktů, snížení rizik nelegální migrace, boj proti organizovanému zločinu, prevence terorizmu, environmentální bezpečnost, podpora exportu, pronikání na nové trhy, uplatnění českých subjektů a expertů atd.“ (Vláda ČR 2002: 1). Pro úplnost je třeba doplnit, že ČR se coby člen OSN přihlásila i k plnění Rozvojových cílů tisíciletí, které od té doby představují výchozí bod její ZRS (MZV ČR 2011b: 2). Ačkoli jsou v Koncepci Rozvojové cíle tisíciletí zmíněny, ČR se na ně při definici cílů své ZRS nicméně explicitně neodvolává.

Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do EU z roku 2004 představují první strategickou rozvojovou koncepci, v níž se ČR s ohledem na svoje postavení v rámci mezinárodní donorské komunity zřetelně přihlásila ke členství v EU: „Česká republika jako člen Evropské unie a mezinárodního společenství demokraticky a ekonomicky vyspělých zemí uznává princip solidarity mezi lidmi a mezi státy navzájem, a přijímá svůj díl odpovědnosti při řešení globálních problémů“ (Vláda ČR 2004). Hlavním cílům ZRS se Zásady věnují poměrně detailně a vymezují jejich široké spektrum: „snížení chudoby, ekonomicko-průmyslový rozvoj, postupná integrace partnerských zemí do světové ekonomiky, rozvoj zemědělství, rozvoj a upevnění demokracie, lidských práv a řádné správy věcí veřejných, zavedení právních principů, řízení migrace, udržitelný rozvoj s důrazem na jeho environmentální složku a postkonfliktní obnova“ (Vláda ČR 2004).¹⁰³ Zásady dále postulují, že ZRS „odráží zájmy a potřeby ČR a napomáhá intenzifikaci politických a hospodářských vztahů mezi partnerskými zeměmi a ČR“ a je „v souladu s bezpečnostními zájmy ČR“ (Vláda ČR 2004).

I v *Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce České Republiky na období 2010 – 2017* se ČR explicitně přihlásila ke členství v EU: „Jako členský stát Evropské unie (EU), Organizace spojených národů (OSN) a Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj (OECD) si ČR uvědomuje svoji přináležitost k rozvinuté části světa. Projevuje solidaritu s lidmi v chudých, málo rozvinutých zemích a cítí svůj díl zodpovědnosti na řešení globálních problémů, které do značné míry souvisejí s chudobou“ (Vláda ČR 2010c: 3). ZRS je zde definována coby „souhrn činností hrazených ze státního rozpočtu, jejichž cílem je přispět k odstraňování chudoby, k ekonomickému a sociálnímu rozvoji, k ochraně životního prostředí, jakož i k podpoře demokracie, dodržování lidských práv a řádné správy věcí veřejných v rozvojových zemích“ (Vláda ČR 2010c: 3).

Koncepce dále vymezuje rámcový, strategický cíl české ZRS jakožto „odstraňování chudoby a podporu bezpečnosti a prosperity prostřednictvím efektivního partnerství, které umožní chudým a málo rozvinutým zemím realizovat jejich rozvojové cíle“ (Vláda ČR 2010c: 6); jako výchozí bod přitom slouží Rozvojové cíle tisíciletí. Zároveň je zde akcentována skutečnost, že si ČR „uvědomuje, že samotná rozvojová pomoc není dostačující - klíčový stimul představují demokratické formy vládnutí, udržitelný ekonomický růst, zapojování rozvojových zemí do mezinárodního obchodu, sociální rozvoj a péče o životní prostředí“ (Vláda ČR 2010c: 6). ČR se tak po vzoru EU a jiných etablovaných donorů ztotožňuje

---

¹⁰³ Ondřej Horký v tomto kontextu upozorňuje na jistou „rozmanitost a neostrost“ cílů české ZRS, které jsou natolik široké, že umožňují, aby se v jejich rámci realizoval téměř jakýkoli projekt, a které brání evaluaci efektivity české ZRS (Horký 2010b: 233; Horký 2010d: 22).

s multidimenzionálním přístupem k odstraňování chudoby (Dub 2010; ECPDM, ICEI 2006: 29; MZV ČR 2008a: 3; srov. Hadfield 2007; Lightfoot 2008: 134).

S ohledem na artikulaci cílů a motivů české ZRS lze zaznamenat v tomto koncepčním dokumentu značný posun, kdy již nevyjadřuje otevřeně podporu českých subjektů, ale odvolává se na budování „politických, ekonomických, obchodních, environmentálních, kulturních a vědeckých vztahů s partnerskými zeměmi“ (Vláda ČR 2010c: 6; srov. FoRS 2010b: 14). Lze tedy tvrdit, že ČR „zvolila vyvážený přístup mezi zahraniční rozvojovou spoluprací jako prostředkem k odstraňování chudoby a plnění dalších Rozvojových cílů tisíciletí (viz zastoupení málo rozvinutých zemí a afrického kontinentu) a ZRS jako integrální součástí české zahraniční politiky“ (Vláda ČR 2010c: 13).

Jako zásadní lze v oblasti evropeizace českých rozvojových cílů hodnotit *Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí*, jenž používá pro úvodní vymezení cíle české ZRS identickou a doslovnou definici cíle ZRS EU stanovenou v *Evropském konsensu pro rozvoj*. Ačkoli byla tato definice v textu disertační práce již uvedena, je vhodné připomenout, že podle zákona představuje ZRS „souhrn činností hrazených ze státního rozpočtu, jejichž cílem je přispět k odstraňování chudoby v kontextu udržitelného rozvoje, včetně plnění rozvojových cílů tisíciletí, k ekonomickému a sociálnímu rozvoji, k ochraně životního prostředí, jakož i k podpoře demokracie, dodržování lidských práv a řádné správy věcí veřejných v rozvojových zemích“ (Sbírka předpisů ČR 2010). V liteře zákona je navíc uveden přímý odkaz na *Evropský konsenzus pro rozvoj*. V důsledku toho je možné tvrdit, že takto definovaný cíl je zcela v souladu s unijními závazky a doporučeními. Tato definice se navíc objevuje i v řadě jiných klíčových dokumentů (jakkoli někdy mírně reformulovaná, její obsah zůstává zcela zachován) (viz např. MZV ČR 2010c: 226), včetně programového prohlášení vlády z roku 2010 (Vláda ČR 2010a: 12).¹⁰⁴

4.1.4 Shrnutí kapitoly

Jak ukazují základní koncepční dokumenty, zastřešujícím cílem české ZRS se v rámci nové domácí praxe stalo snižování, resp. odstraňování chudoby. Tuto skutečnost dokladují mj. i různé národní i mezinárodní evaluační a monitorovací zprávy, jež hodnotí ČR jako zemi, v níž eliminace chudoby představuje primární cíl její ZRS (viz např. ECPDM, ICEI 2006: 29; FoRS 2010b: 2-3; srov. Horký 2010d: 22).

---

¹⁰⁴ Pro úplnost je vhodné dodat, že Simon Lightfoot akcentuje i skutečnost, že závazek ke snižování chudoby tvořící součást Lisabonské smlouvy naznačuje, že všech 27 členských států, včetně ČR, sdílí unijní cíl v podobě eliminace chudoby (Lightfoot 2008: 134).

Z výše provedené analýzy plyne, že ČR při definici cílů své ZRS faktor členství v EU zohledňuje a explicitně se na něj odvolává. Jasným důkazem evropeizačních procesů probíhajících v této oblasti je skutečnost, že úvodní vymezení cíle české ZRS obsaženého v *Zákoně o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí* je identické s definicí cíle ZRS EU formulovanou v *Evropském konsenzu pro rozvoj*, tedy coby „odstraňování chudoby v kontextu udržitelného rozvoje, včetně plnění rozvojových cílů tisíciletí“. Identifikace cílů české ZRS navíc konvenuje s multidimenzionálním přístupem k odstraňování chudoby, který je akcentován např. v *Evropském konsenzu o rozvoji*.

Tato zjištění jsou v souladu se závěry Marie Francescy Vencato, podle níž je koncept české ZRS vystavěn na základě tří socio-ekonomických cílů identifikovaných v článku 177 Smlouvy o EU (Vencato 2007: 167, 218), přičemž vliv kondicionality EU je zřetelně viditelný a patrný v celkové orientaci české ZRS (Vencato 2007: 195). Autorka disertační práce se ztotožňuje i se Simonem Lightfootem, jenž rovněž reflektuje stěžejní vliv EU v této sféře a tvrdí, že požadavky související se vstupem do EU ovlivnily ve všech nových členských státech SVE (včetně ČR) strategické cíle jejich ZRS (Lightfoot 2008: 134; Lightfoot 2010: 346).

Otázkou nicméně zůstává, do jaké míry se tato deklaratorní úroveň promítá do reálné roviny ZRS. O tom, na kolik jsou tyto cíle implementovány do praxe a na kolik korespondují s realitou české ZRS, bude více pojednávat kapitola o teritoriálních a sektorových prioritách české ZRS (4.3).

4.2 Principy

4.2.1 Analýza původní domácí praxe

Zásady pro poskytování zahraniční rozvojové pomoci se k otázce rozvojových principů vyjádřily jen stručně, když stanovily, že se poskytování české ZRS bude řídit „mezinárodními normami a zásadami, které vycházejí z rezolucí Valného shromáždění OSN [...] a z principů přijatých zeměmi OECD, z nichž jsou některé v přechodném období aplikovány na podmínky České republiky“ (Vláda ČR 1995).

V rámci původní domácí praxe se země neodvolávala na principy platné pro ZRS na unijní úrovni, ani se jimi neřídila. Českou ZRS charakterizovala celkově nižší systémovost, efektivnost a transparentnost. Spolupráce české vlády s ostatními donory a mezinárodními organizacemi byla v tomto období na velmi nízké úrovni (MZV ČR 2001a; MZV ČR 2002b: 4). Jednotlivá ministerstva realizovala izolované jednorázové projekty dle vlastních (často navzájem rozporných a nesourodých) priorit; spolupráci mezi ministerstvy je v důsledku meziresortní bariér možné označit za neefektivní a koordinační roli MZV za slabou.¹⁰⁵ ZRS byla navíc vázaná¹⁰⁶ a zcela absentovaly jakékoli snahy o její rozvázání (Jelínek 2003a: 6; Jelínek 2004a: 203; MZV ČR 2001a; MZV ČR 2002b: 4; Nováková 2001; Pánek 2001; Pojar 2001; Pospíšil 2001; Skolil 2001; UNDP 2007: 4).

S vědomím výše uvedeného lze vyhodnotit míru koordinace mezi jednotlivými aktéry uvnitř ČR i navenek, stejně jako míru koherence české ZRS, v rámci původní domácí praxe jako minimální.

4.2.3 Analýza evropeizačního faktoru

V souvislosti se vstupem do EU musely nové členské státy, včetně ČR, přijmout za své principy unijní ZRS (Bučar, Mrak 2007: 1). Principů, jež konstituují zahraniční rozvojovou spolupráci na unijní úrovni, existuje velké množství,¹⁰⁷ a proto je pro potřeby výzkumu nutné jejich množinu redukovat. Pozornost tak bude v rámci této kapitoly věnována zejména principům 3K (koordinace, komplementarity a koherence), tedy principům, u nichž

---

¹⁰⁵ Na skutečnost, že silná institucionální fragmentace (která byla v tomto období pro českou ZRS typická) je kontraproduktivní s ohledem na rozvoj multilaterálních partnerství v oblasti rozvojových aktivit, ostatně upozorňuje řada autorů (viz např. Bučar, Mrak 2007: 19; Lightfoot, Zubizarreta 2008: 7).

¹⁰⁶ Jako vázaná pomoc (*tied aid*) se označují praktiky, kdy donoři přímo či nepřímo podmiňují poskytování ZRS dovozem svého zboží či služeb do příslušné přijímací země s cílem zvýšit objem svého exportu (Brown: 143; Carbone 2007: 47).

¹⁰⁷ *Evropský konsensus o rozvoji* jmenuje např. vlastní odpovědnost, partnerství, zevrubný politický dialog, participaci občanské společnosti, rovnost mužů a žen a vypořádání se s oslabenou rolí státu (Úřední věstník EU 2006: 3-5; srov. Hout 2007a: 10).

EU v rámci mezinárodní komunity donorů působí jako významný *norm-setter* a které jsou do značné míry považovány za její doménu (Horký 2005: 5; Orbie, Versluys 2008: 68).¹⁰⁸ 3K jsou ukotveny v primární legislativě a představují stěžejní principy rozvojové politiky EU.

EU od nových členských zemí a jejich subjektů očekává v oblasti ZRS koordinovaný přístup. Legislativní základ pro princip koordinace ZRS EU a členských států poprvé poskytla Maastrichtská smlouva, v jejíž Hlavě XVI a článku 130x stojí, že „Společenství a členské státy koordinují své politiky v oblasti rozvojové spolupráce a vzájemně sladují své programy pomoci, včetně svého vystupování v mezinárodních organizacích a na mezinárodních konferencích. Mohou přijímat společná opatření. Členské státy případně přispívají k uskutečňování programů pomoci přijatých Společenstvím“ (Úřední věstník EU 1992: 39). Ve stejném článku je rovněž uvedeno, že EK může na podporu koordinace vyvinout jakoukoli užitečnou činnost (Úřední věstník EU 1992: 39). V praxi se princip koordinace promítá v nutnosti konzultací a výměny informací mezi EU a členskými státy, stejně jako v požadavku, aby instituce EU, členské státy a jejich subjekty vystupovaly shodně v otázkách rozvojových přístupů na mezinárodních konferencích, významných světových fórech a na půdě mezinárodních organizací. Principem koordinace jsou členské státy vázány ve všech fázích poskytování ZRS, strategickým plánováním počínaje a realizací rozvojových projektů a jejich evaluací konče (Carbone 2004: 245; Carbone 2007: 48; Carbone 2011: 161; Granell 2005: 2; Lightfoot 2010: 333; Schrijver 2009: 182).

Další konstitutivní princip představuje princip komplementarity, vyplývající ze skutečnosti, že politika Společenství je v oblasti ZRS „doplněním odpovídajících politik prováděných členskými státy“ (Úřední věstník EU 1992: 38). Cílem principu komplementarity, který vyžaduje, aby EK a jednotlivé členské státy pracovaly v tandemu a spoluutvářely paralelní rozvojové politiky, je zabránit duplicitám a překryvům politik ZRS členských států a EU a maximalizovat jejich účinek. V praktické rovině je tento princip materializován v efektivní dělbě práce a identifikaci komparativních výhod jednotlivých donorů (Carbone 2007: 48; Carbone 2011: 160-161; Holland 2002: 114).

---

¹⁰⁸ Autorka zároveň nemá v úmyslu jakkoli umenšovat vliv a význam OECD v prosazování těchto principů a uvědomuje si, že princip koherence byl poprvé představen na konci 80. let právě na půdě DAC (Hoebink 2010: 9; Hout 2007a: 6). Na straně druhé je však EU prvním multilaterálním donorem, který požadavek na koherenci zahrnul do svého rozvojového diskursu (Molina 2003: 235). Navíc je princip koherence a dělby práce (nejen) v českém prostředí jednoznačně vnímaný jako princip prosazovaný Evropskou unií, nikoli OECD či jinými mezinárodními organizacemi, a tlak ze strany EU je vůči ČR v tomto ohledu nejsilnější. Tuto skutečnost ostatně dokladují jak samotné oficiální vládní dokumenty (viz např. Vláda ČR 2004; Vláda ČR 2010c), tak i zdroje jiné (viz např. Glopolis 2006a: 23, 28; Horký 2010d: 18-19). Stejně argumenty lze použít i v případě principů koordinace a komplementarity; navíc právě na principy 3K klade při analýze evropeizačních procesů v rámci ZRS nových členských zemí akcent řada autorů, včetně Simona Lightfoota a jeho kolegů, Ondřeje Horkého, Maji Bučar, Mojmira Mraka či Pawla Bagiński.

Klíčový je i princip koherence, stanovující, že „Společenství přihlédne k cílům uvedeným článku 130u při uskutečňování politik, které by mohly mít vliv na rozvojové země“ (Úřední věstník EU 1992: 39). Princip koherence, který blíže rozpracovává Nařízení Rady z roku 1997, Nařízení Evropského parlamentu a Rady z roku 2000 a pracovní dokument Komise z roku 2001, postuluje nutnost reflektovat rozvojové cíle při plánování a implementaci jakékoli aktivity EU s implikacemi pro rozvojové země, a to včetně obchodní¹⁰⁹, zemědělské, rybolovné, environmentální či migrační politiky. Jinými slovy se tedy jedná o sladění politiky ZRS a ostatních nerozvojových politik (Carbone 2007: 48; Carbone 2011: 161; Holland 2002: 118; Reisen 2007: 49; Reisen 2009: 6). Tento princip je přirozeně směřován i vůči členským státům EU, jejichž politiky tak dle něho nesmí být v rozporu s rozvojovými cíli (Lightfoot 2010: 333). Důležité je přitom zmínit, že jednotlivé principy se navzájem úzce prolínají. Koordinace je tak vnímána jako „praktický mechanismus pro zvyšování komplementarity“ (Holland 2002: 118) a zároveň významově silně koreluje s principem koherence.

Principy 3K byly následně potvrzeny ve všech dalších revizích smluv¹¹⁰, včetně smlouvy Lisabonské (Úřední věstník EU 2010: 141-142). Významný krok k jejich uplatnění představovalo i přijetí *Společného prohlášení Rady a Komise o rozvojové politice ES* z listopadu 2000 (Rada EU 2000), které je považováno za „jeden z prvních důležitých pokusů o vytvoření předpokladů pro akceschopnou koordinaci, koherenci a komplementaritu mezi donory EU“ (Vlková 2009: 52). Význam a nutnost dodržování daných principů zdůraznil v roce 2005 i *Evropský konsensus o rozvoji* (Úřední věstník EU 2006); ve stejném roce navíc EU vyzdvihla koherenci politik pro rozvoj (*Policy Coherence for Development*) jakožto klíčovou koncepci pro odstranění chudoby a pro naplnění Rozvojových cílů tisíciletí (FoRS, Glropolis, CONCORD 2009: 1). K principům 3K se důsledně přihlásil i *Kodex komplementarity a dělby práce v rozvojové politice* přijatý v roce 2007 (Evropská komise 2007d).¹¹¹

---

¹⁰⁹ Ke vztahu mezi rozvojovou a obchodní politikou EU blíže viz např. Bourdet, Gullstrand, Olofsdotter 2007; Holland 2002: 140-166; Stevens 2007.

¹¹⁰ Amsterodamská smlouva zavedla princip konzistence, který staví na roveň politiku ZRS a ostatní externí politiky EU (zejména Společnou zahraniční a bezpečnostní politiku a Evropskou bezpečnostní a obrannou politiku) (Úřední věstník EU 1997; srov. Holland 2002: 118; Reisen 2007: 47; Reisen 2009: 6; Sicurelli 2010: 15; Vencato 2007: 113). Ačkoli smlouvy rozlišují mezi principem koherence a konzistence, v praxi je hranice mezi oběma principy značně nejasná (Reisen 2007: 50), a proto jsou na tomto místě – v souladu s postupem řady jiných studií - analyzovány pouze principy koordinace, komplementarity a koherence.

¹¹¹ Opmenout nelze ani skutečnost, že principem koordinace jsou členské státy vázány i skrze Dohodu z Cotonou. Podle článku 4 Dohody z Cotonou musí členský stát, popř. státy co nejdříve informovat jiné členské státy a Evropskou komisi o jakékoli smlouvě, usnesení, dohodě nebo ujednání, která byla nebo bude uzavřena mezi jedním nebo více členskými státy a jednou nebo více ze zemí AKT a která se týká záležitostí, o nichž pojednává Dohoda o partnerství AKT-EU (Development Strategies 2003: 44).

Principy 3K byly blíže specifikovány i v celé řadě následných závěrů Evropské rady a Rady pro obecné záležitosti a vnější vztahy. Zejména díky tlaku NNO a EP zaujala EK k prosazování principů 3K (především pak principu koherence) velmi proaktivní přístup (Hoeven 2010: 30). V květnu 2005 bylo např. identifikováno 12 politických oblastí, v jejichž rámci je nutno klást primární akcent na aplikaci principu koherence s rozvojovou politikou. Konkrétně se jedná o obchodní politiku, změnu klimatu, politiku životního prostředí, politiku bezpečnosti, zemědělství, rybolov, sociální politiku a zaměstnanost, migraci, výzkum a inovace, informační společnost, dopravu a energetiku (Rada EU 2005a: 10). V roce 2007 byla navíc publikována první dvouletá zpráva o koherenci politik pro rozvoj (Evropská komise 2007b), po níž v roce 2009 následovala další (Evropská komise 2009b), v nichž EU systematicky monitoruje míru koherence ostatních politik s politikou rozvojovou.

Instituce EU pravidelně vyzývají ČR, aby ve své politice ZRS principy 3K dodržovala a posilovala je.¹¹² Tlak na dodržování principů 3K na členské státy vyvíjí jak EK (viz např. Evropská komise 2005e; Evropská komise 2008b; Evropská komise 2010a nebo Evropská komise 2011a), tak i EP, který např. v *Usnesení o výzvě, kterou politika rozvojové spolupráce EU představuje pro nové členské státy* z března 2008 doporučil státům SVE, ČR nevyjímaje, aby v oblasti ZRS posílily koordinaci mezi sebou navzájem a v rámci příslušných subjektů na domácí úrovni a účinněji aplikovaly dělbu práce „z hlediska velikosti přínosu každého subjektu v zájmu dosažení účinné spolupráce“ (Evropský parlament 2008b: 46-47). Ve stejném roce vyzval k posílení principu koordinace nové členské státy i Josep Borell (Borell 2008). Jak již bylo zmíněno, zvláštní pozornost věnuje EK evaluaci naplňování principu koherence politik pro rozvoj, což dokládají např. její dvě evaluační zprávy (Evropská komise 2007b; Evropská komise 2009b); ČR rovněž v oblasti koherence pravidelně vyplňuje dotazník EK (Rada pro ZRS 2009: 7a).¹¹³ Česká republika tlak ze strany EU na dodržování principů 3K vnímá poměrně silně (viz např. ČRA 2009; Rozvojové středisko ÚMV 2006: 32), což dokladuje mj. i ředitelka ORS MZV, Zuzana Hlavičková, která jej otevřeně označuje za „veliký“ (Hlavičková 2010).

---

¹¹² Již zpráva financovaná EK ze srpna 2003 uvedla, že by nové členské státy měly usilovat o to, aby jejich programy rozvojové pomoci byly kompatibilními s rozvojovými strategiemi přijímanými na úrovni EU (Development Strategies 2003: 11, 46).

¹¹³ Kapitoly tohoto dotazníku vyplňují ministerstva dle svého sektorového zaměření: MPO (obchod, energetika), Ministerstvo životního prostředí (životní prostředí, klimatické změny), Ministerstvo obrany (bezpečnost), Ministerstvo zemědělství (zemědělství, rybolov), Ministerstvo práce a sociálních věcí (sociální dimenze a zaměstnanost), Ministerstvo vnitra (migrace, informační společnost), Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (věda a inovace, popř. kooperace s Ministerstvem vnitra na kapitole informační společnost) a Ministerstvo dopravy (doprava) (Rada pro ZRS 2009a: 7).

Další linii tlaku na dodržování principů 3K vyvíjí na orgány české správy i české rozvojové NNO, a to ve spolupráci s NNO z jiných členských států EU a jejich sítěmi na nadnárodní úrovni. Tyto snahy lze exemplifikovat např. zprávou z roku 2009, vypracovanou Českým fórem pro rozvojovou spolupráci (FoRS) a Evropskou konfederací NNO pro humanitární pomoc a rozvoj (CONCORD), v níž NNO vyzvaly českou vládu k posílení spolupráce a zvýšení koordinace s ostatními donory (CONCORD 2009c: 37). Obdobně tak učinily i ve zprávě CONCORD z roku 2007 (CONCORD 2007: 33).

České NNO¹¹⁴ dlouhodobě vyzývají orgány státní správy zejména k posílení principu koherence.¹¹⁵ Např. ve svém apelu z roku 2009 (vypracovaném ve spolupráci s nadnárodní sítí CONCORD) konkrétně doporučují začít systematicky a pravidelně prosazovat koherenci pro rozvoj na program jednání Rady pro ZRS, posílit odbor MZV pro rozvojovou spolupráci, zvýšit kapacity ostatních relevantních odborů MZV, zintenzivnit aktivity vyvíjené MZV směrem k jiným ministerstvům, podpořit externí monitoring, analýzu a evaluaci práce české státní správy na poli koherence pro rozvoj a přilákat k rozvojové problematice pozornost poslanců a médií (FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 9). Velmi obdobné výzvy vůči české vládě lze zaznamenat i v analýze platformy CONCORD z roku 2009 (CONCORD 2009d: 35) či analýze FoRS téhož data (FoRS 2009a: 7). Ke zvýšení koherence vyzývají rozvojové NNO české politiky pravidelně i v rámci kampaně *Česko proti chudobě* (FoRS 2006: 6) a v otevřených dopisech, jakým byl např. dopis organizací Glopolis a Oxfam International z 13. května 2009 adresovaný ministrovi zahraničních věcí Janu Kohoutovi (Oxfam International, Glopolis 2009). Toto téma s pravidelností akcentují i na zasedáních Rady pro ZRS (viz např. Rada pro ZRS 2010b: 5, Rada pro ZRS 2011a: 6).¹¹⁶ Téma koherence vůči orgánům státní

---

¹¹⁴ Aktivity NNO snažící se o intenzivnější aplikaci principu koherence v ČR zahrnují zejména „monitoring, výzkum a publikaci analýz vybraných politik (substantivní agendy) i celkového rámce pro koherenci politik v zájmu rozvoje (procedurální agendy) v ČR i EU, včetně konkrétních doporučení pro různé aktéry“, přičemž primární akcent je kladen na „organizaci vzdělávacích seminářů, publikování v médiích a na internetu a průběžný dialog s MZV a příslušnými odbory, politiky (včetně poslanců Parlamentu ČR) a pracovníky státní správy“ (Glopolis 2010a: 24).

¹¹⁵ Aktivní je v tomto ohledu zejména organizace Glopolis (viz např. Glopolis 2006a; Glopolis 2007a; Glopolis 2010a). Její stěžejní studie na toto téma (např. *Jak v České republice zvýšit koherenci mezi tvorbou obchodní a rozvojové politiky: Srovnávací analýza s případovými studiemi Finska a Rakouska* či *Praktické kroky ČR ke koherenci politik pro rozvoj: zemědělský obchod a změna klimatu*) často kofinancuje Evropská komise.

¹¹⁶ České rozvojové NNO rovněž usilovaly o to, aby byl požadavek na princip koherence inkorporován do nového zákona o rozvojové spolupráci, což se jim ale nakonec prosadit nepodařilo (FoRS 2010f: 5, 11; FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 7). MZV v důvodové zprávě označilo tento návrh za nepraktický či ne nezbytně nutný (Horký 2010c: 331) a vyjádřilo se v tom smyslu, že „zákon je instrumentální, nikoliv deklaratorní povahy, tj. zákon by měl být instrumentem pro dosažení koherence spíše než deklarací úsilí o dosažení koherence“ (Rada pro ZRS 2008d: 4). Navíc hrozil možný rozpor s Kompetenčním zákonem z roku 1969 (Glopolis 2010a: 26). NNO nicméně pozitivně hodnotí skutečnost, že se i díky jejich úsilí podařilo princip koherence zahrnout do nové *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České Republiky na období 2010 – 2017* (Glopolis 2011: 4).

správy prosazuje i český soukromý sektor, a to především s akcentem na koherenci rozvojové a proexportní politiky (PPZRS 2011a; PPZRS 2011c: 1).

4.2.3 Analýza nové domácí praxe

4.2.3.1 Princip koordinace

Rovina ČR jako celku

Před samotnou analýzou principů 3K je pro úplnost třeba stručně zmapovat míru identifikace ČR s principy ZRS EU jako celku. K unijním principům ZRS se otevřeně přihlásily v roce 2004 *Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU*, jež konstatovaly, že ČR poskytuje ZRS „v souladu s principy EU a ochranou zájmů ČR“ (Vláda ČR 2004). *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České Republiky na období 2010 – 2017* potvrdila snahu ČR vycházet při realizaci své ZRS z principů rozvojové politiky na unijní úrovni, když uvedla, že „základní principy české rozvojové spolupráce vycházejí z Evropského konsensu o rozvoji (2005), Pařížské deklarace o efektivnosti pomoci (2005) a Akční agendy z Akkry (2008)“ (Vláda ČR 2010c: 6).¹¹⁷ Ostatně *Evropský konsensus o rozvoji* se coby primární zdroj principů české ZRS objevuje i v jiných dokumentech (viz např. MZV ČR 2010a: 5; MZV ČR 2011b: 2). Důležité je v tomto kontextu zmínit i skutečnost, že ČR vnímá EU jakožto „významného zastávce pozitivních principů uskutečňování ZRS“ (Vláda ČR 2010c: 20).

Co se principu koordinace týká, z informací uvedených v předchozí podkapitole je zřejmé, že ČR je v souvislosti se vstupem do EU povinna tento princip aplikovat a dodržovat (ČRA 2009; Lightfoot 2008; Lightfoot 2009; Lightfoot 2010; Lightfoot, Zubizarreta 2008; Morgera, Durán 2004: 161; Vittek, Lightfoot 2009). Ke „koordinaci s aktivitami ostatních dárcovských zemí a mezinárodních organizací“ se přihlásila již *Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002–2007* (Vláda ČR 2002: 4), jež nadto coby novou kompetenci MZV identifikovala „koordinaci rozvojových aktivit s EU“ (Vláda ČR 2002: 7). I v *Zásadách zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU* se ČR k dodržování principu koordinace zavázala (Vláda ČR 2004). Rovněž tak *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České Republiky na období 2010 – 2017* (ale i jiné dokumenty) potvrzují, že se ČR k závazkům v oblasti koordinace otevřeně hlásí: „ČR se

---

¹¹⁷ Kromě toho je za vyjádření skutečnosti, že ČR „převzala spoluzodpovědnost za dodržování základních principů Unie“ v oblasti ZRS považováno i předsednictví ČR v Radě EU (MZV ČR 2010c: 91), o němž bude blíže pojednávat kapitola 4.3.1.3.2.

zapojila do úsilí dárcovské komunity vzájemně koordinovat svoji rozvojovou politiku, tedy harmonizovat své rozvojové aktivity teritoriálně i sektorově“ (MZV ČR 2011b: 2; Vláda ČR 2010c: 7, 17). Pro úplnost lze doplnit i vyjádření MZV, podle něhož „Česká republika jako člen EU zohledňuje požadavky na koordinaci rozvojové spolupráce“ a „spolu s dalšími členskými zeměmi se postupně zapojuje do harmonizace rozvojových aktivit a usiluje o lepší koordinaci bilaterálních a multilaterálních rozvojových aktivit“ (MZV ČR 2008a: 83).

Uvědomění si nutnosti koordinace českých rozvojových aktivit s rovinou EU dále vyplývá i ze závěrů zasedání Rady pro ZRS, v nichž např. stojí, že „koordinace dárců a dělba práce mezi nimi je jedním ze zásadních předpokladů pro posilování efektivnosti rozvojové spolupráce“ a že „ČR jako dárců s relativně omezenými vlastními zdroji i kapacitami má rovněž zájem o koordinaci svých rozvojových aktivit s dalšími dárci“ (Rada pro ZRS 2011b: 6) či že „v první řadě je třeba zmapovat aktivity ostatních členů EU v příslušné rozvojové zemi, aby si ČR vymezila konkrétní sektor a nepřekrývala se s programy ostatních členů EU“ (Rada pro ZRS 2010c: 6). V souvislosti se shodou rozvojových pozic EU a členských států na mezinárodních konferencích a fórech ČR věří, že „by země EU-27 měly hovořit jedním hlasem v rámci MMF [Mezinárodního měnového fondu, pozn. aut.], Světové banky a řídicích orgánech multilaterálních rozvojových bank“ a zároveň by - s ohledem na témata prezentovaná v rámci Světové banky a multilaterálních rozvojových bank - uvítala „silnější koordinaci ze strany Bruselu (podobnou jako v případě pozic vůči MMF)“ (Evropská komise 2011c: 27).

Kromě strategické úrovně se požadavky na princip koordinace (a principy 3K obecně¹¹⁸) promítly i do roviny institucionální. Jejich projekcí jsou např. kompetence ORS MZV, jež jsou definovány jako „celostátní koordinace systému zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci [...] tak, aby byla koherentní a komplementární“ (Belko 2007: 79). Tento odbor mj. zajišťuje kompatibilitu cílů ZRS s prioritami zahraniční politiky ČR a rozvíjí a koordinuje zapojení ZRS ČR do evropských i mezinárodních struktur (Belko 2007: 79). Určitou část koordinačních úkolů převzala od ORS po svém vzniku v roce 2008 Rada pro ZRS, která je v současné době pověřena zajišťováním principů 3K. Do její pravomoci spadá zejména „koordinace zahraniční rozvojové spolupráce“ a zajištění „vzájemné koherence mezi cíli a prioritami zahraniční rozvojové spolupráce a ostatními nástroji vládní politiky, které mají nebo mohou mít přímý či nepřímý dopad na rozvojové země“ (Vláda ČR 2007c: 1). Aplikace principů 3K spadá i do kompetencí MZV jako celku,

---

¹¹⁸ Jakkoli se institucionální úpravy dotýkají všech tří principů, budou ve snaze zabránit nadbytečnému opakování informací analyzovány pouze na tomto místě.

jehož pravomoci v této oblasti byly posíleny *Zákonem o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí* (Glopolis 2010a: 23).

Princip koordinace se však neprojevuje pouze v koncepční a institucionální rovině, ale výrazně se materializuje i v praxi české ZRS. Koordinace mezi EU a členskými státy, včetně ČR, je v současné době nejsilnější na úrovni přípravy strategií rozvojové spolupráce pro jednotlivé přijímací země, přičemž k intenzivním konzultacím dochází přímo v partnerských zemích mezi Delegacemi EK a zastupitelskými úřady členských států¹¹⁹ (Educon 2004: 21; Jelínek 2004b: 1; Jelínek, Plešinger, Opršal 2008; Kohout 2008: 3; MZV ČR 2011b: 51; MZV ČR 2011c: 5; Rada pro ZRS 2010d: 2).¹²⁰

S cílem přispívat ke koordinaci dárců se ČR od října roku 2009 z podnětu EU profiluje jako tzv. zastupující koordinátor EU (*EU supporting facilitator/donor*) pro Mongolsko, kde hlavního koordinátora EU (*EU leading donor*) představuje Rakousko, a pro Moldavsko, v němž jako hlavní koordinátor EU figuruje Německo. Úkolem ČR (která má mimochodem v těchto zemích pověst renomovaného dárce) v roli zastupujícího koordinátora EU je koordinovat donory navzájem i vůči partnerským vládám a napomáhat k harmonizaci jejich aktivit (Bobek 2010; Rada pro ZRS 2010c: 4; Vláda ČR 2010c: 20-21, 30; Zdrálková 2011).

Úzká koordinace mezi Rakouskem a ČR v Moldavsku ostatně trvá již několik let, a to zejména prostřednictvím česko-rakouského projektu ve společném prioritním sektoru voda – sanitace (Rada pro ZRS 2011b: 6). Dlouhodobě oboustranný zájem o vzájemnou součinnost rozvojových aktivit existuje i mezi ČR a Německem, a to jak v zemích Východního partnerství nebo právě v Mongolsku.¹²¹ ČR rovněž zahájila své zapojení do projektu FARMA (*Fostering Agricultural Markets Activity*) v Bosně a Hercegovině, realizovaného v úzké koordinaci se švédskou organizací SIDA (*Swedish International Development Cooperation Agency*) (Rada pro ZRS 2011b: 6); aktivně spolupracuje i s lucemburskou rozvojovou agenturou Lux-Development v Mali (MZV ČR 2008a: 96).¹²²

---

¹¹⁹ MZV v této souvislosti dodává, že úroveň komunikace vedoucích zastupitelských úřadů a jejich zaměstnanců s místními delegacemi EU „systematicky posiluje“ (MZV ČR 2011b: 51).

¹²⁰ Konkrétními nástroji této lokální koordinace mohou být např. setkávání donorů (tzv. *donor meetings*), hodnocení strategií jednotlivých zemí a společné evaluace (Dearden 2005: 9; Development Strategies 2003: 75).

¹²¹ Příkladem úspěšné bilaterální koordinace je např. studijní pobyt představitelů mongolské státní správy v ČR na podzim 2010 realizovaný ve spolupráci s německou rozvojovou agenturou GTZ (*Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit*) (Rada pro ZRS 2011b: 6).

¹²² V současné době ČR plánuje posílit koordinaci svých rozvojových aktivit i s jinými členskými zeměmi EU. Konkrétně např. se Slovenskem, Maďarskem a Polskem připravuje společný projekt v Moldavsku, přičemž podle Rady pro ZRS vzájemná spolupráce s těmito zeměmi přichází v úvahu především v zemích Východního partnerství (např. v sektoru sociálního rozvoje) a na Balkáně (Hanšpach 2010: 3; Rada pro ZRS 2011b: 6). Koordinaci českých rozvojových aktivit s ostatními členskými státy potvrzuje i bývalý náměstek ministra zahraničních věcí a současný velvyslanec v Izraeli, Tomáš Pojar (Pojar 2006: 1).

ČR rovněž uplatňuje mechanismy delegované spolupráce (ačkoli se k nim celkově nestaví příliš vstřícně, blíže viz Vláda ČR 2010c: 26); podepsala např. *Dohodu o delegované spolupráci (Agreement on Delegated Cooperation)* se Švédskem v Bosně a Hercegovině a *Memorandum o delegované spolupráci (Memorandum of Understanding on Delegated Cooperation)* s Belgií v Mali a s Irskem v Lesothu (Evropská komise 2011c: 23; srov. Horký 2010d: 23).

Další exemplifikací intenzivní koordinace je skutečnost, že se Česká rozvojová agentura (ČRA) stala členem sdružení evropských rozvojových agentur *Practitioners' Network for European Development Cooperation*, které je fórem implementačních organizací v oblasti evropské ZRS.¹²³ ČRA na chodu této platformy aktivně participuje; v letech 2008 až 2009 jí např. předsedala a 12. až 13. května 2009 hostila v Praze její valnou hromadu, jíž se zúčastnilo přibližně 40 účastníků z 14 evropských rozvojových agentur. ČRA rovněž předsedá jedné ze čtyř tematických skupin platformy - Skupině pro lidské zdroje a institucionální rozvoj (*Institutional Development and Human Resources*) (ČRA 2011: 20; Practitioners' Network for European Development Cooperation nedatováno; Procházka 2010; MZV ČR 2010c: 228). Dle svého vlastního vyjádření, ČRA „s ostatními evropskými kolegy průběžně konzultuje naplňování Pařížské deklarace o efektivnosti pomoci, Evropského konsensu o rozvoji a Evropského kodexu o dělbě práce a bedlivě sleduje možnosti pro inovační nástroje vhodné pro českou ZRS, které by České republice umožnily intenzivněji naplňovat mezinárodní závazky v oblasti rozvojové spolupráce“ (ČRA 2011: 20).

ČR je i členem *Evropské multipartnerské skupiny o rozvojovém vzdělávání (European Multi-stakeholder group on Development Education)*, která byla založena v roce 2006 během *Helsinské konference o rozvojovém vzdělání a zvyšování povědomí* a která sdružuje odborníky z národních vlád, institucí EU, mezinárodních organizací a občanské společnosti. ČR je v této skupině zastoupena MZV a ČRA (dříve Rozvojovým střediskem) (DEED nedatováno).

ČR se rovněž pravidelně účastní i *Evropských rozvojových dnů*, které se od roku 2006 konají pravidelně v úzké spolupráci s EK a jejichž cílem je podporovat „dialog mezi partnerskými zeměmi, občanskou společností a rozvojovou komunitou o nejdůležitějších

---

¹²³ Cílem platformy je mj. naplňování unijních závazků v oblasti ZRS, přičemž svým členům umožňuje a zprostředkovává výměnu informací a poskytuje možnosti ke společnému postupu a strategiím v oblasti ZRS, zlepšování komplementarity a efektivnosti národní ZRS (zejména prostřednictvím identifikace nejlepší možné praxe a nejlepší regionální a sektorové kompetence a implementací různých forem spolufinancování), sdílení příležitostí ke školení a konstituování nadstandardních vztahů mezi zaměstnanci členských organizací prostřednictvím výměn a stáží. Silný akcent je přitom při aktivitách platformy kladen na to, aby její činnosti byly v souladu s *Kodexem komplementarity a dělby práce* (Practitioners' Network for European Development Cooperation nedatováno).

otázkách rozvojové spolupráce a výzvách do budoucnosti“ (ČRA 2011: 20; MZV ČR 2010c: 94; Rada pro ZRS 2009c: 5; Rada pro ZRS 2010d: 6).¹²⁴

Jako konkrétní příklad koordinovaného postupu ČR a EU na půdě mezinárodních organizací lze uvést pozice zastávané při jednání o Rozvojovém programu z Dauhá, kdy „ČR spolu s celou EU aktivně podporuje úsilí k dosažení co nejrychlejšího, ambiciózního a vyváženého globálního výsledku DDA [*Doha Development Agenda*, pozn. aut.] a jeho následnou rychlou implementaci. Jde přitom jak o vlastní samostatnou kapitolu jednání o obchodu a rozvoji, tak i o průřezovou problematiku dotýkající se všech ostatních projednávaných okruhů DDA“ (Vláda ČR 2010c: 122). I před summitem OSN k Rozvojovým cílům tisíciletí, který se konal ve dnech 20. až 22. září 2010, Rada pro ZRS konstatovala, že v naprosté většině aspektů je pozice ČR v souladu s pozicí Evropské komise; konkrétně např. v podobě znepokojení nad pomalým naplňováním rozvojových cílů (Rada pro ZRS 2010b: 6).¹²⁵ V koordinační shodě s EU vystoupila ČR i na 60. zasedání Valného shromáždění OSN v roce 2005 (MZV ČR 2006: 77-78).

Rovina nevládních neziskových organizací

Praktickou implementaci principu koordinace lze identifikovat i na úrovni nestátních aktérů české ZRS, a to jak v případě NNO, tak v případě podnikatelských subjektů. České NNO si uvědomují, že aby mohly koordinovat svoji činnost s NNO jiných donorů, je nejprve třeba koordinovat své aktivity mezi sebou navzájem. Za tímto účelem založilo 15 NNO a dalších neziskových subjektů, které působily (nebo hodlaly působit) v oblasti ZRS, v září 2002 zastřešující národní platformu s názvem České fórum pro rozvojovou spolupráci. ČR byla vůbec první z nových členských zemí EU, kde k založení obdobné platformy došlo (Gombala 2004). Samo FoRS přitom poukazuje na přímou souvislost mezi svým založením a blížícím se vstupem ČR do EU, neboť zejména díky němu si NNO uvědomily nutnost vzájemné koordinace, kooperace a společné reprezentace (FoRS 2004: 1).¹²⁶

---

¹²⁴ Evropské rozvojové dny, na nichž participují státní a evropské instituce, NNO, podnikatelské subjekty, akademická obec i média, bývají označovány za „hlavní událost v kalendáři evropské rozvojové pomoci“ a představují „prvořadou platformu pro diskusi a výměnu zkušeností v otázkách rozvoje“ a „jedinečnou příležitost k diskusi mezi jednotlivými rozvojovými subjekty a k vzájemnému sdílení nápadů“ (Zastoupení Evropské komise v ČR 2010).

¹²⁵ MZV vyzývá jednotlivá ministerstva, aby jej za účelem zvyšování koordinace v předstihu informovaly o své plánované účasti na zasedáních EU, OECD a dalších mezinárodních rozvojových organizací (Rada pro ZRS 2010d: 10).

¹²⁶ Tzv. síťování (*networking*), jež je dle mnohých autorů znakem vyspělosti neziskového sektoru, představuje proces vnitřního organizování a koncentrace sil, v rámci něhož se NNO strategicky sdružují do sítí coby formalizovaných a koordinovaných forem komunikace (Rakušanová 2005: 13). Spolupráce na horizontální, partnerské úrovni je pro neziskový sektor typická; propojování může probíhat na dlouhodobém či krátkodobém základě (Holmén 2002: 13). Mojmir Bučar a Maja Mrak navíc chápou ustanovení národních platform

FoRS představuje v rámci ČR jedinou národní platformu rozvojových NNO, a je tak významným institucionálním partnerem pro ostatní subjekty české i mezinárodní rozvojové konstituce.¹²⁷ Počet členských a pozorovatelských organizací FoRS neustále roste¹²⁸; k 31. prosinci 2009 sdružovalo 48 organizací, z toho 32 členských a 16 pozorovatelských (FoRS 2010f: 3).¹²⁹ Toto množství představuje drtivou většinu českého rozvojového neziskového milieu; podle interních odhadů FoRS se jedná o přibližně 90 % českého rozvojového nevládního neziskového sektoru.¹³⁰ FoRS tak lze považovat za silnou a reprezentativní platformu českých nevládních neziskových subjektů působících v oblasti ZRS.

Činnosti FoRS zahrnují ovlivňování českých a evropských politik ZRS, posilování interního dialogu a koordinace a podporu aktivní participace českých NNO na evropské úrovni (FoRS 2009b: 6; FoRS 2010f: 3; Sládková 2009).¹³¹ V rámci FoRS lze pozorovat

---

rozvojových ZRS jako nezbytný předpoklad k institucionalizovanému dialogu s orgány činnými v oblasti ZRS (na národní i nadnárodní úrovni) (Bučar, Mrak 2007: 26). Pro úplnost je třeba dodat, že v ČR zatím neexistují ustálené termíny pro jednotlivé formy tohoto sdružování; aplikují se výrazy jako platformy, rodiny, sítě, střechy, akční aliance, hnutí, asociace, federace, svazy či stálá diskusní fóra (Kadlecová 2007). Obecně se však termín platforma (*platform*) používá pro sdružení NNO na národním principu, síť (*network*) tvoří NNO s podobnými cíli a náplní činnosti a rodina (*family*) označuje širší bázi NNO organizovanou na společném ideovém základě, např. katolicismu či protestantství (Plešinger 2004; Svoboda, Brychtová 2008).

¹²⁷ Členství ve FoRS je přístupné všem českým NNO a dalším neziskovým subjektům, jež se zabývají rozvojovou spoluprací, rozvojovým vzděláváním a humanitární pomocí. Kromě NNO tak FoRS sdružuje např. univerzity a jiné akademické instituce (jako např. Univerzitu Palackého v Olomouci, Vysokou školu ekonomickou v Praze/Fakultu mezinárodních vztahů nebo ÚMV) či mezinárodní organizace (jako např. *International Organization for Migration*) (FoRS 2010f: 3, 20). Vzhledem k drtivé převaze NNO však budou organizace sdružené ve FoRS pro účely této práce zjednodušeně pojímány jako NNO.

¹²⁸ Zatímco v roce 2002 mělo FoRS 15 členů, o rok později přibýly dvě členské organizace, v roce 2004 pak i tři pozorovatelské. V roce 2005 sdružovalo FoRS již 22 členských a 4 pozorovatelské organizace, v roce 2006 26 členských a 7 pozorovatelských. V roce 2007 čítalo 28 členských a 11 pozorovatelských organizací; v roce 2008 29 členských a 16 pozorovatelských organizací a v roce 2009 32 členských a 16 pozorovatelských organizací. Každoroční zvyšování počtu členských a pozorovatelských organizací potvrzuje postavení FoRS jakožto silného zástupce českých rozvojových NNO.

¹²⁹ Členy FoRS byly k 31. prosinci 2009 následující subjekty: ADRA, Agentura rozvojové a humanitární pomoci Olomouckého kraje, Arcidiecézní charita Praha, Asociace pro rozvojovou spolupráci, Česká zemědělská univerzita v Praze, Člověk v tísni, Development Worldwide, EDUCON, Ekumenická akademie Praha, Humanistické centrum Dialog, Humanistické centrum Narovinu, Humanitas Afrika, Charita Česká republika, IGPN - International Gender Policy Network, INEX - Sdružení dobrovolných aktivit, International Gender Policy Network, LL – Likvidace lepry, Management a administrace aktivit pro zdraví, Multikulturní centrum Praha, Pražský institut pro globální politiku - Glopis, Salesiánská asociace Dona Boska, Sdružení Podané ruce, Sdružení pro integraci a migraci, SOZE - Sdružení občanů zabývajících se emigranty, Společnost pro Fair Trade, Sue Ryder International CZ, Světlo pro svět, TODERO – Sdružení pro rozvojovou pomoc, Univerzita Palackého v Olomouci, Ústav mezinárodních vztahů, Volonté Czech, Vysoká škola ekonomická v Praze (Fakulta mezinárodních vztahů) a Vysokoškolská humanisté. Statut pozorovatele náležel k 31. prosinci 2009 těmto subjektům: Asociace pro fair trade, Česká rozvojová organizace, Eurosolar.cz, Fair,IOM – International Organization for Migration, Lékaři bez hranic, Lenka Černá, M.O.S.T. - Malé Občanské Sdružení Tolerance, Nadační fond Microfinance, Neslyšící bez naděje, Organizace pro pomoc uprchlíkům, Otevřená společnost, Pro-Contact, Siriri, Život 90 a Jihomoravské centrum pro mezinárodní mobilitu (FoRS 2010f: 20).

¹³⁰ Tato informace byla potvrzena na základě komunikace s ředitelkou sekretariátu FoRS, Janou Krczmářovou, ze dne 23. července 2009.

¹³¹ Mezi cíle FoRS mj. patří zastupování společných zájmů členů v ČR i na mezinárodní úrovni a podpora růstu jejich vlivu na tvorbu českých a mezinárodních rozvojových systémů, vzdělávání členů, posilování jejich odborných kapacit a zvyšování povědomí veřejnosti a institucionálních partnerů o rozvojové problematice

rostoucí tendenci v „navazování partnerství i s organizacemi z globálního Jihu, Východu i Severu“, což sama platforma interpretuje jakožto stěžejní presumpci „pro další koordinaci společného postupu a zvýšení dopadu společné práce v oblasti rozvojové spolupráce“ (FoRS 2010f: 6). Zároveň je možné sledovat i postupnou intenzifikaci kooperace a koordinace mezi členskými organizacemi FoRS navzájem; zatímco v roce 2006 spolupracovalo s jinými členy FoRS 82 % členů, v roce 2009 se jednalo již o 100 % z nich (FoRS 2010f: 6).¹³² FoRS navíc úzce kooperuje i s jinými českými platformami NNO, jako je např. Zelený kruh¹³³, Česká klimatická koalice či Demas, stejně jako s Platformou podnikatelů pro ZRS (PPZRS) (FoRS 2008b: 3; FoRS 2010f: 6, 12).

EU je aktivním proponentem vzniku a činnosti podobných platform; Evropská komise poskytovala FoRS značnou podporu již před samotným vstupem ČR do EU (Development Strategies 2003: 34).¹³⁴ Příkladem podpůrného programu kofinancovaného Evropskou komisí, jehož se FoRS dlouhodobě účastní, je např. TRIALOG, který se od roku 2001 soustředí zejména na posilování rozvoje platform NNO v nových členských zemích a integrování NNO z nových členských a kandidátských zemí do komunity evropských NNO, a to prostřednictvím poskytování příležitostí spolupráce, výměny informací, vzájemného učení, organizace seminářů a konferencí, partnerství a společných projektů mezi NNO z původních i nových členských zemí a dalších států (FoRS 2007: 7; FoRS 2008b: 14; TRIALOG nedatováno).¹³⁵ Dalším příkladem intenzivní podpory budiž *Předsednický fond (Presidency*

(FoRS 2004: 1; FoRS 2005: 2; FoRS 2007: 1-3; FoRS 2008b: 2; FoRS 2009b: 3; FoRS 2010f: 3; Sládková 2009).

¹³² Většinou se přitom jedná o intenzivní spolupráci s jedním až čtyřmi partnery; 26 % členů FoRS však spolupracuje i s více než sedmi partnery. Na míru koordinace poukazuje i skutečnost, že většina organizací je přesvědčena, že ostatní subjekty určitým způsobem ovlivňují i jejich vlastní aktivity (FoRS 2010f: 6). Členské organizace hodnotí přínos platformy velmi pozitivně a pozici FoRS považují za velice silnou (v průměru 8,4 bodů, kde 0 označuje pozici slabou a 10 pozici silnou). Za hlavní přínos FoRS považují možnost získání kontaktů a důležitých informací (76 %), dále podporu pozice neziskových organizací na národní i mezinárodní úrovni (65 %), nalezení nových partnerů a výměnu zkušeností s dalšími organizacemi (59 %) a ovlivnění ZRS ČR (53 %) (FoRS 2010f: 7).

¹³³ Výstupem této kooperace je např. společné stanovisko FoRS, CONCORD a Zeleného kruhu týkající se vlivu klimatických změn na rozvojové země (FoRS 2010f: 6, 8, 12).

¹³⁴ Kromě EU podpořila vznik FoRS i Kanadská mezinárodní rozvojová agentura v rámci svého programu ODACE (*Official Development Assistance in Central Europe*) a OSN prostřednictvím programu UNDP (Development Strategies 2003: 33; Hecová 2007; Vencato 2007: 179, 183).

¹³⁵ TRIALOG rovněž pomáhá zajišťovat účast NNO z nových členských zemí na evropských akcích a prosazuje hlediska nových členských států vůči institucím EU. Zároveň pořádá odborné semináře, školení a konference, mj. zaměřené na zvyšování kapacit NNO a podporu NNO při participaci na programech vnější pomoci EU. Příkladem seminářů, jichž se české NNO zúčastnily, je např. mezinárodní školicí seminář *NGO Fundraising from Public*, seminář *Central Training* o postavení NNO z nových členských zemí v EU uspořádaný v březnu 2005 v Bratislavě (FoRS 2006: 6-7) či workshop *Project Cycle Management and Call for Proposals* uspořádaný na konci dubna 2004 v Praze (FoRS 2005: 5). Dalším příkladem akce v rámci programu TRIALOG je každoroční *TRIALOG Partnership Fair* ve Vídni, který poskytuje českým NNO možnost navázat partnerství a kontakty pro projekty na úrovni EU s jinými evropskými organizacemi (FoRS 2007: 7). Dále lze uvést např. konferenci s názvem *Are We on The Right Track? Paradigm Review by Civil Society Organisations as Development Actors* pořádanou FoRS a Ekumenickou akademií Praha ve spolupráci s platformou CONCORD a

Fund) založený v roce 2005 s pomocí irské a nizozemské vlády (Lightfoot 2008: 132; Presidency Fund nedatováno; Vencato 2007: 180).¹³⁶

V souvislosti se vstupem ČR do EU začaly české rozvojové NNO výrazně koordinovat svoji činnost s ostatními evropskými NNO a zapojovat se do aktivit nadnárodních platform. Hlavní funkce těchto nadnárodních uskupení spočívá zejména v efektivním ovlivňování veřejné politiky a facilitaci napojení na unijní prostor (Glopolis 2008a: 69; Kadlecová 2007); jejich výhodou je i rozvinutá odborná, technická, komunikační a servisní podpora, díky níž mohou jejich členové získat lepší přístup k finančním, informačním a jiným zdrojům, snadněji spolupracovat s ostatními subjekty a rozvíjet se ve svém oboru (Holmén 2002: 4, 5, 7). Přesvědčení o důležitosti integrace do nadnárodních sítí sdílí i Jan Plešinger, bývalý vedoucí sekretariátu FoRS: „Pakliže chtějí české nevládní rozvojové organizace pracovat skutečně efektivně, je pro ně zařazení se do evropských struktur nutností“ (Rozvojové středisko ÚMV 2004).¹³⁷ Vstupem ČR do EU se tak rozvojovým NNO otevřelo více možností networkingu, koordinace a kooperace s vyspělými donory EU a jejich subjekty, a to na různých teritoriálních úrovních.¹³⁸

Stěžejní význam má zejména zapojení do *Evropské konfederace NNO pro pomoc a rozvoj (European NGO Confederation for Relief and Development)*, protože právě v jejím rámci aktivně působí převážná část české neziskové rozvojové konstituce.¹³⁹ CONCORD je oficiálním partnerem institucí EU a jádro její činnosti tkví v ovlivňování evropské

TRIALOG 28. května 2008 v Praze. Jednalo se o vůbec první konferenci, která kdy spojila NNO z nových členských zemí EU, původních členských zemí EU a NNO z rozvojových zemí (Horký 2009c: 356; TRIALOG 2008).

¹³⁶ Příklady dalších konkrétních projektů na posilování kapacity FoRS podporovaných ze strany EU budou zmiňovány i v ostatních kapitolách disertační práce.

¹³⁷ Avšak jak zdůrazňuje Cyril Ritchie, síťování provází i jisté limity, jako např. obtížné dosahování konsenzu, heterogenost preferovaných strategií, nutnost kompromisů, nedostatek vnitřních zdrojů či deficity ve vnitřní komunikaci (Ritchie 2002). Postavení jednotlivých NNO v rámci sítí (národních i mezinárodních) nebývá rovnocenné a je velmi obtížné určit reálnou míru vlivu individuálních organizací (Holmén 2002: 13-16). To ostatně dokazuje i samo FoRS, jež přiznává, že „měřit úspěšnost tzv. ‘policy’ aktivit platformy FoRS je mnohem snazší na domácí půdě [než na půdě nadnárodní, pozn. aut.]“ (FoRS 2010f: 2). Sdružování NNO tak představuje velmi náročný proces.

¹³⁸ Českým NNO je k dispozici větší prostor a mechanismy, jak se vzájemně informovat o připravovaných projektech, aby nedocházelo k jejich duplikaci. Podle sdružení Development Worldwide by předávání znalostí a zkušeností mohlo potenciálně vést k přípravě lepších projektů, jejich efektivnějšímu řízení a tedy i k větší šanci na úspěch v národní i mezinárodní rozvojové konkurenci (DWW 2007: 14). Šimon Pánek, ředitel společnosti *Člověk v tísni* a předseda správní rady FoRS, v této souvislosti podotýká: „S nadsázkou lze říci, že jsme první generací, která se problematikou v ČR zabývá. Procházíme, tak jako celá naše společnost, zrychleným vývojem, v mnohém se učíme od svých starších kolegů na západě“ (Rozvojové středisko ÚMV 2006: 14). Jako „katalyzátor propojování a ‘síťování’ neziskového sektoru“ působilo i české předsednictví v Radě EU (Glopolis 2008b: 16), o němž bude blíže pojednávat kapitola 4.3.1.3.2.

¹³⁹ Síť CONCORD vznikla v roce 2003 jako nástupce prvního celoevropského sdružení národních sítí rozvojových NNO *CLONG*, které bylo založeno v roce 1975. V současné době CONCORD zastřešuje 25 národních platform a 18 sítí z členských zemí EU, jež dohromady zastupují více než 1 600 NNO (CONCORD 2011: 2).

rozvojové spolupráce kombinací odborné práce a veřejných akcí. Konfederace zastupuje rozvojové NNO především ve vztahu s EK a vytváří jejich společná stanoviska k evropské (ale i k širší mezinárodní) rozvojové spolupráci (CONCORD 2009b; FoRS 2010a: 8-10).

FoRS, jež se stalo (mj. díky pomoci ze strany EU¹⁴⁰) jedním ze zakládajících členů CONCORD, v jejích strukturách aktivně působí. Participuje např. na činnosti jejích tematických pracovních skupin, je členem správní rady CONCORD a profiluje se i v ostatních strukturách, včetně valného shromáždění, poradních skupin (think-tanků) a konzultativních shromáždění. Kromě denní elektronické komunikace, společné formulace stanovisek vůči politikám EU, připomínkování rozvojových dokumentů, facilitace kontaktů s představiteli institucí EU a setkávání se s nimi se spolupráce mezi FoRS a CONCORD materializuje i v podobě informační výměny, vzdělávání členů, identifikace a sumarizace českých pozic v rozvojové oblasti a účasti na společných akcích (FoRS 2008b: 12; FoRS 2010a: 8; FoRS 2010f: 12; Zázvorková 2009). CONCORD tak výrazně posiluje pozice svých členů, a to jak ve vztahu k domácímu prostředí, tak i ve vztahu k unijní úrovni (FoRS 2010a: 8). Samo FoRS spolupráci s CONCORD hodnotí jako „nesmírně prospěšnou“, neboť umožňuje české platformě a NNO prosazovat vlastní cíle na úrovni EU (FoRS 2010a: 8). Intenzita participace FoRS na činnosti CONCORD navíc neustále roste; zatímco např. v roce 2006 bylo FoRS zapojeno do činnosti pěti pracovních skupin; v roce 2007 se jednalo o šest z nich, v roce 2008 o sedm a v roce 2009 již o devět pracovních skupin.¹⁴¹

Jakkoli je v rámci CONCORD koncentrace českých rozvojových NNO nejvyšší, nejedná se o jedinou evropskou síť, v níž české rozvojové NNO působí. Dalším příklady jsou *Evropská síť pro zadlužení a rozvoj (European Network on Debt and Development -*

---

¹⁴⁰ Při začlenění FoRS do evropských nadnárodních struktur hrál velkou roli již zmiňovaný program TRIALOG, z jehož rozpočtu byl v roce 2003 (ale i v letech následujících) uhrazen roční příspěvek FoRS za členství v konfederaci CONCORD i řada studijních cest a zahraničních stáží (FoRS 2004: 7, 8).

¹⁴¹ Pro ilustraci lze přiblížit činnost NNO sdružených ve FoRS v jednotlivých pracovních skupinách sítě CONCORD v roce 2009. V rámci pracovní skupiny *Funding for Development and Relief* se jednalo zejména o konzultace ke střednědobé revizi programu *Nestátní subjekty a místní autority v oblasti rozvoje* a zapojení do procesu strukturovaného dialogu o budoucí spolupráci NNO a institucí EU v oblasti rozvojové spolupráce, stejně jako o jejich účast na analýze dopadu neuznatelnosti daně z přidané hodnoty v projektech vypisovaných Evropskou komisí. V pracovní skupině *Policy Forum* zástupci FoRS tvořili a komentovali společná stanoviska sítě CONCORD. V rámci skupiny *Development Education Forum* české NNO zorganizovaly její zasedání a uspořádaly konferenci o rozvojovém vzdělávání v rámci předsednického projektu. Na činnosti pracovní skupiny *CSOs Development Effectiveness Group* české NNO participovaly především prostřednictvím zapojení do mezinárodního procesu *Otevřeného fóra pro rozvojovou efektivnost organizací občanské společnosti*. V případě skupiny *Gender and Development* se jednalo o připomínkování plánu Evropské komise *Gender Action Plan* a dokumentu *Gender Briefing Paper*. V rámci pracovní skupiny *Enlargement, Pre-accession and Neighbourhood Group* české neziskové subjekty aktivně konzultovaly dokument *European Transition Compendium* a zahájily komunikaci s českým eurokomisařem Štefanem Füleem. Do činnosti skupiny *AidWatch Initiative Advocacy Group* se české NNO zapojily především prostřednictvím účasti na tzv. Aidwatch seminářích, přípravy a uvedení zprávy CONCORD *Lighten the Load* a kooperace při tvorbě zprávy CONCORD *EU Aid in Jeopardy*. V případě pracovní skupiny *Policy Coherence for Development Task Force* šlo zejména o spolupráci na zprávě CONCORD o koherenci politik EU *Spotlight on Policy Coherence* (FoRS 2010f: 12-13).

EURODAD); program *DEEEP (Developing Europeans Engagement for the Eradication of Poverty)*; *Evropské středisko pro dobrovolníky (European Volunteer Centre)*, *Asociace organizací dobrovolnických služeb (Association of Voluntary Service Organisations)*, síť *Eurostep* či *Alliance2015*.

Kromě toho české NNO koordinují svoji činnost i s jinými národními platformami NNO, ať už se jedná o nové členské země EU (např. maďarská platformou HAND, polská Zagrancia Group a slovenská MVRO) či platformy z původních členských zemí (např. francouzská platforma Coordination SUD, švédská Concord Sweden či rakouská EU-Platform). Evropská komise tyto snahy výrazně podporuje.¹⁴²

České NNO s NNO z jiných členských států navíc koordinují své aktivity i v rámci společné realizace celé řady rozvojových projektů (blíže viz kapitola 4.5.3). Další důležitý prostředek koordinace a kooperace s vyspělými donory představuje i společná iniciativa EU a Světové banky DECIM (*Donor Exchange, Coordination and Information Mechanism*).¹⁴³ Významným z pohledu rostoucí koordinace NNO z nových členských zemí je i trilaterální projekt *Regional Partnership Programme for Development Cooperation in Austria and Neighbouring New Member States*, financovaný za přispění rakouské rozvojové agentury.¹⁴⁴

Rovina podnikatelských subjektů

Intenzivní koordinační a harmonizační procesy probíhají i v rámci soukromého sektoru působícího v oblasti ZRS. Na konci roku 2007 byla Svazem průmyslu a dopravy ČR, Svazem strojírenské techniky a Asociací podniků českého železničního průmyslu založena Platforma podnikatelů pro ZRS jakožto speciálně zaměřená nezisková organizace, jejímž cílem je podpora podnikatelských aktivit českých subjektů v rozvojových zemích. Impuls k jejímu založení představovaly „změny v systému zadávání projektů oficiální rozvojové

---

¹⁴² Konkrétním příkladem může být např. projekt s názvem *Posilování globální zodpovědnosti: Tvorba znalostní sítě o rozvojových strategiích určená k posílení přesahu iniciativ neziskového sektoru v nových členských státech Evropské unie*, který v letech 2007 až 2010 Evropská komise kofinancovala a který se zaměřoval zejména na podporu nových vazeb mezi NNO a předními think tanky v původních i nových členských zemích EU (FoRS 2010f: 25).

¹⁴³ DECIM slouží ke koordinaci nestátních rozvojových aktérů pocházejících z různých členských zemí EU a jejími třemi základními pilíři jsou informace, výměna a koordinace. Jedná se o proces dobrovolné dárcovské koordinace založený na sdílení informací a proaktivní snaze vyhledávat partnerství mezi jeho účastníky. DECIM podporuje rozvoj občanské společnosti v zemích SVE, bývalých státech Sovětského svazu, v zemích západního Balkánu, v Turecku a v zemích Středomoří a Středního východu (Evropská komise 2008a; Evropská komise 2011d).

¹⁴⁴ Tento projekt se soustředil na rozvoj společných aktivit rozvojových nevládních subjektů z ČR, Slovenska, Slovinska, Maďarska a Rakouska. Podporoval zejména dialog platform NNO v zúčastněných zemích a tvorbu společných stanovisek k ZRS, posilování kapacit platform NNO v nových členských zemích EU, komunikaci platform NNO s vládními institucemi a pilotní trilaterální projekty v oblasti ZRS, rozvojového vzdělávání a osvěty (FoRS 2006: 9-10; FoRS 2007: 4, 6-7; FoRS 2008b: 13-14; FoRS 2009b: 12; MZV ČR 2008a: 96).

pomoci ČR“ (které, jak blíže ukáže kapitola 4.5, byly vyvolány harmonizací českého právního řádu s legislativou EU v oblasti vnitřního trhu) a „změny politiky zahraniční rozvojové spolupráce“ (PPZRS 2011a). Hlavním účelem PPZRS je „zastřešení zájmů firem se zaměřením na rozvojové země nezávislou neziskovou organizací, která může vstupovat do dialogu a vyjednávání i s dalšími zahraničními představiteli a zadavateli projektů rozvojové pomoci a spolupráce“ (PPZRS 2011a). Platforma dále umožňuje „sdílet informace a znalosti podnikatelů se zkušeností z rozvojových zemí s ostatními potenciálními zájemci o ekonomické aktivity tamtéž“, přičemž „zázemi Platformy může tyto zkušenosti a znalosti vhodně umocňovat informacemi z vlastních, stále rozšiřovaných zdrojů informací“ (PPZRS 2011a).

K 19. lednu 2011 sdružovala PPZRS 21 členů;¹⁴⁵ celkově však představuje komunikační platformu pro více než 1 700 subjektů (MZV ČR 2008a: 95; PPZRS 2011b). Jak již bylo naznačeno výše, PPZRS úzce kooperuje i s rozvojovým nevládním neziskovým sektorem, a to jako s FoRS jako celkem (FoRS 2010f: 6), tak i s jeho jednotlivými členy.¹⁴⁶

V roce 2008 se ČR prostřednictvím PPZRS stala – coby první nová členská země EU - členem a korespondenčním místem Centra pro rozvoj podniků (*Centre for the Development of Enterprise*), podpůrné společné instituce AKT-EU financované z ERF, jež se mj. snaží pomoci českým podnikům zapojit se do rozvojových projektů financovaných EU.¹⁴⁷ Od roku 2008 je PPZRS rovněž členem jeho spolupracující sítě s názvem Evropská institucionální síť (*European Institutional Network*). Členstvím PPZRS v Centru pro rozvoj podniků získaly české rozvojové podnikatelské subjekty možnost koordinace s jinými evropskými aktéry a informační kanál, jímž mohou přicházet strategické informace, poptávky po službách a produktech, nabídky ke spolupráci, oznámení o specifických tendrech, pracovní příležitosti a možnosti k participaci na různých podnikatelských misích pořádaných Evropskou institucionální sítí a jejími členy (PPZRS nedatováno, PPZRS 2008; PPZRS 2011a).

Kromě toho PPZRS úzce spolupracuje např. s Asociací evropských rozvojových finančních institucí (*Association of European Development Finance Institutions, AEFDI*), která byla založena v roce 1992 a která se soustředí na podporu spolupráce mezi svými členy

---

¹⁴⁵ Jedná se o následující subjekty: AQUATEST, ARCADIS CZ, Asociace podniků českého železničního průmyslu, CREA Hydro&Energy, Dekonta, ELTODO EG, ENVIROS, Euro-Trend, GEOMEDIA, Geomin družstvo, Grandera, Ircon, KPM CONSULT, Pöyry Environment, Solartec, Strojírny Podzimek, SUDOP PRAHA, Svaz průmyslu a dopravy ČR, Svaz strojírenské technologie, VHS a ZTC ENERGY (PPZRS 2011a).

¹⁴⁶ Příkladem je spolupráce s Asociací pro rozvojovou spolupráci, s níž PPZRS např. v prosinci 2008 společně uspořádalo mezinárodní konferenci na téma *Business and Development*.

¹⁴⁷ Centrum pro rozvoj podniků velmi úzce spolupracuje se širokou sítí organizací představujících oficiální i soukromé investiční instituce, smíšené obchodní komory a rozvojové finanční instituce, stejně jako s institucemi EU, zejména pak EK a EIB.

a třetími stranami a na posílení vazeb mezi nimi, EK, EIB a ostatními institucemi EU.¹⁴⁸ PPZRS kooperuje i s *Enterprise Europe Network*, celoevropskou sítí, jež se zaměřuje na poskytování informací a podpůrných služeb pro rozvoj inovačního podnikání, včetně facilitace kontaktů na soukromý sektor jiných členských zemí EU, a jež sdružuje přibližně 600 partnerských organizací (Kusáková 2010).

Do nadnárodních evropských sítí se však české podnikatelské subjekty zapojují i individuálně. Příkladem budiž Ústav jaderného výzkumu Řež, který se profiluje i v oblasti ZRS a který je členem řady technologických platforem a odborných profesních sítí EU, jakými jsou např. Technologická platforma pro udržitelný rozvoj jaderné energetiky (*Sustainable Nuclear Energy Technology Platform*), v níž je ústav zastoupen v řídicí radě a v sekretariátu, dále Platforma pro vodík a palivové články (*Hydrogen Technology Platform*), Technologická síť pro vysokoteplotní reaktor (*High Temperature Reactor Technology Network*) či konsorcium Jules Horowitz Reaktor (Ústav jaderného výzkumu Řež 2009: 17).

Další z možností, jak koordinovat své aktivity s podnikatelskými skupinami z jiných členských zemí EU, představují tzv. sektorové semináře (*sector seminars*), kterých se od roku 2004 mohou účastnit i české podnikatelské subjekty.¹⁴⁹ Tyto semináře, do nichž se v současné době zapojuje 22 členských zemí EU, včetně ČR, se soustředí na programy vnější spolupráce EU se třetími zeměmi a pořádá je Stálé zastoupení dané země při EU s pomocí agentur na podporu obchodu, popř. podnikatelskými reprezentacemi. V případě ČR se konkrétně jedná o Stálé zastoupení ČR při EU a Českou podnikatelskou reprezentaci při EU (CEBRE) (CEBRE 2007; CEBRE, Stálé zastoupení ČR při EU 2009: 21).¹⁵⁰

---

¹⁴⁸ V současnosti sdružuje 17 bilaterálních finančních institucí. Členem AEFDI zatím není žádná nová členská země EU, avšak Valná hromada PPZRS v dubnu 2011 uložila výkonnému výboru (na základě doporučení, které PPZRS obdržela od tajemníka AEFDI, Jana Rixena, během jeho návštěvy v ČR) podpořit založení rozvojově-investiční instituce v ČR, která by pomohla českému soukromému sektoru investovat v rozvojových zemích a participovat na projektových aktivitách AEFDI (Debrat 2008; PPZRS 2010a: 24-31; PPZRS 2011c: 1; Rada pro ZRS 2011b: 7; Venclíková 2010).

¹⁴⁹ České podnikatelské subjekty se účastnily následujících sektorových seminářů: Voda a vodní hospodářství (listopad 2004), Státní administrativa (květen 2005), Energetika (listopad 2005), Soukromý sektor a podpora malých a středních podniků (květen 2006), Odpadové hospodářství (prosinec 2006), Doprava (květen 2007), Voda a vodní hospodářství (prosinec 2007), Zdravotnictví (květen 2008), Energetika (listopad 2008), Budování institucionálních kapacit (květen 2009), Zemědělství, lesnictví a rozvoj venkova (prosinec 2009), Doprava (červen 2009), Voda a vodní hospodářství (listopad 2010) a Soukromý sektor a podpora malých a středních podniků (květen 2011).

¹⁵⁰ Sektorové semináře se pořádají dvakrát ročně v Bruselu a zpravidla trvají jeden den. Od běžných seminářů týkajících se ZRS se odlišují ve dvou aspektech. Tím prvním je skutečnost, že po skončení dopolední části následuje networking participantů, tedy individuální setkávání mezi zástupci jednotlivých firem. Seminářů se většinou účastní přibližně 160 až 200 účastníků (v průměru se jedná o necelých deset účastníků za každou zemi, přičemž každá z nich má stanovenou kvótu volných míst pro své podniky), což dává možnost navázat kontakty, sdílet zkušenosti, koordinovat své rozvojové záměry a aktivity a potenciálně i vytvářet konsorcia se zástupci firem z jiných členských zemí EU. Druhé specifikum spočívá v tom, že za přípravu a kvalitní průběh každého semináře zodpovídá oficiální zastoupení tří členských států. Díky vysoké kredibilitě organizátorů se sektorových seminářů účastní i relevantní představitelé EK, včetně jejích reprezentantů ve třetích zemích, dále zástupci EIB i

4.2.3.2 Princip komplementarity

Kromě principu koordinace je ČR povinna po vstupu do EU zohledňovat i požadavky na dodržování principu komplementarity (ČRA 2009; Lightfoot 2008; Lightfoot 2009; Lightfoot 2010; Lightfoot, Zubizarreta 2008; Morgera, Durán 2004: 161; Vittek, Lightfoot 2009).

Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002–2007 princip komplementarity zmiňuje implicitně, když konstatuje, že „při vhodném organizačním zajištění bilaterální a multilaterální rozvojové pomoci ČR bude možné účelové vynaložení obou složek pomoci (‘české’ a ‘komunitární’) doplňovat a tím docílit výraznějšího efektu“ (Vláda ČR 2002: 6). V *Zásadách zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU* se ČR k dodržování principu komplementarity zavázala již otevřeně, když deklarovala, že bude „při provádění ZRS dodržovat základní princip komplementarity politik a jejich harmonizování ve vztahu vůči rozvojovému světu“ (Vláda ČR 2004).

V porovnání se *Zásadami se Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010 – 2017* aplikaci principu komplementarity věnuje ještě detailněji a dále jej rozvíjí. Explicitně uvádí, že „podporuje implementaci Závěrů Rady EU o komplementaritě pomoci a dělbě práce v rozvojové spolupráci EU“ (Vláda ČR 2010c: 71). V obdobném duchu se vyjadřuje *Koncepce* i na jiném místě: „V souladu s Pařížskou deklarací o efektivitě pomoci a se Závěry Rady EU o komplementaritě pomoci a dělbě práce se ČR bude nadále snažit v rámci svých kapacitních možností výrazně profilovat ve vybraných prioritních zemích a sektorech a přispívat ke koordinaci dárců v daných zemích a harmonizaci aktivit donorské komunity s rozhodnutími partnerských vlád“ (Vláda ČR 2010c: 20-21). Pro úplnost je třeba dodat, že k podpoře implementace Závěrů Rady EU o dělbě práce v rozvojové spolupráci EU se ČR hlásí i v jiných dokumentech (viz např. MZV ČR 2011b: 2).

Uvědomění si nutnosti komplementarity českých rozvojových aktivit s EU mj. vyplývá i z výše zmíněných závěrů zasedání Rady pro ZRS týkající se koordinace dárců a dělby práce mezi nimi (Rada pro ZRS 2011b: 6). Podle oficiální pozice ČR implementovala princip komplementarity jak v rámci svých strategických dokumentů, tak v rámci programovacích procesů (Evropská komise 2011c: 22). I podle vyjádření MZV „Česká

---

jiných institucí EU (CEBRE 2007; CEBRE, Stálé zastoupení ČR při EU 2009: 21; Stálé zastoupení ČR při EU 2011a). Celkově lze tvrdit, že se sektorové semináře u českého soukromého sektoru těší značné oblibě; podle referencí firem, které na nich participují, představují „jedinečnou příležitost navázat kontakty s firmami z ostatních členských států a vytvořit konsorcia pro budoucí spolupráci na projektech EU ve třetích zemích“ (Stálé zastoupení ČR při EU 2011a). Kromě toho české podnikatelské subjekty koordinují své aktivity se subjekty z jiných členských států i v rámci společné realizace rozvojových projektů (blíže viz kapitola 4.5 o implementaci).

republika jako člen EU zohledňuje požadavky na komplementaritu rozvojové spolupráce“ (MZV ČR 2008a: 83).

Již bylo uvedeno, že v praxi spolu principy koordinace a komplementarity úzce korelují, což někteří autoři řeší tak, že je pojímají dohromady (viz např. Horký 2010d). Autorka této disertační se rozhodla věnovat se jim zvlášť, aby poukázala na skutečnost, že se koncepční materiály české ZRS zabývají systematicky každým z nich, avšak v praktické rovině se principem komplementarity samostatně zabývat nebude.

Skutečnost, že ČR dodržuje princip komplementarity, je zřejmá ze strategických a koncepčních materiálů i samotné podstaty vzájemné interakce mezi českou a unijní úrovní v oblasti ZRS. V praxi se princip komplementarity projevuje zejména s ohledem na koordinaci mezi jednotlivými donory, přičemž předchozí kapitola dokázala, že ČR svoji ZRS s EU i ostatními členskými zeměmi koordinuje intenzivně. Princip komplementarity se rovněž odráží v identifikaci sektorových a teritoriálních priorit, oblastí specializace a komparativních výhod (Lightfoot 2010: 340). O tomto tématu bude blíže pojednávat kapitola 4.4; již na tomto místě je však možné předeslat, že ČR si vědoma svých komparativních výhod je a důsledně se je snaží v oblasti ZRS akcentovat a uplatňovat.

4.2.3.3 Princip koherence

V souvislosti se členstvím v EU je ČR povinna aplikovat i princip koherence (ČRA 2009; Lightfoot 2008; Lightfoot 2009; Lightfoot 2010; Lightfoot, Zubizarreta 2008; Morgera, Durán 2004: 161; Vittek, Lightfoot 2009).

V *Koncepci zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002–2007* tento princip nefiguruje, avšak v *Zásadách zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU* se ČR k jeho dodržování již zavázala, když deklarovala, že bude při provádění ZRS dodržovat základní princip „koherence politik a jejich harmonizování ve vztahu vůči rozvojovému světu“ (Vláda ČR 2004). K principu koherence se přihlásilo i prohlášení vlády z roku 2007 (Vláda ČR 2007a)¹⁵¹ a i podle oficiálního vyjádření MZV z roku 2008 „Česká republika jako člen EU zohledňuje požadavky na koherenci rozvojové spolupráce“ (MZV ČR 2008a: 83).

---

¹⁵¹ Konkrétně ve vládním prohlášení stojí, že „Vláda se bude zasazovat v rámci členství ČR v EU a v rámci českého předsednictví o revizi výdajů společné zemědělské politiky a bude podporovat kroky vedoucí k omezení negativních dopadů společné zemědělské politiky na rozvoj světového trhu se zemědělskými komoditami, a to zejména s ohledem na převážně zemědělsky orientované země třetího světa“ a že „Česká republika bude aktivně prosazovat liberalizaci světového obchodu, odstraňování bariér svobodné výměny zboží a služeb a dodržování ochrany duševního vlastnictví s tím, aby tyto kroky byly prováděny citlivě, s ohledem na rozvoj nejzaostalejších zemí světa“ (Vláda ČR 2007a).

V porovnání s předchozí rozvojovou koncepcí se *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České Republiky na období 2010 – 2017* přijetí principu koherence věnuje detailněji, dále jej rozvíjí a akcentuje v tomto kontextu jak národní, tak unijní úroveň. Koncepce konstatuje, že ČR bude „na národní i unijní úrovni klást důraz na tzv. koherenci politik pro rozvoj, kterou pokládá za významný předpoklad pro naplnění Rozvojových cílů tisíciletí“ (Vláda ČR 2010c: 10). Jinými slovy, bude „dbát na to, aby vnější dopady jednotlivých resortních politik nepodkopávaly záměry a cíle politiky rozvojové (především v oblasti obchodu, zemědělství, migrace, životního prostředí a bezpečnosti)“, přičemž „výhodiskem aktivit bude zmapování českých politik a pozic v unijních politikách, které mají dopady na rozvojové perspektivy chudých zemí“ (Vláda ČR 2010c: 10). Jako vhodné fórum pro projednání těchto otázek označila Koncepce Radu pro ZRS.

Navzdory těmto formálním deklaracím o dodržování principu koherence se mnozí odborníci, instituce i NNO shodují, že v praxi české ZRS je naplňován pouze částečně (CONCORD 2009d; FoRS 2009a; FoRS, Glopolis, CONCORD 2009; Horký 2008a; Horký 2008b; Horký 2010b; Horký 2010d: 23; Gazdík 2009; Glopolis 2006a; Glopolis 2007a; Glopolis 2009b; Glopolis 2010a; Rada pro ZRS 2008d: 4). Mezery v jeho aplikaci lze ilustrovat na dvou následujících konkrétních případech z oblasti migrace.¹⁵²

Prvním příkladem budiž vládní program rozvojových stipendií, jenž je dlouhodobě kritizován za to, že přispívá k odlivu mozků z rozvojových zemí.¹⁵³ Míra návratnosti do zemí původu u studentů nepřevyšuje 50 % až 80 % (Dorůžková 2004: 14; Jelínek, Dessieová, Náprstek 2004: 10; Horký 2010b: 241).¹⁵⁴ Podle odhadů v ČR po ukončení studia zůstává přibližně čtvrtina studentů; u značného procenta zbylých studentů je velmi pravděpodobné, že pokračují do zemí západní Evropy nebo Severní Ameriky (Horký 2008a: 4). Do svých domovských zemí se vrací zhruba polovina studentů, přičemž v případě afrických zemí, kde je odliv mozků nejtěživější, je toto číslo ještě nižší (Horký 2008a: 4; Horký 2010b: 241).¹⁵⁵

---

¹⁵² Kromě toho byly např. identifikovány i nekoherence mezi politikou české ZRS a obchodní politikou, zemědělskou politikou, energetickou politikou či klimatickou politikou.

¹⁵³ Každoročně bývala tato stipendia na základě usnesení vlády ČR č. 773/2001 a č. 712/2007 poskytována přibližně 250 studentům z rozvojových zemí; v roce 2008 byl jejich počet – ve snaze limitovat únik mozků z rozvojových oblastí - snížen přibližně na 130 (MZV ČR 2011b: 39; Vláda ČR 2009: 3). Např. v roce 2010 poskytla ČR v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na tato stipendia 106 mil. Kč; v roce 2009 se jednalo o 120 mil. Kč a v roce 2008 o 140 mil. Kč (MZV ČR 2011b: 40, 42; Vláda ČR 2007c: 3; Vláda ČR 2009: 4. Na rok 2011 je plánována částka ve výši 143,52 mil. Kč, na rok 2012 140,67 mil. Kč (Vláda ČR 2009: 4; Vláda ČR 2010b: 5).

¹⁵⁴ Žádné oficiální statistiky však v tomto ohledu vedeny nejsou, takže se jedná pouze o kvalifikované odhady (Jelínek 2008: 3; Jelínek, Dessieová, Náprstek 2004: 10).

¹⁵⁵ Reálný vliv a přínos těchto stipendií je zpochybnitelný i s ohledem na skutečnost, že v minulých letech studium řádně dokončila méně než třetina zapsaných studentů (Horký 2008a: 4; Horký 2010b: 240; Jelínek 2008: 3). Např. v letech 2003 až 2006 ze studentů pocházejících ze severní a subsaharské Afriky dokončila studium polovina; v případě latinskoamerických a asijských studentů byla úspěšnost ještě nižší. Ze studentů

Aspektů, jež determinují negativní trendy v návratnosti stipendistů, lze identifikovat několik. Jedním z nich je poměrně dlouhá doba studia; stipendisté zůstávají v ČR minimálně šest let, přičemž v důsledku nutnosti samostatně si hradit dopravní náklady své země během studia navštěvují jen výjimečně. Takto dlouhá doba studia vede ke značnému oslabení komunikace a kontaktů se zemí původu, stejně jako k jistému pocitu vykořenění a z něho vyplývajícího přehodnocování životních priorit, včetně relace k vlastní rodné zemi (Jelínek, Dessieová, Náprstek 2004: 10). Tento faktor je dále umocněn skutečností, že stipendisté jsou povětšinou „mladé osoby, jejichž hodnotové systémy nejsou pevně dobudovány a jejichž vazby na zemi původu jsou relativně slabší (zejména ještě zpravidla nezaložily rodiny)“ (Jelínek, Dessieová, Náprstek 2004: 10). Význam je třeba připsat i obavám stipendistů, že v domovských zemích nenajdou po návratu adekvátně finančně ohodnocené profesionální uplatnění (Jelínek, Dessieová, Náprstek 2004: 10). Oprávněně se tak lze domnívat, že rozvojový přínos českého stipendijního programu je zpochybnitelný (Horký 2009c: 351; Horký 2010d: 22; Jelínek 2008: 3) a „pravděpodobně nepřesahuje negativní dopady silného odlivu mozků elit rozvojových zemí, který stipendia způsobují“ (Horký 2008a: 4).

Druhý příklad nekoherence mezi rozvojovou a migrační politikou představuje projekt Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) ČR s názvem Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků.¹⁵⁶ Tento projekt nabízí příležitost požádat o povolení k trvalému pobytu ve zkrácené lhůtě po 2,5 letech práce a života v ČR v případě standardní kategorie kvalifikovaných pracovníků nebo již po 1,5 roce v případě kategorie vysoce kvalifikovaných pracovníků. Dále poskytuje možnost požádat o trvalý pobyt v ČR ve zkrácené lhůtě také pro nejbližší rodinné příslušníky a denní ochrannou lhůtu v délce 60 dní na nalezení nového pracovního místa (MPSV ČR 2010). V současné době je projekt určen pro 51 zemí; až na výjimky, jako je Kanada či USA, se jedná o země rozvojové a transformující, a to včetně Bosny a Hercegoviny, Moldavska a Srbska, tedy prioritních zemí české ZRS. Např. v Moldavsku však ČR realizuje rozvojové projekty zaměřené na prevenci nelegální migrace (v gesci Ministerstva vnitra ČR) či na podporu vysokoškolského vzdělávání na univerzitě v Kišiněvě (v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR) (Horký 2008a: 3-4). Dochází tak k paradoxní situaci, kdy projekt MPSV přispívá k odlivu mozků ze zemí, jež vzdělané pracovníky nutně potřebují, nadto pak ze zemí, v nichž ČR v rámci své ZRS

---

z východní a jihovýchodní Evropy ukončilo vysokou školu pouze pět z nich, z devíti moldavských a 13 ukrajinských studentů ji nedokončil nikdo (Horký 2008a: 4; Horký 2010b: 240-241; srov. Jelínek, Dessieová, Náprstek 2004: 9).

¹⁵⁶ Pilotní podoba projektu probíhala od července 2003 do října 2008; v říjnu 2008 schválila vláda ČR jeho pokračování v nepilotní podobě.

podporuje školství, které následně produkuje kvalifikovanou sílu zásobující český pracovní trh (Gazdík 2009; Horký 2008a: 4; Horký 2010b: 239-240).

Příčin nedostatečného uplatňování principu koherence je možné detekovat několik. V institucionální rovině se jedná zejména o neadekvátní mechanismy politické koordinace a konzultace a místy neflexibilní administrativní kulturu (CONCORD 2009: 34d; FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 6). Nízkou úroveň koherence je tak možno přičíst na vrub mj. „silné autonomii, specializaci a někdy i rivalitě jednotlivých ministerstev“ (Glopolis 2006a: 22). Ačkoli mezi jednotlivými ministerstvy existuje řada koordinačních mechanismů, rozhodovací procesy bývají často téměř paralelní a protínají se pouze na vysoké vládní úrovni (CONCORD 2009d: 34-35; FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 7-8; Glopolis 2006a: 23; Glopolis 2009b: 46-47; Glopolis 2010a: 40; Jelínek 2007: 7).¹⁵⁷

Značnou roli hraje i relativně malé povědomí o problematice koherence mezi orgány státní správy a nedostatek politické vůle (CONCORD 2009d: 34-35; FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 6, 8; Glopolis 2006a: 22; Glopolis 2009b: 47; Horký 2008a: 5-6; Horký 2008b: 3, 6; Horký 2010b: 243). Problematika zajištění koherence rovněž bývá nucena ustoupit aktuálnějším tématům, jako bylo např. české předsednictví v Radě EU či transformace systému české ZRS (Horký 2009c: 355).¹⁵⁸

Významný faktor představuje i celkový přístup k rozvojovým zemím, které mnozí považují primárně za odbytiště svých výrobků (Horký 2008a: 6; Horký 2010b: 244-245), stejně jako omezené kapacity pro monitoring a analýzu (CONCORD 2009d: 35; FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 6). Posilování koherence v českém prostředí nepomáhá ani mylné přesvědčení, že princip koherence představuje téma, jemuž se země bude věnovat až poté, co dojde k dokončení transformace její ZRS (Horký 2008b: 3; Horký 2010b: 23). S tím souvisí i skutečnost, že v ČR zatím chybí jasně artikulovaná politická strategie, jak zvýšení koherence pro rozvoj dosáhnou (Glopolis 2006a: 22; Glopolis 2009b: 47).¹⁵⁹

---

¹⁵⁷ Efektivní platformou pro zvyšování koherence na vyšší úrovni státní správy (zejména při účasti náměstků ministrů) by teoreticky mohla být Rada pro ZRS. Jak však dokazují analýzy NNO, tato Rada je „řízena poměrně opatrným způsobem“, jehož účelem je bránit rozporům mezi cíli politiky ZRS na straně jedné a zájmy zúčastněných ministerstev na straně druhé, a tudíž zatím nemůže naplno působit jako platforma pro sladování politických pozic (CONCORD 2009d: 35; FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 8). Ideálním prostředím pro posilování principu koherence by mohl být i systém koordinace vůči EU řízený resortními koordinačními skupinami, avšak zde se problematika ZRS objevuje jen výjimečně (CONCORD 2009d: 35; FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 8).

¹⁵⁸ Jako jeden z důvodů nedostatečné koherence byla identifikována i nízká personální a analytická kapacita ORS a Úřadu vlády (CONCORD 2009d: 34-35; FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 8; Glopolis 2006a: 22), což ale studie organizace Glopolis z roku 2010 vyvrací (Glopolis 2010a: 40).

¹⁵⁹ Evropské centrum pro řízení rozvojové politiky a Institut mezinárodních studií Univerzity Complutense jako jeden z důvodů pro nízkou míru koherence identifikovaly skutečnost, že „podpora koherence pro rozvoj není zřetelně vymezena jako jeden z cílů České republiky, spíše se zdá, že je vnímána jako soubor rozvojových aktivit konzistentních se zahraniční politikou a jinými obchodně orientovanými zájmy“ (ECPDM, ICEI 2006: 29).

Navzdory těmto nedostatkům se však míra koherence české ZRS postupně zvyšuje. Za posledních přibližně pět let lze identifikovat „zřejmý rostoucí zájem (a možná i určitou míru politické vůle) o hledání konkrétních kroků vedoucích ke zvyšování koherence v rámci tvorby rozvojové politiky“ (Glopolis 2006a: 22). Podle Glopolis se ORS v oblasti dodržování principu koherence „stalo - hlavně díky osobní podpoře řady pracovníků MZV, včetně diplomatů ze Stálého zastoupení v Bruselu – hlavním hnacím motorem koncepčnějšího přístupu, intenzivnějších konzultací (jak s různými odbory tak s neziskovými organizacemi) i stanovení prvních praktických priorit“ (Glopolis 2010a: 23).¹⁶⁰ Nutnost aplikace principu koherence si však postupně začínají uvědomovat i ostatní ministerstva¹⁶¹ a povědomí o něm narůstá i v rámci širší veřejnosti (CONCORD 2009d: 34; FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 6; Glopolis 2006a: 22; Glopolis 2010a: 23; Rada pro ZRS 2008d: 4). Kromě toho, jak již bylo ilustrováno, princip koherence postupně proniká do vybraných politických i vládních dokumentů, stejně jako institucionálních a konkrétních rozhodovacích mechanismů (CONCORD 2009d: 34; FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 6; Glopolis 2006a: 22; Glopolis 2010a: 23, 27; Rada pro ZRS 2008d: 4). ČR navíc téma koherence pro rozvoj zdůrazňovala i během svého předsednictví v Radě EU a patří mezi jeho proponenty i na unijní úrovni (Glopolis 2010a: 23; Rada pro ZRS 2010b: 6).

Co se srovnání s jinými členskými zeměmi EU týká, podle studie vypracované Evropským centrem pro řízení rozvojové politiky a Institutem mezinárodních studií Univerzity Complutense si ČR spolu s Polskem, Estonskem a Slovenskem z nových členských zemí EU vede v naplňování principu koherence nejlépe (ECPDM, ICEI 2006: 27-28). I organizace Glopolis konstatovala, že „přestože se Česká republika stala členem EU až v roce 2004, nijak výrazně nezaostává za většinou ostatních zemí EU při zavádění nového

---

S ohledem na výše uvedené formulace strategických a koncepčních materiálů týkajících se české ZRS se však tento argument v současné době ukazuje již jako neplatný.

¹⁶⁰ MZV např. v roce 2008 deklarovalo, že „v souladu se závazky na půdě EU [...] zahájilo kroky ke zvýšení koherence politik pro rozvoj“ (Rada pro ZRS 2010d: 7). Zároveň akcentuje, že princip koherence se týká „všech orgánů státní správy České republiky v rámci jejich příslušných kompetencí ve vztahu k rozvojovým zemím“ (MZV ČR 2008a: 92).

¹⁶¹ K resortům, které rozvojové zájmy zohledňují i v praxi, dlouhodobě patří zejména Ministerstvo životního prostředí; rostoucí ochotu inkorporovat některé rozvojové aspekty do svých agend a rozhodovacích procesů projevují např. MPO, Ministerstvo zemědělství a Ministerstvo financí (FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 7; Glopolis 2010a: 24). Např. Ministerstvo zemědělství v reakci na zprávu FoRS, Glopolis a CONCORD (FoRS, Glopolis, CONCORD 2009) vyzvalo Radu pro obchod a investice, aby se v oblasti ZRS více angažovala, a doporučilo zahájit rozvojovou osvětu mezi zemědělci (Rada pro ZRS 2011a: 6). Rovněž deklarovalo, že vzhledem k aktuálnímu vyjádření Evropské komise ke Společné zemědělské politice je třeba klást na koherenci české rozvojové a zemědělské politiky větší akcent (Rada pro ZRS 2010d: 10). Zajímavé je pozorovat, že i mezi ministerstvy převládá přesvědčení, že koherence ZRS a jiných politik se postupně zvyšuje. Např. na zasedání Rady pro ZRS dne 26. února 2010 zástupci Ministerstva zemědělství a Ministerstva životního prostředí označili koordinaci obou resortů v oblasti ZRS za velmi dobrou, s tím, že jejich projekty se „nepřekrývají, jsou jednoznačně oddělené a mnoho realizátorů spolupracuje i s projekty financovanými z rozpočtu jiného resortu“ (Rada pro ZRS 2010a: 2).

konceptu koherence politik pro rozvoj“ (Glopolis 2006a: 31). V podobném duchu se vyjádřily i FoRS, Glopolis a CONCORD s tím, že vyhlídky ČR na postupné přijetí konceptu politické koherence pro rozvoj jsou „lepší než v jiných zemích EU-12 zejména proto, že již podnikla řadu dobrých kroků na podporu rozvojové spolupráce jako takové“ (FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 6). Tyto organizace ve svých zprávách rovněž konstatovaly, že míra prosazování principu koherence politik je v ČR srovnatelná s průměrem ostatních členských států EU (FoRS 2010f: 11; Glopolis 2010a: 23).

Pro úplnost je třeba závěrem doplnit, že úplné koherence ZRS s ostatními politikami se zatím nepodařilo dosáhnout ani EU, ani původním členským zemím.¹⁶² Výzvu, jakou aplikace a dodržování principu koherence pro EU a členské státy představuje, odráží i skutečnost, že ze všech tří principů 3K je právě koherenci věnována největší pozornost v odborné debatě i akademické literatuře (blíže viz např. Carbone 2009; Hoeven 2010; Egenhofer et al. 2006; Stevens 2007).¹⁶³

4.2.4. Shrnutí kapitoly

Jak ukázala tato kapitola, ČR se ve svých strategických a koncepčních rozvojových dokumentech k principům EU v oblasti ZRS explicitně a jasně hlásí. Autorka se partikulárně zaměřila na principy 3K (koordinaci, komplementaritu a koherenci) jakožto principy, v nichž EU v rámci mezinárodní komunity donorů působí jako významný *norm-setter* a které jsou tak do značné míry (nejen v ČR) považovány za její doménu. Z analýzy vyplývá, že ČR se v rámci nové domácí praxe začala k těmto třem principům ve všech svých významných

---

¹⁶² Ačkoli bylo díky aktivitám EK a občanské společnosti v některých oblastech politiky dosaženo určitého pokroku (např. v cukerné politice EU, v otázce nezákonné těžby dřeva v západní Africe, evropské politice pro odvětví biopaliv či v oblasti vývozu zbraní), v mnoha ohledech zůstává princip koherence na unijní úrovni nenaplněn (Riddell 2007: 69; Schrijver 2009: 189). Jako konkrétní příklad může posloužit Společná zemědělská politika, která pro implementaci principu koherence představuje největší výzvu. Ve zkratce lze shrnout, že se snaže chránit evropský zemědělský sektor před levným importem zemědělské produkce a nestabilitou mezinárodních cen totiž EU dotuje své zemědělské komodity a vyváží je pod cenou skutečných výrobních nákladů, což má na rozvojové země negativní vliv v podobě vytlačení místních drobných zemědělců z jejich vlastního domácího trhu (Glopolis 2007a: 2-8; Glopolis 2010b; Orbie, Versluys 2008: 83). Zemědělství však není jediným sektorem, kde se aplikace principu koherence potýká s problémy; dále se jedná např. i o politiku rybolovu, obchodní politiku, politiku migrace či oblast klimatických změn (Riddell 2007: 69; Sogge 2009: 184; Schrijver 2009: 189). Tento stav vychází z několika příčin. Výzkumy např. ukazují na omezenou míru koordinace mezi jednotlivými generálními ředitelstvími EK a formacemi Rady; omezená je i koordinace v rámci samotné EK (Birchfield 2007: 11; Birchfield 2008: 300; Bretherton, Orbie, Versluys 2008: 83; Vogler 2006: 33).

¹⁶³ V tomto kontextu je zajímavé zmínit zamyšlení Ondřeje Horkého, podle něhož je třeba mít na paměti, že koherence politik pro rozvoj má rovněž určité hranice a její dokonalé prosazení nejenže není možné, ale zároveň ani žádoucí: „Nese určité ‘transakční náklady’, může vést k sebezahledění do vlastních institucionálních mechanismů, a zastírat tak neschopnost jednotlivých politik prosazovat své cíle přímo v rozvojových zemích. Především však k naprosté shodě zájmů ve prospěch rozvojového světa může dojít pouze v totalitárním režimu: množství často protikladných zájmů a jejich vyvažování je základem demokratických společností“ (Horký 2008b: 4).

koncepčních a programových dokumentech upravujících oblast ZRS otevřeně a zřetelně hlásit.¹⁶⁴

Jak demonstrovaly předchozí řádky, aplikace principů 3K má kromě koncepční roviny důležité implikace i v reálné praxi české ZRS (mj. i v jejím institucionálním nastavení). ČR významně koordinuje svoji politiku ZRS s politikou EU a jiných členských zemí, a to jak na úrovni státních institucí, tak na úrovni nestátních aktérů. Zároveň lze detekovat i nárůst kvantity a kvality této koordinace a vzájemných interakcí, kdy se vazby mezi národní a nadnárodní rovinou ZRS neustále intenzifikují, prohlubují a posilují. Vstup do EU poskytl českým rozvojovým aktérům příležitosti pro navazování vazeb a relací přeshraniční, transnacionální spolupráce a zvýšil počet partnerů a subjektů, s nimiž v této oblasti interagují. V důsledku toho se čeští aktéři se stále větší intenzitou zapojují do činnosti nadnárodních uskupení na evropské úrovni coby formalizovaných forem koordinace, komunikace a spolupráce. Z textu navíc vyplývá, že po vstupu do EU se řada úkolů ve vztahu k partnerským zemím české ZRS odvíjí od závazků ČR přijatých v rámci EU.¹⁶⁵ Kapitola zároveň dokázala, že ČR dodržuje i princip komplementarity, který je s principem koordinace velmi úzce propojený.

Princip koherence ČR v praxi naplňuje pouze částečně, neboť lze stále identifikovat určitý stupeň nesouladu mezi rozvojovými a nerozvojovými politikami. Na straně druhé se však míra koherence v českém prostředí postupně zvyšuje a ČR si z nových členských zemí v aplikaci tohoto principu vede nejlépe (ECPDM, ICEI 2006: 27-28). Navíc je zcela přirozené, že převedení těchto principů do praktické roviny politiky nutně vyžaduje určitý čas.

S vědomím výše uvedeného lze potvrdit, že v oblasti principů české ZRS dochází k evropeizačním procesům.

---

¹⁶⁴ Ovšem i v případě ČR platí poznámka Martina Hollanda, že „v praktické rovině závisí implementace principů komplementarity, koordinace a koherence zejména na politické vůli“, přičemž „shoda na potřebě konzistentních a koherentních politik není to stejné jako změna chování členských států, aby tohoto cíle dosáhly“ (Holland 2002: 119).

¹⁶⁵ Viz též MZV ČR 2011b: 5; Vláda ČR 2010c: 21, 30.

4.3 Institucionalizace a formulace ZRS

4.3.1 Institucionální rámec pro formulaci ZRS

4.3.1.1 Analýza původní domácí praxe

Zásady pro poskytování zahraniční pomoci z roku 1995 přičky rozhodující roli a zodpovědnost za rozhodovací proces týkající se rozvojových aktivit jednotlivým resortům, které pod ně spadající rozvojové projekty řídily a realizovaly (Vláda 1995). Pozici MZV definoval Kompetenční zákon z roku 1969 (Zákon č. 2/1969), vymezující kompetence a rozhodovací pravomoci jednotlivých orgánů státní správy a vazby mezi nimi, jakožto roli národního koordinátora aktivit ZRS (Česká národní rada 1969). Konkrétně vedlo MZV celkovou evidenci ZRS, zpracovávalo informace pro potřeby mezinárodních organizací a každoročně předkládalo vládě ke schválení roční plán ZRS s platností pro příští rok. Kontrola projektů dle sektorového zaměření spadala vedle MZV na devět resortních ministerstev a Státní úřad pro jadernou bezpečnost, přičemž při posuzování návrhů, monitorování a hodnocení bylo možné využívat síť českých zastupitelských úřadů (Halaxa, Jelínek, Kroužek 2002: 22; Jelínek 2004a: 203; MZV ČR 2002b: 4, 8). Takto silná role resortních ministerstev byla dědictvím období před rokem 1989, přičemž podle Petra Jelínka nepředstavovala „organizační model, který by byl standardně uplatňován dárcovskými zeměmi“ (Jelínek 2003a: 2; Jelínek 2004a: 203).

1. září 2001 vzniklo za účelem podpůrné koordinace Rozvojové středisko Ústavu mezinárodních vztahů (RS ÚMV) coby expertní a poradní orgán spadající pod MZV. Mezi jeho kompetence patřilo posuzování projektů a programů ZRS, spolupráce s příslušnými gestorskými resorty při realizaci konkrétních projektů, jejich monitoring a evaluace, odborné konzultace, příprava víceletých programů pro prioritní země, kooperace s implementačními orgány jiných donorských zemí, vzdělávání českých expertů, koordinace odborného výzkumu v oblasti ZRS a komunikace se sdělovacími prostředky (ECPDM, ICEI 2006: 29; Halaxa, Jelínek, Kroužek 2002: 22-23; Glopolis 2006a: 25; Jelínek 2003a: 4; Jelínek 2004a: 204; Jelínek et al. 2007: 52; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 76; MZV ČR 2002a: 65; MZV ČR 2002b: 8; Plešinger et al. 2005; Procházka 2007).¹⁶⁶

---

¹⁶⁶ Teoreticky by bylo možné zařadit vznik Rozvojového střediska do první fáze institucionální reformy v rámci nové domácí praxe, avšak vzhledem k tomu, že k jeho etabaci došlo dříve, než byla vzata na vědomí *Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002–2007*, pojednává o něm autorka v rámci původní domácí praxe.

Tento decentralizovaný a silně fragmentovaný institucionálně-organizační rámec měl za následek nižší systémovost, efektivnost a transparentnost české ZRS a odrážel se i v nízké profesionalitě a preciznosti odváděné práce (Glopolis 2006a: 22; MZV ČR 2001a; MZV ČR 2002b: 4; Nováková 2001; Pánek 2001; Skolil 2001; UNDP 2007: 4). Navzdory svému značnému potenciálu nebyly při poskytování ZRS v rámci původní domácí praxe dostatečně využívány zastupitelské úřady (Havrand 2004; MZV ČR 2001a; Skolil 2001). MZV často nemohlo vykonávat svoji koordinační roli s ohledem na různou politickou profilaci jednotlivých ministerstev a 10 rozdílných metodik a rozvojových filozofií (MZV ČR 2001a; MZV ČR 2002b: 4; UNDP 2007: 4). Důsledkem tohoto stavu byla i omezená schopnost reagovat na mezinárodní závazky (Vláda ČR 2010c: 6). Silná institucionální fragmentace je rovněž kontraproduktivní s ohledem na zvyšování povědomí veřejnosti o rozvojových tématech i ve vztahu k identifikaci celkového objemu ZRS (Bučar, Mrak 2007: 19; Lightfoot, Zubizarreta 2008: 7).

Dalším rysem typickým pro českou ZRS v rámci původní domácí praxe byl nízký počet personálu; do roku 2000 např. působil na MZV pouze jeden zaměstnanec zabývající se touto tematikou (Development Strategies 2003: 26; Pánek 2001; Skolil 2001). V roce 2001 se jednalo již o zaměstnanců pět, ale do jejich kompetencí spadala i humanitární pomoc (Skolil 2001).¹⁶⁷ Toto institucionálně-organizační nastavení fungovalo do roku 2002, přičemž v oblasti ZRS nelze až do roku 2000 hovořit o vytvoření pevných struktur v žádné ze zemí Visegrádské čtyřky (Hecová 2007; Vencato 2007: 178). Pro úplnost je třeba dodat, že před začátkem působení evropeizačních vlivů ČR nijak neparticipovala na formulaci ZRS na nadnárodní úrovni EU.

4.3.1.2 Analýza evropeizačního faktoru

EU nevyžaduje, aby členské státy přijaly na národní úrovni určitý specifický organizační a institucionální model pro poskytování své ZRS. I přesto však lze identifikovat zřetelný vliv, který na utváření institucionální rámce pro formulaci a poskytování ZRS členských zemí EU má. V souladu s argumentem Iva Šlosarčíka tak lze tvrdit, že skutečnost, že evropské právo „obecně nezavazuje členské státy k vytvoření konkrétních institucionálních struktur“, neznamená, že „komunitární právo vnitrostátní institucionální struktury neovlivňuje“ (Šlosarčík 2006: 4).

---

¹⁶⁷ Nedostatek zkušeného personálu a ztráta institucionální paměti způsobená vysokou fluktuací zaměstnanců bývají často identifikovány jako hlavní překážky, jež zabraňují zlepšování úrovně rozvojových politik zemí SVE (Borell 2008; Lightfoot 2008: 140; Lightfoot 2009: 15).

Nejprve je třeba podtrhnout skutečnost, že schopnost země přebírat závazky vyplývající ze členství v EU (implicitně i v rozvojové oblasti) představovala jedno z kodaňských kritérií, která byla stanovena na zasedání Evropské rady v Kodani v červnu 1993 jakožto vstupní podmínky pro země usilující o členství v EU. Podle těchto kritérií musí každá kandidátská země dosáhnout „stability institucí zaručujících demokracii, zákonnost, zajištění lidských práv a respektování a ochranu národnostních menšin“, mít „fungující tržní hospodářství a být schopna odolávat konkurenčním tlakům a tržním silám v rámci Unie“ a být schopna „převzít závazky vyplývající z členství, včetně plnění cílů politické, hospodářské a měnové unie“ (Evropská rada 1993: 12). Tato tři kritéria byla posléze rozpracována v každoročních Zprávách EK o pokroku zemí a v Přístupových partnerstvích (Maniokas 2000; Vencato 2007: 8, 163).

Zasedání Evropské rady v Madridu v prosinci 1995 vstupní kritéria potvrdilo a zároveň akcentovalo nezbytnost přizpůsobení administrativních struktur v jednotlivých kandidátských zemích tak, aby mohlo dojít k efektivní implementaci *acquis communautaire* (Evropská rada 1995; srov. Dimitrova 2002: 18). Agenda 2000 z roku 1997 je rozpracovala ještě detailněji, přičemž kritérium vztahující se k administrativní kapacitě ustavila nikoli jako doplňkový požadavek, ale coby nezbytnou podmínku pro přijetí, čímž je postavila téměř na roveň kritériím kodaňským (Dimitrova 2002: 18-19). Administrativní kritérium je tak přímo spojeno s procesem budování institucí (*institution-building*) v kandidátských zemích (Dimitrova 2002: 20, Vencato 2007: 9), který Evropská komise definuje jako „vytváření struktur a systémů, lidských zdrojů a řídicích schopností potřebných k implementaci *acquis*“ (Evropská komise 2001c: 4).

Význam požadavku na vytvoření institucionální a administrativní kapacity k efektivní transpozici *acquis* v kontextu rozvojové spolupráce akcentuje řada autorů (viz např. Bagiński 2007; Bučar, Mrak 2007: 11; Granell 2005: 9; Hecová 2007; Kuusk 2006: 56; Lightfoot 2009: 4; Lightfoot 2010: 331, 343; Morgera, Durán 2004: 161; Vencato 2007: 161-162; Vittek, Lightfoot 2009: 22; srov. Dimitrova 2002; Papadimitriou 2002: 2). Simon Lightfoot i Irene Lindenhovius Zubizarreta v této souvislosti tvrdí, že v oblasti ZRS je význam institucí „životně důležitý pro udržení politické vůle, stejně jako pro splnění závazků vyplývajících ze členství v EU“ (Lightfoot 2008: 130; Lightfoot, Zubizarreta 2008: 7).

Další linii evropeizačního vlivu lze detekovat v souvislosti s akcentem EU na skutečnost, že kandidátské země vstupem do EU získají rovnoprávnou spoluúčasť na unijním rozhodovacím procesu v oblasti ZRS, následkem čehož budou muset začít aktivně působit v institucích EU zabývajících se rozvojovou problematikou a do národní úrovně ZRS

inkorporovat zcela nové oblasti, jako např. vztahy se zeměmi AKT či problematiku ERF. EU tak od nových členských států očekávala zapojení do diskuzí o tématech, s nimiž dosud neměly žádnou či jen minimální zkušenost (Granell 2005: 11). Toto potvrzuje i Léna Krichewsky, podle níž je „pro efektivní participaci a podíl na rozvojové politice EU naprosto nezbytné, aby členské země měly adekvátní administrativní infrastrukturu a dostatečné znalosti o problémech, kterým rozvojové země čelí“ (Krichewsky 2003: 5). Obdobně argumentuje i Francesc Granell, podle něhož je „pro ochranu národních zájmů jakéhokoli členského státu [v oblasti ZRS, pozn. aut.] životně důležité, aby jeho participace na rozhodovacích procesech EU byla jak koordinovaná, tak efektivní“ (Granell 2005: 10). Tuto skutečnost před vstupem ČR do EU reflektoval i Petr Jelínek s tím, že formulace českých pozic v rámci ZRS EU si „vyžádá zásadní posílení kapacit kvalifikovaně připravovat, posuzovat, realizovat a vyhodnocovat jednotlivé programy a projekty rozvojové pomoci, stejně jako formulovat přístupy České republiky k problematice rozvoje a tato stanoviska prosazovat (mimo jiné i v rámci Evropské unie)“ (Jelínek 2003a: 6-7). O tlaku ze strany EU na zvýšení personálních kapacit v oblasti ZRS hovořil před vstupem ČR do EU i zástupce Stálého zastoupení ČR při EU, Ivo Gombala (Gombala 2004; obdobně též Dauderstädt 2002: 8-9).

Lze tedy shrnout, že vstup do EU a s ním spojené nové povinnosti vyžadovaly v oblasti ZRS adekvátní institucionálně-administrativní struktury s dostatečným počtem kvalifikovaného personálu. Slovy Simona Lightfoota: „tlak ze strany EU přinutil nové členské státy, aby začaly nanovo vytvářet administrativní struktury pro rozvoj a aby tyto struktury vybavily zaměstnanci“ (Lightfoot 2010: 343).

EU navíc charakter institucionálního nastavení členských států pro formulaci ZRS pečlivě sleduje; explicitně se k němu vyjadřovaly již Pravidelné zprávy EK o ČR v procesu přistoupení (viz např. Evropská komise 2002b: 122; Evropská komise 2003: 50). Zabývala se jím i zpráva financovaná EK z roku 2003, jež dospěla k závěru, že v obecné rovině má ČR nejvyspělejší institucionální rámec ze všech kandidátských zemí, a to částečně i díky své bohaté zkušenosti s poskytováním ZRS v minulosti (Development Strategies 2003: 24). Přesto však bylo dle této zprávy zřejmé, že ČR nedisponuje dostatečnou kapacitou - související mj. s počtem kvalifikovaného personálu v oblasti ZRS - k tomu, aby byla schopna administrovat vyšší objem prostředků nezbytných k naplnění finančních závazků na úrovni EU. Proto konstatovala, že personální kapacity působící na ministerstvech zodpovědných za ZRS a jejich expertní znalosti by měly být co nejrychleji posíleny s cílem připravit se na nové požadavky související s participací na rozvojové politice EU (Development Strategies 2003:

29). Zpráva zároveň uvedla, že si země plně uvědomuje nutnost participovat v institucích EU zabývajících se rozvojovou problematikou (Development Strategies 2003: 31). V neposlední řadě podtrhla i rigidnost tehdejšího českého institucionálního nastavení v oblasti ZRS, kdy sektorová ministerstva projevovala značnou rezistenci vůči koordinační roli MZV. Podle zprávy nebyla koordinační role MZV díky fragmentované organizační struktuře vykonávána, avšak zároveň se očekávalo, že brzy v tomto ohledu dojde k výrazným změnám (Development Strategies 2003: 24). Charakter institucionálního nastavení české ZRS EK ve svých zprávách pravidelně monitoruje i po vstupu země do EU.

V oblasti rozvojového institucionálního nastavení nových členských zemí se částečně angažuje i Evropský parlament. Příkladem budiž jeho usnesení z března 2008, v němž doporučil státům SVE, ČR nevyjímaje, aby posílily koordinaci v rámci svých ministerstev, přičemž zároveň uznal, že „budování příslušných institucí a provádění politiky je časově náročné“ (Evropský parlament 2008b: 46). EP navíc konstatoval, že většina nových členských států by mohla učinit z rozvojové politiky větší prioritu a zajistit koordinovanější přístup ke strategickému plánování na vnitrostátní úrovni. Zároveň vyjádřil požadavek na další zlepšení (mj. ve smyslu zastavení fluktuace státních úředníků) a zdůraznil, že v oblasti ZRS stále panuje naléhavá potřeba posílit kapacity nových členů (Evropský parlament 2008b: 46).

Důležité je zmínit i skutečnost, že EU poskytovala novým členským zemím při budování jejich institucionálních kapacit v oblasti ZRS podporu, a to prostřednictvím fáze programu PHARE zaměřené na budování kapacit a řady specifických projektů (Granel 2005: 9; Lightfoot 2010: 335). Jako příklad takového projektu je možné uvést společnou iniciativu EU a OECD s názvem *Podpora zdokonalení vládnutí a řízení* (SIGMA), jež byla zahájena v roce 1992 s cílem zvyšovat standardy státní správy v zemích SVE (Ben-Gera 2004: 4; Vencato 162).¹⁶⁸ Vliv EU na budování domácího institucionálního rámce v oblasti ZRS demonstruje i skutečnost, že ČRA (která vznikla v druhé části institucionální reformy) participuje na Programu GR pro rozvoj pro budování kapacit v nových členských státech (*EU 12 Floater*) (ČRA 2011: 20). Pro úplnost je třeba dodat, že kromě EU se na budování institucionálních kapacit pro ZRS podílely i další organizace, zejména OSN¹⁶⁹ a Kanadská mezinárodní rozvojová agentura¹⁷⁰.

---

¹⁶⁸ Činnost této iniciativy (financované zejména ze zdrojů EU) spočívala především v „hodnocení průběhů reformy a identifikace priorit vzhledem k zásadám, jež vyjadřují dobrou evropskou praxi a současnou legislativu EU (*acquis communautaire*); pomoci rozhodujícím funkcionářům a veřejným správcům v budování institucí a v tvorbě právních řádů a postupů, odpovídajících evropským standardům a dobré praxi; v usnadnění dárcovské podpory z EU a ostatních dárců z Evropy i mimo ni tím, že pomáhá navrhovat projekty, zabezpečuje nutné předpoklady a podporuje jejich implementaci“ (Ben-Gera 2004: 4).

¹⁶⁹ OSN se se svým Rozvojovým programem (*United Nations Development Programme*, UNDP) podílela na budování institucionálních kapacit ČR v oblasti ZRS od roku 1998 (MZV ČR 2002a: 47; MZV ČR 2002b: 8;

Vedle toho nutnost změny roztržitého systému pravidelně akcentují i české rozvojové NNO a ve spolupráci s nadnárodními sítěmi NNO vyzývají českou vládu k jeho reformě (viz např. CONCORD 2007: 33; FoRS 2007: 5; FoRS 2009b: 2).

4.3.1.3 Analýza nové domácí praxe

4.3.1.3.1 Domácí institucionální rámec ZRS

Vliv EU na rekonfiguraci institucionálního rámce české ZRS je patrný z řady oficiálních strategických dokumentů, v nichž lze identifikovat mj. i jasný odkaz na proces učení, resp. snahu o vnější nápodobu s EU a jejími členskými zeměmi jakožto referenčním rámcem. Již *Národní program přípravy České republiky na členství v Evropské unii* z roku 2000 si uvědomoval nutnost modifikace organizačního zajištění systému poskytování ZRS tak, aby bylo kompatibilní se způsoby poskytování ZRS ve státech EU a OECD, a odvolával se na to, že nový institucionální rámec pro formulaci české ZRS bude institucionalizovat zkušenosti členských zemí EU a OECD (MZV ČR 2000a: 307-308). I o rok později *Národní program přípravy České republiky na členství v Evropské unii* potvrdil, že „stávající institucionální zabezpečení prochází postupnou modernizací ve shodě s rozvojovou praxí zemí EU“ (MZV ČR 2001b: 247).

V podobném duchu se nesla i *Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002-2007*, která jasně deklarovala, že okamžikem vstupu do EU se ČR bude muset zapojit do systému poskytování ZRS EU, což pro ni bude mít institucionální a organizační dopady (Vláda ČR 2002: 6). Koncepce zdůraznila, že transformace institucionálního rámce české ZRS musí být provedena tak, aby nejpozději datem vstupu byla

---

Halaxa, Jelínek, Kroužek 2002: 22-23; srov. Vencato 2007: 179). V letech 1999 až 2001 byl např. realizován projekt s názvem *Podpora národních kapacit pro mezinárodní rozvojovou spolupráci*, jehož smyslem bylo usnadnit ČR přechod z příjemce pomoci k donorovi a jež si kladl za cíl „identifikovat priority a sestavit národní strategii pro rozvojovou spolupráci, zajistit mechanismy dodávky rozvojové pomoci do rozvojových zemí a posilovat lidské i institucionální kapacity k vykonávání těchto úkolů (především prostřednictvím školicích programů a předávání zkušeností)“ (UNDP 1999). Jiným příkladem projektu budiž iniciativa s názvem *Emerging Donors Initiative*, zahájená v roce 2003, jejíž cíl spočívá v posilování národních kapacit pro poskytování ZRS v nových dárcovských zemích SVE (Hanšpach 2008; UNDP 2006). UNDP rovněž podpořilo i vznik Rozvojového střediska.

¹⁷⁰ Kanadská mezinárodní rozvojová agentura (*Canadian International Development Agency*, CIDA) se na transformaci české ZRS podílela zejména prostřednictvím svého pětiletého programu *Official Development Assistance in Central Europe* (ODACE) zahájeného v roce 2002. Jeho cíl spočíval v posílení kapacit pro oblast ZRS v zemích Visegrádské čtyřky (a později i v balkánských zemích) skrze finanční a technickou pomoc. Program ODACE byl rozdělen do dvou fází: před a po vstupu do EU. Zatímco první fáze se zaměřovala zejména na posilování národních institucionálních kapacit a budování rozvojové platformy, druhá fáze se soustředila na společné rozvojové trilaterální projekty (Development Strategies 2003: 33; MZV ČR 2002b: 8). V praktické rovině se jednalo především o vzdělávání, studijní cesty a školení určené pro pracovníky státní správy, stejně jako o asistenci při implementaci rozvojových projektů (Hecová 2007; Prášil 2004b). CIDA s UNDP úzce spolupracovala; v porovnání s UNDP však měl program ODACE spíše ad hoc character (Hecová 2007).

ČR připravena efektivně převzít závazky plynoucí z jejího členství v EU (Vláda ČR 2002: 7), rozčlenila ji na dvě vývojové fáze: před a po vstupu ČR do EU (Vláda ČR 2002: 6) a konstatovala, že „institucionální zajištění politiky zahraniční rozvojové pomoci v ČR by mělo sledovat ověřený model srovnatelných dárcovských zemí“, což „ve střednědobém horizontu umožní nezbytnou kompatibilitu s principy OECD/DAC a s praxí v zemích EU“ (Vláda ČR 2002: 6). Dokument dále uvedl, že návrhy na modifikaci institucionálního systému budou mj. vytvořeny na základě analýzy a srovnání s ostatními zeměmi EU (Vláda ČR 2002: 6-7, 12) a že o konkrétních opatřeních ve druhé fázi institucionální reformy (např. o zřízení Rozvojové agentury, o jejím statutu a vazbě na MZV ČR či způsobu financování) bude rozhodnuto na základě „šetření a srovnání s praxemi ostatních zemí OECD a EU“ (Vláda ČR 2002: 7).

Obdobně se na EU a její členské země odvolávají i *Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU*: „MZV, jakožto koordinátor zahraniční rozvojové spolupráce, předkládá na základě zhodnocení dostupných informací ze současných členských zemí EU návrh potřebných opatření k institucionálnímu zajištění zahraniční rozvojové pomoci po vstupu ČR do EU“ (Vláda ČR 2004). Jiným příkladem může být v *Zásadách zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU* akcentované úsilí o „adaptaci dosavadního systému s cílem dosáhnout efektivních, flexibilních a transparentních mechanismů srovnatelných se stávající praxí v členských zemích EU“ (Vláda ČR 2004). Na jiném místě tentýž dokument postuluje, že je žádoucí, aby ZRS ČR byla po organizační stránce „uskutečňována v souladu s principy uplatňovanými ve vyspělých zemích (především v členských státech EU)“ (Vláda ČR 2004). Zásady rovněž dokladují, že si ČR jasně uvědomovala, že v souvislosti se vstupem do EU a deklarovaným cílem v podobě postupného zapojení ČR do systému rozvojové politiky EU se v oblasti ZRS „zvýší nároky a přibudou úkoly pro státní správu ČR“ (Vláda ČR 2004; srov. Development Strategies 2003: 31).

První fáze institucionální reformy

S perspektivou blížícího se členství v EU byla zahájena reforma institucionální a organizační struktury české ZRS s cílem alespoň částečně centralizovat a konsolidovat stávající systém. Na podzim roku 2002 vznikla Expertní skupina, jejímž úkolem bylo posuzování návrhů jednotlivých projektů ZRS. Jednalo se o ad hoc sestavený orgán, který se skládal z nezávislých odborníků doporučených jednotlivými resorty (Jelínek 2004a: 204; Jelínek 2004d: 16; Jelínek et al. 2007: 53; Neumannová, Exnerová 2004).¹⁷¹

---

¹⁷¹ V roce 2003 činil jejich počet přibližně 70 osob. Expertní skupina se však mezi odborníky netěšila velkému renomé; Petr Jelínek kritizuje především to, že všichni členové této nahodilé skupiny posuzovali všechny

Následující podstatná proměna se udála v létě roku 2003, když bylo v rámci MZV ustanoveno samostatné pracoviště pro ZRS - Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci, který problematiku ZRS převzal od Odboru vnějších ekonomických vztahů a mezinárodních organizací a Odboru mezinárodních organizací (Jelínek 2004a: 204; Jelínek et al. 2007: 53).¹⁷² Jeho zřízení lze vnímat jako „kvalitativní posun při plnění úkolů, které ministerstvu zahraničních věcí náleží“ (Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 76) a jako „první krok v realizaci systému zahraniční rozvojové spolupráce, jenž je běžný ve vyspělých donorských zemích“ (MZV ČR 2004: 26). V praxi ORS připravuje střednědobé koncepční dokumenty a roční plány, rozvíjí a koordinuje zapojení české ZRS do evropských a mezinárodních struktur, řídí činnosti ČRA (dříve Rozvojového střediska) a organizuje činnost Rady pro ZRS (Belko 2007: 79; MZV ČR 2008a: 91; MZV ČR 2011c: 4).¹⁷³

Rolí koordinátora a hlavního стратега ZRS bylo pověřeno MZV, které i nadále formulovalo principy vládní politiky ZRS, vyjadřovalo se k rozvojovým aspektům ostatních politik, zajišťovalo výkaznictví ZRS pro mezinárodní organizace a předkládalo vládě střednědobou koncepci ZRS, roční plány a návrhy rozpočtu. Klíčová změna spočívala v proměně kompetencí MZV po vstupu země do EU, kterou způsobila participace země na ZRS EU. MZV se nově začalo ve spolupráci s ostatními gesčními resorty podílet na tvorbě unijních politik ve vztahu k rozvojovým zemím, a to při dodržování základních principů koherence, koordinace a komplementarity politik a jejich harmonizování ve vztahu vůči rozvojovému světu (Vláda ČR 2004). MZV taktéž získalo zodpovědnost za „koordinaci problematiky rozvojové politiky ve vztahu k EU a koordinaci spolupráce s institucemi EU“ (Vláda ČR 2004; obdobně též Vláda ČR 2002: 7) a povinnost usilovat o to (ve spolupráci s ostatními gesčními resorty), aby v souvislosti s platbami do rozpočtu EU a ERF nebyly kráceny prostředky na české rozvojové bilaterální aktivity (Vláda ČR 2004). Další novum v portfoliu jeho kompetencí představovala nutnost zajišťovat výkaznictví ZRS pro účely EU a (v součinnosti s ostatními resorty) podporovat české realizátory ZRS v jejich úsilí při participaci na rozvojových programech EK (Vláda ČR 2004).

Na základě usnesení vlády ze dne 28. dubna 2003 č. 427 vznikla v rámci MZV Resortní koordinační skupina coby základní stupeň koordinace procesu rozhodování

---

projekty, což „zcela neguje původní záměr, tj. využít sektorově specifické znalosti expertů pro posuzování technických aspektů projektů“ (Jelínek 2003b: 10; Jelínek 2004d: 16). Za nedostatek lze považovat i skutečnost, že členové skupiny se rozvojovou problematikou zabývali většinou jen krátce a absentovala v podstatě jakákoli přímá zodpovědnost za kolektivně činěná rozhodnutí (Jelínek 2003b; Jelínek 2004d; Jelínek 2004a: 207).

¹⁷² Podle Marie Francescy Vencato byl vznik ORS přímo podmíněn administrativním kritériem ze strany EU (Vencato 2007: 196).

¹⁷³ Určitou část koordinačních úkolů převzala od ORS po svém vzniku Rada pro ZRS. Pro úplnost lze doplnit, že v roce 2004 bylo na MZV vytvořeno samostatného oddělení transformační spolupráce.

v záležitostech EU. Předmět její činnosti byl definován jako koordinace pozice ČR v oblasti rozvojové spolupráce ve vztahu k EU, což v praxi znamenalo schvalování rámcových pozic pro jednání představitelů ČR v orgánech EU zabývajících se ZRS a analýzu příslušných legislativních návrhů EK, včetně důsledků, které předmětný návrh ČR přinášel (Vláda ČR 2004).

V rámci první fáze institucionální reformy zůstala primární zodpovědnost za efektivní vynakládání prostředků určených na ZRS v rukou gestorských resortů; ministerstva tedy i nadále spravovala vládou schválené projekty v rámci programů ZRS, účastnila se přípravy programů spolupráce a pro vykonávání specifických rozvojových úkolů zajišťovala vlastní organizační strukturu.¹⁷⁴ Významný aspekt představovala redefinice resortních kompetencí a aktivit související se vstupem země do EU. Kromě výše uvedených kompetenčních proměn, které ministerstva realizovala ve spolupráci z MZV, se resorty začaly podílet na tvorbě stanovisek souvisejících s rozvojovou politikou EU a účastnit se jednání institucí EU o různých aspektech rozvojové problematiky. Resorty rovněž prostřednictvím Meziresortní pracovní skupiny adekvátně navrhovaly „vzhledem k vývoji v EU a potřebám ČR nezbytné postupy při provádění české ZRS“ (Vláda ČR 2004).

Další důležitý nově zřízený orgán představovala Meziresortní pracovní skupina, která sdružovala po jednom zástupci z ministerstev a dalších ústředních orgánů státní správy zapojených do ZRS a které předsedal ředitel ORS. Předmět činnosti Meziresortní pracovní skupiny byl definován jako operativní a koncepčně strategické úkoly; orgán se vyjadřoval ke všem aspektům plánování, přípravy, realizace a hodnocení ZRS ČR a projednával zásadní otázky, které se týkaly české ZRS v rámci EU a ERF před předložením stanovisek vládě k této oblasti (Glopolis 2006a: 25; Vláda ČR 2004).¹⁷⁵

V neposlední řadě je třeba upozornit na skutečnost, že změny související se vstupem země do EU se dotkly i činnosti Parlamentu ČR¹⁷⁶, který se nově začal zabývat strategickými rozvojovými dokumenty EU.¹⁷⁷

---

¹⁷⁴ Na realizaci projektů se podílely Ministerstvo zemědělství, Ministerstvo dopravy, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, MPSV, Ministerstvo vnitra, Ministerstvo zdravotnictví, MPO a Ministerstvo životního prostředí. Finanční prostředky uvolňovalo přímo Ministerstvo financí.

¹⁷⁵ Na úrovni ředitelů svolávalo MZV Meziresortní pracovní skupinu minimálně jednou za tři měsíce; na úrovni náměstků, resp. ředitelů sekcí, jednou ročně.

¹⁷⁶ Přestože je role obou komor Parlamentu v oblasti tvorby rozvojové politiky spíše marginální (Glopolis 2006a: 26; srov. Horký 2008b: 5), určitý vliv (zejména z rozpočtového hlediska) na českou ZRS Parlament má. MZV předkládá klíčové dokumenty týkající se oblasti ZRS příslušným výborům, nejčastěji výboru zahraničnímu. Převládá však názor, že posuzování rozvojových dokumentů představuje v tomto výboru spíše formalitu (Glopolis 2006a: 26). V roce 2009 byl ustanoven v jeho rámci Podvýbor pro zahraniční rozvojovou pomoc, o jehož založení předseda Zahraničního výboru Jan Hamáček žádal již v roce 2007, avšak z důvodu omezeného počtu podvýborů a nedostatku politické vůle ustanoven nebyl. K jeho založení přispěla i nutnost projednávání nové *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010-2017* a *Zákona o zahraniční rozvojové*

Co se personálních kapacit v oblasti ZRS týká, v rámci první fáze institucionální reformy narostl v ČR počet státních zaměstnanců zabývajících se rozvojovou problematikou. V roce 2003 figurovalo na MZV pět zaměstnanců na plný úvazek majících na starost oblast ZRS (Development Strategies 2003: 8, 26); MZV navíc mohlo počítat s určitou podporou ze strany Rozvojového střediska. V roce 2005 působilo ve státní správě 18 rozvojových pracovníků, z toho devět na MZV (ORS) a devět v Rozvojovém středisku (ECPDM, ICEI 2006: 57; Hurdová, Nádvorník 2005: 10). O rok později stát přímo zaměstnával 30 osob zabývajících se rozvojovou spoluprací (Development Strategies 2006; Evropská komise 2006: 58); v rámci Rozvojového střediska se jednalo o 11 pracovníků a dva až tři dobrovolníky na stáži. V roce 2007 přímo na MZV pracovalo 11 až 12 rozvojových pracovníků (Grimm, Harmer: 16 in Bučar, Mrak 2007: 20-21; UNDP 2007: 4).¹⁷⁸

Ačkoli první fáze transformace (která nakonec trvala déle, než *Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002-2007* předjímal, viz níže) vedla k „větší systémové harmonizaci s ostatními členskými státy EU“ (Glopolis 2009b: 25), institucionální systém české ZRS čelil i nadále četným limitům, k nimž patřila nejasně definovaná odpovědnost jednotlivých institucí, meziresortní bariéry, organizační roztržitost, neefektivnost, duplikace ve všech fázích projektového cyklu, nízká míra flexibility a z toho konsekventně plynoucí omezená schopnost reagovat na mezinárodní závazky (Educon 2004: 23; Jelínek 2007: 6-7; Jelínek 2004a: 206-207; Jelínek 2006; Jelínek et al. 2007: 55; Konrád 2009; Kotek 2005; Náprstek 2003; Neumannová 2004b; OECD 2007: 6; Pazderka 2006; Plešinger et al. 2005; Pojar 2006: 1; Svoboda 2006: 1; Vláda ČR 2010c: 7). K institucionálním problémům přispívaly i nevýrazné pravomoci MZV coby koordinátora ZRS;

---

spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí, stejně jako nepřítomnost poslanců Občanské demokratické strany při jeho vzniku a výzva ministra zahraničních věcí Jana Kohouta k založení podvýboru coby parlamentního partnera Rady pro ZRS (Horký 2010c: 339). V roce 2010 však byl tento podvýbor zrušen. Poslanci a senátoři dále disponují právem pozvat si vysoké vládní úředníky MZV (včetně ministra) za účelem vysvětlení pozic v oblasti ZRS, avšak této pravomoci nevyužívají příliš často (Glopolis 2006a: 26). Obecně je zájem Parlamentu o rozvojovou problematiku značně odvislý od iniciativy jednotlivých zákonodárců (Horký 2009c: 355).

¹⁷⁷ Příkladem unijních dokumentů a témat, do nichž se v rámci konzultačních procesů obě komory Parlamentu ČR v nedávné době zapojily, je např. *Zelená kniha Evropské komise o budoucnosti rozvojové politiky EU* či debata o přímé rozpočtové podpoře.

¹⁷⁸ Ačkoli se v porovnání s vyspělými donorskými zeměmi jedná o markantní rozdíl (např. v Rakousku stát zaměstnává 140 a v Lucembursku 103 rozvojových zaměstnanců), komparace s jinými novými členskými zeměmi EU nabízí odlišnou perspektivu (např. v Lotyšsku se ve stejném časovém období jednalo o 5 a ve Slovinsku o 10 zaměstnanců) (Lightfoot 2010: 344; Lightfoot, Zubizarreta 2008: 8). Obdobné tendence lze vyzorovat i v případě výzkumných pracovníků specializujících se na oblast ZRS: zatímco v ČR jich v roce 2006 působilo přibližně 12, ve Velké Británii se jednalo zhruba o 1 000 vědců (Horký 2006: 4). Zároveň je však třeba zmínit, že komparace počtu státních zaměstnanců s sebou vždy přináší určitou míru nepřesnosti, a to v důsledku odlišných definic státních zaměstnanců v jednotlivých zemích.

jeho pozice byla navíc oslabována pravidelnou cirkulací zaměstnanců mezi ústředím a zastupitelskými úřady (Jelínek 2004a: 207).

Druhá fáze institucionální reformy

Druhá fáze institucionální reformy předjímala vytvoření jednotného autonomního centra, jež by bylo zodpovědné za formulaci a řízení české ZRS. Tento krok se však stal předmětem zdlouhavého odkládání¹⁷⁹ a až v roce 2006 byl vznik jednotného státního orgánu pro řízení ZRS zahrnut do programového prohlášení vlády (Vláda ČR 2006: 3). V roce 2007 tak došlo v souladu s usnesením vlády č. 1070/2007 k zahájení druhé fáze transformace české ZRS s cílem sjednotit a zefektivnit celý systém, konkrétně pak „zvýšit transparentnost, odpovědnost a koordinaci české rozvojové pomoci, pevnější ukotvení ZRS ve státním rozpočtu a lepší řízení programů a projektů“ (CONCORD 2009d: 34; FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 7).

Od 1. ledna 2008¹⁸⁰ začala fungovat Česká rozvojová agentura, jež plní úlohu „kontraktace české technické expertízy pro rozvojovou spolupráci stejně jako funkci evaluační s důrazem na přenos poučení z realizace rozvojové spolupráce do přípravy nových programů“ (Jelínek 2004d: 16). Na rozdíl od Rozvojového střediska, které nahradila, ČRA disponuje vlastní právní subjektivitou a širšími pravomocemi. Legislativně byla zakotvena *Zákonem o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí*, který ji v § 8 zřizuje coby organizační složku státu, která plní úkoly v oblasti ZRS. Funkci zřizovatele ČRA přitom vykonává MZV, z jehož rozpočtové kapitoly je hrazena (Sbírka předpisů ČR 2010). Zákon ve stejném odstavci dále vymezuje její pravomoci coby zajištění realizace ZRS v souladu s plánem ZRS a poskytování dotací subjektům v ČR (Sbírka předpisů ČR 2010). Od roku 2010 tak může ČRA vypisovat výběrová řízení, a to ve formě

---

¹⁷⁹ Důvodů stagnace procesu institucionální transformace české ZRS lze identifikovat několik. Oficiální zdůvodnění kontinuálního odkládání založení agentury se odvolávalo na neefektivitu takového kroku s ohledem na malý objem finančních prostředků alokovaných na ZRS (Bučar, Mrak 2007: 20; Neumannová 2004a; Neumannová 2005; Zidek 2007: 2). Náklady se měly dle odhadů pohybovat v desítkách mil. Kč ročně a zatímco Rozvojové středisko bylo financováno z grantů mezinárodních organizací, Rozvojovou agenturu by ČR musela financovat sama ze samotné kapitoly státního rozpočtu (Neumannová 2004a; Neumannová 2005; Zidek 2007: 2). Jiné zdroje uvádí, že velké úskalí představovalo zajištění koncentrace expertízy, která byla rozptýlena mezi značný počet soukromých firem, univerzitních pracovišť, NNO a orgánů státní správy. Příčinou byla i liknavost české politické scény a poněkud zdrženlivý postoj jednotlivých resortů k možnosti centralizace, determinovaný jejich neochotou vzdát se svých pravomocí (Horký 2009c: 344; Neumannová 2004a; Neumannová 2004b; Vencato 2007: 183; Zidek 2007: 2). Zatímco MZV podporovalo založení agentury, ostatní ministerstva usilovala o zachování statu quo; Hana Ševčíková v tomto ohledu poukazuje zejména na neochotu Ministerstva financí (UNDP 2007: 4).

¹⁸⁰ ČRA začala realizovat nové projekty ZRS od 1. ledna 2008, přičemž pokračující projekty dobehly v gesci jednotlivých ministerstev. V gesci působnosti ministerstev navíc zůstala např. stipendia (včetně zdravotní péče o stipendisty), řízení veřejných financí, program *Aid for Trade* či projekty v oblasti migrace a bezpečnosti (Hlavičková 2010; Vláda ČR 2009).

veřejných zakázek i dotačních řízení.¹⁸¹ V praxi tedy ČRA plní převážně implementační funkci, včetně identifikace témat ZRS, přípravy a organizace výběrových řízení na veřejné zakázky a vypisování dotačních titulů, uzavírání a podpisu smluv s dodavateli zboží a služeb a průběžného monitoringu (nikoli evaluací) realizace projektů (ČRA 2011: 4; Jelínek 2008: 3; MZV ČR 2008a: 95; MZV ČR 2010a: 7; MZV ČR 2011c: 4; Náprstek 2009; Náprstek 2010; Vláda ČR 2010c: 29-30).

Role MZV byla v rámci druhé fáze institucionální reformy posílena. Podle litery zákona MZV v oblasti ZRS „a) předkládá vládě návrh koncepce a zásad zahraniční rozvojové spolupráce a její zhodnocení; b) připravuje roční plán zahraniční rozvojové spolupráce a předkládá jej vládě ke schválení; c) do výše limitu stanoveného vládou rozhoduje o poskytnutí peněžních darů do zahraničí; d) poskytuje finanční příspěvky zahraničním institucím podle zásad zahraniční rozvojové spolupráce; e) koordinuje činnost ostatních orgánů státní správy, které v rámci své působnosti uskutečňují zahraniční rozvojovou spolupráci; f) v souladu s právem Evropské unie podporuje české subjekty usilující o zapojení do realizace projektů v rámci rozvojové spolupráce ostatních dárců; g) zajišťuje hodnocení projektů zahraniční rozvojové spolupráce a humanitární pomoci“ (Sbírka předpisů ČR 2010). Jak lze tedy vidět, po dokončení transformace institucionálního systému je stěžejní část rozvojové spolupráce realizována v gesci MZV, které řídí ČRA a působí na úrovni politické, koncepční a programové (MZV ČR 2008a: 90; MZV ČR 2010a: 7; MZV ČR 2011b: 5; MZV ČR 2011c: 4; Vláda ČR 2010c: 29).

K 1. lednu 2008 zřídila vláda svým usnesením č. 1439 ze dne 19. prosince 2007 i Radu pro zahraniční rozvojovou spolupráci (na základě bývalé Meziresortní pracovní skupiny) coby vyšší meziresortní orgán s cílem fungovat jako hlavní koordinační orgán státní správy pro ZRS a poradní orgán ministra zahraničních věcí (Vláda ČR 2007b; Vláda ČR 2010c: 8). Rada sdružuje zástupce všech ministerstev a dalších ústředních orgánů státní správy, stejně jako představitele NNO, podnikatelského sektoru a krajů, a plní zejména koncepčně strategické a operativní úkoly (MZV ČR 2011b: 5-6; Vláda ČR 2007b). Jak již bylo zmíněno v kapitole 4.2.3.1, k jejím základním funkcím patří jednak koordinace ZRS (kdy předkládá MZV doporučení související s koncepčním řízením a realizací ZRS) a jednak zajištění vzájemné koherence mezi cíli a prioritami ZRS a ostatními nástroji vládní politiky, které mají nebo mohou mít přímý či nepřímý dopad na rozvojové země (MZV ČR 2008a: 93-94; MZV ČR 2010a: 8; MZV ČR 2011b: 5; MZV ČR 2011c: 5; Sbírka předpisů ČR 2010;

---

¹⁸¹ Jelikož k vypisování výběrových řízení neměla ČRA coby podřízená organizační složka státu dříve oprávnění, spadalo do kompetence MZV/ORS a vzhledem k náročnosti zpracování a omezené kapacitě bylo v letech 2008 a 2009 značně omezeno (FoRS 2010b: 23; Horký 2009c: 347).

Vláda ČR 2007c: 1). Rada pro ZRS se schází přibližně jednou za šest týdnů až jednou za dva měsíce a projednává zásadní dokumenty týkající se ZRS, včetně dokumentů, jež v oblasti ZRS schvaluje Rada EU (Bobek 2010; Vláda ČR 2007c: 1-2). Kromě toho se rovněž podílí na formulaci oficiálních pozic ČR vůči ZRS EU.¹⁸²

S uplatňováním programového principu souvisí také proměna role zastupitelských úřadů. ČR se postupně zapojuje do decentralizačních trendů uplatňovaných na evropské úrovni a dříve marginální role zastupitelských úřadů pomalu roste, což dokladuje i fakt, že pro rok 2007 jim byl vyčleněn dvojnásobný objem finančních prostředků než v roce předchozím. Ačkoli se zastupitelské úřady potýkají s nedostatkem personálních kapacit, v současné době plní v přijímacích zemích řadu funkcí (zejména při identifikaci a formulaci projektů a monitoringu jejich realizace) a představují důležité kontaktní místo jak pro české realizátory, tak pro státní a jiné instituce v partnerských zemích, včetně Delegací EK (MZV ČR 2008a: 91; MZV ČR 2011b: 5; MZV ČR 2011c: 5; Vláda ČR 2010c: 30).

I v rámci druhé fáze institucionální reformy rostl v ČR počet státních zaměstnanců zabývajících se rozvojovou problematikou. V roce 2008 posílilo ORS na 13 úvazků včetně sekretářky; v rámci ČRA pak působilo devět odborných pracovníků a stážista (Horký 2009c: 354; MZV ČR 2009: 142). Na začátku roku 2009 získalo MZV v rozvojové oblasti dalších devět odborných pracovních míst od ostatních ministerstev (Horký 2009c: 354) a o rok později vzrostl počet pracovníků ČRA na 19 (ČRA 2011: 23; Náprstek 2010).

Institucionální transformace systému české ZRS je všeobecně hodnocena úspěšně. Podle MZV „výrazně přispěla k zefektivnění systému ZRS“ (MZV ČR 2011b: 5); z pohledu Rady pro ZRS napomohla vzniku „systému profesionální rozvojové spolupráce“ (Rada pro ZRS 2010c: 9). Dokončení transformace české ZRS přivítaly i NNO, které ji rovněž vyhodnocují kladně (viz např. FoRS 2010d; FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 6; Glopolis 2010a: 23). I mnozí odborníci oceňují úspěšnost transformace ZRS po institucionální stránce, mj. z toho titulu, že koncentrace a dělba práce mezi MZV a ČRA přispívá k vyšší efektivitě rozvojových projektů (Horký 2009c: 357; obdobně též Lebeda 2011). K institucionální transformaci české ZRS se pozitivně vyjádřili i evropští komisaři zodpovědní ZRS, Michel Louis a Andris Piebalgs (FoRS 2010e; MZV ČR 2008b).

---

¹⁸² Ke strategickým dokumentům EU, jež Rada pro ZRS připomínkovala, patří např. *Zelená kniha o budoucnosti rozpočtové podpory EU poskytované třetím zemím*, *Zelená kniha o budoucnosti rozvojové politiky EU* či *Pracovní program EU ke koherenci politik pro rozvoj na období 2010-2013* (Rada pro ZRS 2010d: 6-7).

4.3.1.3.1 Participace na formulaci ZRS EU

Další zásadní distinkci v oblasti institucionalizace a formulace ZRS v porovnání s původní domácí praxí představuje zapojení ČR do formulace ZRS na nadnárodní úrovni EU. Již před vstupem země do EU si byla vláda ČR vědoma toho, že EU od nových členských zemí očekává v oblasti ZRS aktivní přístup, a jako cíl pro ČR stanovila „postupné zapojení do systému rozvojové politiky EU“ (Vláda ČR 2004). Podpisem *Smlouvy o přistoupení k EU* dne 16. dubna 2003 se ČR stala z kandidátské země přistupujícím státem, a získala tak status aktivního pozorovatele v institucích EU. Do 1. května 2004 tento status zaručoval českým zástupcům právo participovat na činnosti institucí EU na všech pracovních i politických úrovních, včetně jednotlivých výborů a expertních skupin věnujících se ZRS, a to s hlasem poradním bez možnosti hlasování. ČR se rovněž podílela na připomínkování návrhů předpisů, sdělení, doporučení a iniciativ EU v rozvojové oblasti (Development Strategies 2003: 34, 72; Gombala 2004).¹⁸³

Dnem vstupu do EU získala ČR právo na rovnoprávnou a plnohodnotnou spoluúčast na rozhodovacích procesech v institucích EU zabývajících se problematikou ZRS (Vláda ČR 2004; MZV ČR 2005b: 8, 25; srov. Dauderstädt 2002: 5; Granell 2005: 9, 13; Vencato 2007: 3), což poskytuje zemi i jejím subjektům „možnost účinně prosazovat své cíle na multilaterální úrovni mezi ostatními členskými státy“ (Vláda ČR 2004), resp. „spolurozhodovat o směřování evropské rozvojové politiky [...] a prosazovat své zájmy“ (Kaplan 2004a), a to s presumpcí „stále intenzivnějšího zapojování ČR do formulace a strategického řízení rozvojové spolupráce ES“ (Jelínek 2004b: 1).¹⁸⁴

Jako významnou přitom ČR chápe „nejen účast při formulaci rozvojové politiky a zásad vnější pomoci, ale též při vytváření podmínek pro praktickou realizaci rozvojových projektů členských států EU ve světě s principy koordinace, komplementarity a koherence“ (MZV ČR 2005b: 25; MZV ČR 2006: 9). ČR si velmi dobře uvědomuje, že jako členský stát má např. „možnost do určité míry ovlivnit, kolik a do jakého teritoria budou tyto [unijní, pozn. aut.] finanční prostředky směřovat a podílet se na rozhodování o tom, jak budou vynaloženy“ (MZV ČR 2008a: 83; obdobně též ČRA 2009; Halaxa, Jelínek, Kroužek 2002: 25; Telička 2004; Trkalová 2004). Někteří odborníci na participaci ČR na rozvojové politice

---

¹⁸³ Díky pozorovatelskému statutu tak zástupci ČR v rámci roviny EU „získávali cenné zkušenosti a započali definovat priority národní politiky v rámci EU, získávat partnery z jiných zemí pro politickou spolupráci a prosazovat zájmy občanů ČR v unijním kontextu“ (MZV ČR 2004: 20).

¹⁸⁴ Participace nových členských zemí na formulaci ZRS EU byla silně podporována mj. během slovinského předsednictví EU v roce 2008 (Lightfoot 2010: 345). Andrej Šter, slovinský státní tajemník, v této souvislosti prohlásil, že „je nezbytné více naslouchat zemím, které vstoupily do EU po roce 2004. Všechny členské státy by měly využít možnosti hrát aktivní roli v utváření a implementaci evropské rozvojové politiky“ (Šter 2008).

EU pohlíží i v širších souvislostech jako na „zvýšení možnosti ČR ovlivňovat podobu vztahů mezi Severem a Jihem“ (Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 76).

Obecná rovina participace na formulaci ZRS EU

Rovina státních aktérů

Z předchozí kapitoly je zřejmé, že hlavní role při prosazování zájmů ČR jako celku a při spoluutváření politiky ZRS EU náleží české státní správě, konkrétně pak MZV; významnou roli hraje také Rada pro ZRS EU a jiná ministerstva, jako např. MPO či Ministerstvo financí (CEBRE, Stálé zastoupení ČR při EU 2009; Němec 2010; Rada pro ZRS 2010b: 5).

V obecné rovině lze říci, že ČR v rámci politické arény EU dlouhodobě usiluje o „úzkou vazbu své zahraniční pomoci s aktivitami a politikami Unie“ (MZV ČR 2010a: 32; MZV ČR 2011b: 50; Vláda ČR 2010c: 9). Země podporuje „realistický přístup k rozvojové spolupráci, který zahraniční pomoc chápe jako stimul pro domácí reformy v rozvojových zemích a katalyzátor dalších zdrojů pro rozvoj“ (Vláda ČR 2010c: 20, 21). Zároveň je proponentem „přiměřené geografické vyváženosti a efektivnosti rozvojové spolupráce EU“, a to zejména v rámci konzultací mezi členskými státy a EK ohledně využití jednotlivých rozvojových nástrojů EU (MZV ČR 2010a: 32; MZV ČR 2011b: 50; Vláda ČR 2010c: 20, 21). ČR se rovněž řadí mezi členské země, jež prosazují asymetrickou politiku vůči rozvojovým zemím, tedy „politiku, která bere v potaz zásadní rozdíly mezi zeměmi a dopady na jejich udržitelný rozvoj“ (Glopolis 2010a: 24). Značný akcent přitom klade na vlastní rozvojové sektorové i teritoriální priority (Horký 2009a; MZV ČR 2010a: 32; MZV ČR 2011b: 50)¹⁸⁵. I samo MZV se podle svých slov snaží při ovlivňování ZRS EU „dlouhodobě hájit zájmy ČR“ (Rada pro ZRS 2010c: 6). Tento postoj podporuje i Rada pro ZRS, podle níž by ČR měla ovlivňovat unijní ZRS tak, aby byla „co nejbliže našim zájmům, cílům a prioritám“ (Rada pro ZRS 2010b: 7).

Co se konkrétních příkladů profilace ČR v rámci ZRS EU týká, země se silně angažuje např. v oblasti identifikace rozvojových finančních závazků. Příkladem může být zasedání Rady pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy (GAERC) 24. května 2005, na němž se původní členské státy zavázaly k dosažení konkrétních finančních závazků na ODA (bližší viz

---

¹⁸⁵ Již *Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002 až 2007* konstatovala, že „Mezi možnostmi, které se před ČR otevírají v souvislosti se zapojením do poskytování rozvojové pomoci EU, je nutné především zařadit přiměřený vliv na směřování této pomoci do teritorií, která korespondují se zahraničně-politickými prioritami ČR“ (Vláda ČR 2002: 6).

kapitola 4.6.2.2), kdežto nové členské země se přihlásily k pouhému „usilování“ o dosažení stanovené úrovně. Původní formulace v návrhu EK však i pro nové členské státy zněla přísněji, a sice že této úrovni „dosáhnou“, nikoli, že o ni budou pouze usilovat. Z nových členských zemí však s touto formulací souhlasilo pouze Slovensko, ostatní země přijaly zdrženlivější přístup a ČR s Maďarskem prohlásily, že je tento požadavek zcela mimo jejich reálné možnosti (Carbone 2007: 75-77; FoRS 2010b: 11-12; Horký 2010d: 21; Jelínek 2006: 45).¹⁸⁶ ČR se spolu s Maďarskem a Litvou rovněž zpočátku stavěla proti individuálním závazkům jednotlivých členských zemí vážícím se k roku 2010 a prosazovala pouze kolektivní cíl za celou EU (Carbone 2007: 76; Horký 2009c: 359; Horký 2010d: 21). Zároveň protestovala i proti začlenění referenčního bodu ve výši 0,33 % ODA/HND do roku 2015; nakonec se však musela podvolit tlaku EK a vyspělých donorů EU (jako např. Švédska) a tento indikátor akceptovat (Lightfoot 2010: 338; Orbie, Versluys 2008: 77-78).¹⁸⁷

I ve všeobecném kontextu finančních závazků lze konstatovat, že se ČR na úrovni EU řadí do skupiny zemí, které „s ohledem na realistický přístup k vlastním finančním možnostem zaujímají střízlivější přístup“ vůči výši finančních prostředků alokovaných na ZRS (Rada pro ZRS 2008e: 5; Rada pro ZRS 2010b: 4, 6). Ve shodě s tímto postojem země zdůrazňuje, že úspěšné naplňování rozvojových cílů není možné pouze na základě finančních příspěvků ze strany vyspělých zemí; akcent je nutné klást i na kvalitu poskytované pomoci a dobrou politiku přijímacích zemí (Rada pro ZRS 2010b: 6; Rada pro ZRS 2010c: 3).

ČR se rovněž snaží ovlivnit debatu o začlenění ERF do běžného rozpočtu EU. Ministerstvo financí ve spolupráci s MZV a dalšími zainteresovanými resorty vypracovalo oficiální pozici, dle které se ČR jednoznačně postavila proti tomuto kroku, a to z důvodů finančních, ekonomicko-průmyslových a teritoriálních (Rada pro ZRS 2011b: 7; Vláda ČR 2004: 8). ČR tak učinila i přesto, že např. komisař Poul Nielson novým členským státům explicitně doporučil, aby inkorporaci ERF do rozpočtu EU podporovaly (Nielson 2003: 5). Podle zastánců začlenění ERF (v čele s EP, EK a severskými členskými zeměmi) by tento aspekt posílil koherenci a transparentnost unijní rozvojové politiky, zvýšil zapojení EP a odstranil schizofrenní situaci, jež rozčleňuje přijímací země na AKT a zbytek (Lundsgaarde 2011: 3-4; Orbie, Versluys 2008: 74). ČR se v této debatě postavila na stranu jiných členských států, vedených Velkou Británií, které argumentují tím, že samostatnost ERF zaručuje zemím AKT stabilní objem prostředků (Faria, Koulaïman-Gabriel 1998; Orbie,

---

¹⁸⁶ Podle Poula Nielsona však političtí představitelé nových členských zemí Evropskou komisi ujistili, že „0,3 procenta je jen první zastávka na cestě k 0,7 procentům, které si jako úkol dala Evropská unie“ (Nielson 2004).

¹⁸⁷ Simon Lightfoot chápe inkorporaci cíle ve výši 0,33 ODA/HND jako „vítězství GŘ pro rozvoj a příklad toho, jak *acquis* utváří chování v nových členských státech“ (Lightfoot 2010: 338).

Versluys 2008: 74), a skutečností, že zatímco ERF vyčleňuje 90 % svého rozpočtu na země s nízkým příjmem, u běžného rozpočtu EU se jedná o pouhých 45 % (Lightfoot 2008: 137). Podle mnohých také ERF v porovnání s běžným rozpočtem lépe reflektuje mezinárodně uznávanou praxi s ohledem na svůj management a kritéria způsobilosti a více konvenuje s *Evropským konsensem o rozvoji* (Lightfoot 2008: 137). Klíčový důvod, proč ČR odmítá začlenění ERF, lze spatřovat i v obavě, že by tento krok znamenal vyšší nároky na příspěvek země na unijní rozvojovou politiku (Lundsgaarde 2011: 4).

ČR v rámci unijní politické arény dále prosazuje větší akcent na transformační zkušenosti nových členských států v programech ZRS EU (Rada pro ZRS 2011b: 6), neboť věří, že pakliže budou transformační zkušenosti nových členských zemí využívány „systematicky a soudržně, mohly by přispívat k prosazování politických zájmů EU v souvislosti s předvstupními kandidátskými zeměmi, partnery v rámci evropské politiky sousedství a rozvojovými zeměmi na celém světě“ (Zahradil 2011). Lze říci, že ČR je v tomto ohledu poměrně úspěšná a její snahy jsou v rámci EU pozitivně hodnoceny (Horký 2010d: 14), což dokladuje např. skutečnost, že během českého předsednictví v roce 2009 EK odstartovala iniciativu s názvem *Kompendium evropské transformace (European Transition Compendium)*, jež vychází z *Evropského konsenzu o rozvoji* a jehož cílem je vytvořit jakousi rukověť transformačních zkušeností nových členských zemí ze SVE (FoRS 2010a: 23-24; Horký 2010c: 335). 18. května 2009 byly přijaty závěry Rady, jež tvorbu Kompendia potvrdily a zdůraznily význam sdílení zkušeností a využití komparativních výhod, včetně specifických zkušeností v oblasti managementu transformace (Rada EU 2009c: 15). Obdobně se vyjádřily i závěry Rady z 18. listopadu 2009 o operačním rámci pro účinnost pomoci (Rada EU 2009b: 3, 20).¹⁸⁸ EK potvrdila snahu o využití transformačních zkušeností nových členských zemí i v odpovědi na interpelaci Jana Zahradila z dubna 2011 (viz níže) (Zahradil 2011).

V únoru 2011 vydala ČR spolu s Estonskem, Maďarskem, Litvou, Lotyšskem, Rumunskem, Slovenskem a Slovinskem tzv. non-paper k využití transformačních zkušeností ve vnějších vztazích EU s názvem *Harnessing the transition experience of the New EU member states in EU's external relations: From policy to implementation*. Podle tohoto non-paperu, který se v rámci institucí EU setkal s kladným ohlasem (Rada pro ZRS 2011b: 3), by měla EU vyvinout systematictější přístup k využití transformačních zkušeností ve své ZRS, a to jak v rámci její formulace, tak ve fázi implementace. Non-paper vyzývá k dokončení

---

¹⁸⁸ Sdílení transformačních zkušeností pokládá za důležitý aspekt ZRS EU i evropský komisař Andris Piebalgs, který při příležitosti návštěvy ČR v říjnu 2010 vyzval k odborné debatě napříč všemi unijními institucemi, jak transformační zkušenosti nových členských zemí EU co nejlépe a nejefektivněji zužitkovat (FoRS 2010e).

Kompendia evropské transformace, inkorporaci pojmu transformační spolupráce do relevantních politických dokumentů a diskuzí, maximalizaci potenciálu současných schémat a finančních nástrojů, vytvoření nových příležitostí pro systematické využití transformačních zkušeností v nástrojích vnější pomoci EU po roce 2013 a iniciaci pravidelného dialogu o transformačních potřebách a možné podpoře EU v této oblasti (MZV ČR 2011).

ČR se na nadnárodní úrovni rovněž snaží formovat vyjednávání EPAs, přičemž „plně podporuje podstatu a cíle spolupráce EU se zeměmi AKT“ (MZV ČR 2007: 46-47; MZV ČR 2008d: 25; MZV ČR 2009: 43). Konkrétně podpořila např. zahrnutí Jihoafrické republiky do EPAs za podmínky vytvoření separátního obchodního režimu (MZV ČR 2007: 46). Vzhledem k absenci historických vazeb se zeměmi AKT však klade na rozvojový aspekt vzájemných vztahů menší akcent než např. vlády Velké Británie, Švédska, Nizozemí či Belgie (Sicurelli 2010: 104).

Další exemplifikací angažovanosti ČR je její snaha o ovlivnění podoby jednotlivých instrumentů unijní politiky ZRS po roce 2013, a to především se zaměřením na revizi a adekvátní finanční alokace prioritních nástrojů pro předvstupní pomoc, pro evropské sousedství a partnerství a pro demokracii a lidská práva (Rada pro ZRS 2011b: 7).¹⁸⁹ MZV otevřeně vyjádřilo „ochotu ovlivňovat směřování unijních financí věcně i při samotné realizaci projektů“ a zdůraznilo, že „ČR chce být přítomna u finančních zdrojů při jejich rozdělování a zejména u předávání transformačních zkušeností ovlivňovat, jak se finanční prostředky použijí“ (Rada pro ZRS 2010d: 11). Konkrétně ČR navrhuje vytvoření zvláštního tematického nástroje pro transformační spolupráci (nejpravděpodobněji v podobě autonomní součásti Nástroje pro rozvojovou spolupráci, DCI), jenž by měl přispět k předávání zkušeností českých subjektů jejich protějšků v rozvojových zemích. ČR je proponentem diferencovaného přístupu k partnerským zemím na základě jasně identifikovaných kritérií, včetně úrovně dodržování lidských práv, dobrého vládnutí a spolupráce s EU (Rada pro ZRS 2010c: 10; Rada pro ZRS 2011c: 5-6).

Dalším příkladem snah o ovlivnění ZRS EU budiž aktivita ČR a ostatních členských zemí ze SVE směřující k ovlivnění podoby *Evropského konsensu o rozvoji*. Během jeho vyjednávání ČR v rámci evropských institucí lobbovala za to, aby dokument odrážel její vlastní rozvojové priority, včetně inkorporace zemí s nízkým a středním příjmem do politiky ZRS, akcentu na oblast životního prostředí a redefinice chudoby coby stavu, kdy mj. absentují sociální, politická a občanská práva (Vencato 2007: 269).

---

¹⁸⁹ Obdobně se ČR angažovala (ve spojení s ostatními členskými zeměmi EU ze SVE) při formulaci jednotlivých instrumentů unijní politiky ZRS na léta 2007-2013 (Vencato 2007: 274; blíže viz Němec 2010; Vencato 2007: 240-269).

ČR zároveň na úrovni EU podporuje princip koherence politik pro rozvoj; zastává v tomto ohledu „umírněnou pozici“ a věří, že je „potřebný, neboť poskytuje větší šanci zohledňovat naše zahraničněpolitické priority“ (Rada pro ZRS 2010b: 6). Země v tomto kontextu navrhuje např. společná zasedání ministrů pro rozvoj, ministrů zahraničí a ministrů financí (Rada pro ZRS 2010b: 7). Patří i ke skupině zemí, které prosazují výraznější zapojení soukromého sektoru do ZRS EU (Rada pro ZRS 2010b: 6) a větší roli rozvojových zemí v ZRS (Rada pro ZRS 2010c: 3).

Naopak odmítá přímou rozpočtovou podporu coby jednu z forem ZRS, a to zejména proto, že ji s ohledem na svoji pozici menšího dárce nepovažuje za efektivní a přínosnou; kritizuje na ní zejména snadnou zneužitelnost a nedostatečnou transparentnost (Evropská komise 2011c: 20; Horký 2009c: 347; Horký 2010c: 332; Horký 2010d: 18, 22; Lindner 2007: 6; Rada pro ZRS 2010c: 6; Rada pro ZRS 2010d: 11; Vláda ČR 2010c: 26). V neposlední řadě je ČR v rámci EU proponentem „začlenění rozvojové spolupráce do politického dialogu s ostatními velkými dárci (zejména USA, event. Japonsko a další členské země OECD)“ (Vláda ČR 2010c: 20-21); podpořila i přijetí Strategie pro Afriku v roce 2005 (MZV ČR 2006: 38).

Rovina nestátních aktérů

O ovlivnění unijní ZRS začali v souvislosti se vstupem země do EU usilovat i nevládní neziskoví aktéři české rozvojové konstituce. EU přitom úzkou spoluprací mezi NNO a svými institucemi výrazně podporuje (Borrell 2008; Evropská komise 2002b; Evropská komise 2008a; Glopolis 2008a). Příkladem konkrétních programů kofinancovaných EK, jež jsou zaměřeny na posilování role NNO v rámci formulace politiky ZRS na unijní, nadnárodní úrovni a jichž se české NNO účastní, je např. již zmíněný TRIALOG či Předsednický fond.¹⁹⁰ Podporu v tomto ohledu získaly české NNO i v rámci projektu rakouské NNO Horizont 3000 (FoRS 2005: 7).

České NNO do interakcí s unijní úrovní nejčastěji vstupují ve třech formacích: individuálně, skrze národní platformu nebo prostřednictvím nadnárodních sítí.¹⁹¹ Všechny

---

¹⁹⁰ Oba programy prostřednictvím konferencí, pracovních skupin, nejrůznějších školení, ale i finančních prostředků podporují participaci NNO na unijních rozhodovacích procesech a jejich advokační a lobbingsové aktivity v Bruselu (Vencato 2007: 180). Příkladem konkrétního projektu může být např. projekt s názvem „*Policy*“ *aktivity platformy českých rozvojových nevládních neziskových organizací*, který v letech 2008 až 2009 podpořil Předsednický fond a jehož cílem bylo posílit aktivní participaci českých NNO v rozvojové politice na nadnárodní úrovni (FoRS 2009b: 20; FoRS 2010f: 24).

¹⁹¹ Podle Julian Lee je vzhledem k nadnárodní struktuře EU pro samostatné NNO velmi obtížné získat reálný vliv a pouze ty největší si mohou dovolit stálé zastoupení v Bruselu (Lee 2006: 4-5). I z tohoto důvodu vstupují

tyto tři roviny si přitom ovlivnění rozvojové spolupráce EU explicitně kladou za cíl. Příkladem individuální profilace českých NNO budiž sdružení Development Worldwide, pro něhož je jednou z prioritních oblastí činnosti „podpora spolupráce na úrovni EU a hájení zájmů nových členských zemí“ a „zavádění vysokých standardů ZRS v ČR i EU“ (DWW 2009: 3, 20; DWW 2010: 3; DWW 2011: 3), či Glopolis, mezi jehož cíle patří „předkládat alternativní návrhy na žádoucí změny v [...] evropské politice“, „zapojovat se vlastními návrhy do evropské a mezinárodní diskuse a do řešení akutních systémových problémů globalizace“ a „přispívat k utváření nové zahraničně-politické identity České republiky po vstupu do EU, založené na odpovědnosti a aktivním přístupu k vnější politice EU a ke globálním výzvám“ (Glopolis 2005: 5; Glopolis 2006b: 5; Glopolis 2007b: 5; Glopolis 2008b: 6). Participace na formulaci unijní politiky ZRS představuje jeden z klíčových cílů i v případě národní platformy FoRS, která se stala institucionálním partnerem institucí EU (FoRS 2007: 3).¹⁹² ZRS EU výrazně ovlivňují i nadnárodní sítě, jichž jsou české subjekty součástí. Exemplifikací je např. konfederace CONCORD, která „chce ovlivňovat politiky a praxi EU tak, aby EU a její členové podporovaly sociální spravedlnost, rovnost a lidská práva na celém světě“ (CONCORD 2009b: 9).¹⁹³

NNO (ale i nestátním aktérům obecně) se přitom obecně skýtají dvě základní možnosti, jak ZRS EU ovlivňovat: buď přímo prostřednictvím institucí EU, anebo nepřímo skrze národní vládu (Betsil, Corell 2008: 13, Lee 2006: 5, Zemanová 2008: 161). Z dosavadní praxe vyplývá, že k nástrojům a strategiím, jež české nevládní neziskové subjekty v tomto ohledu nejčastěji volí, patří participace a interakce s příslušnými institucemi EU a jejich reprezentanty, publikace manifestů, oficiálních „lobbovacích dopisů“ (tzv. lobby dopisů), otevřených dopisů, pozičních dokumentů, tiskových zpráv a studií s apely vůči unijním institucím a politikům, připomínkování dokumentů vydávaných institucemi EU, dále pak organizace konferencí (včetně tiskových) a kulatých stolů.

české NNO do interakce s evropskými institucemi nejčastěji prostřednictvím národních a nadnárodních platforem.

¹⁹² Ovlivňování politik na úrovni EU a zastupování členů vůči institucím EU patří k jedné z hlavních činností FoRS; konkrétně se jedná o zastupování a obhajobu společných zájmů členů (zejména skrze spolupráci a dialog s evropskými veřejnými institucemi) a formulaci a prosazování společných stanovisek neziskového sektoru při tvorbě rozvojové politiky a strategických dokumentů (FoRS 2009b: 3; FoRS 2010f: 2-3; Krczmářová 2008; Sládková 2009).

¹⁹³ České NNO dlouhodobě považují z hlediska svého zapojení do formulace ZRS na evropské úrovni za zásadní právě aktivity v rámci sítě CONCORD (viz např. DWW 2011: 3; FoRS 2005: 3, 7; FoRS 2006: 5, 9; FoRS 2007: 3, 6; FoRS 2008b: 12; FoRS 2009b: 3, 11; FoRS 2010f: 12; Glopolis 2008b: 4).

Společným jmenovatelem snah českých NNO v rámci unijní politické arény je tlak na zvyšování kvality a kvantity politiky ZRS EU (FoRS 2010f: 4).¹⁹⁴ Ve spolupráci s konfederací CONCORD a programem TRIALOG se dlouhodobě podílí např. na vyjednávání výhodnějších podmínek pro NNO z nových členských zemí při jejich participaci na grantových výzvách EK (FoRS 2007: 6, 10; FoRS 2008b: 5, 9). Díky jejich společnému úsilí tak v roce 2006 poprvé došlo k formulaci měkčích kritérií způsobilosti pro žadatele z nových členských států, pro jejichž projekty byla navíc vyčleněna zvláštní částka ve výši € 10 mil. (FoRS 2008b: 9).¹⁹⁵

Další konkretizaci společné koordinace českých a evropských NNO představují snahy o ovlivňování přípravy nových mechanismů a finančních nástrojů EU, resp. úspěšné prosazení samostatného nástroje DCI namísto původně navrhovaného spojení DCECI (*Development Cooperation and Economic Cooperation*) (DWW 2007: 6).

Jiným příkladem budiž permanentní tlak CONCORD, FoRS a Glopolis na zlepšení koherence evropských politik pro rozvoj (FoRS, Glopolis, CONCORD 2009; Glopolis 2007a). Konkrétně např. požadují, aby se stav koherence politik pro rozvoj stal průkaznějším v podobě nezávislého externího výzkumu dopadů evropské politiky na snižování chudoby v rozvojových zemích, a to jak před daným politickým rozhodnutím, tak i po něm. Dále akcentují potřebu vyvinout nové nástroje a mechanismy pro zvyšování koherence (včetně vyhrazení příslušných rozpočtů), nutnost větší koordinace mezi různými rozhodovacími procesy a potřebnost přijetí zodpovědnosti za zajištění politické koherence pro rozvoj na všech operačních úrovních v EK a členských státech (FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 4-5). Kromě toho dále žádají, aby EU co nejdříve zrušila vývozní dotace a takto ušetřené prostředky využila na podporu rozvoje venkova a produkčních kapacit v zemědělství v chudých zemích (Glopolis 2007a: 10).

Participaci českých NNO na formulaci ZRS demonstrují i jejich četné výzvy k vyšší transparentnosti a inkluzivitě při tvorbě rozvojové politiky EU (FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 5). K dalším tématům, kterým se české NNO v součinnosti s nadnárodními platformami dlouhodobě věnují a k nimž publikují odborná stanoviska, patří větší zapojení NNO z rozvojových zemí do ZRS a reformulace jejich vztahu s evropskými NNO, navýšení finančních prostředků ze strany evropských vlád, intenzivnější začlenění EP do přípravy strategických rozvojových dokumentů, vyšší transparentnost ve formulaci nových programů

¹⁹⁴ Participaci české občanské společnosti na ZRS EU mimochodem pozitivně ocenil Andris Piebalgs při své návštěvě ČR v říjnu 2010 (FoRS 2010e).

¹⁹⁵ V některých programech (např. v programu *Nestátní subjekty a místní autority v oblasti rozvoje* pro aktivity v Evropě) tak dnes NNO z nových členských zemí benefitují ze zvláštních podmínek, jako např. nižší úrovně kofinancování či zajištěné specifické částky finančních prostředků (FoRS 2010c).

EU, posílení role občanské společnosti v ZRS, četnější konzultace s NNO ze strany unijních institucí a větší akcent na princip potřebnosti (CONCORD 2007; DWW 2008: 2; FoRS 2007: 6; FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 5; Sládková 2009).

Co se podnikatelského sektoru týká, instituce EU podporují i jeho zapojení do ZRS EU (viz např. Evropská komise 2002b; Evropský parlament 2008b: 47), ačkoli tato podpora není natolik intenzivní a proklamovaná jako v případě neziskového sektoru. České podnikatelské subjekty si ovlivnění ZRS EU a prosazování českých zájmů v této oblasti explicitně kladou za cíl. Jako příklad lze uvést CEBRE, jež jako jednu z oblastí své činnosti definuje právě „nepřímé prosazování českých zájmů v oblasti rozvojové spolupráce EU“ (CEBRE 2010). I PPZRS usiluje o to „vstupovat do dialogu a vyjednávání i s dalšími zahraničními představiteli a zadavateli projektů rozvojové pomoci a spolupráce“ (PPZRS 2011a).

Mezi hlavní priority PPZRS na nadnárodní úrovni patří zvyšování úspěšnosti českých firem v projektech ZRS, vytváření koherence mezi principy ZRS a exportními aktivitami českých výrobců, podpora dlouhodobých investic v rozvojových zemích s výhodnou pozicí pro české dodavatele technologií a služeb a prosazení partnerství veřejného a soukromého sektoru v programech ZRS (PPZRS 2011a; PPZRS 2011c: 1). Analogicky k tomu podporují české podnikatelské kruhy v rámci unijní politické arény zejména větší zapojení podnikatelských subjektů do ZRS, neboť soukromý kapitál podle nich disponuje kapacitou znásobit nedostatečné rozvojové prostředky z veřejných zdrojů (Horký 2009c: 356). Podnikatelské subjekty dále akcentují např. téma Východního partnerství; v červnu 2011 došlo ke schůzce českých podnikatelů s představiteli zemí Východního partnerství, konkrétně Arménií, Ázerbájdžánem, Běloruskem, Gruzii, Moldavskem a Ukrajinou, kterou zorganizoval Svaz průmyslu a dopravy ČR (PPZRS 2011c: 1). Své názory a připomínky prezentují české podnikatelské objekty pravidelně i na již zmiňovaných Evropských rozvojových dnech.

Velmi zajímavé je pozorovat, jak se české nestátní subjekty (zejména NNO) snaží ovlivnit ZRS EU skrze tlak na českou vládu a jiné instituce. Příkladem mohou být např. permanentní apely organizace Glopolis, aby české orgány na evropské úrovni posilovaly koherenci evropských politik pro rozvoj (Glopolis 2007a: 10). Konkrétně by se měla ČR např. při jednáních v rámci rozvojového kola z Dauhá „snažit přimět Evropskou komisi, aby podpořila požadavky rozvojových zemí týkající se kategorie zvláštních výrobků a zvláštních ochranných opatření“ (Glopolis 2007a: 10).

Jiným příkladem je otevřený dopis českých NNO předsedovi vlády Miroslavu Topolánkovi z 13. února 2009, který jej vyzývá, aby „požádal ministry financí EU, aby na

Radě Ecofin [Radě pro hospodářské a finanční záležitosti, pozn. aut.] 10. března poskytli konkrétní doporučení na funkční, efektivní a spravedlivé mechanismy, generující prostředky pod správou UNFCCC [*United Nations Framework Convention on Climate Change*, pozn. aut.] nutné k pokrytí potřeb rozvojových zemí“ a aby „souhlasil s tím, aby se EU na summitu v březnu přihlásila ke spravedlivému podílu na finanční asistenci při řešení klimatických změn v rozvojových zemích, který by měl dosáhnout nejméně 35 miliard eur ročně kolem roku 2020“ (Glopolis 2009a).

Obdobným příkladem je i otevřený dopis ministrovi zahraničních věcí Janu Kohoutovi z 13. května 2009 organizací Glopolis a Oxfam International, jež apeluje na ministra, aby na zasedání GAERC ve dnech 18. a 19. května 2009 vyzval evropské ministry zodpovědné za rozvojovou spolupráci EU ke zvýšení finančních objemů alokovaných na ODA, potvrzení společného závazku ve výši 0,56 % HND do roku 2010 a předložení závazných časových plánů, jak jejich země naplní své individuální národní závazky (Oxfam International, Glopolis 2009).¹⁹⁶

Posledními příklady budiž dopis adresovaný MZV k jarnímu balíčku EK z 16. dubna 2009¹⁹⁷ či požadavky a návrhy FoRS k jednání GAERC 26. až 27. května 2008 v Bruselu adresované českému ministrovi zahraničí 22. května 2008 (FoRS 2009b: 10; FoRS 2010f: 30). Snahy ovlivnit rozvojovou politiku EU skrze české politické představitele realizují NNO i prostřednictvím dalších advokačních akcí namířených vůči české státní správě; příkladem jsou jejich aktivity týkající se jednání o EPAs či nastavení finančních instrumentů ZRS EU (FoRS 2008b: 5, 12). V neposlední řadě je důležité zmínit, že i české podnikatelské subjekty pravidelně vyzývají českou diplomacii, aby za ně v rámci EU lobbovala (Horký 2009c: 355).

Konkrétní interakce s institucemi EU

Nejdůležitější modus, jímž se ČR snaží ovlivňovat formulaci rozvojové politiky EU, vede skrze aktivní participaci vlastních zástupců a odborníků na činnosti unijních institucí. Jak již bylo řečeno, od 1. května 2004 začala jednání všech institucí a orgánů EU zaměřených na rozvojovou problematiku probíhat s plnohodnotnou účastí českých zástupců.

---

¹⁹⁶ Glopolis a Oxfam International v tomto dopise ministra zároveň požádaly, aby „ve spolupráci s ostatními členskými státy zajistil souhlas Rady pro předplacení fondů z ERF a zároveň také souhlas členských států s předplacením jejich národních rozvojových rozpočtů tak, aby vznikla dodatečná bilaterální podpora rozpočtů ve zranitelných zemích na ochranu jejich sociálních výdajů“ a pomohl na úrovni EU prosazovat koherenci politik pro rozvoj (Oxfam International, Glopolis 2009).

¹⁹⁷ MZV dle svého vyjádření podněty ze strany nestátních aktérů (nevládních i soukromých) k ovlivňování ZRS EU vítá (Němec 2010).

Evropská komise

Klíčovou institucí v oblasti ZRS představuje Evropská komise, která zodpovídá za řízení a implementaci programu ZRS EU, přičemž organizační aspekty rozvojové spolupráce spadají do portfolia různých komisařů a generálních ředitelství.¹⁹⁸ Stěžejní význam v jejím rámci zastává Úřad pro spolupráci EuropeAid (též AidCo, *Europe Aid Cooperation Office*), administrativní orgán, který v rámci zásadní reformy evropské ZRS začal fungovat od 1. ledna 2000 v gesci GŘ pro vnější vztahy jako jakýsi most mezi GŘ pro rozvoj a GŘ pro vnější vztahy (Hout 2007a: 9; Orbie, Versluys 2008: 70). V roce 2011 došlo k jeho sloučení s GŘ pro rozvoj na GŘ DevCo.¹⁹⁹

Zástupci ČR se po vstupu do EU začali účastnit jednání orgánů EK o různých aspektech rozvojové problematiky. Pravidelné konzultace v tomto ohledu probíhají i mezi představiteli zastupitelských úřadů ČR v rozvojových zemích, zástupci Delegací EK a zastupitelských úřadů ostatních členských států (Jelínek 2004b: 1; Jelínek, Plešinger, Opršal 2008; Němec 2010).²⁰⁰ ČR se snaží ovlivnit EK v oblasti ZRS i prostřednictvím interpelací; příkladem je interpelace Jana Zahradila, bývalého člena a současného náhradníka Výboru EP pro rozvoj, z dubna 2011 týkající se role transformačních zkušeností v ZRS EU (Zahradil 2011).²⁰¹

---

¹⁹⁸ Po nástupu Komise José Manuela Barrosa v listopadu 2004 příslušela zodpovědnost za programy ZRS EU do generálních ředitelství pro rozvoj (GŘ DEV), humanitární pomoc (GŘ ECHO), vnější vztahy (GŘ RELEX), rozšíření (GŘ ELARG) a EuropeAid (GŘ AIDCO). Rozvojovou a humanitární pomocí byl pověřen belgický komisař Louis Michel, do jehož kompetence spadalo GŘ DEV a GŘ ECHO; od července 2009 jej v této funkci nahradil Karel De Gucht. Druhá Komise José Manuela Barrosa, jež se ujala úřadu v únoru 2010, provedla významnou reorganizaci rozvojových portfolií – kromě komisaře pro rozvoj, jímž se stal Andris Piebalgs z Lotyšska, vznikl nový úřad pro mezinárodní spolupráci, humanitární pomoc a řešení krizí v čele s komisařkou Cristalinou Georgievou z Bulharska. Blíže k institucionální struktuře EK v kontextu ZRS viz např. Grimm 2008; Holland 2002: 85-112; Reisen 2007: 52-56.

¹⁹⁹ EuropeAid zodpovídá za řízení vnější zahraniční rozvojové spolupráce EU financované ze všeobecného rozpočtu EU i z ERF s výjimkou programů předvstupní spolupráce, humanitární pomoci, makroekonomické finanční pomoci a prostředků vynaložených v rámci Společné zahraniční a bezpečnostní politiky a Útvaru rychlého nasazení. Jeho prvotní úkol spočívá v koordinaci rozvojových programů dovnitř i navenek prostřednictvím nastavených standardů kvality a manažerských a kontraktačních procedur; rovněž zodpovídá za celý průběh projektového cyklu (EuropeAid 2009; Jelínek, Plešinger, Opršal 2008; Orbie, Versluys 2008: 70; Riddell 2007: 67-68). V rámci procesu dekoncentrace přenáší EuropeAid všechny operace, které mohou být efektivněji prováděny na lokální úrovni, na Delegace EK v partnerských zemích (Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung 2006: 6; Dearden 2005; Larsen 2005: 127; Zach et al. 2007: 18).

²⁰⁰ MZV povinnost zajistit výměnu informací s EK v oblasti ZRS ukládá § 7 *Zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí* (Sbírka předpisů ČR 2010).

²⁰¹ Jan Zahradil položil EK tři otázky: „Jakým způsobem hodlá Komise zařadit zmínku o spolupráci týkající se transformace do příslušných politických dokumentů a diskusí, jako je balíček rozšíření EU, strategický přezkum evropské politiky sousedství a nová strategie rozvojové politiky EU?“, „Jaká opatření jsou plánována v návaznosti na práci na kompendiu evropské transformace?“ a „Uvažuje Komise o vytvoření nových příležitostí k systematickému využívání zkušeností s transformací v rámci finančních nástrojů Evropské unie v období po roce 2013?“ (Zahradil 2011).

ČR se dále aktivně angažuje v rámci komitologických výborů k jednotlivým finančním nástrojům ZRS EU, kde participuje na programovacím procesu ZRS EU pro jednotlivé partnerské země, a to včetně schvalování strategických dokumentů, víceletých orientačních programů a ročních akčních plánů. Primární akcent přitom klade na DCI, ENPI, EIDHR a IPA (MZV ČR 2010a: 32; MZV ČR 2011b: 50-51; Vláda ČR 2010c: 21).

Klíčovou roli hrají i osobní kontakty. V této souvislosti lze zmínit schůzky českých zástupců s komisařem Louis Michelelem v únoru 2005 a říjnu 2008²⁰² a komisařem Andris Piebalgsem²⁰³ v listopadu 2010 při jejich návštěvě ČR (ČRA 2011: 21; FoRS 2006: 8; FoRS 2010e). ČR mimochodem Andrise Piebalgse v roli komisaře pro rozvoj hodnotí velmi pozitivně, neboť soudí, že skutečnost, že pochází z Lotyšska (tedy nové členské země EU), ČR umožňuje lépe prosazovat své zájmy v rámci ZRS EU (Rada pro ZRS 2010c: 6).²⁰⁴ ČR rovněž navázala intenzivní kontakt se Stefanem Manservisi, generálním ředitelem EK pro rozvoj²⁰⁵; ZRS EU (zejména její východní dimenzi) se rovněž snaží ovlivnit skrze českého komisaře pro rozšíření a politiku sousedství, Štefana Fülleho (Rada pro ZRS 2010a: 5).

Dalším příkladem interakce mezi ČR a EK je působení ČRA v řídicím výboru společného projektu EK a Rady Evropy *Joint Management Agreement for Global/Development Education and Raising Public Awareness in Europe*, jenž se soustředí na posilování oblasti rozvojového vzdělávání a zvyšování povědomí veřejnosti o ZRS v nových členských zemích EU (ČRA 2011: 19).

---

²⁰² Louis Michel se při příležitosti své návštěvy v ČR setkal mj. s ministrem zahraničí Karlem Schwarzenbergem a náměstkem ministra Janem Kohoutem, přičemž jádrem jednání byla rozvojová dimenze nadcházejícího předsednictví ČR v EU a budoucí směřování ZRS EU (MZV ČR 2008b).

²⁰³ Andris Piebalgs se během své návštěvy ČR setkal např. se členy Výboru pro evropské záležitosti a Zahraničního výboru Poslanecké sněmovny ČR, se členy Rady pro ZRS, s ředitelem ČRA a stejně tak i s NNO a soukromým sektorem. Jednání se týkala zejména budoucnosti ZRS EU, výraznějšího zapojení nových členských států do její tvorby a posílení účasti českých subjektů na realizaci projektů financovaných z nástrojů vnější pomoci EU. ČR při komisařově návštěvě zdůrazňovala např. využití transformačních zkušeností nových členských států EU a podporu větší koherence ZRS s nově vytvářenou Evropskou službou vnější akce (ČRA 2011: 21; MZV ČR 2011b: 50; Rada pro ZRS 2010d: 5).

²⁰⁴ ČR velmi pozitivně vnímá např. Piebalgsovu podporu vůči využití transformačních zkušeností nových členských zemí. Šimon Pánek v této souvislosti např. konstatoval, že „vítá diskusi s Evropskou komisí ohledně budoucnosti rozvojové spolupráce EU“ a že je „povzbuzující, že nový komisař projevil zájem o transformační zkušenosti České republiky a že je Evropská komise plánuje zahrnout do svých programů rozvojové spolupráce“ (FoRS 2010e). V současné době ČR s dalšími novými členskými státy EU pod Piebalgsovou záštitou např. plánuje zorganizovat regionální workshop k předávání zkušeností z období transformace (Rada pro ZRS 2010d: 10).

²⁰⁵ Stefan Manservisi se během své návštěvy v ČR v červnu 2008 sešel např. s náměstkem ministra zahraničních věcí Janem Kohoutem a vystoupil v rámci Rady pro ZRS na téma *EU Development Cooperation Policy, the Czech Presidency and the Lisbon Reform Treaty*. K hlavním tématům společné debaty patřily – kromě přípravy předsednictví Rady EU – závazky ČR v oblasti rozvoje a pozice EK k liberalizaci světového obchodu a EPAs. Jan Kohout označil tato jednání za velmi „přínosná, obsažná a užitečná“; ve stejném duchu se vyjádřil i Stefan Manservisi (MZV ČR 2008c; Rada pro ZRS 2008c: 1).

EK představuje klíčového aktéra i pro nestátní subjekty, zejména pak NNO, které ve vzájemné spolupráci významně podporuje (Evropská komise 2008a; Glopolis 2008a: 81).²⁰⁶ České rozvojové NNO spolu s ČRA participují např. na tzv. strukturovaném dialogu (*Structured Dialogue for an Efficient Partnership in Development*), který EuropeAid inicioval v roce 2005 coby neformální dialog mezi rozvojovými NNO, EP, EK a členskými státy s cílem posílit vzájemné interakce a navrhnout novou architekturu vztahů mezi EK a občanskou společností (ČRA 2011: 20; Evropská komise 2008a).²⁰⁷ České NNO rovněž pravidelně připomínají rozvojové dokumenty EK; příkladem budiž např. jejich připomínky k plánu EK zaměřeného na oblast rozvoje a genderu (*Gender Action Plan*) či ke *Kompendiu evropské transformace* (FoRS 2010f: 13).

Materializací vzájemných interakcí je i zapojení se do debaty o nových programovacích dokumentech pro období 2007 až 2013 a do procesu tvorby ročních akčních plánů v roce 2007 (FoRS 2008b: 12), podíl na formulaci interpelace vůči EK v roce 2008 (FoRS 2009b: 5) či participace na veřejné konzultaci EK týkající se vlivu Společné zemědělské politiky na rozvojové země v roce 2010 (Glopolis 2011: 13).²⁰⁸ České NNO rovněž navázaly spolupráci s českým eurokomisařem Štefanem Füleem, a to zejména v rámci pracovní skupiny CONCORD *Enlargement, Pre-accession and Neighbourhood group* (FoRS 2010f: 13) a účastní se (spolu s podnikatelskými subjekty) rovněž schůzek s komisaři pro rozvoj při jejich návštěvách ČR (FoRS 2006: 8; FoRS 2010e). Závěrem je vhodné připomenout, že české podnikatelské subjekty navazují vztahy s EK a jejími zástupci i v rámci již zmíněných sektorových seminářů.

Rada EU

Po vstupu do EU čeští zástupci pravidelně participují na zasedáních Rady EU. Do roku 2002 byla problematika ZRS projednávána v rámci Rozvojové rady; od zasedání Evropské rady v Seville v červnu 2002, v jejímž rámci došlo ke snížení počtu specializovaných zasedání Rady, se o rozvojové politice formálně rozhoduje na zasedáních Rady věnované všeobecným záležitostem a vnějším vztahům s tím, že ministři zodpovědní za rozvojovou politiku se jednou za šest měsíců (většinou v květnu a listopadu) scházejí na tzv.

---

²⁰⁶ Roli občanské společnosti na formulaci ZRS EU podpořil při své návštěvě ČR v říjnu 2010 i Andris Piebalgs, když organizace občanské společnosti označil za „hnací motor v diskusi o budoucnosti rozvojové spolupráce Evropské unie“ (FoRS 2010e).

²⁰⁷ Podle svých vyjádření jsou české NNO s jednáními v rámci strukturovaného dialogu spokojené (Rada pro ZRS 2011b: 7).

²⁰⁸ Ve stejném roce české NNO jednaly s EuropeAid o organizaci evaluačního školení EK určeného pro vládní instituce z nových členských zemí EU (DWW 2011: 6).

neformální Rozvojové radě (Bretherton, Vogler 2006: 8, 33; Carbone 2007: 49; Orbie, Versluys 2008: 82; Reisen 2007: 55; Zach et al. 2007: 13).²⁰⁹

Čeští zástupci se pravidelně účastní jednání Pracovní skupiny pro rozvojovou spolupráci (*Working Party on Development Cooperation - CODEV*) a Pracovní skupiny pro AKT (*Working Party on ACP*).²¹⁰ ČR se aktivně profiluje především v prvně uvedené a snaží se na její půdě prosazovat zejména téma využití transformačních zkušeností v rozvojové spolupráci (Rada pro ZRS 2010c: 6). ČR zároveň participuje i na činnosti pracovních skupin, které fungují mimo klasické formace Rady; příkladem mohou být např. pracovní skupiny vytvořeny za účelem implementace *Strategie EU-Afrika* (Glopolis 2010a: 23). Prostřednictvím ČRA se rovněž pravidelně účastní zasedání expertní pracovní skupiny pro nevládní organizace v rozvojové spolupráci v rámci nástroje DCI (ČRA 2011: 20). Kromě toho hraje klíčovou roli i participace ČR v COREPERu, Výboru stálých zástupců členských zemí při EU.

Co se interakce českých nestátních aktérů s Radou EU týká, obecně se soudí, že Rada EU je pro ně v porovnání s EK či EP obtížněji dostupná (Lee 2006: 4) a při ovlivňování jejich členů je třeba „pracovat spíše na národní nežli evropské úrovni“ (Glopolis 2008a: 62). Skrze nadnárodní síť CONCORD se české rozvojové NNO nicméně mohou účastnit zasedání pracovní skupiny CODEV (FoRS 2010a: 13).²¹¹ Rovněž pravidelně zasílají lobby dopisy ke klíčovým otázkám ZRS EU projednávaným v rámci GAERC; příkladem může být dopis z 13. května 2009 k otázkám rozvojové spolupráce před zasedáním GAERC 18. a 19. 5. 2009 či dopis z 16. listopadu 2009 o klíčových otázkách rozvojové spolupráce na zasedání GAERC 16. a 17. listopadu 2009 (FoRS 2010f: 13, 30). Dalším příkladem interakce mezi českými NNO a Radou EU je např. již zmíněný otevřený dopis vládám EU před zasedáním Rady pro hospodářské a finanční záležitosti 10. března 2009, na němž se podílelo mj. FoRS, Greenpeace ČR, Hnutí DUHA, Glopolis, Centrum pro dopravu a energetiku, CEE Bankwatch Network a Zelený kruh (FoRS 2010f: 30; Glopolis 2009a). Ovlivnit ZRS EU se snaží i

---

²⁰⁹ Tuto skutečnost lze vnímat jako důsledek pojetí politiky ZRS jakožto součásti vnějších vztahů, stejně jako snahu o zvýšení koherence (Bretherton, Vogler 2006: 33; Deadren 2005; Jelínek, Plešinger, Opršal 2008; Reisen 2007: 55). Oficiální zdůvodnění této změny se odvolávalo na „zvýšení efektivity této instituce v předvečer bezprecedentního navýšení počtu členských států Unie“ (Evropská rada 2002: 2); blíže však tato spojitost vysvětlena nebyla (Reisen 2007: 55). Podle některých pozorovatelů reorganizace Rady poněkud degradovala roli EU coby hlavního koordinátora v této oblasti (Granell 2005: 13) a oslabila roli ministrů zodpovědných za oblast ZRS (Reisen 2007: 55).

²¹⁰ Pracovní skupina CODEV se zabývá širokým spektrem rozvojových témat sahajících od efektivity ZRS a rozvojových závazků přes koherenci politik EU až po lidská práva či demokracii v oblasti ZRS. Většinou se schází jednou týdně, avšak před zasedáním Rady EU bývají její schůzky častější. Pracovní skupina AKT se soustředí zejména na problematiku vztahů AKT-EU.

²¹¹ Platí, že „jestliže neziskové organizace zamýšlí ovlivnit rozhodnutí Rady přímo v centru Evropské unie, tedy v Bruselu, pak se tak děje především právě na úrovni pracovních skupin“ (Glopolis 2008a: 70).

každoroční zprávy hodnotící ODA členských států EU a EK, které v rámci kampaně AidWatch zveřejňují NNO sdružené do sítě CONCORD. Celkově však není interakce mezi českými nestátními aktéry a Radou EU natolik intenzivní jako v případě EK či EP.

Institut předsednictví v Radě EU

S ohledem na stěžejní význam, který české předsednictví Rady EU v kontextu participace ČR na formulaci ZRS EU mělo, je tomuto institutu vyčleněna zvláštní podkapitola. ČR zastávala tento rotující post od 1. ledna 2009 do 30. června 2009; převzala jej po Francii a následně předala Švédsku. V obecné rovině tvoří předsednictví jeden z „nejdůležitějších a nejnáročnějších úkolů vyplývajících ze členství v Evropské unii“ (Marek, Baun 2010: 151) a zároveň jeden z nejvýznamnějších nástrojů „pro reprezentaci a prosazování národních zájmů v rámci EU a pro ovlivňování chodu celého Společenství“ (Sládková 2008), jímž „mohou členské státy ovlivňovat podobu evropských politik“ (Patočka 2008).

Rovněž tak v rámci rozvojového diskursu představuje předsednictví pro každou členskou zemi výraznou možnost, jak prosadit na nadnárodní úrovni vlastní cíle a priority (Zemanová 2008: 162). Pro domácí aktéry je možností, jak získat na danou oblast pohled z unijní perspektivy (FoRS 2010a: 3) a uvědomit si, jaký význam rozvojové politiky přikládá EU a její členské státy (Horký 2008b: 1, 5). Předsedající země může ovlivnit rozvojovou agendu EU a přispět do diskuzí na evropské úrovni svým národním know-how (FoRS 2010a: 3-4). Předsednictví lze rovněž, slovy ministra zahraničí Karla Schwarzenberga, vnímat jako „podnět k posílení naší rozvojové spolupráce“ (FoRS 2008a: 1). V neposlední řadě je možné konstatovat, že náročná příprava na předsednictví (ve sféře státní i nestátní) může „jako evropeizační prvek dlouhodobě přispět ke zvýšenému domácímu povědomí o globálních problémech a k ukotvení rozvojové politiky v širším slova smyslu“ (Horký 2009c: 344-345).

Identifikace priorit předsednictví

Konstituování rozvojových priorit českého předsednictví prošlo procesem četných úprav a zpřesňování. Původně byly definovány čtyři priority, jejichž společný jmenovatel tvořila snaha o transfer českých transformačních zkušeností. Jednalo se o dobré vládnutí, efektivitu pomoci, koherenci politik s akcentem na životní prostředí (konkrétně pak adaptaci rozvojových zemí na klimatické změny) a východní dimenzi, přičemž v rámci dobrého

vládnutí MZV zvažovalo i téma mobilizace domácích zdrojů (Horký 2009c: 353; Rada pro ZRS 2008: 2a; Rada pro ZRS 2008b: 2).²¹²

ČR nakonec identifikovala tři klíčová rozvojová témata, kterým se prioritně věnovala a která byla prezentována na neformálním zasedání GAERC tři měsíce před zahájením předsednictví. Hlavní prioritu představoval *Přístup k udržitelným zdrojům energie na lokální úrovni v rozvojových zemích*. Jednalo se o téma, které úzce souvisí s oblastí, již ČR považuje za svoji komparativní výhodu, a k němuž mohla přispět svým know how celá česká rozvojová konstituce, včetně soukromých subjektů, které jsou v daném sektoru stěžejními realizátory rozvojových projektů, a NNO (Horký 2010d: 25; Rada pro ZRS 2008d: 3; srov. Hamáček 2008: 3).²¹³

Příprava tohoto prioritního tématu započala již v první polovině roku 2008 (Horký 2009c: 353; MZV ČR 2008c). MZV vytvořilo k tomuto tématu pracovní skupinu, jejíchž zasedání se účastnily kromě relevantních ministerstev i NNO a akademický sektor (Horký 2009c: 353).²¹⁴ ČR při přípravě této priority úzce spolupracovala i s EK, která výběr tohoto tématu hodnotila velmi kladně (Glopolis 2010a: 23; Horký 2009c: 353; MZV ČR 2008b; MZV ČR 2008c; Patočka 2008; Rada pro ZRS 2008d: 3; Rada pro ZRS 2008e: 3).

Země se v rámci první priority soustředila především na zajištění přístupu k energetickým zdrojům se zvláštním akcentem na chudé venkovské a izolované oblasti, jež jsou nedostatečným přístupem k energetickým zdrojům nejvíce postiženy. Jelikož tato priorita

---

²¹² Dokument *Sektorové priority českého předsednictví EU 2009* vypracovaný Útvarem místopředsedy vlády pro evropské záležitosti v červenci 2008 specifikuje rozvojové priority českého předsednictví EU následujícím způsobem: „V oblasti rozvojové politiky a spolupráce bude ČR pokračovat v implementaci již dříve přijatých závazků a strategií EU, zejména tzv. Evropského konsensu o rozvoji a tzv. Kodexu chování o komplementaritě a dělbě práce mezi dárci EU. Vedle otázek financování rozvoje bude klást důraz i na efektivnost rozvojové spolupráce a zdůraznění otázek dobré správy (good governance) v rozvojové spolupráci. Mezi priority českého předsednictví v této oblasti bude také patřit zajištění udržitelných zdrojů energie v lokálním měřítku v rozvojových zemích. Vzhledem k tomu, že EU je největším světovým dárcem rozvojové pomoci, bude ČR usilovat o propojení rozvojové agendy EU s ostatními mezinárodními iniciativami (v rámci OSN, OECD atd.). ČR bude dbát na praktickou implementaci společné Strategie EU-Afrika, nicméně zároveň hodlá zdůrazňovat geografickou rovnováhu ve vztazích EU s ostatními rozvojovými regiony, včetně důrazu na region jihovýchodní a východní Evropy. ČR bude pokračovat v úsilí o větší provázání rozvojové spolupráce s ostatními politikami (tzv. koherence politik pro rozvoj), a to jak na úrovni EU, tak na úrovni členských zemí, tak i na úrovni globální“ (Útvar místopředsedy vlády pro evropské záležitosti 2008: 8; srov. Lightfoot 2009: 3).

²¹³ ČR tímto tématem navázala na iniciativu, která vznikla v průběhu německého předsednictví v roce 2007, během něhož byly přijaty závěry Rady EU k energetické udržitelnosti v Africe (Patočka 2009). Tato priorita měla také významné napojení na priority předchozího francouzského předsednictví (lokální vládnutí) a následného předsednictví švédského (životní prostředí a klimatické změny) (MZV ČR 2010a: 33; Patočka 2009; Rada pro ZRS 2008d: 3). Kromě toho toto téma navázalo na tradici reflektovat v rámci předsednictví i jednu z tematických oblastí koherence politik pro rozvoj (v tomto případě změn klimatu) (Glopolis 2010a: 23).

²¹⁴ MZV si k této prioritě nechalo zpracovat obsáhlou studii od britské konzultační společnosti *Practical Action*, která obsahovala mj. i konkrétní doporučení a která stala se podkladem pro policy paper, jež ČR prezentovala na neformálním zasedání ministrů pro rozvojovou spolupráci v lednu 2009 (Horký 2009c: 353; Patočka 2009; Rada pro ZRS 2008d: 3). MZV si kladlo ambici předložit takový dokument, jež se stane podkladem pro závěry Evropské rady (Horký 2009c: 353; MZV ČR 2008c; Patočka 2008).

neusilovala o získání dodatečných finančních zdrojů, jako její hlavní přínos lze hodnotit realokací finančních prostředků v hodnotě € 200 mil. v rámci druhé etapy *ACP-EU Energy Facility* pro léta 2009 až 2013 (Horký 2009a; Horký 2010c: 335). Priorita vyvrcholila přijetím závěrů GAERC 18. a 19. května 2009, které se soustředily zejména na čtyři klíčové oblasti důležité pro implementaci udržitelných technologií v rozvojových zemích, a sice na podporu lokálních řešení a zapojení lokálních aktérů, podporu decentralizovaných řešení založených na obnovitelných zdrojích energie, zvýšení energetické účinnosti a nastavení vhodných rámců a finančních modelů (MZV ČR 2010a: 33; Rada EU 2009a).

Obecně je tato iniciativa hodnocena jako velmi úspěšná (FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 6; Glopolis 2010a: 23; Horký 2009a; Horký 2010c: 335); její kladný ohlas dokonce předčil očekávání MZV (Horký 2010c: 335). K jejímu zdaru výrazně přispěla skutečnost, že „dobře zapadala do trendů spojených s diskuzemi ohledně zmírnění klimatických změn“, stejně jako úzká spolupráce s EK a Radou EU (Horký 2010c: 335).

Vedlejší priorita *Demokratické vládnutí* se dotýkala demokratické veřejné správy, resp. podpory demokracie ve vnějších vztazích EU. I tato iniciativa byla reflektována v předsednických prioritách Francie a Švédska²¹⁵ (Patočka 2008) a EK vyjádřila s jejím výběrem spokojenost (MZV ČR 2008c). *Demokratické vládnutí* odpovídá oblasti, kterou ČR vnímá jako svoji komparativní výhodu, a sice transformační zkušenosti (Horký 2010d: 25; Patočka 2008), a zároveň odráží přesvědčení ČR, že ekonomický rozvoj nevyhnutelně koreluje s demokratizací (Horký 2009a).

Hlavní akci této priority, jejímž implementátorem bylo především FoRS, představoval kulatý stůl k demokratickému vládnutí a lidským právům s názvem *Rozvojová spolupráce, dobré vládnutí a prosazování průřezového principu lidských práv a demokracie* v březnu 2009 (Horký 2009c: 353; Horký 2010c: 335; FoRS 2010f: 9). Vyvrcholením činnosti v rámci druhé priority bylo přijetí závěrů GAERC v květnu 2009 (MZV ČR 2010: 33a; Rada EU 2009a). Agenda *Demokratického vládnutí* již nezaznamenala takový úspěch jako priorita první; hlavní důvod lze spatřovat ve skutečnosti, že toto téma „trpí přílišným oddělením rozvojové a transformační agendy v gesci MZV“ (Horký 2010c: 335) a navíc zahrnovalo omezenější počet aktérů než priorita první (Horký 2010d: 25).

Průřezovou prioritou českého předsednictví v oblasti ZRS byla *Východní dimenze rozvojové politiky EU*, která vycházela zejména z „historického kontextu české rozvojové politiky, jež je mnohem více orientována na země jihovýchodní a východní Evropy než

---

²¹⁵ V případě Francie se jednalo zejména o decentralizaci vlády a přijetí charty o místním vládnutí, u Švédska pak o lidsko-právní otázku a problematiku rovnoprávnosti pohlaví (Patočka 2008).

donorské státy z EU-15“ (Patočka 2008).²¹⁶ Při její prezentaci bylo opakovaně akcentováno, že toto téma nebylo zvoleno konfrontačně na úkor jiných rozvojových regionů (Horký 2009c: 353; MZV ČR 2008c; Rada pro ZRS 2008e: 7).²¹⁷

EK pozitivně reflektovala i výběr této priority (MZV ČR 2008c), avšak počáteční očekávání do ní vkládaná se naplnit nepodařilo. Hlavním důvodem byla skutečnost, že české předsednictví narazilo na „historické dědictví kolonialismu, promítnuté v pevně usazené dělbě práce a zdvojení kompetencí mezi generálními ředitelstvími Evropské komise i pracovními skupinami Rady Evropské unie mezi Afriku, Karibik, Tichomoří a ostatní rozvojové regiony“ (Horký 2010c: 335; obdobně též Horký 2009a; Horký 2010d: 25-26). Ačkoli MZV původně zamýšlelo zahrnout oblast ZRS do agendy Východního partnerství, později se rozhodlo tento návrh nepodpořit. Jako úspěch v rámci této průřezové priority lze však hodnotit skutečnost, že se podařilo zvýšit povědomí členských zemí EU o problematice chudoby v oblasti východní a jihovýchodní Evropy (Horký 2010c: 335).

Lze shrnout, že identifikace priorit českého předsednictví v rozvojové oblasti byla hodnocena jednoznačně kladně; vybraná témata byla považována i za přiměřeně ambiciózní (Horký 2010d: 25).²¹⁸ Jak je navíc možné vidět, všechny tři hlavní oblasti zájmu „plně korespondovaly s prioritami a obecnými trendy v české zahraniční politice“ (Vláda ČR 2010c: 4), stejně jako s teritoriálními a sektorovými prioritami české ZRS.

Průběh předsednictví

Co se samotného průběhu předsednictví týká, pravděpodobně nejdůležitější událostí na vládní úrovni bylo neformální zasedání ministrů pro rozvojovou spolupráci, které se konalo v Praze 29. a 30. ledna 2009. Kromě priorit českého předsednictví v oblasti ZRS se toto zasedání zabývalo i mimořádnými situacemi, zejména pak humanitární krizí v Gruzii a vlivem globální hospodářské krize na rozvojové země (Horký 2010c: 334; MZV ČR 2010c: 92; Rada pro ZRS 2009a: 2; Rada pro ZRS 2009b: 5). K daným tématům byly přijaty závěry i na zasedání GAERC, které se konalo 18. a 19. května 2009 a české předsednictví úspěšně ukončilo (Horký 2010c: 334; Rada pro ZRS 2009b: 5).

Z další předsednické agendy lze akcentovat např. přijetí finské iniciativy zaměřené na inkorporaci ZRS do transatlantického dialogu (Horký 2009a; Horký 2010c: 336; MZV ČR

---

²¹⁶ I toto téma reflektuje priority české ZRS, neboť i zde ČR využila své zkušenosti z období politické a ekonomické transformace a zohlednila své teritoriální priority (Horký 2010d: 25; Patočka 2008).

²¹⁷ K významu průřezového tématu přispěl rusko-gruzínský konflikt, jenž mezi původními členskými zeměmi výrazně zvýšil zájem o východní dimenzi (Horký 2009c: 353).

²¹⁸ Např. komisař Louis Michel při návštěvě ČR v říjnu 2008 prohlásil, že je ohromen vysokou mírou ambice českého předsednictví v oblasti ZRS (MZV ČR 2008b).

2010a: 33) či schválení mandátu pro EK k negociaci revize Dohody z Cotonou, k jejímuž oficiálnímu zahájení došlo na zasedání Rady ministrů AKT-EU ve dnech 28. až 29. května 2009 (MZV ČR 2010a: 33; MZV ČR 2010c: 93). Zároveň byly podepsány prozatímní EPAs se střední Afrikou a s několika zeměmi Jihoafrického rozvojového společenství (MZV ČR 2010a: 33). Kromě toho ČR během svého předsednictví provedla pravidelné hodnocení koherence politik pro rozvoj, jež se odehrávalo napříč pracovními skupinami Rady EU a během něhož si země „v praxi vyzkoušela koordinaci jednotlivých politik z pohledu rozvojové spolupráce na úrovni EU“ (Glopolis 2010a: 24).

Unijní rozvojové politiky se týkalo zejména předsedání pracovní skupiny CODEV, kterou vedl Petr Halaxa (Horký 2010c: 334; Rada pro ZRS 2008d: 3).²¹⁹ Spolu s Ondřejem Horkým lze tvrdit, že „díky schopnostem a zkušenostem předsedajícího pracovní skupiny i příslušného náměstka ministra, pozdějšího ministra J. Kohouta, a velmi malého týmu, rozděleného mezi ORS a Stálé zastoupení v Bruselu, se podařilo určenou roli předsednictví zvládnout i přes neporovnatelně menší kapacity oproti velkým členským státům s dlouhou a nepřerušovanou tradicí rozvojové spolupráce“ (Horký 2010c: 334). V rámci pracovní skupiny AKT, spadající pod Odbor subsaharské Afriky, byla např. projednána zpráva Účetního dvora o ERF či otázka revize dohody z Cotonou (Rada pro ZRS 2009a: 4). V souvislosti s předsednictvím byly posíleny personální kapacity, a to jak v rámci MZV, tak v rámci Stálého zastoupení ČR při EU v Bruselu.²²⁰

Rovina nestátních aktérů

Předsednictví Rady EU nabízí významnou možnost, jak prosadit vlastní cíle v oblasti ZRS, i pro nestátní aktéry,²²¹ a proto mobilizovalo českou rozvojovou konstituenci nejen na vládní úrovni, ale rovněž na úrovni nestátní.²²²

---

²¹⁹ Přibližně 70 % až 80 % programu pracovní skupiny CODEV tvoří kontinuální agenda, tzv. *rolling business agenda* (Glopolis 2008a: 69; Rada pro ZRS 2008d: 3; Rada pro ZRS 2008e: 3).

²²⁰ V případě ORS se jednalo o jednoho stážistu a jednoho asistenta pocházejícího z Velké Británie; v případě Stálého zastoupení o českého experta, Petra Halaxu, jenž předsedal pracovní skupině CODEV. Ten měl – stejně jako vedoucí pracovní skupiny pro AKT - k dispozici mj. i juniorní diplomatku (Horký 2009c: 354). I přes toto posílení však předsednictví do značné míry kapacity MZV v oblasti ZRS vyčerpalo (Horký 2009c: 344-345). MZV dokonce potřebou kapacit pro úspěch českého předsednictví vysvětluje skutečnost, proč od roku 2007 výrazně utlumilo monitoring a evaluaci českých rozvojových projektů (Horký 2010c: 333, 342; Rada pro ZRS 2009b: 4; srov. Hamáček 2009). Podle Ondřeje Horkého se jedná o důkaz, že „priority české rozvojové spolupráce nemusejí vycházet ani tak z potřeby zvyšování efektivity ve využití veřejných prostředků ke snižování chudoby ve světě, jako z nutnosti dostát vybraným závazkům vůči Evropské unii“ (Horký 2010c: 342).

²²¹ Dle FoRS představuje předsednictví pro každou národní platformu rozvojových NNO významnou příležitost k akcentování tématu rozvojové spolupráce a role nevládních aktérů v ní, posouvá témata a agendu rozvojové spolupráce do popředí a přispívá k mobilizaci nevládního sektoru a k jeho většímu zapojení do evropské dimenze rozvojové politiky (FoRS 2010a: 3-4; FoRS 2010f: 8; Sládková 2008). Předsednictví hraje rovněž významnou roli pro posílení role platformy vůči vládě a evropským politikám (FoRS nedatováno; Sládková

S ohledem na jeho význam začaly české NNO s přípravami předsednické agendy již přibližně v polovině roku 2007, přičemž sedm měsíců před jeho zahájením vznikla v rámci FoRS pracovní skupina zabývající se výhradně jím (FoRS 2010a: 12).²²³ Před jeho zahájením komunikovaly NNO o (vlastních i vládních) předsednických prioritách a aktivitách s celou řadou relevantních subjektů, včetně MZV, institucí EU, konfederací CONCORD a ostatními českými i unijními NNO; účastnily se i řady seminářů, debat, konferencí a kulatých stolů zaměřených na organizaci předsednictví (FoRS 2009b: 5; Glopolis 2007b: 11-12; Glopolis 2008b: 17; Glopolis 2009c: 8).

Hlavním cílem FoRS pro období českého předsednictví bylo prosazování společných zájmů českých rozvojových NNO na unijní úrovni a formulace principů efektivnosti rozvojové spolupráce z pohledu organizací občanské společnosti (FoRS 2010f: 8; Zázvorková 2009). Efektivnost rozvoje organizací občanské společnosti byla identifikována i jako ústřední téma, které české NNO v souvislosti s předsednictvím akcentovaly (DWW 2009: 2; DWW 2010b: 2; FoRS 2009b: 2; FoRS 2010a: 12-13; FoRS 2010f: 8).

S finanční podporou EK realizovaly české NNO *Projekt pro české předsednictví EU: Efektivnost organizací občanské společnosti v rozvojové spolupráci* (říjen 2008 – prosinec 2009), který se zaměřoval především na formulování a sdílení principů efektivnosti občanské společnosti v rozvoji a jejich následné prosazování u veřejných a politických činitelů (FoRS 2010f: 8) s cílem „využít jedinečné příležitosti českého předsednictví v Radě EU ke zvýšení informovanosti o významu rozvojové efektivnosti v českém kontextu a zohlednění české zkušenosti v rozvojové spolupráci“ (Sládková 2008). České NNO během předsednictví úzce kooperovaly i s nadnárodní sítí CONCORD, přičemž tuto spolupráci obecně hodnotily jako velmi úspěšnou (FoRS 2010a: 8). Příkladem jejich společného lobbingu může být dopis vytvořený FoRS a CONCORD, který byl adresován zasedání Evropské rady konanému 18. až

2008). Kromě toho nabízí i „vynikající příležitost pro vybudování spojení napříč celou EU“ (FoRS 2010a: 3) a zároveň je velkou zkouškou „organizačních schopností, dovedností při ovlivňování politických jednání a citu pro komunikaci s dalšími nevládními subjekty v ČR a EU“ (FoRS 2010f: 8). I individuální NNO přikládaly předsednictví klíčový význam a vnímaly je jako „příležitost k prohloubení odborných znalostí, policy a advocacy dovedností, kontaktů a spolupráce napříč různými tématy, sektory i hranicemi, ale také k uplatnění výsledků své výzkumné práce“ (Glopolis 2009c: 1), resp. jako „příležitost – šanci na prohloubení znalostí o tématech a procesech evropské i české politiky, šanci na vytvoření nových kontaktů a na širší spolupráci napříč odbornými tématy i společenskými sektory (mezi státem, občanskou společností a podnikatelskou komunitou“ (Glopolis 2008b: 4).

²²² Např. v případě FoRS se do předsednických aktivit zapojilo přibližně 80 % jeho členů a pozorovatelů, kteří aktivně participovali na přípravě jednotlivých akcí, analýz, případových studií a dalších dokumentů (FoRS 2010f: 5-6, 14). FoRS tuto intenzitu zapojení označilo za „neobyčejný úspěch“ (FoRS 2010f: 6).

²²³ Celkově byly v souvislosti s předsednictvím vytvořeny tři zcela nové pracovní skupiny (Migrace, Udržitelné technologie a lokální energetika a Zemědělství a potravinová bezpečnost) (FoRS 2010f: 6, 14). Kromě FoRS posílily v souvislosti s předsednictvím EU své personální kapacity i jiné NNO, jako např. Glopolis (Glopolis 2010c: 4).

19. června 2009 a který vyzývá představitele členských zemí k navýšení finančních prostředků na ZRS.²²⁴ Během předsednictví FoRS bylo ve spolupráci s CONCORD realizováno i několik mezinárodních konferencí.²²⁵

V průběhu celého předsednictví byla pro NNO typická zvýšená interakce s českými a unijními institucemi (FoRS 2010a; FoRS 2010f: 4, 6; Zázvorková 2009). Účastnily se (mnohdy ve spolupráci s CONCORD) řady jednání, a to včetně neformálního zasedání ministrů pro rozvojovou spolupráci, zasedání CODEV 16. března 2009 či jednání na Stálém zastoupení ČR v Bruselu 2. února 2009 (FoRS 2010a: 13; FoRS 2010f: 4, 8, 30). Některé z požadavků českých NNO byly promítnuty do závěrů Rady a jiných institucí EU (FoRS 2010f: 4, 8); jako příklad zvláště účinného lobování EU českými a evropskými rozvojovými organizacemi hodnotí NNO potvrzení závazků EU navyšovat ODA i v době hospodářské krize či aktivní postup proti daňovým rájům, které zapříčiňují únik finančních prostředků z rozvojových zemí (FoRS 2010f: 2).

Své priority a aktivity koordinovaly NNO i s národními rozvojovými platformami trojky (francouzskou platformou Coordination SUD a švédskou Concord Sweden), s platformami zemí Visegrádské čtyřky (maďarskou platformou HAND, polskou Zagranica Group a slovenskou MVRO), ale i s ostatními českými platformami, jako je např. Zelený kruh, Demas, Česká klimatická koalice či PPZRS (FoRS 2009b: 5; FoRS 2010f: 5, 8, 12; Sládková 2008).²²⁶

Kromě NNO zmobilizovalo české předsednictví i soukromý rozvojový sektor; program PPZRS pro předsednictví byl projednáván i v rámci Rady pro ZRS (Rada pro ZRS 2008d: 4; Rada pro ZRS 2008e: 4; Rada pro ZRS 2009a: 4). Příkladem konkrétní aktivity podnikatelských subjektů budiž konference s názvem *Technologie pro lokálně udržitelné*

---

²²⁴ FoRS a řada českých NNO se v rámci předsednického projektu zároveň zapojily do mezinárodního participativního procesu *Otevřeného fóra pro rozvojovou efektivnost organizací občanské společnosti*, který vznikl v roce 2009. FoRS je přitom coby jediný zástupce nových členských zemí EU zastoupeno i v řídicím orgánu s názvem *Global Facilitation Group* (DWW 2010: 6; FoRS 2010f: 5, 9).

²²⁵ První z nich nesla název *Konference o efektivitě organizací občanské společnosti v rozvojové spolupráci* a konala se v Praze ve dnech 23. a 24. června 2009. Na této konferenci se sešlo více než 170 zástupců občanské společnosti (reprezentujících 30 českých a více než 70 zahraničních NNO), institucionálních donorů a vlád (včetně zástupců téměř 50 donorských a přijímacích zemí z Evropy, Afriky, Asie i Latinské a severní Ameriky) (FoRS 2010a: 14; FoRS 2010f: 5, 9; Rada pro ZRS 2009b: 6). Druhá mezinárodní konference s názvem *Jak efektivně vzdělávat a informovat o rozvoji* se konala ve spolupráci s nadnárodní sítí CONCORD v květnu 2009 v Praze. Dále FoRS zorganizovalo již zmíněný Kulatý stůl o dobrém vládnutí pro rozvoj a řadu expertních seminářů na témata jako např. *Udržitelné technologie a lokální energetika; Efektivnost rozvojové spolupráce – zemědělství a rozvoj venkova. Jaké přístupy, strategie a principy kvalitní práce a Remittance zasílané z České republiky a jejich rozvojový dopad* (FoRS 2010f: 9).

²²⁶ Po skončení předsednictví zorganizovaly české NNO ve spolupráci s konfederací CONCORD, ActionAid a CAN v roce 2010 sérii seminářů v Praze, Budapešti a Varšavě s cílem předat zkušenosti z průběhu českého předsednictví polským a maďarským NNO (Glopolis 2011: 4, 11). Výstupy z těchto seminářů byly posléze sumarizovány ve studii *How to Engage in the EU Presidency: Recommendations for Hungarian and Polish development NGOs* (FoRS 2010a).

zdroje energie v technicky specifických podmínkách, kterou 28. května 2009 uspořádaly PPZRS, Technologické centrum Akademie věd ČR a Pražský institut pro globální politiku Glopolis s cílem „příspěť k diskusi a vzájemné výměně informací všech zainteresovaných subjektů, tj. rozvojových institucí, nevládních neziskových organizací, dárců, výrobců a konzultantů, stejně jako příjemců pomoci a provozovatelů“ (PPZRS 2009). Soukromý sektor navázal během předsednictví i užší spolupráci se sektorem neziskovým, jak dokazuje např. jeho participace v pracovní skupině FoRS *Udržitelné technologie* (FoRS 2010f: 6, 8).

Zhodnocení předsednictví z rozvojové perspektivy

České předsednictví v Radě EU bylo z rozvojového hlediska hodnoceno jednoznačně kladně. Jak potvrzuje Ondřej Horký, „jistě je, že české předsednictví v oblasti rozvoje bylo na unijní úrovni hodnoceno kladně a více či méně významně předčilo malá očekávání ohledně schopností nového členského státu a vynořujícího se donora, vést jednání celé sedmadvacítky. Zdá se také, že profesionální výkon české diplomacie v oblasti vlastních priorit i neočekávaných událostí, zejména dopadů hospodářské krize na rozvojové země, vedl k posílení zkušeností i sebevědomí v prosazování pragmatického přístupu k rozvojové spolupráci novými členskými státy, který kontrastuje s nedodržováním nevymahatelných norem Evropské unie“ (Horký 2010c: 329-330). ČR tak hrála v oblasti ZRS během předsednictví „důstojnou roli“ (Rada pro ZRS 2009b: 5) a její priority se „podařilo naplnit“ (MZV ČR 2010a: 33). I podle vyjádření českých diplomatů byla každodenní administrace Rady v rozvojové oblasti (včetně vztahů mezi EU a Afrikou) pro ostatní členské země „příjemným překvapením“ (Horký 2009a) a „předčila původní očekávání“ (Horký 2010d: 25).

V obdobném duchu se vyjádřily i FoRS, Glopolis a nadnárodní CONCORD, když konstatovaly, že „České předsednictví Rady EU jasně demonstrovalo, že Česká republika umí vést rozvojovou politiku efektivním způsobem a progresivním směrem, a to dokonce i na evropské úrovni“ (CONCORD 2009d: 34; FoRS, Glopolis, CONCORD 2009: 6). I podle Glopolis česká státní správa ukázala, že umí vést unijní rozvojovou politiku „efektivním způsobem, progresivním směrem a v synergii s dalšími politikami“ (Glopolis 2010a: 23), přičemž rozvojová agenda českého předsednictví byla „úspěšně, ba inspirativně zvládnuta“ (Glopolis 2010a: 23).

I z hlediska prosazování národních zájmů lze české předsednictví EU hodnotit jako víceméně úspěšné (Horký 2009a). ČR díky němu získala odvahu osmělit se „přímo či zprostředkovaně ve spolupráci s dalšími novými členskými státy prosazovat své pozice

hlasitěji i tehdy, pokud nespádaly do středního proudu, prosazovaného starými členskými zeměmi“ (Horký 2010c: 336). Předsednictví rovněž posílilo možnosti ČR při hledání spojenců mezi původními členskými státy pro podporu vlastních teritoriálních rozvojových priorit a preferencí v oblasti forem ZRS (Horký 2010c: 336) a „přesunulo pozornost MZV z domácích problémů na evropskou úroveň“ (Horký 2009c: 358). Zároveň obohatilo evropskou rozvojovou agendu o nová témata (MZV ČR 2010c: 92).

České předsednictví je pozitivně hodnoceno i ve vztahu k domácím nestátním subjektům, neboť díky němu získaly možnost ovlivňovat evropskou rozvojovou agendu (FoRS 2010f: 2) a „ojedinělou příležitost, jak nahlédnout pod pokličku evropské a velké mezinárodní politiky, prohloubit své vědomosti, dovednosti a kontakty“ (Glopolis 2010c: 4). Předsednictví rovněž „výrazně přispělo k prohloubení odborných znalostí, lepšímu pochopení politických rozhodovacích procesů, rozvoji profesních kontaktů a posílení schopnosti aktivně zasáhnout do formování evropské i mezinárodní rozvojové politiky“ (FoRS 2010f: 2) a umožnilo „navázání a prohloubení řady důležitých partnerství se státními i nestátními aktéry (např. Stálé zastoupení ČR při EU či CONCORD), což je nezbytné pro dlouhodobou ‘policy’ práci“ (FoRS 2010f: 5).²²⁷ Závěrem lze shrnout, že český vliv na formování ZRS EU významně přesáhl zanedbatelný český podíl na celkovém objemu rozvojové spolupráce EU (Horký 2010c: 336).

Evropský parlament

Do kompetencí EP v oblasti ZRS spadá rozhodování o legislativních opatřeních a konečné výši finančních rozvojových prostředků čerpaných z obecného rozpočtu EU; podílí se rovněž na rozhodování o asociačních a obchodních dohodách a může komentovat aktivity ostatních institucí EU (Carbone 2007: 50; Carbone 2011: 163; Muraille 2003). Klíčovou složkou EP v oblasti rozvojové spolupráce je Výbor pro rozvoj (*Committee on Development*).²²⁸

Po vstupu do EU získala ČR právo na své zastoupení v EP; ve volbách v roce 2004 bylo zvoleno 24 českých europoslanců; ve volbách v roce 2009 22 europoslanců. ČR měla/má

---

²²⁷ Předsednictví bylo víceméně kladně hodnoceno i dalšími autory (viz např. Patočka 2009), organizacemi (viz např. DWW 2010: 2) a institucemi (viz např. MZV ČR 2010c: 91-94).

²²⁸ Coby jeden z permanentních výborů EP v legislativním období 2004-2009 sestával z 36 členů a v letech 2009-2011 z 30 členů, což jej řadí mezi středně velké výbory. Jeho schůze se konají většinou jednou až dvakrát za měsíc v Bruselu. Výbor pro rozvoj je hlavním instrumentem EP v podpoře, implementaci a monitoringu ZRS EU, a to zejména prostřednictvím politického dialogu s rozvojovými zeměmi a podpory demokratických hodnot, řádné správy věcí veřejných a lidských práv v rozvojových zemích. Výbor pro rozvoj často vyjadřuje své názory a vydává zprávy z vlastní iniciativy a organizuje veřejná slyšení, předkládá ústní nebo písemné otázky Radě a Komisi (Zach et al. 2007: 19).

v obou legislativních obdobích ve Výboru pro rozvoj svého zástupce – Jana Zahradila, který v něm v letech 2004-2009 působil jako člen a v letech 2009-2011 jako zástupce.²²⁹ Vzhledem ke komplexnosti rozvojové problematiky kooperuje Výbor pro rozvoj rovněž s ostatními výbory EP, a to zejména s Výborem pro kontrolu rozpočtu, Výborem pro zahraniční záležitosti, Výborem pro lidská práva, Výborem pro bezpečnost a obranu, Výborem pro zemědělství a rozvoj venkova a Výborem pro mezinárodní obchod, v nichž rovněž zasedali/zasedají čeští europoslanci.

EP skýtá důležitý kanál i pro české nestátní subjekty působící v oblasti ZRS, zejména pak NNO, přičemž ze všech institucí EU zaujímá EP vůči NNO nejvstřícnější a nejotevřenější postoj (Lee 2006: 4; Glopolis 2008a: 84).²³⁰ Jako příklad snahy českých NNO ovlivnit rozvojovou spolupráci EU prostřednictvím EP lze uvést výzvu kandidátům do EP s názvem *Evropská unie a její odpovědnost ve světě*, kterou FoRS spolu s CONCORD zveřejnily v roce 2009 a v níž apelovaly na kandidáty, aby při implementaci politik zohledňovali tři základní cíle rozvojové spolupráce, a sice větší a kvalitnější pomoc, udržitelný rozvoj a demokratickou odpovědnost. V rámci této aktivity byla rovněž prohloubena kooperace s některými českými europoslanci ve specifických tématech (FoRS 2009b: 5; FoRS 2010f: 5-6, 12; Krczmárová 2008). Kromě toho NNO zorganizovaly 7. dubna 2009 schůzku k volbám do EP s europoslancem Janem Zahradilem a v listopadu 2009 se zúčastnily debaty s europoslanci Janem Zahradilem a Liborem Roučkem na téma *ČR a EU – (papíroví) tygři v prosazování demokracie ve světě?* (FoRS 2010f: 31). V listopadu 2009 participovaly v EP i na akci *Mass Lobby Action* (FoRS 2010f: 31).

Zmínit lze i skutečnost, že zástupci českých NNO pravidelně absolvují studijní cesty do EP (s akcentem na činnost Výboru pro rozvoj), při nichž se setkávají s vybranými europoslanci (FoRS 2006: 10; FoRS 2008b: 4, 17). S europoslanci se české NNO potkaly i v rámci tzv. „lobbovacích dní v Bruselu“, které v listopadu 2005 uspořádala síť evropských NNO *Seattle to Brussels Network* (Glopolis 2006b: 12). Prostřednictvím nadnárodní sítě CONCORD se české NNO rovněž pravidelně účastní zasedání Výboru pro rozvoj.

Ostatní instituce

Na rozvojové spolupráci EU se podílí i Evropská investiční banka (EIB), a to poskytováním zvýhodněných úvěrů rozvojovým zemím. EIB působí v ČR od roku 1992; její

²²⁹ Jak již bylo zmíněno, Jan Zahradil se ve své funkci mj. zasazuje o výraznější využití transformačních zkušeností nových členských zemí (Zahradil 2011). Jeho napojení na českou rozvojovou konstituenci dokladuje skutečnost, že vyjádřil zájem účastnit se zasedání Rady pro ZRS (Rada pro ZRS 2008b: 3).

²³⁰ I Jan Zahradil konstatoval, že považuje některé připomínky českých rozvojových NNO za „velmi cenné“ (Zahradil 2005).

činnost v ČR je upravena třemi Rámcovými dohodami (č. 250/1994 Sb., č. 155/1999 Sb. a č. 280/1998 Sb.), které zůstaly v platnosti i po vstupu ČR do EU, avšak až momentem vstupu do EU se ČR stala členem EIB. ČR se tak v rozhodovacích orgánech EIB účastní přípravy vnějších aktivit banky v rámci realizace jejího externího mandátu. Zároveň společně s ostatními členskými státy poskytuje záruky na operace banky v zemích AKT a v zámořských zemích a územích (blíže viz kapitola 4.6.1.3) (MZV ČR 2005b: 8; MZV ČR 2009: 43-44; Vláda ČR 2010c: 22). S EIB úzce spolupracuje zejména český podnikatelský sektor působící v oblasti ZRS; její zástupci se např. zúčastnili v listopadu 2010 konference pořádané PPZRS ve spolupráci s MZV a ČRA na téma *Jak se dostat na třetí trhy s menší mírou kapitálového rizika?* (PPZRS 2010b).

Od data svého vstupu do EU je ČR smluvní stranou Dohody z Cotonou, což jí poskytuje možnost působit ve zvláštní institucionální struktuře, jež koordinuje spolupráci mezi EU a zeměmi AKT. Jednou z těchto institucí je Rada ministrů AKT-EU, která se skládá ze členů Rady EU, členů EK a členů vlády každé země AKT.²³¹ Klíčový význam má i Výbor velvyslanců AKT-EU, jenž představuje pomocný orgán Rady ministrů a sestává ze zástupců každého členského státu EU (působících v rámci Stálých zastoupení při EU), zástupců EK a předsedů misí každého státu AKT při EU²³² (Development Strategies 2003: 47).

Důležitou roli zastává i Společné parlamentní shromáždění AKT-EU jakožto poradní orgán sestávající ze stejného počtu členů EP a členů parlamentů zemí AKT (popř. zástupců pověřených parlamenty zemí AKT).²³³ ČR se v rámci této instituce poměrně aktivně profiluje; v letech 2004-2009 reprezentovala ČR v Delegaci EP Zuzana Roithová; v legislativním období 2009-2014 zde má ČR zástupce tři: Zuzanu Roithovou a Miroslava Ouzkého ve funkci místopředsedů a Oldřicha Vlasáka.²³⁴ V rámci českého předsednictví se 17. Společné parlamentní zasedání AKT-EU konalo ve dnech 4. až 9. dubna 2009 v Praze.²³⁵

---

²³¹ Rada ministrů zasedá jednou ročně z iniciativy předsednictví Rady EU (popř. častěji a v různých geografických uskupeních) a předsedá jí člen Rady EU a člen vlády jedné ze zemí AKT. Mezi její kompetence patří inicializace politického dialogu, přijímání opatření nezbytných pro implementaci dohod mezi EU a zeměmi AKT, přezkoumávání a řešení problémů, které brání efektivní implementaci dohod, a zajištění fungování poradních mechanismů (Development Strategies 2003: 47; Holland 2002: 201).

²³² Výbor velvyslanců pomáhá Radě ministrů při plnění jejích úkolů, připravuje její zasedání, je pověřen výkonem jejích nařízení a monitoruje správnou implementaci dohod. Schůzky výboru velvyslanců se konají jednou za tři měsíce, popř. kdykoli v případě nutnosti (Development Strategies 2003: 47).

²³³ Společné parlamentní shromáždění může přijímat usnesení a Radě ministrů předkládat doporučení. Zasedá dvakrát ročně na týdenních plenárních zasedáních (a to střídavě v zemích EU a AKT); dále pak průběžně během roku v Bruselu. V případě potřeby se členové parlamentu schází i na regionální či subregionální úrovni (Development Strategies: 47; Holland 2002: 201).

²³⁴ Mezi priority Zuzany Roithové na tomto fóru patří především vzdělávání, zdravotnictví, přístup k vodě a základním potravinám a podpora lokálních komunit a mikrokreditů (Roithová 2009a). Rovněž podpořila *Strategii EU pro Afriku* z roku 2005 (Roithová 2005). Kromě toho také požádala EK a Radu EU o vysvětlení, jaké postupy plánují aplikovat, aby se podařilo splnit unijní kvantitativní cíle v oblasti finančního objemu ODA v době probíhající hospodářské a finanční krize (Roithová 2009b). Miroslav Ouzký v rámci společného

Významnou institucí je rovněž Výbor Evropského rozvojového fondu, který dohlíží na způsob distribuce finančních prostředků v rámci ERF. I ČR má ve Výboru ERF své zástupce; v současnosti se jedná o čtyři zaměstnance MZV (Kateřinu Bečkovou, Ivo Gombalu, Jitku Hrudovou a Radima Pecla); k únoru 2009 zde měla země zástupce pouze jednoho (Vladimíra Němce).

Vedle výše zmíněných orgánů s rozhodovací pravomocí existují i instituce podpůrné s poradní pravomocí. Patří mezi ně např. již zmiňované Centrum pro rozvoj podniků²³⁶, jehož úkolem je podporovat vznik průmyslových podniků v zemích AKT a pomáhat jim s navazováním spolupráce s podnikatelskými subjekty v zemích EU. Jak již bylo uvedeno, ČR se prostřednictvím PPZRS stala v roce 2008 – coby první nový členský stát EU - členem a korespondenčním místem Centra pro rozvoj podniků a s touto institucí (i její pracovní sítí *European Institutional Network*) úzce spolupracuje.²³⁷ České podnikatelské subjekty se pravidelně účastní i výročního zasedání Centra pro rozvoj podniků; v roce 2009 zde PPZRS ve spolupráci se Svazem průmyslu a dopravy ČR a Technologickým centrem AV ČR např. prezentovala katalog českých technologií použitelných ve specifických podmínkách rozvojových zemí (PPZRS nedatováno; PPZRS 2008; PPZRS 2011a).

4.3.2 Vztah mezi státem a nestátními aktéry v oblasti ZRS

4.3.2.1 Analýza původní domácí praxe

Spolupráce mezi státem a nestátními subjekty v oblasti ZRS byla v rámci původní domácí praxe na nízké úrovni, neboť vládní instituce je nepovažovaly za strategicky

---

parlamentního zasedání EU-AKT prosazuje mj. politicky koherentní přístup k obchodu a rozvoji s cílem dosáhnout kvalitativně lepšího rozvoje zemí AKT a zároveň lepších obchodních příležitostí pro EU, systematický audit vynaložené ZRS, uznání stávajících hranic jednotlivých zemí AKT, regionální integraci v zemích AKT, aktivní zapojení zemí AKT do struktur Světové obchodní organizace, snižování dovozních cel, iniciativu *Pomoc za rozvoj*, liberalizaci finančních a bankovních služeb v zemích AKT, výměnu medicínských vědomostí a praktik mezi členskými státy EU a zeměmi AKT a zapojení zemí AKT do obchodu s emisními povolenkami CO₂ a transferu tzv. zelených technologií do zemí AKT (Ouzký 2010).

²³⁵ Na zasedání vystoupil mj. i ministerský předseda Miroslav Topolánek (toho času v demisi) a náměstek ministra zahraničí zodpovědný za rozvoj, Jan Kohout, jenž akcentoval především transformační zkušenost ČR (Pasz, Adriaens, Sládková 2009: 8). Zúčastnil se jej i český nevládní sektor v zastoupení FoRS a CONCORD, jejichž zástupci se v jeho rámci zapojili do užšího dialogu s poslanci, zúčastnili se plenárních zasedání a zorganizovali několik přidružených akcí (FoRS 2010f: 8). České rozvojové NNO se rovněž 6. dubna 2009 zúčastnily neformálního obědu se členy parlamentů zemí EU a AKT a 7. dubna 2009 pracovní snídaně s viceprezidentem Společného parlamentního shromáždění EU-AKT (FoRS 2010f: 30).

²³⁶ Další z podpůrných institucí představuje Centrum pro technickou pomoc, jež se soustředí převážně na zemědělský rozvoj a rozvoj venkova. Kromě toho jsou společnými institucemi EU-AKT ještě např. Výbor ministrů AKT-EU pro obchod nebo Výbor AKT pro rozvojovou finanční spolupráci (Development Strategies 2003: 47).

²³⁷ Příkladem jejich společných aktivit byla např. pracovní snídaně s názvem *Možnosti podpory obchodních partnerů v zemích Afriky, Karibiku a Tichomoří*, jež se konala v listopadu 2008 v Praze.

významné partnery (Bučar, Mrak 2007: 25; Halaxa, Jelínek, Kroužek 2002: 21; MZV ČR 2001a; srov. Brubacher 2003: 2-3). *Zásady pro poskytování zahraniční rozvojové pomoci* nahlíží na NNO čistě jako na implementátory projektů ZRS (Vláda ČR 1995). Až kolem roku 2000 lze zaznamenat první vážnější konzultace o budoucnosti ZRS mezi zástupci vládních institucí a občanské společnosti (FoRS 2006: 3). Podle zprávy financované EK však nebylo v ČR možné hovořit o systematickém zapojení nestátních subjektů do formulace politiky ZRS minimálně do roku 2002 (Development Strategies 2003: 7).²³⁸

4.3.2.2 Analýza evropeizačního faktoru

EU je silným proponentem participace nestátních aktérů na tvorbě národních politik ZRS, což dokladuje např. konstatování EK, že „nestátní aktéři by měli být permanentně a systematicky začleňováni do definice státních strategií a programovací procesů“ (Evropská komise 2002b: 6), či výzva EP vůči novým členským státům k „patřičnému zapojení nevládních organizací a místních orgánů do procesu vytváření národní politiky“ (Evropský parlament 2008b: 47).

EU přitom klade zvláštní důraz na NNO, jimž přisuzuje úlohu partnera a význačného sociálního aktéra, zapojuje je do realizace celoevropských politik, využívá jejich znalostí a finančně je podporuje (Borell 2008; Svoboda, Brychtová 2008; Lee 2006: 4).²³⁹ Analogicky k tomu jsou NNO v EU považovány za „jednoho z hlavních partnerů v politickém dialogu a za důležitého zprostředkovatele informací mezi občany a politickými elitami“ (Glopolis 2008a: 6). I v *Evropském konsensu o rozvoji* se instituce EU a členské státy zavazují k uznání „významné role, kterou [v oblasti ZRS, pozn. aut.] hraje evropská občanská společnost“ (Úřední věstník EU 2006: 4).

Podpora EU je při posilování a etablaci vlivu českých NNO a jejich vztahu s orgány státní správy klíčovou determinantou.²⁴⁰ I podle Johna Degnbol-Martiniusena a Poula Engberg-Pedersena získání materiální či jen symbolické podpory ze strany EU zpětně posiluje postavení rozvojových NNO a usnadňuje jim prosazování požadavků v domácím politickém

---

²³⁸ V rámci původní domácí praxe přispívala k rozvoji vzájemných kontaktů mezi státem a NNO zejména CIDA; finanční i znalostní podporu získávaly NNO i v rámci UNDP.

²³⁹ Podle českých NNO lze vnímat EU jakožto „významnou inspiraci pro spolupráci nevládního sektoru a rozhodovacích institucí“ (Glopolis 2008a: 101; obdobně též Svoboda, Brychtová 2008).

²⁴⁰ Např. dle organizace Glopolis mají na pozitivním vývoji ve spolupráci státní správy a politiků s občanskou společností „částečně zásluhu samy politické elity, ale hlavní impulzy přicházejí ze zahraničí, od mezinárodních institucí a především z Evropské unie“ (Glopolis 2008a: 54). Glopolis dále uvádí, že české NNO jsou stále úspěšnější při ovlivňování české politiky, a to „jak v důsledku zapojení ČR do mezinárodních struktur (zejména vstupem do EU), tak i díky samotným neziskovým organizacím (disponují kvalitnější analýzou, zkušenostmi i většími prostředky, které mohou využít pro analýzu politiky)“ (Glopolis 2008a: 56).

kontextu (Dengbol-Martinussen, Engberg-Pedersen 2005: 143; srov. Haverland 2003: 12). EU tak slouží jako významný zdroj jejich certifikace (uznání) a legitimacy.

Na přímou souvislost mezi podporou ze strany EU a posílením jejich role vůči orgánům české státní správy ostatně explicitně upozorňují i samy NNO (viz např. FoRS 2009b: 4; FoRS 2010f: 7, 23; Glopolis 2008a: 54, 56).²⁴¹ Exemplifikací programů kofinancovaných EK, jež jsou v tomto kontextu zaměřeny na posilování role NNO a jichž se české nevládní neziskové subjekty účastnily, je např. TRIALOG či Předsednický fond (Vencato 2007: 180).²⁴² K výraznému posílení kooperace mezi NNO a státními institucemi došlo i v souvislosti s českým předsednictvím v Radě EU (FoRS 2010a; Zázvorková 2009).

Zásadní roli při posilování významu nevládních subjektů ve sféře ovlivňování domácí politiky ZRS hraje i jejich zapojování do národních a nadnárodních sítí.²⁴³ Právě prostřednictvím národních a nadnárodních sítí mohou rozvojové NNO sladovat společný postup vůči české veřejné správě, maximalizovat svůj vliv na ni a prosazovat jimi preferované změny v oblasti ZRS. I Maja Bučar a Mojmir Mrak označují existenci platformy rozvojových NNO za „neobyčejně významný mechanismus“ pro participaci NNO na formulaci ZRS (Bučar, Mrak 2007: 26, srov. Frič 2000: 79).

4.3.2.3 Analýza nové domácí praxe

4.3.2.3.1 Vztah státu a nevládních neziskových subjektů

Již *Národní program přípravy České republiky na členství v Evropské unii* z roku 2000 se odvolával na to, že nová koncepce české ZRS bude institucionalizovat zkušenosti členských zemí EU a OECD, a to především v oblasti „spolupráce vládních orgánů a nevládních organizací a občanské společnosti při jejím poskytování“ (MZV ČR 2000a: 307-308). Také v *Národním programu přípravy České republiky na členství v Evropské Unii* z června 2001 byla na několika místech akcentována potřeba aktivní úlohy nevládních organizací (MZV ČR 2001b). K důležité změně došlo v roce 2002, když *Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002 až 2007* přinesla zcela nový prvek

---

²⁴¹ Již před vstupem země do EU Ivo Gombala predikoval, že „po rozšíření EU se role nevládního sektoru zvýší, neboť je mu v EU věnována obrovská pozornost a má svou vlastní rozpočtovou položku“ (Gombala 2004).

²⁴² Jako příklad konkrétních projektů může sloužit již zmiňovaný projekt s názvem „*Policy*“ *aktivní platformy českých rozvojových nevládních neziskových organizací*, jehož cílem bylo mj. facilitovat aktivní participaci českých NNO v rozvojové politice na národní úrovni (FoRS 2009b: 20; FoRS 2010f: 24), nebo projekt *Development Aid Watch in New Member States*, jenž za podpory GŘ pro spravedlnost proběhl v roce 2008 a soustředil se na podporu analýzy a monitoringu české ZRS (FoRS 2009b: 20).

²⁴³ Nejdůležitější nadnárodní subjekt představuje v tomto ohledu konfederace CONCORD (FoRS 2009b: 12; FoRS 2010a). FoRS např. v případě, že některé ministerstvo odpírá NNO schůzku či konzultaci, explicitně doporučuje obránit se s žádostí o pomoc na CONCORD (FoRS 2010a: 13).

v podobě deklarované vstřícnosti a otevřenosti vůči nestátním subjektům. Vláda a MZV zde jednoznačně označily za své partnery v oblasti ZRS nevládní organizace, podnikatelskou sféru, odbory, akademickou obec, média a církve (Vláda ČR: 4, 8). Samy NNO tuto skutečnost hodnotí jako „významný posun“ (FoRS 2006: 3).

Velmi zajímavým prvkem je v rámci nové domácí praxe zřetelný nárůst podílu NNO na formulaci politiky ZRS na národní úrovni. Spolupráce probíhá jak na úrovni jednotlivých NNO, tak na úrovni FoRS, jež získalo statut oficiálního institucionálního partnera orgánů české státní správy (FoRS 2005: 3; FoRS 2007: 3), a nabývá několika forem. NNO např. pravidelně pořádají vzdělávací, osvětové a odborné akce, zpracovávají expertízy, studie a analýzy, poskytují informace apod.²⁴⁴

Klíčovým partnerem rozvojových NNO v jejich snaze o ovlivňování tvorby politiky ZRS se stalo MZV a jeho Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci (FoRS 2004: 5; FoRS 2005: 4; FoRS 2006: 4, 7; FoRS 2007: 5; FoRS 2008b: 3, 11; FoRS 2009b: 4; FoRS 2010f: 6; Sládková 2009). MZV přikládá dobrým vztahům s nevládním neziskovým sektorem neustále rostoucí význam (Horký 2009c: 345; MZV ČR 2010c: 228); otevřeně se ke spolupráci s NNO v oblasti ZRS přihlásilo i programové prohlášení Vlády ČR z roku 2010 (Vláda ČR 2010a: 13). I NNO považují tuto relaci za klíčovou a explicitně deklarují kontinuální snahu o budování stabilních partnerských vztahů a otevřeného dialogu s MZV (FoRS 2006: 4; FoRS 2007: 5; FoRS 2008b: 3; FoRS 2009b: 4; Rada pro ZRS 2010c: 9).²⁴⁵

Druhou stěžejní instituci představovalo do konce roku 2007 Rozvojové středisko ÚMV (FoRS 2004: 5; FoRS 2005: 4; 2006: 4; FoRS 2007: 5, 7; FoRS 2008b: 3, 11; Hurdová, Nádvorník 2005: 16; Vencato 2007: 183); nyní je druhou nejdůležitější institucí pro NNO ČRA, vůči níž se NNO zaměřují zejména na sledování systému implementace ZRS (FoRS 2009b: 10; FoRS 2010f: 6; Sládková 2009). Obdobně jako v případě MZV české NNO deklarují snahu o „kontinuální budování otevřeného dialogu a partnerských vztahů“ s ČRA (FoRS 2009b: 4) a i ČRA přikládá dobrým vztahům s NNO stěžejní význam (ČRA 2011: 19; Jelínek 2008: 1).

FoRS se rovněž stalo přidruženým členem s hlasem poradním v Radě pro ZRS, což vnímá jako potvrzení své aktivní účasti „na zapojení do ovlivňování rozvojové politiky, bu-

---

²⁴⁴ Orgány státní správy jsou k užší spolupráci s NNO motivovány několika aspekty. Jedním z nich je snaha „dohnat“ vyspělé donory. Prostřednictvím jejich zaangażovanosti vláda rovněž hodlá získat sympatie veřejnosti a politických představitelů pro aktivity koordinované MZV (Horký 2010a: 7). Roli hraje i skutečnost, že MZV nemá dostatečné expertní a personální kapacity k realizaci analýz a studií (Horký 2010b: 235; srov. Borell 2008; Vencato 2007: 182).

²⁴⁵ I zpráva DAC/OECD z roku 2007 zhodnotila vztahy mezi českými nevládními organizacemi a MZV a sektorovými ministerstvy jako dobré (OECD 2007: 19).

dování vztahu NNO s institucionálními partnery v oblasti rozvojové spolupráce a podílu na transformaci ZRS ČR“ (FoRS 2009b: 10). FoRS se coby zástupce českého nevládního neziskového sektoru účastní všech zasedání Rady pro ZRS. Intenzivně participovalo např. na aktivitách pracovní skupiny pro koncepci, v jejímž rámci se zasazovalo o redukci tzv. nafouknuté pomoci (tedy vyjmutí takových položek ZRS, jež nemají přímý vliv na eliminaci chudoby); pravidelně v rámci Rady pro ZRS akcentuje i téma koherence politik pro rozvoj (FoRS 2010f: 4-5, 11; Glopolis 2010z: 24, 32; Rada pro ZRS 2010b: 5, Rada pro ZRS 2010d: 7; Rada pro ZRS 2011a: 6).

Rozvojové NNO prohlubují i své vztahy s Parlamentem ČR, a to často za přispění EK. Z analýzy činnosti a výročních zpráv českých NNO vyplývá, že vztahy s Parlamentem se jim v oblasti ZRS podařilo navázat až po roce 2004. V současné době NNO pravidelně komunikují s poslanci a senátory, informují je o svých stanoviscích a předávají jim vypracované hodnotící zprávy a studie (FoRS 2009b: 4; FoRS 2010f: 11-12). V době své existence (2009-2010) zval na svá jednání zástupce NNO i Podvýbor pro zahraniční rozvojovou pomoc.²⁴⁶

V analogii k výše naznačeným trendům dochází k postupnému zvyšování vlivu NNO při tvorbě dokumentů a programů ZRS, předpisů a koncepčních materiálů, přičemž MZV, Rada pro ZRS, ale i ostatní instituce stále častěji reflektují jejich podněty a stanoviska (FoRS 2010f: 2; Glopolis 2006a: 26). NNO participovaly mj. na přípravě věcného záměru *Zákona o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci do zahraničí* (FoRS 2007: 5; FoRS 2008b: 11; FoRS 2010f: 2-3, 11; Zázvorková 2009); byly rovněž intenzivně zapojeny do procesu tvorby *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010-2017* (Bobek 2010; FoRS 2009a; FoRS 2010f: 2-3, 11; Horký 2010c: 332, 334; Zázvorková 2009). Kromě toho NNO participují na přípravě základních dokumentů MZV, včetně plánů ZRS a témat pro dotace na jednotlivé roky, střednědobých výhledů financování, zpráv o ZRS či programovým strategiím ČR v jednotlivých zemích (DWW 2010: 10; FoRS 2004: 5; FoRS 2005: 4; FoRS

---

²⁴⁶ Podvýbor pro ZRS např. vzal v roce 2009 na vědomí pozici FoRS k připravovanému *Zákonu o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a reflektoval ji ve svých pozměňovacích návrzích; konkrétně se jednalo např. o pojmy efektivnosti či koherence politik pro rozvoj* (FoRS 2010f: 4, 11). Jako příklad prohlubujícího se dialogu mezi NNO a Parlamentem lze uvést i parlamentní debatu *Česká republika a nové impulsy mezinárodního rozvoje* z listopadu 2008, na níž FoRS prezentovalo své požadavky v oblasti ZRS vůči institucím české státní správy. NNO rovněž participovaly na parlamentní debatě *Rozvojové cíle tisíciletí* v říjnu 2007, která byla financována EK v rámci projektu *Parlamentní debaty o Rozvojových cílech tisíciletí ve 12 nových členských státech EU*. Jako další příklad lze uvést odborný seminář *Rozvojová spolupráce Evropských společenství - Zásady, nástroje a financování/nevládní sektor* realizovaný v Poslanecké sněmovně v březnu 2005 za podpory EK, jehož se kromě zástupců EK, think-tanků a evropských NNO účastnily i české NNO (FoRS 2006: 6).

2006: 4, 8; FoRS 2008b: 11; FoRS 2010f: 11).²⁴⁷ Odborníci v této souvislosti hovoří o rostoucí profesionalizaci českých NNO a podtrhují skutečnost, že k projednávaným otázkám mnohdy připravují velmi kvalitní stanoviska (Horký 2010c: 330).²⁴⁸

Lze shrnout, že při ovlivňování formulace české ZRS se NNO zaměřují především na zvyšování její kvality a kvantity; primárně tak akcentují témata jako např. dodržování unijních a jiných mezinárodních závazků, výši objemu finančních prostředků vyčleněných na ODA, institucionální transformaci systému ZRS, zvyšování efektivity ZRS, hodnocení kvantity a kvality ZRS ČR pomocí systému evaluací a monitoringu či zvyšování podílu NNO na realizaci rozvojových projektů (FoRS 2005: 2, 4; FoRS 2007: 5-6; FoRS 2009b: 5; FoRS 2010f: 4, 11-12; Glopolis 2006a: 26; Sládková 2009). NNO ovšem ovlivňují směřování ZRS ČR rovněž nepřímo, např. už jen tím, že akcentují opomíjená témata, upozorňují na ně v médiích a veřejných kampaních, a tím mobilizují veřejnost a politickou reprezentaci (Dengbol-Martinussen, Engberg-Pedersen 2005: 171). K novým rozvojovým tématům, která NNO v českém kontextu nastolují, patří např. klimatické změny, místní municipalita v rozvoji, koherence politik pro rozvoj či genderové hledisko v ZRS. Mnohé z nich přitom mají svůj původ v iniciativách na úrovni EU.²⁴⁹

4.3.2.3.2 Vztah státu a podnikatelských subjektů

V rámci nové domácí praxe došlo i k zintenzívnění spolupráce se soukromým sektorem, mj. prostřednictvím PPZRS, která ve vztahu k orgánům státní správy funguje coby komunikační partner a zástupce českých podnikatelských subjektů profilujících se v oblasti ZRS (PPZRS nedatováno; Vláda 2010b: 9).²⁵⁰ Platforma otevřeně deklaruje svůj cíl v podobě prosazování změn systému české ZRS (PPZRS 2011a). PPZRS se rovněž stala přidruženým členem Rady pro ZRS; jakožto přidruženému členovi jí náleží poradní hlas a přístup

---

²⁴⁷ Vedle toho NNO participovaly na přípravě *Národní strategie globálního rozvojového vzdělávání* v gesci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (FoRS 2010f: 11-12; Rada pro ZRS 2010b: 7; Rada pro ZRS 2011a: 4), materiálu *Transformace systému zahraniční rozvojové spolupráce ČR*, návrhu Statutu Rady pro ZRS (FoRS 2008b: 11), *Manuálu projektového cyklu ZRS ČR* (FoRS 2006: 4) či *Strategie udržitelného rozvoje ČR* (FoRS 2005: 4).

²⁴⁸ Ondřej Horký navíc vidí v profesionalizaci NNO a jejich rostoucí snaze o ovlivňování české ZRS „největší příležitost pro kvalitativní posun“ v rozvojové oblasti (Horký 2010c: 342).

²⁴⁹ Pro úplnost je však třeba dodat, že navzdory významným změnám lze i v současné době detekovat ve vztahu mezi NNO a státními institucemi určité deficity. Česká administrativa a rozhodovací procedury jsou stále méně participativní a více formalizované, než by si NNO přály (FoRS 2009b: 15; srov. Horký 2010c: 334). Státní instituce navíc upřednostňují komunikaci s odbory a hospodářskými či profesními svazy a mnohé požadavky NNO zůstávají nevyslyšeny (FoRS 2010f: 2; srov. Bučar, Mrak 2007: 25; Lightfoot 2008: 132). Často se rovněž stává, že mají na okomentování určitých dokumentů vyhrazen jen velmi krátký čas, a proto apelují na vytvoření nového připomínkovacího systému, jenž by jim poskytl větší prostor (FoRS 2006: 8; FoRS 2009b: 15).

²⁵⁰ Před vznikem PPZRS byla absence podobné zastřešující organizace považována za jednu z hlavních komplikací při navazování intenzivnějších relací mezi státem a soukromým sektorem v oblasti ZRS (Educon 2004: 24).

k projednávaným dokumentům, což jí dává „možnost, v rámci mezinárodně uznávaných principů rozvojové pomoci, hájit zájmy podnikatelů a určitým způsobem ovlivňovat politiku české ZRS do budoucna“ (PPZR2 2011a).

Tematicky se PPZRS soustředí na „prosazování zájmů podnikatelů v politice ZRS ČR při respektování všech mezinárodně uznávaných podmínek rozvojových projektů“ (PPZRS 2011c: 1) a k jejím hlavním zájmům v tomto kontextu patří zvyšování úspěšnosti českých firem v bilaterálních i multilaterálních projektech ZRS, vytváření koherence mezi principy ZRS a exportními aktivitami českých výrobců, podpora dlouhodobých investic v rozvojových zemích s výhodnou pozicí pro české dodavatele technologií a služeb, prosazení partnerství veřejného a soukromého sektoru v programech ZRS a implementace zkušeností zahraničních agentur a soukromého sektoru do českého rozvojového diskursu (PPZRS 2011a; PPZRS 2011b; PPZRS 2011c: 1; Venclíková 2010).

MZV i ČRA přikládají dobrým vztahům se soukromým sektorem velký význam (ČRA 2011: 19; Horký 2009c: 345; Náprstek 2010) a i podnikatelské subjekty mají o úzkou kooperaci se státními orgány markantní zájem. Příkladem intenzifikace vzájemných vztahů budiž skutečnost, že PPZRS ve spolupráci s MZV a MPO pravidelně pořádá teritoriální semináře k jednotlivým prioritním zemím české ZRS (PPZRS 2011c: 2); v roce 2011 rovněž odstartovala série kulatých stolů týkající se jejích prioritních sektorů (PPZRS 2011c: 4).²⁵¹ České podnikatelské subjekty v současné době spolupracují s MZV i na přípravě oborového katalogu českých firem pro rozvojové země, který bude prezentovat služby, výrobky a technologie nabízené českým soukromým sektorem a který bude mj. distribuován i institucím EU (PPZRS 2011c: 3).²⁵² České podnikatelské subjekty úzce spolupracují rovněž s MPO, jež v současné době např. připravuje pro podnikatelskou veřejnost konzultace s obchodními rady a řediteli zahraničních kanceláří Czech-Trade (PPZRS 2011c: 1). Ve spolupráci s PPZRS, MZV a MPO byl rovněž realizován projekt založený na vyhodnocení internetového dotazníku, jehož cílem je lepší komunikace mezi soukromým sektorem a veřejnou správou

---

²⁵¹ Tato informace byla potvrzena na základě komunikace s výkonnou ředitelkou PPZRS, Věrou Venclíkovou, ze dne 2. listopadu 2011. Jako příklad dalších odborných seminářů pořádaných ve spolupráci se státními orgány lze uvést seminář *Financování podnikatelských projektů s rozvojovou dimenzí* zorganizovaný v září 2009 PPZRS a Svazem průmyslu a dopravy ČR ve spolupráci s MZV a Poslaneckou sněmovnou Parlamentu ČR, seminář *Evropský rozvojový fond: Příležitost pro české podnikatele a neziskové organizace v zemích subsaharské Afriky, Karibiku a Tichomoří* uspořádaný PPZRS ve spolupráci s MZV a ČRA v dubnu 2010, semináře *Obchodní příležitosti v rozvojových zemích nejen pro exportéry*, které v červnu 2010 v Hradci Králové, Brně a Plzni realizovala PPZRS a Svaz průmyslu a dopravy ČR ve spolupráci s MZV a ČRA, či semináře pro podnikatele v regionech v rámci projektu *Podpora rozvojově investičních záměrů* uspořádané v roce 2010 PPZRS a Svazem průmyslu a dopravy ČR ve spolupráci s MZV, ČRA, MPO, Ministerstvem financí, Hospodářskou komorou ČR a Enterprise Europe Network ČR (PPZRS nedatováno).

²⁵² Pod patronátem MZV/ORS plánuje PPZRS na konci listopadu 2011 uspořádat konferenci o podpoře investic do rozvojových zemí s účastí veřejného a soukromého kapitálu (PPZRS 2011c: 4).

v oblasti ZRS a zlepšení podmínek účasti českých nestátních subjektů v programech ZRS EU (MPO ČR 2011). Vedle toho se konají i pravidelná bilaterální jednání mezi vedením ČRA a PPZRS (ČRA 2011: 19, 22); PPZRS se rovněž podílela na přípravě *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010-2017* (Bobek 2010; FoRS 2010f: 2; Horký 2010c: 332).

4.3.3 Shrnutí kapitoly

Analytická dimenze institucionalizace a formulace ZRS byla rozčleněna na dvě podoblasti: institucionální rámec pro formulaci ZRS a vztah mezi státem a nestátními aktéry. Autorka dochází k závěru, že ačkoli členství v EU ČR nezavazuje k vytvoření konkrétních institucionálních struktur v oblasti ZRS, její institucionální nastavení pro formulaci a poskytování ZRS poměrně výrazně ovlivňuje. Kapitola demonstrovala, že snaha zefektivnit rozvojový institucionální rámec byla do značné míry determinována úsilím o vyhovění standardům EU a přiblížení se praxi ostatních zemí EU jakožto etablovaných donorů (v tomto kontextu hrálo významnou roli tzv. sociální učení v horizontální rovině). K modifikaci institucionálního rámce české ZRS došlo i v souvislosti s proměnou kompetencí jednotlivých institucí a vznikem nových funkčních struktur a procesů, které si vyžádal vstup země do EU.

Tato autorčina zjištění konvenují s pohledem mnoha odborníků. Jana Hecová např. potvrzuje, že „k velkému posunu při budování institucionálního systému došlo v letech 2003-2004, v období bezprostředně předcházejícímu vstupu do EU. V tomto období začala ČR díky politickému tlaku EU chápat zahraniční rozvojovou pomoc jako skutečnou agendu“ (Hecová 2007). Ve stejné logice argumentuje i Simon Lightfoot s tím, že „tlak ze strany EU dal vzniknout situaci, v níž všechny nové členské státy byly nuceny vytvořit administrativní a legislativní struktury v oblasti rozvojové spolupráce, a to jak doma, tak v Bruselu“ (Lightfoot 2010: 342), resp. že „od vstupu do EU došlo k určitému posunu ve vnímání, kdy si nové členské státy uvědomily, že členství v EU vyžaduje vybudování institucionálních struktur, které se budou schopny vypořádat s požadavky vyplývajícími ze členství“ (Lightfoot 2010: 342). Podobný názor zastává i Maria Francesca Vencato, tvrdící, že rozvojové *acquis* a administrativní kritérium představovaly v zemích EU velmi silné impulsy pro institucionální adaptaci v oblasti ZRS (Vencato 2007: 2). Vliv EU na formování institucionálního a administrativního rámce v oblasti ZRS v nových členských zemích, včetně ČR, okrajově reflektuje např. i Michael Dauderstädt (Dauderstädt 2002: 9) či Léna Krichewsky (Krichewsky 2003: 10) a dokladují jej i samotné koncepční a strategické dokumenty upravující oblast české ZRS.

V rámci nové domácí praxe ČR navíc proaktivně participuje na rozhodovacím procesu v oblasti unijní politiky ZRS a podílí se na její tvorbě, což jí poskytuje možnost ovlivňovat rozvojovou agendu výrazně přesahující rámec jejího vlastního národního rozvojového programu. V rámci interakce s nadnárodní rovinou EU ČR prosazuje takovou formu a podobu politiky ZRS EU, která odpovídá jejím zájmům, preferencím a prioritám, a angažuje se v široké škále rozvojových otázek a témat, sahajících od finančních aspektů přes sektorovou a teritoriální orientaci až po podobu jednotlivých finančních instrumentů. Participaci ČR na obsahové formulaci ZRS EU lze hodnotit jako „aktivní“ (viz též ČRA 2009; FoRS 2010b: 3, 11; FoRS 2010d; MZV ČR 2008d: 28; MZV ČR 2011b: 50; MZV ČR 2010c: 92); ČR navíc v tomto ohledu patří mezi nejaktivnější nové členské země.

Na formulaci ZRS EU přitom aktivně participují jak státní, tak nestátní aktéři (zejména NNO, v menší míře i podnikatelské subjekty). České nestátní subjekty se snaží ovlivňovat podobu rozvojové spolupráce EU buď přímo (prostřednictvím institucí EU), anebo nepřímo (prostřednictvím národní vlády). S unijní, nadnárodní úrovní nejčastěji interagují skrze sektorové zastřešující organizace na národní a nadnárodní úrovni, jež jim umožňují sladovat společný postup vůči institucím EU, maximalizovat svůj vliv na ně a prosazovat preferované změny v oblasti unijní ZRS.

Zároveň je však třeba připustit, že se členské státy ve svých kapacitách, jak se úspěšně zapojit do evropské politické soutěže, liší (Börzel 2003a: 20), a potenciální vliv na oblast ZRS je umenšován celou řadou faktorů. Jedním z nich jsou např. omezené institucionální a výzkumné kapacity (Horký 2006: 7; Reisen 2007: 52); zmínit je možné i neplnění finančních závazků (bližší viz kapitola 4.6.2.3) a usilování o méně přísná kritéria (Horký 2006: 8). Navzdory tomu však lze pozorovat, že se schopnost ČR ovlivňovat politiku ZRS v rámci unijní politické arény postupem času zlepšuje a země se v tomto ohledu neustále emancipuje a profesionalizuje. Pozici ČR v rámci ZRS EU navíc posílilo české předsednictví v Radě EU, které bylo v rozvojové dimenzi hodnoceno pozitivně, a to z procesního i obsahového hlediska.

Podle českých zástupců v institucích EU disponuje ČR lepšími předpoklady k ovlivňování ZRS EU než ostatní nové členské země, a to z toho titulu, že je „jediným státem ze zemí střední a východní Evropy, který má tradici poskytování rozvojové pomoci i daleko za svými hranicemi“, což jí „dává možnost být při diskusích partnery zemím s koloniální zkušeností typu Francie či Británie“ (Zahradil 2004). Někteří dokonce tvrdí, že ČR v tomto ohledu mezi novými členskými zeměmi zastává vůdčí roli (Broža 2009: 3; Roithová 2010: 3; Zahradil 2006: 1). V podobném duchu se vyjádřilo i FoRS, jež konstatovalo, že

„přestože se ČR nedaří plnit objemové závazky, patří v oblasti tvorby rozvojových politik EU mezi nejaktivnější členské státy EU12“ (FoRS 2010b: 11).

V souvislosti se vstupem země do EU lze identifikovat i změnu trendu ve vztahu mezi státem a nestátními rozvojovými subjekty. Jak ukázala předchozí analýza, EU participaci nestátních aktérů (zejména pak NNO) na tvorbě národních politik ZRS členských států aktivně podporuje. Jakkoli lze ve vzájemném vztahu českých státních a nestátních subjektů stále identifikovat určité deficity, stávají se nestátní aktéři v rámci nové domácí praxe stále významnějším partnerem pro českou veřejnou správu a aktivně se zapojují do formulace a tvorby politiky ZRS na národní úrovni. Jejich rostoucí etablance, mobilizace a profesionalizace je výrazně ovlivněna i tím, že se aktivizovaly na unijní, nadnárodní úrovni a získávají ze strany EU výraznou podporu. K posílení pozice nestátních subjektů vůči českým institucím navíc významně přispělo i předsednictví ČR v Radě EU.

Na základě sumarizace výše řečeného je možné potvrdit, že v oblasti institucionalizace a formulace ZRS dochází v ČR k evropeizačním procesům.

4.4 Sektorová a teritoriální orientace ZRS

4.4.1 Sektorová orientace ZRS

4.4.1.1 Analýza původní domácí praxe

V *Zásadách pro poskytování zahraniční rozvojové pomoci* z roku 1995 identifikace sektorových priorit zcela absentuje. Až do roku 2002 tak nebyly sektorové priority české ZRS nijak jasně vymezeny, což bylo mj. determinováno silnou institucionální fragmentací, jež charakterizovala českou ZRS v rámci původní domácí praxe. Ostatně na skutečnost, že vysoce decentralizovaná implementační struktura zabraňuje artikulaci jasných rozvojových strategií, upozorňují např. i Maja Bučar a Mojmir Mrak (Bučar, Mrak 2007: 19).

Určité vodítko pro identifikaci sektorové struktury české ZRS v rámci původní domácí praxe může poskytnout sektorové zaměření ZRS v období 1999-2001.²⁵³ V letech 1999-2001 směřoval největší objem české bilaterální ODA do sektoru vzdělávání a zdraví (39 %), dále na okamžitou pomoc (23 %), multisektorovou pomoc (13 %), do sektoru ekonomické infrastruktury (13 %), sektoru ostatní sociální infrastruktury (5 %), do nespecifikovaných sektorů (4 %) a do sektoru produkce (3 %) (MZV ČR 2002b: 23).

Jan Plešinger dále upozorňuje na absenci jakékoli systematizace v oblasti sektorových priorit a nízkou úroveň „vlastnictví“ projektů příjemci: „Ačkoliv měla mít česká rozvojová pomoc podle schválených zásad koncepční charakter, nabývala [...] podoby izolovaných projektů, často generovaných nikoliv na základě jasně stanovených priorit, nýbrž vycházejících z individuální iniciativy“ (Plešinger et al. 2005).

Lze tedy shrnout, že v rámci původní domácí praxe byla pro českou ZRS typická značná sektorová šíře bez jasně stanovených oborových priorit, přičemž více než z potřeb prioritních zemí vycházela ZRS z potřeb a nabídky ČR (viz též Educon 2004: 19; Jelínek 2003a: 3; Jelínek 2004a: 203; Jelínek et al. 2007: 51; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 75; Nováková 2001; Pojar 2001; Poncarová 2009; Skolil 2001). Namísto snahy o přímé snižování chudoby a zaměření se na nejpotřebnější země měla ZRS spíše proexportní charakter s cílem podporovat zahraniční obchod (MZV ČR 2001a; MZV ČR 2002b: 4; Pojar 2001; Pospíšil 2001; Skolil 2001).

---

²⁵³ Údaje o sektorovém a teritoriálním zaměření české ZRS do roku 1999 bohužel nejsou k dispozici.

4.4.1.2 Analýza evropeizačního faktoru

Princip komplementarity vyžaduje efektivní dělbu práce a úkolů a stanovení jasných komparativních výhod, a to jak na úrovni EU, tak na úrovni členských států. V listopadu 2000 *Společné prohlášení Rady a Komise o rozvojové politice ES* identifikovalo šest oblastí, ve kterých má EU ve srovnání s členskými zeměmi komparativní výhodu (a její přínos ke snižování chudoby je tak nejúčinnější) a na něž by se proto měla soustředit. Konkrétně se jedná o vazbu mezi obchodem a rozvojem; regionální integraci a spolupráci; podporu makroekonomických politik a rovného přístupu k sociálním službám; dopravu; potravinové zabezpečení a udržitelný rozvoj venkova a budování institucionálních kapacit institucí (Rada EU 2000).²⁵⁴

V rámci *Evropského konsenzu o rozvoji* bylo vymezeno 13 oblastí, v nichž EU disponuje komparativní výhodou: obchod a regionální integrace; životní prostředí a udržitelná správa přírodních zdrojů; infrastruktura, komunikace a doprava; voda a energie; rozvoj venkova, územní plánování, zemědělství a zajištění potravin; správa věcí veřejných, demokracie, lidská práva a podpora hospodářských a institucionálních reforem; prevence konfliktů a zranitelné státy; lidský rozvoj; sociální soudržnost a zaměstnanost; demokracie, řádná správa věcí veřejných, lidská práva, práva dětí a domorodých obyvatel; rovnost žen a mužů; environmentální udržitelnost a HIV/AIDS (Úřední věstník EU 2006: 11-16).

Sektorovým zaměřením ZRS EU a členských států se zabývá i *Strategie EU pro Afriku*, podle níž by v případě států, které ještě nesplňují Rozvojové cíle tisíciletí, měl být akcent kladen na „oblasti, které jsou považovány za podmínky ke splnění těchto cílů (mír, bezpečnost a řádná správa), oblasti, které vytvářejí nezbytné ekonomické prostředí pro splnění rozvojových cílů tisíciletí (hospodářský růst, obchod a propojení) a oblasti přímo zaměřené na rozvojové cíle tisíciletí (sociální soudržnost, slušná práce, rovnost žen a mužů a životní prostředí)“ (Evropská komise 2005d: 3).

Dle *Kodexu komplementarity a dělby práce v rozvojové politice* přijatého v květnu 2007 by se měly členské státy EU doplňovat na třech úrovních, přičemž jednu z nich představuje i sektorové zaměření pomoci. Kodex konstatuje, že „ne všichni dárci musí budovat kapacity ve všech odvětvích“ (Evropská komise 2007d: 6) a navrhuje, aby každý členský stát EU „soustředil své aktivity na dvě ústřední oblasti na základě svých příslušných

---

²⁵⁴ Odborníci zdůvodňují selekci těchto sektorových oblastí následujícím způsobem: „Problematika obchodu a rozvoje spadá do kompetence ES vzhledem ke kompetencím ES v oblasti obchodu obecně. V případě dopravy nebo makroekonomické pomoci (přímé podpory rozpočtů partnerských států) má ES výhodu vycházející z objemu prostředků, které na rozvojovou spolupráci vyčleňuje. V případě podpory regionální integrace a spolupráce může ES zúžitkovat integrační zkušenosti, ke kterým za posledních více než padesát let dospělo“ (Jelínek, Plešinger, Opršal 2008).

komparativních výhod“ (Evropská komise 2007d: 10). Kodex dále uvádí, že „kromě dvou ústředních odvětví, která by měla absorbovat dostupné financování, mohou dárci poskytnout obecnou rozpočtovou podporu, pokud to podmínky dovolí, a financovat aktivity v jiných oblastech“ (Evropská komise 2007d: 10). Současně Kodex podporuje i tzv. delegovanou spolupráci: „pokud se dané odvětví považuje pro partnerskou zemi nebo dárce za strategické a pokud zde existuje nedostatek financí, mohou dárci z EU uzavřít dohodu o delegované spolupráci/partnerství s jiným dárce“ (Evropská komise 2007d: 10). V neposlední řadě Kodex vyzývá členské státy EU, aby prohloubily sebehodnocení svých komparativních výhod, více se specializovaly a současně udržovaly rozmanitost odborných znalostí za EU jako celek (Evropská komise 2007d: 11).

V roce 2008 doporučila EU členským státům, aby se v rámci své ZRS přednostně věnovaly klíčovým sektorům, jako je vzdělávání, životního prostředí, voda a sanitace, zemědělství, hospodářský růst na podporu chudých, infrastruktura a rovnost žen a mužů (Rada EU 2008: 3). EU rovněž u ZRS svých členských zemí preferuje důraz na posilování všeobecných kapacit rozvojových zemí skrze transfer znalostí a dobrého vládnutí (Lightfoot 2008: 136).

Lze shrnout, že jakkoli EU nenařizuje, jakou konkrétní podobu by sektorové priority bilaterálního segmentu ZRS jednotlivých členských zemí měly mít, vyvíjí na členské státy tlak, aby konvenovaly s unijními (viz např. Evropská komise 2010a: 7-8). ČR tento tlak vnímá; Zuzana Hlavičková např. doslova hovoří o „velikém tlaku“ vůči ČR ze strany EU na zúžení počtu prioritních sektorů (Hlavičková 2010). Určitý vliv EU na selekci sektorových priorit české ZRS reflektuje i Jana Hecová (Hecová 2007). Oblast sektorových priorit české ZRS navíc ve svých zprávách pravidelně monitoruje EK. Tlak na sblížení identifikace sektorových priorit s unijní praxí a doporučeními na české orgány vyvíjejí i rozvojové NNO, často v úzké kooperaci s nadnárodními platformami (viz např. FoRS 2009a: 6, 17-18).

4.4.1.3 Analýza nové domácí praxe

Období 2002 až 2003

Sektorová orientace české ZRS byla poprvé vymezena až *Koncepcí zahraniční rozvojové pomoci ČR na období let 2002 až 2007*. Vláda se v tomto dokumentu přihlásila k hlubší sektorové koncentraci ZRP a konstatovala, že programy ZRS jsou „koncentrovány na sektory, v nichž má ČR komparativní výhody vzhledem k ostatním dárce“, přičemž za takové obory lze považovat např. zdravotnictví, vzdělávání, energetiku či vybrané oblasti

strojírenství a životního prostředí (Vláda ČR 2002: 4).²⁵⁵ ČR v tomto dokumentu rovněž deklarovala respektování iniciativ a doporučení ze strany EU v oblasti sektorové koncentrace své ZRS: „V sektorovém zaměření ČR rovněž respektuje iniciativy a doporučení EU a OECD/DAC (např. důraz na projekty v oblasti životního prostředí, na podporu regionální spolupráce)“ (Vláda ČR 2002: 4).

Co se konkrétního sektorového vymezení týká, v zemích jihovýchodní Evropy se ČR měla primárně zaměřovat na sektory *good governance*, prevenci migrace, infrastrukturu (energetiku a dopravu), životní prostředí, krajiny a regionální spolupráci; v zemích bývalého SSSR na životní prostředí, dopravu, prevenci migrace, jadernou bezpečnost a krajiny a na Blízkém východě na životní prostředí (hydrologii, biodiverzitu) a infrastrukturu (energetiku a dopravu). V zemích jižní, jihovýchodní a východní Asie měl být kladen akcent na infrastrukturu (energetiku a dopravu), životní prostředí (hydrologii a geologii), *good governance* a zemědělství; v subsaharské Africe na zemědělství (rozvoj venkova), školství, zdravotnictví (HIV/AIDS) a životní prostředí (hydrologii a geologii) a v Latinské Americe na prevenci přírodních katastrof, geologii, zalesňování a školství. Jako průřezový sektor figurovala stipendia (Vláda ČR 2002: 4-5). Tendence k větší sektorové koncentraci byla vnímána pozitivně, neboť je považována za jedinou možnost, „jak může malý stát s omezenými kapacitami smysluplně přispět k řešení bídy a lidského utrpení v rozvojovém světě“ (Jelínek 2003a: 8).

V kontextu reálného sektorového zaměření směřoval největší objem české bilaterální ODA v roce 2003 do sektoru vzdělávání a zdraví (36 %), na multisektorovou pomoc (25 %), dále na snižování dluhu (11 %), okamžitou pomoc (8 %), do sektoru ekonomické infrastruktury (7 %), ostatní sociální infrastruktury (5 %), do sektoru výrobního průmyslu (4 %) a na nespecifikované sektory (4 %) (MZV ČR 2008a: 104). S ohledem na výše uvedené lze konstatovat, že i přes výrazný posun v podobě jasné artikulace sektorových priorit, byla sektorová orientace české ZRS v období 2002 až 2003 značně roztříštěná.

Období 2004 až 2009

Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do EU se otázky sektorové orientace věnovaly poměrně stručně a konstatovaly, že „sektorové priority ZRS jsou definovány na základě komparativních výhod ČR a v souladu s principy koherence, komplementarity a koordinace s ostatními donorskými zeměmi“, přičemž „v souladu s

---

²⁵⁵ Petr Halaxa, Petr Jelínek a Jan Kroužek vyhodnotili selekci těchto priorit jako kompatibilní s iniciativami a doporučeními EU, OECD a ostatních mezinárodních organizací (Halaxa, Jelínek, Kroužek 2002: 20).

Miléniovými rozvojovými cíli OSN jsou prioritními následující sektory: migrace, průmyslová podpora, vzdělávání, zdravotnictví, zemědělství, životní prostředí a udržitelný rozvoj“ (Vláda ČR 2004).²⁵⁶ Pozdější odborná analýza ukázala, že dané sektorové priority byly nepřesně definované, přičemž vláda ČR a MZV zařadily tento faktor na druhé místo ve výčtu negativních prvků, které v období 2004 až 2009 nepříznivě ovlivňovaly efektivitu české ZRS (Vláda ČR 2010c: 9).

Následující analýza sektorové orientace české bilaterální ODA je strukturována do dvou období: na rok 2004, kdy byl vliv nové koncepce patrný jen částečně, a období let 2005 až 2009 (v roce 2010 začala platit již koncepce nová).

V roce 2004 směřoval největší objem české bilaterální ODA do sektoru ostatní sociální infrastruktury (25 %), snižování dluhu (17 %), sektoru vzdělávání a zdraví (14 %), okamžitou pomoc (14 %), multisektorovou pomoc (10 %), do sektoru ekonomické infrastruktury (7 %), nspecifikované sektory (7 %) a do sektoru výrobního průmyslu (6 %) (MZV ČR 2010a: 45).

V období 2005 až 2009 byl převažujícím sektorem české bilaterální ODA průmysl s průměrnou alokací ve výši 27 %.²⁵⁷ Po něm následovalo životní prostředí s 24 % a zemědělství s 14 %. Naopak nejmenší podíl zaujímal sektor dopravy. Do sektorů, které dominují Rozvojovým cílům tisíciletí (zdravotnictví, vzdělávání, sociální služby), bylo alokováno v průměru 6 % (FoRS 2010b: 17; MZV ČR 2010a: 45). V souhrnu lze konstatovat, že navzdory významným posunům bylo sektorové vymezení české ZRS v daném období stále poměrně roztržštěné a široké.

Období po roce 2009

Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České Republiky na období 2010 – 2017 se otevřeně hlásí k respektování principů EU týkajících se sektorového zaměření ZRS a ke snaze tematicky harmonizovat své rozvojové aktivity s EU a jinými členskými státy: „V souladu s Pařížskou deklarací o efektivitě pomoci a se Závěry Rady EU o komplementaritě pomoci a dělbě práce se ČR bude nadále snažit v rámci svých kapacitních možností výrazně profilovat ve vybraných [...] sektorech a přispívat ke koordinaci dárců v daných zemích a harmonizaci aktivit donorské komunity s rozhodnutími partnerských vlád. V tomto procesu uplatní ČR své specifické zkušenosti, zvláštní pozornost bude věnována systematickému využití

---

²⁵⁶ Kromě toho Zásady uvedly, že sektorové (i teritoriální) priority mohou být upraveny ministrem zahraničních věcí po projednání s ostatními gesčními resorty (Vláda ČR 2004).

²⁵⁷ Zároveň je třeba upozornit, že v určitých geografických oblastech byl podíl průmyslového sektoru ještě vyšší, např. v oblasti Balkánu činil 33 % objemu vynaložených prostředků (FoRS 2010b: 3).

transformační historie“ (Vláda ČR 2010c: 20-21). Snahu ČR o sladění sektorových priorit s EU ostatně dokládají i slova Jana Kohouta, podle něhož jsou rozvojové potřeby jednotlivých zemí „vyhodnocovány ve světle Country Strategy Papers EU, které vznikají na delegacích Evropské komise přímo v rozvojových zemích ve vzájemné interakci s členskými státy EU“, přičemž ČR „k těmto dokumentům při programování a projektování rozvojové pomoci zákonitě přihlíží“ (Kohout 2008: 3). I podle jiných vyjádření MZV a jeho zaměstnanců byly sektorové priority vybrány na základě unijního principu komplementarity, harmonizace s ostatními dárci a dělby práce mezi donory (Adamcová 2011; Bobek 2010; MZV ČR 2010a: 8; MZV ČR 2011b: 4).²⁵⁸

Koncepce identifikovala pět prioritních sektorů, do nichž bude v letech 2010 až 2017 primárně směřována česká ZRS. Prvním z nich je životní prostředí, jež bylo zvoleno proto, že ČR „disponuje praktickými a přenositelnými zkušenostmi v oblasti kvalitativního zlepšení stavu životního prostředí, zavádění a implementace environmentálního práva a politik“, přičemž ČR se zaměří především na „zásobování pitnou vodou a ochranu vodních zdrojů, odstraňování ekologických zátěží, rozvoj odpadového hospodářství, udržitelné způsoby využívání přírodních zdrojů, ochranu před přírodními riziky a katastrofami, environmentální aspekty průmyslu, environmentální geologii se zaměřením na hydrogeologii a ochranu biologické rozmanitosti“ (Vláda ČR 2010c: 16).

Druhý prioritní sektor představuje zemědělství, v němž se bude země soustředit zejména na „přenos know-how s důrazem na využití vhodných zemědělských technologií a pěstování vhodných druhů plodin“. V rámci oblasti vodohospodářství se bude jednat zejména o zajištění přístupu k vodě, udržitelné nakládání s vodou a vhodné zavlažovací technologie; v případě lesního hospodářství o obnovu a ochranu lesa a agrolesnictví. Pozornost by měla být věnována i podpoře rozvoje venkovských zemědělských hospodářství (Vláda ČR 2010c: 17).

Třetím prioritním sektorem je sociální rozvoj (včetně vzdělávání, sociálních a zdravotnických služeb), jehož zařazení je vnímáno jako potvrzení kontinuity směřování české ZRS (Vláda ČR 2010c: 17).

Ekonomický rozvoj byl identifikován jakožto čtvrtá priorita, v jejímž rámci bude kladen akcent na oblast podpory udržitelných zdrojů energie na lokální úrovni (čímž ČR navazuje na hlavní rozvojovou prioritu svého předsednictví v Radě EU), dále na energetickou

---

²⁵⁸ MZV sektorové strategie rovněž identifikovalo jakožto „nezbytný předpoklad pro efektivní výkon předsednictví České republiky v Radě EU v prvním pololetí 2009“ (MZV ČR 2008a: 8).

soběstačnost, technickou modernizaci, rozvoj dopravní infrastruktury, podporu malých a středních podnikatelů a farmářů a rozvoj trhu práce a obchodu (Vláda ČR 2010c: 17).

Pátou sektorovou prioritou představuje podpora demokracie, lidských práv a společenské transformace. Výběr této priority je zdůvodněn skutečností, že ČR „disponuje vůči většině zavedených dárcovských zemí významnou komparativní výhodou - vlastní zkušeností s procesem politické, ekonomické a společenské transformace“ (Vláda ČR 2010c: 18). Pozornost má být v rámci této priority soustředěna zejména na posilování občanské společnosti a její spolupráci s místními správami, rozvoj nezávislých médií, výchovu k aktivnímu občanství a podporu obránců lidských práv (Vláda ČR 2010c: 18).

Přechod na nové sektorové priority se projevil již v roce 2010, byť zatím pouze parciálně. Ze sektorového hlediska směřoval největší objem české bilaterální ODA do sektoru státní správy a občanské společnosti (22 %), na pomoc uprchlíkům v ČR (17 %), do sektoru vzdělávání (13 %), dále na zásobování vodou a sanitaci (9 %), okamžitou pomoc (7 %) a zemědělství, lesnictví a rybolov (6 %) (MZV ČR 2011c: 28).

Jak lze vidět, počet prioritních sektorů byl v souladu s *Kodexem komplementarity a dělby práce v rozvojové politice* snížen, a to ze sedmi na pět. I přesto je to ale stále o tři sektory více, než doporučuje EU; navíc počet pěti sektorů na tak malého donora se pohybuje na hranici efektivity (Horký 2009c: 345). Spektrum sektorů je navíc stále dostatečně široké, aby pokrývalo aktivity klíčových ministerstev činných v oblasti ZRS (Horký 2010c: 333).

Důležité však je, že ČR cílí ZRS do několika prioritních sektorů, v nichž cítí své komparativní výhody a přidanou hodnotu, což ji umožňuje lépe koncentrovat svůj přínos, expertízu, zájmy i vliv (ČRA 2011: 5; Bobek 2010; Dub 2010; MZV ČR 2011b: 4; Vláda ČR 2009: 3; Vláda ČR 2010c: 16). Zvolené sektorové priority jsou navíc v porovnání s předchozími programovacími obdobími mnohem úžeji spjaty s prioritami teritoriálními a vykazují vyšší soudržnost s celkovými cíli české ZRS (Mihálik et al 2010: 10). Nadto lze konstatovat, že současná identifikace sektorů na léta 2010-2017 je zcela ve shodě se sektory doporučovanými ze strany EU, což dokladuje mj. skutečnost, že čtyři z nich (životní prostředí, zemědělství, sociální rozvoj a hospodářský růst) patří mezi sektory, v nichž angažovanost členskými státy v roce 2008 explicitně doporučila Rada EU (Rada EU 2008: 3). Nicméně i pátá česká priorita (podpora demokracie, lidských práv a společenské transformace) s evropskými rozvojovými prioritami konvenuje (viz Birchfield 2008: 300; Holden 2009: 17; Lightfoot 2008: 136).

Dílčí zhodnocení

Z výše uvedené analýzy a identifikovaných trendů je patrné, že ČR dlouhodobě spatřuje komparativní výhodu a přidanou hodnotu své ZRS v oblasti transformační zkušenosti, tedy transferu specializovaného know-how z období politické, ekonomické a společenské transformace (viz též ČRA 2011: 4: 5; Hecová 2007; Konrád 2009; Lindner 2007: 6; Vláda ČR 2010c: 16, 18; Zrno 2006: 3; srov. Vencato 2007: 168).²⁵⁹ Země klade značný akcent i na technickou pomoc (ČRA 2011: 5; Horký 2010b: 250; Horký 2010d: 26).

Obdobná tendence v definici prioritních sektorů bilaterální ZRS je ostatně typická i pro jiné nové členské země EU ze SVE.²⁶⁰ Společné je jim i zohledňování specifické historické zkušenosti a identifikace komparativní výhody v podobě transformačních zkušeností a zkušeností s přístupovým procesem do EU (Borrell 2008; Bučar, Mrak 2007: 14; Dauderstädt 2002: 7; Development Strategies 2003: 75; Evropský parlament 2008a; Krichewsky 2003: 34; Lightfoot 2008: 135-136; Lundsgaarde 2011: 2; Molina 2003: 239).²⁶¹

4.4.2 Teritoriální orientace ZRS

4.4.2.1 Analýza původní domácí praxe

V *Zásadách pro poskytování zahraniční pomoci* je uvedeno, že s ohledem na teritoriální zacílení ZRS by měly mít přednost země, které „směřují k zavedení nebo upevňování demokracie a lidských práv a k zavedení nebo upevnění tržní ekonomiky“ (Vláda ČR 1995). Základní kritéria pro selekci přijímacích zemí představovala naléhavost (sociální a ekonomická úroveň přijímající země); vztah přijímající země k ČR (možnost upevnění již existujících nebo vytvoření nových žádoucích politických a ekonomických vazeb); úroveň demokracie a dodržování lidských práv v přijímající zemi a míra využití (efektivnost spolupráce přijímající země, spolehlivost distribuce pomoci), včetně možnosti kontroly

---

²⁵⁹ Výhodou tohoto typu pomoci jsou mj. i její relativně nízké náklady; navíc i konzultace odborníků z nových členských zemí EU bývají finančně méně náročné než konzultace expertů z původních členských zemí (Hecová 2007).

²⁶⁰ V nejobecnější rovině nové členské státy ze SVE koncentrují svoji ZRS na sociální sektory, vyšší vzdělávání, dobré vládnutí, podporu demokracie a ochranu životního prostředí (Lundsgaarde 2011: 2). V teritoriálně blízkých přijímacích zemích se soustředí na podporu dobrého vládnutí a liberalizaci trhů (Buckens 2007; Lightfoot 2010: 341); v oblasti Afriky pak na tradiční sektory typu zemědělství, průmyslový vývoj, životní prostředí a oblast lidských práv (Buckens 2007; Development Strategies 2003: 75).

²⁶¹ Otázkou ovšem je, do jaké míry jsou transformační zkušenosti přenositelné. Mnoho odborníků např. poukazuje na skutečnost, že expertíza v oblasti přístupového procesu do EU je natolik úzká a specifická, že ji lze jen stěží využít mimo velmi omezenou skupinu kandidátských a potenciálně kandidátských členských zemí (Lightfoot 2010: 341). Ondřej Horký a Philippe Rusin nicméně podotýkají, že „ačkoli není zkušenost zemí SVE na Afriku přímo aplikovatelná, tento kontinent může i tak čerpat inspiraci z jejich nabytých zkušeností při vyjednávání asymetrických obchodních dohod, což by mohlo být pro africké země, zejména pro ty méně rozvinuté, výhodné“ (Horký, Rusin 2006: 4).

využití. Vládě přitom bylo vyhrazeno právo v případě potřeby vyzvednout jedno kritérium nad druhé (Vláda ČR 1995).

Konkrétní vymezení geografických priorit však v dokumentu zcela absentuje, následkem čehož byla česká ZRS v rámci původní domácí praxe geograficky značně roztráštěná (Skolil 2001). V letech 1996-2000 byla alokována do přibližně 40 zemí (Jelínek 2003a: 3; Jelínek 2004a: 203; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 75; Kment 2009: 213); v roce 2001 ČR realizovala 79 bilaterálních projektů ve 49 zemích světa (Development Strategies 2003: 8; MZV ČR 2002b: 12; srov. Krichewsky 2003: 12). Rozvojové projekty tak byly konsekventně svým rozsahem nutně malé a nekoncentrované, což do značné míry „problematizovalo přínos vynaložených prostředků jak ke zlepšení hospodářské a sociální situace příjemců, tak k udržování dobrých vztahů mezi ČR a partnerskými zeměmi“ (Jelínek 2003a: 3; Jelínek 2004a: 203; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 75). Ministerstva navíc realizovala izolované jednorázové projekty dle vlastních (často navzájem rozporných) priorit (Jelínek 2003a: 3; Jelínek 2004a: 203; MZV ČR 2001a; MZV ČR 2002b: 4; Nováková 2001; Pánek 2001; Pojar 2001; Skolil 2001; UNDP 2007: 4).

Z hlediska regionálního členění byla česká bilaterální ODA v letech 1999-2001 poskytována v teritoriálně nespecifikovaných územích (např. stipendia, 27 %), v Evropě (22 %), jižní a střední Asii (16 %), ostatní Asii a Oceánii (15 %), na Středním východě (9 %), v Latinské Americe (7 %) a v subsaharské Africe (4 %). Do nejméně rozvinutých zemí směřovalo v tomto období 7 % české bilaterální ODA. Mezi deset největších příjemců české bilaterální ODA patřila Ukrajina, Jugoslávie, Palestinská autonomní území, Rumunsko, Vietnam, Čína, Indie, Bosna a Hercegovina, Mongolsko a Moldávie (MZV ČR 2002b: 23), přičemž ani jedna z nich nepatří mezi africké, ani nejméně rozvinuté země.

Lze tedy shrnout, že v rámci původní domácí praxe byla pro českou ZRS typická značná teritoriální šíře bez jasně stanovených teritoriálních priorit (viz též Educon 2004: 19; Halaxa; Jelínek 2003a: 3; Jelínek 2004a: 203; Jelínek et al. 2007: 51; Jelínek, Kroužek 2002: 22; MZV ČR 2001a; MZV ČR 2002b: 4; Nováková 2001; Poncarová 2009), která „vážným způsobem ztěžovala řízení systému“ (Jelínek 2004a: 203). Nejčastější formu bilaterální ODA představovaly jednotlivé, navzájem nepropojené a nesourodé projekty realizované ve více než 40 zemích světa (srov. Vláda ČR 2007c: 3; Vláda ČR 2009: 3). Velmi nízký objem české ODA směřované do afrických a nejméně rozvinutých zemí zároveň dokladuje, že česká ZRS nekladla v rámci původní domácí praxe akcent na kritérium potřebnosti a byla motivována jinými zájmy (zejména bezpečnostními a ekonomickými) než snahou o eliminaci chudoby

(Development Strategies 2003: 7; Jelínek 2003a: 3; Jelínek 2004a: 203; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 75; Pojar 2001; Pospíšil 2001; Skolil 2001).

4.4.2.2 Analýza evropeizačního faktoru

Jakkoli členství v EU nezavazuje členské státy k přijetí konkrétních teritoriálních priorit pro bilaterální segment jejich ZRS, určitý tlak v tomto ohledu vytváří. Obecně lze říci, že priority rozvojového *acquis* spočívají v odstranění chudoby v nejméně rozvinutých zemích, zejména pak v subsaharské Africe. V roce 2000 schválené *Společné prohlášení o rozvojové politice ES* definovalo jako prioritu rozvojové politiky EU alokaci finančních prostředků do nejméně rozvinutých zemí a ostatních zemí s nízkým příjmem (Rada EU 2000). V květnu 2005 se GAERC na základě návrhu EK usnesla, že její členové do roku 2015 zdvojnásobí svoji ZRS, přičemž polovina vyčleněných prostředků bude směřovat do Afriky (Rada EU 2005a: 10). Jakožto průřezová priorita byla přitom vytyčena subsaharská Afrika (Rada EU 2005a: 10).

K teritoriální koncentraci ZRS EU a členských států se vyjadřuje i *Evropský konsenzus o rozvoji*, podle něhož bude EU „i nadále dávat přednost podpoře nejméně rozvinutých zemí a jiných zemí s nízkými příjmy v zájmu dosažení vyrovnanějšího celosvětového rozvoje“ (Úřední věstník EU 2006: 2). EU přitom „zůstává odhodlána k podpoře vývoje ve prospěch chudých v zemích se středními příjmy, zejména v zemích s nižšími středními příjmy“ (Úřední věstník EU 2006: 5). Zvláštní pozornost má být přitom věnována oslabeným státům (*fragile states*) a tzv. *sírotkám pomoci (donor orphans)*²⁶², tedy zemím, které jsou ze strany donorů - na rozdíl od tzv. *miláčků pomoci (donor darlings)* - opomíjeny (Úřední věstník EU 2006: 4-5). Podle *Evropského konsenzu o rozvoji* by navíc minimálně polovina navýšení ODA měla směřovat do afrických zemí (Úřední věstník EU 2006: 5), což Simon Lightfoot interpretuje jako jasný podnět k tomu, aby nové členské státy EU rozšířily záběr své ZRS z blízkého sousedství do Afriky (Lightfoot 2010: 339).

V prosinci 2005 byla přijata *Strategie EU pro Afriku*, podle níž by EK i členské země EU měly alokovat větší objem ZRS do afrických zemí s primárním akcentem na subsaharskou Afriku (Evropská komise 2005d). Podobně se vyjádřila i o dva roky později přijatá *Společná strategie EU-Afrika* (Rada EU 2007).

Dle *Kodexu komplementarity a dělby práce v rozvojové politice* by se měly členské státy EU v geografickém zaměření ZRS doplňovat. Kodex volá po hlubší teritoriální

---

²⁶² V českém překladu *Evropského konsenzu o rozvoji* se vyskytuje chyba, když je výraz *donor orphans* zcela nevhodně a nesmyslně přeložen jako *osamocení dárci* (Úřední věstník EU 2006: 5).

koncentraci ZRS členských zemí a doporučuje zaměřit pomoc pouze na několik přijímacích zemí, včetně sirotků pomoci a křehkých států (Evropská komise 2007d: 11). Členské státy EU by dle jeho litery měly „posílit své geografické zaměření prostřednictvím dialogu v rámci EU a zohlednit přitom širší zapojení dárců“ (Evropská komise 2007d: 11). Martin Vittek a Simon Lightfoot spatřují klíčový význam Kodexu v tom, že ačkoli uvádí, že směřování bilaterální ODA jednotlivých členských zemí spadá do pravomoci národních států, zároveň akcentuje, že by mělo podporovat prioritní země a oblasti ZRS EU (Vittek, Lightfoot 2009: 27).

EU a její instituce (zejména EK a EP) tak na členské státy, včetně ČR, vytváří permanentní tlak, aby své teritoriální priority více cílily do nejméně rozvinutých zemí a zemí afrického kontinentu. Příkladem budiž výzva EK z roku 2005 k větší pozornosti věnované Africe (Evropská komise 2005e: 10-11), apel EK z roku 2010, v němž vyzývá členské státy ke zvýšení ODA do nejméně rozvinutých zemí (Evropská komise 2010z: 6-7), či výzva EK z roku 2011, aby všechny členské státy zvýšily objem své ODA alokovaný do Afriky i do nejméně rozvinutých zemí (Evropská komise 2011a: 10). Výši ODA členských států alokovanou do těchto oblastí (a jejich teritoriální priority obecně) navíc EK velmi pečlivě monitoruje a hodnotí (viz např. Evropská komise 2010b; Evropská komise 2011a: 10). ČR tento tlak ze strany EU na modifikaci teritoriálních závazků vnímá, což dokladují mj. i zprávy ze zasedání Rady pro ZRS, v nichž Rada v souvislosti s přípravou nové *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce na období 2010-2017* konstatuje, že „k zaměření ZRS na subsaharskou Afriku vyzývá EU již několik let“ (Rada pro ZRS 2009c: 4; obdobně též Rada pro ZRS 2011b: 4).²⁶³ Zuzana Hlavičková zase hovoří o „velikém tlaku“ vůči ČR ze strany EU na zúžení počtu prioritních zemí (Hlavičková 2010). Vliv EU na selekci geografických priorit české ZRS reflektuje i řada jiných autorů (viz např. Hecová 2007; Jelínek 2004a: 205; Vlach 2004).

Další linii evropeizačního tlaku lze detekovat ze strany českých NNO, které (často ve spolupráci s platformami na evropské úrovni) pravidelně apelují na sblížení teritoriálních priorit české ZRS s unijní praxí a doporučeními. Jako příklad může posloužit zpráva FoRS a CONCORD, v níž důsledně vyzývají českou vládu, aby zvýšila ZRS alokovanou nejméně rozvinutým zemím a zemím s nízkými příjmy a nastavila jasná a transparentní kritéria pro výběr prioritních zemí (CONCORD 2009c: 37). Obdobným příkladem jsou kontinuální

---

²⁶³ Již před vstupem ČR do EU, Ivo Gombala, tehdejší tajemník obchodně-politického úseku Stálé Mise ČR při ES, hovořil o tom, že na ČR bude ze strany EU vyvíjen „tlak na to, aby byla větší pozornost věnována nejméně rozvinutým zemím“ (Gombala 2004). Milan Vodička zase v souvislosti s nízkým podílem afrických zemí v české ZRS prohlásil, že „členství v EU nás donutí brát Afriku vážně“ (Vodička 2006).

požadavky ze strany FoRS k výraznějšímu akcentu na princip potřebnosti při identifikaci přijímacích zemí české ZRS (viz např. FoRS 2006: 6; FoRS 2009a: 5-6, 16-17).

4.4.2.3 Analýza nové domácí praxe

Období 2002-2003

Spolu s Jánem Mihálikem a jeho kolegy je nejprve nutné zdůraznit, že v souvislosti se vstupem do EU se ČR zavázala „k existujícím nástrojům a politikám EU na poli rozvojové pomoci a NRZ [nejméně rozvinutých zemí – pozn. aut.]“ (Mihálik et al 2010: 7). V *Koncepci zahraniční rozvojové pomoci ČR na období let 2002 až 2007* se ČR přihlásila k hlubší teritoriální koncentraci ZRS a poprvé zde konkrétně vymezila geografické priority své ZRS, což bylo hodnoceno jako „jednoznačně krok správným směrem“, neboť „bez soustředění pomoci na několik málo partnerů nemůže relativně malý stát, kterým Česká republika je, poskytovat zahraniční pomoc efektivně“ (Jelínek 2003a: 4; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 76).

Definována byla i kritéria pro výběr přijímacích zemí, přičemž základní podmínku představovala „průkazná snaha řešit problémy svého rozvoje vlastními silami a s ohledem na ekonomické, sociální a environmentální souvislosti“ (Vláda ČR 2002: 4). Jako další kritérium byl aplikován stupeň sociálně-ekonomického rozvoje partnerské země (tedy nálehavost pomoci); historické, zahraničně-politické a obchodní vztahy s ČR; úroveň demokracie, existence právního státu a zdravé ekonomické prostředí; vhodná infrastruktura pro projekty (včetně přítomnosti českých zastupitelských úřadů) a koordinace s aktivitami ostatních dárcovských zemí a mezinárodních organizací (MZV ČR 2002b: 5; Vláda ČR 2002: 4).

Na základě těchto kritérií vyčlenila vláda 20 prioritních zemí, do kterých měla ve stanoveném období přednostně směřovat česká ZRS. Byly jimi Afghánistán, Angola, Bolívie, Bosna a Hercegovina, Burkina Faso, Etiopie, Jemen, Jugoslávie, Kazachstán, Libanon, Makedonie, Mali, Mongolsko, Namibie, Nikaragua, Palestina, Salvador, Ukrajina, Uzbekistán a Vietnam (MZV ČR 2002b: 5; Vláda ČR 2002: 4-5). Z těchto prioritních zemí patří k nejméně rozvinutým zemím světa šest z nich (Afghánistán, Angola, Burkina Faso, Etiopie, Jemen a Mali), což představuje 30 % jejich celkového počtu. Celkem pět prioritních zemí (tedy 25 %) leželo v Africe (Angola, Burkina Faso, Etiopie, Mali a Namibie). Reálná míra koncentrace však byla mnohem nižší, neboť např. v roce 2003 poskytovala ČR bilaterální ODA ve 46 zemích světa (Jelínek 2004a: 205). Konkrétně v roce 2003 směřovalo nejvíce ODA do oblasti Blízkého východu a severní Afriky (52 %), Evropy (15 %), teritoriálně

neurčených zemí (11 %), jižní a střední Asie (10 %), ostatní Asie a Tichomoří (7 %), subsaharské Afriky (3 %) a Latinské Ameriky a Karibiku (2 %) (MZV ČR 2008a: 104). Deseti největšími příjemci české ODA byly v roce 2003 Irák, Afghánistán, Srbsko a Černá Hora, Bosna a Hercegovina, Vietnam, Mongolsko, Rusko, Moldavsko, Čína a Ukrajina (MZV ČR 2008: 104a).

Období 2004 až 2009

Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU z roku 2004 explicitně poukázaly na vliv EU na teritoriální koncentraci české ZRS: „Přistoupením k EU v roce 2004 bude v rámci české ZRS započat postupný proces směřování od projektového k programovému systému, týkajícího se zúženého počtu zemí“ (Vláda ČR 2004).²⁶⁴ I podle Petra Jelínka byl tlak na vyšší geografickou koncentraci české ZRS v úzkém souladu s inicializací programového principu, jež vyplývala z harmonizace českého právního řádu s legislativou EU v oblasti vnitřního trhu (konkrétněji v oblasti zadávání veřejných zakázek) (Jelínek 2004a: 205).²⁶⁵ Vláda zároveň upozornila na to, že ZRS může být „efektivní pouze v případě, když bude více koncentrována, což je plně v souladu s doporučeními EU a OECD“.²⁶⁶

Zásady blíže nespécifikovaly kritéria pro identifikaci prioritních zemí, avšak podle informací orgánů státní správy a odborníků byla selekce provedena na základě kritéria potřeby, dále s ohledem na připravenost země pomoc přijímat, intenzitu vztahů rozvojové spolupráce v současnosti a v minulosti, aktivity jiných dárců a přítomnost českého zastupitelského úřadu v zemi (Jelínek 2004a: 205; Jelínek 2007: 6; Vláda ČR 2010c: 10). Proces identifikace geografických priorit byl přitom „výrazně transparentnější a koncepčnější“, než tomu bylo v případě *Koncepce zahraniční rozvojové pomoci ČR na období let 2002 až 2007* (Jelínek 2004a: 206).

V roce 2004 tak byl zúžen počet prioritních zemí z 20 na 8+2. V dlouhodobém časovém horizontu měla být dominantním nástrojem české bilaterální ODA spolupráce s následujícími osmi zeměmi (později označovanými jako programové): Angolou, Zambíí,

---

²⁶⁴ Programový systém byl v *Zásadách* definován jako „realizace skupiny projektů v prioritní zemi s cílem využít synergického působení realizátorů“ (Vláda ČR 2004: 8).

²⁶⁵ Educon upozorňuje i na skutečnost, že v rámci procesu přípravy rozvojových programovacích dokumentů byly podrobně studovány „také rozvojové aktivity ostatních donorů, zvláště pak Evropské komise“ (Educon: 21).

²⁶⁶ Reflexi teritoriálních priorit EU při utváření *Zásad zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU* zmiňuje i Tomáš Vlach, podle něhož NNO při diskuzi o selekci prioritních zemí apelovaly na orgány státní správy mj. i politikou EU a jejím akcentem na Afriku, stejně jako skutečností, že EU africké země považuje za své strategické partnery (Vlach 2004).

Vietnamem, Mongolskem, Jemenem, Moldávií, Bosnou a Hercegovinou, Srbskem a Černou horou (resp. po oddělení Černé Hory v roce 2006 pouze Srbskem) (Vláda ČR 2004).²⁶⁷ Ve střednědobém horizontu představovaly prioritní země i Irák a Afghánistán, a to pod podmínkou, že budou kooperovat při eliminaci bezpečnostních rizik (Vláda ČR 2004).²⁶⁸ Doplňkově byla navíc vypisována výběrová řízení také na projekty v tzv. neprioritních zemích, přičemž tyto projekty se musely slučovat s cíli české ZRS a reflektovat poptávku přijímající země (Vláda ČR 2004).

Z bližšího pohledu na prioritní země vyplývá, že z 10 z nich čtyři patří podle indexu lidského rozvoje k nejméně rozvinutým zemím světa (Afghánistán, Angola, Jemen a Zambie), což činí 40 % celkového počtu prioritních zemí, a dvě z nich leží v Africe (Angola a Zambie), tedy 20 %. Zajímavá je skutečnost, že Zambie byla vyměněna za Etiopii, která se původně držela na první příčce žebříčku. Etiopie je jen o něco méně chudší než Zambie, tradice vazeb s ČR je zde velice silná a ČR tu měla na rozdíl od Zambie svoji ambasádu a řadu rozběhnutých projektů (Engelová 2006: 3; Vlach, Plešinger 2004: 19). Oficiální zdůvodnění znělo, že Etiopie má již silnou základnu donorů a patří k největším příjemcům ZRS v Africe (Adamcová 2011; Buchert 2006: 3; Vlach 2004).²⁶⁹

Váha tohoto argumentu však klesá v souvislosti s výběrem Mongolska, země s nižším středním příjmem, které je v přepočtu na obyvatele jedním z největších příjemců ZRS na světě. Roli při výběru této země hrála snaha navázat na pozitivně vnímanou ZRS z období před rokem 1989, relativně velký počet Mongolů, kteří v minulosti studovali v ČR a nyní zastávají významné posty, i skutečnost, že ČR je v Mongolsku vnímána coby prioritní partnerská země v regionu SVE (Buchert 2006: 3; Konrád 2009; Ševčíková 2004; Vágner 2011; Zdrálková 2011).

Bosna a Hercegovina (stejně jako Srbsko a Černá Hora) představují dle socio-ekonomických hledisek světový průměr. Výběr balkánských zemí tak lze chápat jako „jednoznačnou podporu proexportní politiky“ (Vlach 2004; Vlach, Plešinger 2004: 19). Poněkud kontroverzně na seznamu priorit působí zařazení Vietnamu, jehož tamní režim je vytrvale kritizován pro porušování lidských práv. Roli při výběru této lokality sehrály zejména tradiční vazby převážně z období před rokem 1989 (srov. Vencato 2007: 213),

---

²⁶⁷ V červnu 2005 byly schváleny programy rozvojové spolupráce s těmito osmi zeměmi na období 2006–2010, což přineslo „zásadní změnu v přístupu k poskytování rozvojové spolupráce, od poskytování pomoci v rámci izolovaných rozvojových projektů k vytvoření komplexních programů“ (Glopolis 2009b: 27).

²⁶⁸ Na rozdíl od osmi programových zemí však ZRS Iráku a Afghánistánu nebyla poskytována na základě programových dokumentů, ale konkrétních projektů.

²⁶⁹ Za jeden z možných důvodů vyřazení Etiopie je považována i výměna mocenských elit po pádu režimu Mengistu Haile Mariama na počátku 90. let, kdy noví představitelé státu již nechovaly k ČR vřelé vztahy (Vlach, Plešinger 2004).

početná komunita Vietnamců v ČR, ekonomické zájmy ČR v této zemi a dále skutečnost, že mnoho úředníků ve vietnamské státní správě v ČR studovalo, hovoří česky a má zde dobré kontakty (Konrád 2009; Ludva 2004; Ševčíková 2004; Vlach, Plešinger 2004: 19).²⁷⁰

V případě Afghánistánu a Iráku hrálo stěžejní roli bezpečnostní hledisko (Dvořák 2004); ZRS je v těchto zemích vnímána i jako „způsob plnění transatlantických závazků“ (Horký 2009c: 350). V roce 2007 navíc bylo rozhodnuto o zapojení do mise Mezinárodních bezpečnostních podpůrných sil (ISAF) v Afghánistánu, přičemž rozvojové projekty v provincii Lógar zajišťuje civilní část Provinčního rekonstrukčního týmu (Horký 2009c: 350). Celkově lze tedy shrnout, že výběr prioritních zemí příliš nereflektoval principy rozvojovosti a potřeby (viz též Jelínek 2003a; Glopolis 2009b: 27-28; Nováková 2004; Vlach 2004).

V souvislosti s rozsáhlou transformací systému české ZRS vytvořilo MZV v roce 2008 ve snaze o „větší koncentraci a redukci“ kromě osmi programových zemí i novou kategorii projektových zemí, jež zahrnovala šest zemí: Kambodžu, Palestinská autonomní území, Kosovo, Etiopii, Afghánistán, Irák a neoficiálně rovněž Gruzii (MZV ČR 2010c: 226; MZV ČR 2011b: 3).²⁷¹

Zařazení Etiopie bylo umožněno zlepšením bilaterální vztahů s ČR a výraznější koncentrací české zahraniční politiky na oblast Afrického rohu. V případě Kambodži byl její status projektové země determinován způsobem vypořádání dluhu vůči bývalému Československu.²⁷² U Palestiny se jednalo o jednorázové navýšení na sedm mimořádných rozvojových projektů zaměřených na budování infrastruktury a institucí. Vláda toto rozhodnutí zdůvodňuje mj. i snahou o zajištění „vyšší legitimacy angažovanosti v oblasti během předsednictví EU“ (Horký 2009c: 350). Kosovo, kde se ČR do roku 2008 profilovala zejména v oblasti humanitární a bezpečnostní, bylo na tento seznam začleněno z důvodu vyvažování politické podpory. Gruzie se stala projektovou zemí v souvislosti s ozbrojeným konfliktem z konce srpna 2008 (Horký 2009c: 349-350).

---

²⁷⁰ O významné roli proexportních zájmů v české ZRS svědčí i fakt, že Srbsko a Vietnam byly rovněž identifikovány coby prioritní země *Exportní strategie České republiky pro období 2006–2010* (MPO ČR 2008: 26). Samotné MPO přistupuje k ZRS pragmaticky a otevřeně ve svých strategických dokumentech zdůrazňuje její proexportní charakter. Jako příklad může posloužit právě *Exportní strategie České republiky pro období 2006–2010*, v níž se uvádí, že „Přestože zahraniční rozvojová spolupráce [...] není klasickým nástrojem exportní politiky, je možné i tuto aktivitu České republiky považovat za specifický prezentační nástroj, kterým může stát pomáhat rozvíjejícím se zemím a zároveň vytvářet předpoklady svého exportu [...] ZRS svými aktivitami umožňuje vytvořit určité ‘předmostí’, tzn. vytvoření určitého zaváděcího obchodu s podporou státu. Současně s tím dochází i k podpoře dobrého jména České republiky, což může umožnit vstup na trh té které země dalším českým exportérům“ (MPO ČR 2008: 28).

²⁷¹ V roce 2008 přijala vláda tři usnesení týkající se mimořádně poskytnuté ZRS pro Kambodžu, Palestinu a Gruzii (Vláda ČR 2008b; Vláda ČR 2008c; Vláda ČR 2008d).

²⁷² Zatímco tři čtvrtiny dluhu byly zemi odpuštěny, zbytek ve výši 13 mil. Kč. je Kambodža povinna vrátit, přičemž ČR za tuto sumu realizovala v zemi rozvojové projekty (Horký 2009c: 349-350).

Co se reálné teritoriální orientace v letech 2004-2009 týká, podíl ZRS realizované v osmi prioritních zemích se od roku 2004 do roku 2009 postupně navyšoval a v průměru činil zhruba 70 % (FoRS 2010b: 16), což je důkazem toho, že v porovnání s původní domácí praxí vzala ČR na vědomí četná doporučení a zvýšila teritoriální koncentraci své ZRS.²⁷³ Obdobně jako v případě sektorové orientace je následující analýza teritoriální koncentrace české bilaterální ODA strukturována do dvou období: na rok 2004, kdy byl vliv nové koncepce patrný jen částečně, a období let 2005 až 2009.

Největší podíl na české bilaterální ODA měl v roce 2004 Blízký východ a severní Afrika (24 %), teritoriálně nespécifikované země (17 %), Evropa (17 %), ostatní Asie a Tichomoří (16 %), jižní a střední Asie (16 %), subsaharská Afrika (6 %) a Latinská Amerika a Tichomoří (4%) (MZV ČR 2010a: 45). Do nejméně rozvinutých zemí směřovalo v roce 2004 přibližně 15 % bilaterální ODA (Mihálik et al 2010: 11). Celkově ČR v roce 2004 realizovala více než 100 bilaterálních projektů ve 40 zemích světa (Neumannová 2004b; Rozvojové středisko ÚMV 2006: 8).

V letech 2005 až 2009 v průměru směřovalo 35 % objemu české bilaterální ODA do zemí jihovýchodní a východní Evropy; do subsaharské Afriky pak 14 % (FoRS 2010b: 3,18; MZV ČR 2010a: 45). Navzdory tomu, že se jedná o poměrně nízký podíl, lze pozorovat „postupný nárůst ODA v regionu subsaharské Afriky, který je v posledních letech stabilní, a to především z hlediska potřebnosti rozvojové spolupráce“ (MZV ČR 2011b: 11). Podle oficiálních statistik vzrostl ve sledovém období výrazným způsobem i podíl objemu bilaterální ODA směřované do nejméně rozvinutých zemí, a to z 8 % v roce 2005 přes 13 % o rok později a 22 % v roce 2006 na 45 % v roce 2009 (FoRS 2010b: 3; Mihálik et al 2010: 11; MZV ČR 2010a: 45).²⁷⁴ Největším příjemcem české bilaterální ODA v letech 2005 až 2009 byly Afghánistán, Srbsko a Irák (MZV ČR 2010a: 45).

S vědomím výše uvedeného tak lze i přes provedené reformy hodnotit geografické vymezení české ZRS v letech 2004-2009 jako poměrně fragmentované a široké s velkým počtem recipientů (viz též Horký 2009c; Horký 2010c; Jelínek 2008: 3; Kment 2009: 213-214; Konrád 2009; Neumannová 2004b; Prášil 2004a).

---

²⁷³ K vyšší koncentraci přispěla i skutečnost, že v roce 2009 nebyly (až na výjimku v podobě projektů v gesci Ministerstva vnitra zaměřených na prevenci nelegální migrace) v neprioritních zemích vypisovány již žádné další projekty (Horký 2009c: 349).

²⁷⁴ Zároveň je však třeba dodat, že toto navýšení bylo do značné míry zapříčiněno započtením vojenských nákladů provinčního rekonstrukčního týmu v Afghánistánu, jehož rozvojová složka však činí pouhých cca 8 % (FoRS 2010b: 3, 20-21).

Období po roce 2009

V *Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce České Republiky na období 2010 – 2017* se ČR otevřeně hlásí k respektování rozvojových dokumentů EU ve vztahu k teritoriálním prioritám, když konstatuje, že se bude v souladu se Závěry Rady EU o komplementaritě pomoci a dělbě práce i nadále snažit v rámci svých kapacitních možností výrazně profilovat ve vybraných prioritních zemích (Vláda ČR 2010c: 10, 12, 20-21). Kromě Koncepce snahy o teritoriální harmonizaci české ZRS s EU zřetelně reflektují i jiné dokumenty (viz např. MZV ČR 2011b: 2), političtí představitelé (viz např. Kohout 2008: 3) a organizace (viz např. PPZRS 2011c: 3).²⁷⁵

Za účelem identifikace teritoriálních priorit byla stanovena čtyři klíčová kritéria, přičemž podle MZV uvedené pořadí nijak neurčuje jejich důležitost, a to z důvodu jejich obtížné kvantifikace: intenzita dvoustranných a rozvojových vztahů s ČR, potřebnost rozvojové spolupráce na straně partnerské země, připravenost země pomoc přijímat a zohlednění dělby práce s ostatními dárci (Vláda ČR 2010c: 11-13).

Nová Koncepce výrazně zúžila počet prioritních recipientů²⁷⁶ a na základě výše uvedených kritérií identifikovala pět prioritních zemí s programem spolupráce (tzv. programové země): Afghánistán, Bosnu a Hercegovinu, Etiopii, Moldavsko a Mongolsko (Vláda ČR 2010c: 13-14). Krom toho bylo určeno devět prioritních zemí bez programu spolupráce, ve kterých jsou „ve střednědobém horizontu potřebné a žádoucí rozsáhlejší rozvojové aktivity ČR“ a kde bude spolupráce probíhat na bázi individuálních projektů (Vláda ČR 2010c: 14). Tyto země se dále dělí do dvou skupin. Zatímco první tvoří pět projektových zemí (Gruzie, Kambodža, Kosovo, Palestinská autonomní území a Srbsko), v nichž mohou být iniciovány nové projekty v gesci ČRA (Vláda ČR 2009: 6), druhou skupinu představují čtyři tzv. „phase-out“ země, tedy bývalé programové země, v nichž bude pokračovat spolupráce v jiném rozsahu a zaměření než dosud (Angola, Jemen, Vietnam a Zambie) (Vláda ČR 2010c: 14-15).

V porovnání s předchozím programovacím obdobím byly z prioritních zemí vyřazeny Zambie, Vietnam, Jemen, Srbsko a Černá hora (resp. Srbsko) a Irák; naopak byla přidána Etiopie. Podle MZV byl Jemen vyřazen z toho důvodu, že o něj realizátoři ZRS nejevili zájem a zakázky v této zemi byly vyhodnoceny jako neudržitelné. Angola údajně neměla o vzájemnou spolupráci dostatečný zájem; překážku zde navíc představovaly komplikace se

²⁷⁵ PPZRS např. deklaruje, že „výběr programových zemí v nové koncepci ZRS ČR zohledňuje vazby na politiku vnější pomoci EU“ (PPZRS 2011c: 3).

²⁷⁶ Koncepce zároveň uvedla vysoký počet programových zemí na prvním místě v seznamu negativních prvků, které nepříznivě ovlivňovaly efektivitu české ZRS před rokem 2010 (Vláda 2010b: 10). Snížení počtu přijímacích zemí doporučila ČR i zpráva DAC/OECD z roku 2007 (OECD 2007: 6).

získáváním víz (Horký 2010c: 343). Vietnam projevil značný zájem o přímou rozpočtovou pomoc, avšak bilaterální vztahy s touto zemí jsou do značné míry negativně poznamenány migrační politikou; roli hrály i problémy znemožňující získat od vládních úřadů nezbytná povolení a aprobační ve stanovených termínech (Horký 2010c: 343; Rada pro ZRS 2009b: 4). Zambie byla považována za relevantního příjemce české ZRS, avšak ze seznamu prioritních zemí byla vyřazena kvůli absenci rezidentního zastupitelského úřadu (Horký 2010c: 343).

Co se podílu nejméně rozvinutých a afrických zemí týká, z programových zemí patří k nejméně rozvinutým zemím světa dvě z nich (Afghánistán, Etiopie), což představuje 40 % z celkového počtu programových zemí. Jedna z programových zemí (Etiopie) spadá do (subsaharské) Afriky, což činí 20 %. Vezmou-li se v úvahu i země bez programu spolupráce, pak podíl nejméně rozvinutých zemí (Afghánistán, Angola, Etiopie, Kambodža, Jemen a Zambie) činí 43 %, podíl afrických zemí (Angola, Etiopie a Zambie) 21 %. Relativně nízký podíl afrických zemí na své bilaterální ZRS hodlá ČR vykompenzovat tím, že „se bude této části světa věnovat především prostřednictvím ERF“ (Rada pro ZRS 2009c: 4).

Podle Ondřeje Horkého tato identifikace teritoriálních priorit „jednoznačně odpovídá posílenému důrazu na rozvojovou spolupráci jakožto nástroj zahraniční politiky“ (Horký 2010c: 333). Výběr těchto prioritních zemí tak považuje za důkaz, že spíše než na cíl snižování chudoby je kladen akcent na bezpečnostní a hospodářské zájmy ČR (Horký 2010a: 11). Samo MZV však hodnotí tento výběr jako vyvážený (Hlavičková 2010; Horký 2010c: 333; MZV ČR 2011b: 3-4) a je podle něj zcela v souladu s unijními principy koherence, komplementarity a koordinace (Bobek 2010).

Přechod na nové teritoriální priority se projevil již v roce 2010, byť zatím jen částečně (MZV ČR 2011b: 12). Největší objem české bilaterální ODA směřoval v roce 2010 do Asie (47 %), Evropy (27 %), Afriky (10 %), teritoriálně neurčených zemí (9 %) a Ameriky (7 %). Podíl nejméně rozvinutých zemí na české bilaterální ODA činil v roce 2010 31 %, přičemž 54 % z ní směřovalo do Afghánistánu. K největším příjemcům české bilaterální ODA v roce 2010 patřily Afghánistán (17 %), Mongolsko (9 %), Moldavsko (5 %), Gruzie (5 %), Srbsko (4 %), Kosovo (4 %), Bosna a Hercegovina (4 %) a Ukrajina (4 %) (MZV ČR 2011b: 11, 13).

Dílčí zhodnocení

Z výše uvedených analýz a tendencí je zřejmé, že ČR dlouhodobě koncentruje svoji bilaterální ODA zejména do oblasti východní a jihovýchodní Evropy. V rámci AKT se omezuje výlučně na Afriku; ze současných prioritních zemí spadají do této skupiny tři (Angola, Etiopie a Zambie). Kromě toho se ČR na tento region hodlá zaměřit zejména skrze

multilaterální ZRS EK financovanou z ERF, která pro zemi představuje „nové příležitosti k rozšíření [...] rozvojových aktivit nad rámec, který zajišťuje bilaterální pomoc“ (Mihálik et al 2010: 8; srov. Bučar, Mrak 2007: 13; Borrell 2008; Vencato 2007: 219).²⁷⁷ ČR si význam skupiny AKT uvědomuje, což lze ilustrovat např. následujícím konstatováním MZV: „Přistoupením k Dohodě z Cotonou vznikla platforma pro vztahy se zeměmi AKT, zejména s menšími zeměmi Karibiku a Pacifiku, se kterými doposud nemá [ČR, pozn. aut.] smluvně upravené vztahy“ (MZV ČR 2007: 48; MZV ČR 2008a: 84).

Ostatně pro všechny nové členské země EU platí, že jejich ZRS vůči zemím AKT je omezená, a to zejména v důsledku neexistujících historických vazeb a absence politických, bezpečnostních a ekonomických zájmů v regionu (Buckens 2007; Borrell 2008; Horký 2010d: 13; Horký, Rusin 2006: 3-4; Krichewsky 2003: 34; Kuusk 2006: 58-59; Lightfoot 2008: 135; Lundsgaarde 2011: 3; Morgera, Durán 2004: 161). Analogicky k tomu je pak v obecné rovině pro všechny nové členské země EU ze SVE typická koncentrace bilaterální ZRS na východní a jihovýchodní Evropu a asijské země spadající do postsovětského prostoru (Borrell 2008; Buckens 2007; Bučar, Mrak 2007: 14; Carbone 2007: 47; Dauderstädt 2002: 7; Evropský parlament 2008a; Evropský parlament 2008b: 42, 45; Hanšpach 2010: 3; Horký 2010d: 13; Krichewsky 2003: 34; Lightfoot 2010: 340; Lightfoot, Zubizarreta 2008: 13; Lundsgaarde 2011: 2; Morgera, Durán 2004: 161).

Pro ČR (stejně jako ostatní nové členské státy EU) platí, že preference těchto přijímacích zemí a regionů vyplývá nejen z toho, že napomáhají donorům prosazovat jejich zahraničně-politické a bezpečnostní zájmy (Lundsgaarde 2011: 3; Orbie, Versluys 2008: 87; Vencato 2007: 2; Zrno 2006: 3), ale také z premisy, že geograficky blízké země generují větší podporu veřejnosti pro ZRS než země vzdálené (Lightfoot 2008: 134). Roli hraje rovněž skutečnost, že se jedná o země, které jsou důvěrně známé místním politickým, sociálním a ekonomickým aktérům (Vencato 2007: 2; Zrno 2006: 3). Zároveň lze v těchto prioritách detekovat snahu nových členských států vykompenzovat nedostatek ZRS ze strany EU ve východní Evropě, střední Asii a na Kavkaze (Lightfoot, Zubizarreta 2008: 13; Reisen 2007: 52).²⁷⁸ Důvodem pro selekci daných geografických priorit je i to, že nové členské země cítí, že zde v porovnání s ostatními donory disponují komparativními výhodami (Bučar, Mrak 2007: 14; Dauderstädt 2002: 7; Krichewsky 2003: 34). Maja Bučar a Mojmir Mrak taktéž

---

²⁷⁷ Tuto skutečnost předslala již zpráva financovaná Evropskou komisí z roku 2003, když konstatovala, že ZRS vůči skupině zemí AKT a skupině asijských a latinsko-amerických zemí bude ze strany nových členských zemí realizována především skrze multilaterální kanály, zejména pak skrze EK (Development Strategies 2003: 75).

²⁷⁸ Členské země ze SVE se často odvolávají na skutečnost, že jejich prioritní oblasti spadají do téže kategorie jako země AKT (s výjimkou nejméně rozvinutých zemí), a proto by jim EU měla nabídnout podobnou architekturu ZRS jako skupině AKT (Reisen 2007: 52).

upozorňují na fakt, že ve chvíli, kdy se nová členská země etablovala v určité oblasti jako donor, je stažení z této oblasti obtížně obhajitelné, a to jak ve vztahu k politikům, tak vůči veřejnosti jako celku (Bučar, Mrak 2007: 24). Důležité je rovněž podotknout, že koncentrace ZRS na tato teritoria de facto konvenuje s principy koherence a komplementarity (Lightfoot 2008: 135, 138).

Pro úplnost je však třeba dodat, že i sama EK dlouhodobě čelí kritice, že její ZRS navzdory rétorice v nedostatečné míře směřuje do nejméně rozvinutých zemí (Carbone 2010: 242; Development Strategies 2003: 14; Lightfoot 2008: 134; Orbie, Versluys 2008: 67, 80; Riddell 2007: 69; Sogge 2009: 184; blíže viz např. Dearden 2005; Reisen 2007).²⁷⁹ Na úrovni EU lze zároveň pozorovat i zřetelné tendence k redefinici privilegovaného postavení skupiny zemí AKT²⁸⁰ a sílící inklinaci k navazování spolupráce i s jinými rozvojovými zeměmi, v důsledku čehož dochází k neustálému zvyšování počtu recipientů ZRS EK (Babarinde, Faber 2003: 5-7; Holland 2002: 2, 17; Larsen 2005: 124-126; Riddell 2007: 69; Schrijver 2009: 188; Smith 2007: 231; Van den Berg 2003).²⁸¹

Zbývá se pozastavit u otázky akcentu na odstraňování chudoby v selekci teritoriálních a sektorových priorit. Slabší důraz na odstraňování chudoby je typický pro většinu nových členských zemí EU ze SVE (Bučar, Mrak 2007: 17; Evropský parlament 2008a; Granell 2005: 11; Lightfoot 2009: 12; Morgera, Durán 2004: 161;), avšak ani rozvojové politiky původních členských zemí EU nejsou v otázce akcentu na snižování chudoby identické.²⁸² Stejně tak i ZRS v gesci EK bývá kritizována za to, že v reálu neakcentuje snižování chudoby

---

²⁷⁹ Výzkumy ukazují, že od 90. let se ZRS EK do značné míry zaměřuje na země se středním příjmem (nikoli tedy pouze na země s nízkým příjmem či země nejméně rozvinuté) a podíl nejméně rozvinutých zemí v jejím portfoliu vykazuje klesající tendenci (Dearden 2010: 47; Orbie, Versluys 2008: 80-81; Riddell 2007: 69; Sicurelli 2010: 30). Tento trend úzce souvisí s rostoucí pozorností EU věnovanou blízkému zahraničí, takže zatímco v 80. let pocházelo všech 20 největších příjemců ZRS EK z afrických a asijských zemí, v roce 2004 byly jejími největšími příjemci Srbsko a Černá Hora, Turecko, Bosna a Hercegovina, Albánie, Makedonie, Chorvatsko a Moldavsko (Orbie, Versluys 2008: 81). I dnes představuje Balkán největšího příjemce ZRS realizované EK, což Patrick Holden interpretuje jako důkaz určité sobecké (či vypočítavé) dimenze rozvojové politiky EK (Holden 2009: 33).

²⁸⁰ Prvopočátek eroze jejich privilegovaného postavení lze identifikovat v souvislosti s rozšířením ES o Španělsko a Portugalsko v roce 1986, jež znamenalo zintenzivnění ZRS směřované do zemí Latinské Ameriky. Vstup Rakouska, Finska a Švédska v roce 1995 klesající trend ZRS směřované do zemí AKT dále umocnil (Babarinde, Faber 2003: 7).

²⁸¹ Zatímco na počátku 90. let se jednalo o 137 recipientů, v roce 2003 jejich počet činil 160. ZRS realizovaná EK je tak v současné době vysoce regionalizovaná a příjemcem pomoci je velmi rozmanitá skupina zemí (Hout 2007a: 8; Larsen 2005: 125-126; Molina 2003: 235; Schrijver 2009: 187).

²⁸² Zatímco severské země se při implementaci svých zahraničních rozvojových politik na eliminaci chudoby výrazně soustředí, např. Itálie klade větší důraz na obchodní aspekty a Velká Británie na dobré vládnutí (Holland 2002: 171).

tak, jak jí ukládá rozvojové *acquis* (Carbone 2011: 164; Grimm 2008: 14-15; Mold 2007a: 247-249; Orbie, Versluys 2008: 80).²⁸³

4.4.3 Shrnutí kapitoly

Autorka dochází k závěru, že k evropeizačním procesům dochází i v rámci dimenze sektorové a teritoriální orientace české ZRS. Ačkoli členství v EU nezavazuje členské státy k přijetí konkrétních sektorových a teritoriálních priorit pro bilaterální segment jejich ZRS, vytváří instituce EU na ČR kontinuální tlak, aby své sektorové a teritoriální priority cílila v souladu s unijními doporučeními. Jak je patrné z předchozího textu, ČR se k závazkům a doporučením EU v oblasti sektorových a teritoriálních priorit explicitně hlásí.

S ohledem na sektorové priority lze tvrdit, že v rámci nové domácí praxe se sektorová orientace české ZRS postupně stále více přibližuje požadavkům ze strany EU. Současná selekce sektorů na léta 2010-2017 pak již zcela konvenuje se sektory doporučovanými EU. V souladu s principem komplementarity ČR zároveň orientuje svoji ZRS do několika prioritních sektorů, což jí umožňuje lépe koncentrovat svůj přínos, expertízu, zájmy i vliv. Na straně druhé však počet prioritních sektorů i přes postupný pokles zůstává stále vyšší, než by dle rozvojového *acquis* měl být.

I pro teritoriální orientaci platí, že ačkoli se počet prioritních zemí redukuje v souladu se závazkem koncentrace na úrovni EU, počet přijímacích zemí je i nadále relativně vysoký, a českou ZRS tak stále charakterizuje určitá míra teritoriální roztříštěnosti a fragmentace. Co se konkrétních geografických priorit týká, na straně jedné se dle oficiálních statistik kontinuálně navyšuje (s občasnými meziročními poklesy) podíl objemu české bilaterální ODA soustředěné do nejméně rozvinutých a afrických zemí. Na straně druhé však tvoří nejméně rozvinuté a africké země v portfoliu přijímacích zemí české ZRS stále minoritní skupinu. Lze

---

²⁸³ Od roku 2001 lze u ZRS EK pozorovat rostoucí tendenci propojování rozvojové, zahraniční a bezpečnostní politiky v podobě akcentu na geostrategicky významné země na úkor zemí nejpotřebnějších (Holden 2009: 20-21; Orbie, Versluys 2008: 82). V této souvislosti se hovoří o tzv. sekuritizaci pomoci (*securitisation of aid*) (Orbie, Versluys 2008: 82; blíže viz např. Kimunguyi 2010; Pospisil, Khittel 2010; Stewart 2005). Konkrétní manifestací tohoto trendu je např. velký objem ZRS alokovaný do Afghánistánu a Iráku či financování Nástroje pro africký mír (*African Peace Facility*) z prostředků ERF navzdory skutečnosti, že mírové mise se do ODA nezapočítávají (Orbie, Versluys 2008: 82; Youngs 2010: 90). Vnímání ZRS coby esenciálního prvku pro zajištění bezpečnosti je ostatně patrné i z celé řady unijních dokumentů, ať už se jedná např. o *Sdělení Komise o prevenci konfliktů* z roku 2001, jež mj. konstatuje, že „rozvojová politika a jiné programy spolupráce poskytují nejsilnější nástroj, který má Společenství k dispozici, k odstranění hlubokých kořenů konfliktů“ (Evropská komise 2001a: 4), či *Evropskou bezpečnostní strategii* z roku 2003 (Evropská rada 2003). Kromě bezpečnostního aspektu upozorňují mnozí autoři i na silnou projekci ekonomických zájmů do ZRS EK (viz např. Degnbol-Martinussen, Engberg-Pedersen 2005: 55; Lukáš 2009). Je zajímavé pozorovat, že určité „pochopení“ pro ekonomickou dimenzi ZRS vyjadřuje i Evropská komise, což demonstruje např. konstatování Poula Nielsona, že „stát přes rozvojovou pomoc může pomoci vlastním podnikatelům. Země si tak zajistí přítomnost v určitém teritoriu“ (Nielson 2004).

tak shrnout, že teritoriální orientace české ZRS není primárně koncentrována na ty země, v nichž je potřeba realizace systematické ZRS z hlediska eliminace chudoby nejnaléhavější.²⁸⁴ Při bližším pohledu je však patrné, že konvenuje s doporučeními EU, podle nichž by měla být evropská ZRS zacílena nejen na nejméně rozvinuté a africké země, ale na všechny chudé regiony (tedy i ty se středními příjmy). Analýza zároveň odhalila, že teritoriální orientace české ZRS se příliš nevyvíjí ani praxi ZRS Evropské komise.

Z provedené analýzy sektorových a teritoriálních priorit dále plyne, že ČR osciluje mezi pojetím ZRS jakožto prostředku snižování chudoby v rozvojových zemích na straně jedné a nástroje zahraniční politiky a naplňování českých zájmů na straně druhé (Horký 2009c: 357; Horký 2010c: 329). V praxi panuje v zemi poměrně silná tendence vnímat ZRS jako nástroj k zabezpečení širších politicko-bezpečnostních a ekonomických cílů a až sekundárně jako prostředek k eliminaci chudoby (viz též FoRS 2010b: 2-3; Glopolis 2009b: 27-28; Horký 2009c: 357; Horký 2010d: 22; Neumannová 2004b; Nováková 2004; Zidek 2007: 2; srov. Olsen 2005: 594; Orbie, Versluys 2008: 87). Zároveň se však i v ČR stále intenzivněji objevují snahy, jak ZRS coby nástroj projekce zájmů českého průmyslu a exportu redukovat.²⁸⁵ Tato zjištění konvenují i s tezí, podle níž se v souvislosti se vzestupem ZRS na žebříčku zahraniční agendy (což je případ ČR) snižuje míra podřízení rozvojové politiky politickým a ekonomickým zájmům (Zemanová 2008: 193). V textu bylo navíc ukázáno, že v porovnání s rozvojovým *acquis* klade nižší akcent na snižování chudoby i ZRS Evropské komise.

Práce rovněž prokázala, že ČR si je vědoma svých komparativních výhod a snaží se je v oblasti ZRS akcentovat a uplatňovat. Tento postup je zcela v souladu jak s principem komplementarity²⁸⁶, tak s přístupem institucí EU, které členské státy podporují, aby soustředily své bilaterální programy ZRS právě na tyto komparativní výhody.²⁸⁷

---

²⁸⁴ Je tak možné v českém kontextu potvrdit závěry Simona Lightfoota, podle něhož „integrace principů EU do národních strategií představuje v této oblasti [v oblasti teritoriální a sektorové koncentrace, pozn. aut.] pro nové členské státy velkou výzvu, zejména s ohledem na zajištění koherence mezi pravidly EU a národními prioritami“ (Lightfoot 2010: 341).

²⁸⁵ Příkladem jsou plánované strategie usilující o transparentnější zapojení soukromého sektoru v rámci programů partnerství veřejného a soukromého sektoru (*public-private partnership*) (viz např. Holý 2007: 6). I Petr Lebeda tvrdí, že „v současnosti je už našťastí vliv exportérských lobby na rozvojovou pomoc o něco menší“, a to zejména díky systémovým institucionálním změnám v podobě konsolidace vedení MZV a oslabení role MPO (Lebeda 2011).

²⁸⁶ Mnozí v tomto ohledu upozorňují na určitý rozpor mezi požadavky EU vůči členským státům na dodržování principu komplementarity a dělby práce na straně jedné a výzvami k větší koncentraci jejich ZRS na africké země na straně druhé (Grimm, Kielwein 2005 in Horký 2010d: 13).

²⁸⁷ To dokazuje např. *Evropský konsensus o rozvoji*, v němž je explicitně stanoveno, že EU „uznává, jak je důležité, aby jednotlivé členské státy soustředily svou pomoc na oblasti a regiony, ve kterých mají komparativní výhody a mohou nejvíce přispět k boji proti chudobě“ (Úřední věstník EU 2006: 2) a že „zúročí zkušenosti nových členských států (jako je řízení transformačního procesu) a pomůže posílit roli těchto zemí jako nových dárců“ (Úřední věstník EU 2006: 6). Pochopení pro geografické preference s implicitním odkazem na

4.5 Implementace ZRS

4.5.1 Analýza původní domácí praxe

S implementací projektů úzce souvisí problematika jejich zadávání, a proto jí bude věnována pozornost hned z kraje. Před vstupem ČR do EU byly rozvojové projekty zadávány v souladu se zákonem č. 199/1994 Sb., o veřejných zakázkách ve znění pozdějších předpisů (MZV ČR 2000b: 63), jenž se nevztahoval na zakázky související s poskytováním zahraniční rozvojové a humanitární pomoci vládou České republiky v případech v případech nebezpečí z prodlení (Sbírka předpisů ČR 1994). Ono nebezpečí z prodlení však bylo interpretováno natolik extenzivně, že se zákon na rozvojové projekty de facto vůbec nevztahoval, takže byly mnohdy kontrahovány bez výběrových řízení. V praxi tedy ten subjekt, který projekt identifikoval a formuloval, byl zároveň tímž subjektem, jenž jej předal státním orgánům ke schválení a následně jej i realizoval. Této praxi a tzv. responsivnímu mechanismu se však etablování dárci již dlouhou dobu vyhýbají (Educon 2004: 19-21; Jelínek 2004a: 205; Jelínek 2004b: 2, 12; Jelínek 2004c: 2; Jelínek 2004d: 14; Jelínek et al. 2007: 53; Neumannová 2005; Plešinger et al. 2005; Pojar 2001).²⁸⁸

Na implementaci ZRS se v rámci původní domácí praxe podílela řada aktérů. Značný podíl zaujímal soukromý sektor; rozvojové NNO se teprve začínaly etablovat, a tak jejich participace na realizaci ZRS byla v prvních letech po obnovení českého rozvojového programu marginální (Educon 2004: 19; Plešinger 2004, srov. Brubacher 2003: 2-3).²⁸⁹ Podle zprávy financované EK nebylo minimálně až do roku 2002 možné hovořit o systematickém zapojení rozvojových NNO do implementace ZRS (Development Strategies 2003: 7).

Co se podílů jednotlivých realizátorů týká, přesné číselné údaje nejsou do roku 2002 bohužel k dispozici. Z dostupných informací lze nicméně alespoň identifikovat podíl NNO na

---

komparativní výhodu zemí SVE vyjádřil mj. i komisař Poul Nielson: „Připadá mi přirozené, že se zasazujete o stabilitu na Balkáně, na Kavkaze a ve středoasijských republikách. Přinášíte historii a zkušenosti do těchto vztahů a já se těším na váš příspěvek“ (Nielson 2003: 5).

²⁸⁸ Petr Jelínek dokonce zpochybňuje legalitu tehdejšího systému poskytování ZRS: „Vzhledem k tomu, že na projekty rozvojové spolupráce České republiky nebyla zpravidla vypisována výběrová řízení, a to i v případech, kdy nebylo možné uplatnit ustanovení o ‘nebezpečí z prodlení’ a že na prostředky poskytnuté na realizaci projektů rozvojové spolupráce nelze nahlížet jako na legální dotaci kvůli nesouladu se zákonem o veřejné podpoře (v případě dotace právnickým a fyzickým osobám na podnikatelskou činnost), respektive nesouladu se Zásadami vlády pro poskytování dotací ze státního rozpočtu České republiky nestátním neziskovým organizacím ústředními orgány státní správy (v případě nestátních neziskových organizací), lze úspěšně zastávat stanovisko, že stávající systém poskytování rozvojové spolupráce není legální“ (Jelínek 2004b: 4-5).

²⁸⁹ České NNO se v oblasti ZRS začaly (byť zatím jen částečně; primární akcent byl kladen na humanitární pomoc) profilovat v souvislosti s konfliktem v bývalé Jugoslávii v první polovině 90. let. První ryze rozvojové NNO vznikají až kolem roku 2000 a také většina renomovaných humanitárních organizací začíná v této době do svých programů systematictěji zařazovat rozvojové aspekty. Zejména díky akcím v Afghánistánu, Čečensku, Ingušsku, Iráku, Kubě a Etiopii získaly české NNO ve světě postupně velmi dobrou pověst (Horký 2006b: 4; Jelínek 2003a: 3; Jelínek 2004a: 203; Jelínek et al. 2007: 51; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 75).

realizaci bilaterálních projektů české ODA v letech 2002 a 2003, který zachycuje následující tabulka.

Tabulka č. 3: Podíl NNO na bilaterálních projektech české ODA v letech 2002 a 2003

Rok	Podíl NNO na bilaterálních projektech české ODA (v %)	
	Podíl na počtu projektů	Podíl na alokovaných finančních zdrojích
2002	21 %	9 %
2003	28 %	13 %

Zdroj: autorka na základě FoRS 2008b: 6; Zázvorková 2009.

4.5.2 Analýza evropeizačního faktoru

EU je silným proponentem zapojení nestátních aktérů (zejména NNO²⁹⁰ a privátního sektoru) do implementace ZRS (Borell 2008; Bučar, Mrak 2007: 26; Evropská komise 2002b; Holland 2002: 13). Jakkoli členskými státy striktně nenařizuje, jakým způsobem by měly implementovat vlastní bilaterální rozvojové projekty, lze z její strany detekovat určitou preferenci vůči NNO coby implementátorům ZRS, což dokazuje mj. i klíčová role, kterou NNO hrají v tematických a geografických rozvojových programech Evropské komise (Carbone 2007: 50; Evropská komise 2008a).²⁹¹ Preference NNO je podle Jana Zahradila patrná i v rámci Výboru EP pro rozvoj, a to zejména proto, že jsou v porovnání se soukromým sektorem vnímány jako důvěryhodnější partneři, neboť u nich hrozí menší riziko, že finanční prostředky využijí politickým či komerčním způsobem (Zahradil 2004).²⁹² Členské státy tak bývají ze strany evropských institucí pravidelně vyzývány, aby vytvářely vhodné prostředí k realizaci jejich aktivit (Stulík 2006: 10). Příkladem unijních programů zaměřených na budování kapacit NNO pro zapojování do rozvojových aktivit a projektů je např. již zmiňovaný TRIALOG či Předsednický fond.

Kromě toho je důležité uvést, že legislativa EU v oblasti vnitřního trhu významným způsobem upravuje proces zadávání veřejných zakázek, oblast ZRS nevyjímaje.²⁹³ Tlak ze

²⁹⁰ Počátek kofinancování NNO z unijního rozpočtu na podporu rozvojových zemí se datuje do roku 1976, kdy vznikla rozpočtová linka 21-02-03. V jejím rámci je přibližně 10 % finančních prostředků alokováno na rozvojové vzdělávání a zvyšování povědomí evropské veřejnosti o problematice ZRS.

²⁹¹ Právě z tohoto důvodu je v rámci nové domácí praxe věnována partikulární pozornost podílu NNO na implementaci rozvojových projektů.

²⁹² V obecné rovině spočívá přidaná hodnota NNO v tom, že bývají vnímány jako neutrální (nesledující politické, ani komerční zájmy) a flexibilní; oceňuje se i jejich schopnost navázat spolupráci na nižších úrovních blíže potřebným a realizovat rozvojové projekty s nižšími náklady (Arvin 2002: 3-4; Haan 2009: 51; Lewis, Kanji 2009: 16-17).

²⁹³ Zejména se jedná o směrnici 93/36/EHS týkající se koordinace procedur pro udělování veřejných zakázek v oblasti dodávek zboží; směrnici 93/37/EHS týkající se koordinace procedur pro udělování veřejných zakázek v oblasti stavebních prací; směrnici 92/50/EHS týkající se koordinace procedur pro udělování veřejných zakázek v oblasti služeb; směrnici 97/52/ES doplňující směrnice 92/50/EHS, 93/36/EHS a 93/37/EHS týkající se koordinace procedur pro udělování veřejných zakázek v oblasti služeb, dodávek zboží a stavebních prací;

strany EU na dodržování těchto pravidel je přitom značný, přičemž „nerespektování nebo obcházení pravidel jednotného trhu [...] hrozí procedurou pro porušení závazných směrnic a případnými citelnými finančními postihy“ (Jelínek 2004a: 205).

4.5.3 Analýza nové domácí praxe

Významně se na systému implementace ZRS podepsala harmonizace českého právního řádu s legislativou EU v oblasti vnitřního trhu. Konkrétně se jedná o nový Zákon č. 40/2004 Sb. o veřejných zakázkách, s platností od 1. května 2004 (Sbírka předpisů ČR 2004), jenž byl později novelizován Zákonem č. 137/2006 Sb. Zákon č. 40/2004 Sb. o veřejných zakázkách, který harmonizoval pravidla platná v této oblasti s unijním *acquis* na základě principů transparentnosti a nediskriminace mezi subjekty z různých členských států, podobnou výjimku, jako tomu bylo v případě starého zákona č. 1999/1994 Sb. o zadávání veřejných zakázek, již neobsahuje. V rámci nového legislativního prostředí tak byl princip grantů nahrazen principem tendrů, v němž stát identifikuje partnerské země a sektorové oblasti a následně vypíše výběrová řízení (Educon 2004: 14, 20-21; Jelínek 2004b: 5-6; Jelínek 2004c: 2; Jelínek 2004d: 14; Kriegsheim Kadlecová 2005: 152; Neumannová 2005; Plešinger at al. 2005). Tento systém nejenže „více odpovídá principu pomoci poskytované na základě poptávky“, ale přispívá též „k vyšší efektivitě a transparentnosti rozvojové spolupráce“ (Jelínek 2004a: 205). Autorka spolu s ostatními odborníky hodnotí dopad harmonizace českých právních předpisů s legislativou EU v oblasti veřejných zakázek na systém ZRS jako zcela stěžejní (viz též Educon 2004: 20; Jelínek 2004a: 205; Jelínek 2004c: 2; Jelínek et al. 2007: 53; Plešinger at al. 2005; Neumannová 2005).²⁹⁴

V rámci nové domácí praxe lze dále pozorovat proměnu podílu jednotlivých realizátorů na implementaci projektů české ZRS; markantní je především kontinuální nárůst (byť s občasnými meziročními poklesy) podílu NNO (a to jak s ohledem na počet projektů, tak s ohledem na alokované finanční prostředky²⁹⁵), který zachycuje následující tabulka.

---

směrnici 89/665/EHS o koordinaci zákonů, norem a administrativních úprav týkajících se uplatňování řízení o přezkoumání udělení kontraktů na veřejné zakázky v oblasti dodávek zboží a stavebních prací a směrnice 2001/78/ES o využití standardních formulářů pro uveřejňování veřejných zakázek (Jelínek 2004b: 5).

²⁹⁴ Podle Petra Jelínka si zavedení výběrových řízení na rozvojové projekty vyžádalo i zásadní transformaci systému poskytování ZRS s cílem dosáhnout plné kompatibility s platnou legislativou EU (Jelínek 2004a: 205; Jelínek 2004c: 8).

²⁹⁵ Skutečnost, že podíl NNO na finančním objemu rozvojových projektů zůstává relativně nízký, vyplývá ze samé podstaty jejich činnosti a finanční náročnosti projektů: zatímco soukromý sektor se zaměřuje intenzivněji na infrastrukturní projekty s vyššími finančními nároky, NNO realizují méně nákladné projekty např. v oblastech vzdělávání, sociálních služeb, ochrany lidských práv či životního prostředí (FoRS 2009b: 7).

Tabulka č. 4: Podíl NNO na bilaterálních projektech české ODA v letech 2004 až 2010

Rok	Podíl NNO na bilaterálních projektech české ODA (v %)	
	Podíl na počtu projektů	Podíl na alokovaných finančních zdrojích
2004	29 %	15 %
2005	37 %	25 %
2006	33 %	25 %
2007	40 %	30 %
2008	49 %	22 %
2009	45 %	21 %
2010	39 %	30 %

Zdroj: autorka na základě FoRS 2006: 8; FoRS 2008b: 6; FoRS 2009b: 7; FoRS 2010f: 21; MZV ČR 2011b: 38; Náprstek 2009; Zázvorková 2009.

Další zásadní distinkce v porovnání s původní domácí praxí se týká skutečnosti, že po vstupu do EU získala ČR právo aktivně se zapojovat do implementace a provádění politiky ZRS EU. S tím úzce souvisí i skutečnost, že po vstupu země do EU mohou české subjekty participovat na unijních rozvojových programech (srov. Granell 2005: 9, 12). Tato participace je podmíněna spolufinancováním unijní ZRS, o čemž podrobněji pojednává kapitola 4.6.

Význam možnosti participace českých subjektů na ZRS EU je zásadní; např. Stálé zastoupení ČR při EU tento aspekt hodnotí jako „dynamickou a z ekonomického pohledu také zajímavou novou oblast vztahů mezi ČR a EU“ (Stálé zastoupení ČR při EU nedatováno). Velmi důležitá je i skutečnost, že programy EU nabízejí českým subjektům možnost angažovat se v nových teritoriích mimo tradiční spektrum české ZRS (Dub 2010). V době škrtnů finančních prostředků v oblasti ZRS má tato možnost význam i s ohledem na zajištění finanční stability českých subjektů (FoRS 2009b: 4; FoRS 2010f: 2; Glopolis 2008b: 3).²⁹⁶ Signifikanci rozvojových programů EU pro české subjekty zdůrazňuje i řada dalších pozorovatelů (viz např. Halaxa, Jelínek, Kroužek 2002: 25; Jelínek et al. 2007: 54; Plešinger 2004; Svoboda, Brychtová 2008; Trkalová 2004), politických představitelů (viz např. Kaplan 2004a; Kaplan 2004b; Kotek 2005; Němec 2010; Schwippel 2006; Zahradil 2010; Ševčíková 2004); institucí (viz např. ČRA 2009; Rada pro ZRS 2011b: 7) a organizací (viz např. OECD 2007: 19; PPZRS 2010a; PPZRS 2011c: 2).

Kromě toho důležitost participace na rozvojových programech EU demonstruje i skutečnost, že orgány státní správy vyvíjí na podporu českých subjektů v jejich snahách o

²⁹⁶ Např. v roce 2009 činily finanční prostředky poskytnuté ze strany EU 64,63 % veškerých příjmů platformy FoRS (FoRS 2010f: 26).

získání rozvojových tendrů či grantů²⁹⁷ na evropské úrovni značné úsilí. ČR se tak spolu se Slovenskem a Maďarskem řadí mezi nové členské země EU, které své domácí subjekty usilující o implementaci rozvojových projektů z EuropeAid podporují nejvýrazněji (Bučar, Mrak 2007: 26).²⁹⁸ Vláda dokonce opakovaně označila aktivní zapojení českých subjektů do rozvojových programů ZRS EU za „cíl České republiky pro tuto finanční perspektivu [2007-2013, pozn. aut.]“ (Vláda ČR 2007c: 6; Vláda ČR 2009: 8).

Vzhledem ke svému různorodému tematickému a regionálnímu zaměření poskytují rozvojové programy EU možnost uplatnění širokému spektru subjektů, včetně NNO, soukromých firem, profesních asociací atd. V souvislosti se snahami o zefektivnění ZRS EU a zahájením nové finanční perspektivy na období let 2007–2013 došlo ke schválení nových nařízení, jež snížila počet nástrojů vnější spolupráce EU na osm: sedm nástrojů financovaných z rozpočtu EU a ERF.²⁹⁹ Tyto nástroje jsou koncipovány jak geograficky, tak sektorově (horizontálně). Dva nástroje mají plnou rozvojovou složku, a sice ERF zaměřený na země AKT, jemuž bude pozornost věnována dále v textu, a Nástroj pro rozvojovou spolupráci (*Development Co-operation Instrument*) určený pro realizaci rozvojových projektů s cílem eliminovat chudobu v kontextu udržitelného rozvoje.³⁰⁰ Čtyři nástroje obsahují částečnou rozvojovou složku: Nástroj pro předvstupní pomoc (*Instrument for Pre-Accession Assistance*, IPA), Nástroj Evropského sousedství a partnerství (*European Neighbourhood and Partnership Instrument*, ENPI), Nástroj pro stabilitu (*Instrument for Stability*, IfS) a (*European Instrument for Democracy and Human Rights*, EIDHR).³⁰¹ Poslední dva

---

²⁹⁷ Konkrétní projekty unijní rozvojové spolupráce jsou vyhlašovány prostřednictvím dvou mechanismů – tendrů (výběrových řízení na veřejné zakázky na nákup zboží a realizaci dodávek a prací v zemích přijímajících pomoc), anebo grantů (výzev k podávání projektů).

²⁹⁸ České subjekty mohou dále nalézt pomoc např. u FoRS, programu TRIALOG, sítě CONCORD, agentury CzechTrade, CEBRE či Centra pro rozvoj podniků.

²⁹⁹ Do roku 2007 byly programy vymezeny buď geograficky (ALA – Asie a Latinská Amerika, CARDS – Balkán, ERF – Afrika, karibské a pacifické země, MEDA – oblast Středomoří a TACIS – Společenství nezávislých států), anebo tematicky (již zmíněné ISPA, PHARE a SAPARD).

³⁰⁰ DCI má jak geografickou dimenzi (je určen pro nečlenské země EU, které nespádají do programů IPA, ENPI, ani ERF; soustředí se tak na Latinskou Ameriku, Asii, střední Asii, střední Východ a Jihoafrickou republiku), tak dimenzi sektorovou (tematické programy - investice do lidských zdrojů, životní prostředí a udržitelná správa přírodních zdrojů, nevládní organizace a orgány místní správy a samosprávy v rozvoji, potravinová bezpečnost, migrace a azyl a cukerný protokol pro vybrané země AKT) (Evropská komise 2011d; Hopster 2007; MZV ČR 2010b; Roehrer 2006).

³⁰¹ Nástroj pro předvstupní pomoc, který nahradil celou řadu programů a nástrojů, včetně PHARE, ISPA, SAPARD, CARDS a předvstupního nástroje pro Turecko, je určen pro kandidátské (Turecko, Makedonie, Chorvatsko) a potenciální kandidátské země (Albánie, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Kosovo a Srbsko) s akcentem na budování institucionálních kapacit, regionální rozvoj, rozvoj venkova, rozvoj lidských zdrojů a transformační pomoc. Nástroj Evropského sousedství a partnerství, jenž nahradil programy TACIS, MEDA a jiné tematické programy, je finančním nástrojem EU pro podporu její Evropské politiky sousedství. Soustředí se na následující země: Alžírsko, Arménii, Ázerbajdžán, Bělorusko, Egypt, Gruzii, Izrael, Jordánsko, Libanon, Libyi, Moldavsko, Maroko, Palestinskou samosprávu, Rusko, Sýrii, Tunisko a Ukrajinu. Tematicky akcentuje např. posilování demokratických institucí, podporu ochrany životního prostředí, podporu sociálního rozvoje, zaměstnanosti, rovnosti pohlaví a sociální ochrany, podporu spolupráce v oblasti vyššího vzdělání a mobility

instrumenty ZRS EU nemají podstatnou rozvojovou složku; jedná se o Nástroj pro spolupráci v oblasti jaderné bezpečnosti (*Instrument for Nuclear Safety Cooperation, INSC*) a Nástroj pro spolupráci s industrializovanými zeměmi (*Instrument for Cooperation with Industrialized Countries, ICI*) (Evropská komise 2011d; Hopster 2007; MZV 2010b; Roehrer 2006).

Z hlediska českého nevládního neziskového sektoru má zásadní význam speciální tematický program určený pro občanskou společnost *Nestátní subjekty a místní autority v oblasti rozvoje (Non-state Actors and Local Authorities in Development)*, který je součástí nástroje DCI a který od roku 2007 nahrazuje dřívější kapitolu *Spolufinancování NNO a decentralizovaná spolupráce* (kapitola 21-02-03) (Evropská komise 2006b). Významné jsou pro ně rovněž nástroje ENPI, EIDHR a ERF (FoRS 2010c).

České podnikatelské subjekty se podle průzkumů v programech vnější pomoci EU nejvíce zajímají o Západní Balkán a Turecko (20 %), Rusko a Společenství nezávislých států (20 %), blízký a střední východ (16,67 %), Afriku (13,33 %), východní a jihovýchodní Asii (13,33 %), jižní Asii, včetně Indie (10 %), jižní Ameriku (5 %) a střední Ameriku, včetně Karibské oblasti (1,67 %). Typická je pro ně inklinace k projektům v regionech v rámci nástrojů IPA a ENPI; nově lze zaznamenat i zvyšující se zájem o nástroje DCI a ERF (Dub 2010; MPO ČR 2011: 3). Co se sektorového zaměření týká, největší zájem mají české podnikatelské subjekty o oblast energetiky (15,79 %), komunální a environmentální infrastrukturu (11,84 %), zpracování a úpravu vody, hydrogeologii a mikropodnikání a malé a střední podnikání (obě kategorie po 10,53 %), dále přírodní zdroje (9,21 %), zemědělství (7,89 %), ostatní sektory (7,89 %) a energetickou účinnost a klimatické změny (6,58 %). Zajímavý je rovněž trend rostoucího zájmu o programy ZRS EU ze strany malých a středních podniků (MPO ČR 2011: 4).³⁰²

---

učitelů, výzkumu a studentů, podporu v oblasti infrastruktury, podporu malých a středních podniků a posilování lidských zdrojů. Cílem Nástroje pro stabilitu je předcházet konfliktům a zajistit stabilitu a efektivní reakci v případě krizí a posilovat vládu práva a spravedlnost. IS se rozčleňuje na krátkodobá krizová opatření a dlouhodobé programy; jeho součástí je rovněž partnerství pro budování míru. Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva slouží k financování projektů na podporu lidských práv a demokracie (a to buď v oblastech s lidskoprávními problémy či v zemích procházejících obdobím transformace) a horizontálně se prolíná všemi instrumenty (Evropská komise 2011d; Hopster 2007; MZV ČR 2010b; Roehrer 2006; Semeráková 2011).

³⁰² Pro větší konkretizaci je vhodné uvést příklady alespoň několika rozvojových projektů financovaných z prostředků EU, jichž se české subjekty účastní, resp. účastnily. NNO o projekty na nadnárodní úrovni EU nejčastěji žádají buď individuálně, popř. coby součást mezinárodního řešitelského týmu, nebo skrze národní platformu. Jako příklad individuální profilace jednotlivých NNO lze jmenovat projekty *Evropská dobrovolná služba* (Hestia), *Informační kampaň za účelem zapojení soukromého sektoru do boje proti chudobě* (Asociace pro rozvojovou spolupráci), *Odpadové hospodářství ve městě Bagh v Pákistánu* (Člověk v tísni), *Playing Fair Alternatives – Hrejme si fér* (NaZemi – společnost pro fair trade), *Prevence obchodování s dětmi v Arménii* (Člověk v tísni), *Prevence obchodu s dětmi a pomoc jeho obětem v Etiopii* (Člověk v tísni), *Rozvoj drobné ekonomiky a podpora živností v Afghánistánu* (Člověk v tísni), *Poskytování sociálních služeb uprchlíkům v Gruzii* (Člověk v tísni), *Rozvoj drobné ekonomiky a podpora živností v Afgánistánu* (Člověk v tísni), *Stabilita příjmů v severním Afgánistánu* (Člověk v tísni), *To Act You Have to Know* (Člověk v tísni), *Změna přístupu*

Zájem o účast na programech vnější spolupráce EU ze strany českých subjektů narůstá. Např. v roce 2008 meziročně výrazně vzrostl počet kontraktů (na 28), jež EK bez jakéhokoli dalšího prostředníka uzavřela s českými subjekty; ČR tak vykázala celkovou alokaci z rozpočtu EU v hodnotě vyšší než 334 mil. Kč. V porovnání s rokem 2007 se zvýšil i počet subjektů, které na programech vnější pomoci vypisovaných EK participovaly, a to ze tří na devět (Stálé zastoupení ČR při EU 2009). Z geografického hlediska zaujímal nejvyšší podíl Východní partnerství (63,5 %), následně pak ostatní země (26 %) a Západní Balkán (10,5 %). 59,5 % představovaly dodávky materiálu, 35,3 % služby a 5,2 % práce. Sektorové pokrytí bylo značně široké a zahrnovalo např. neobnovitelné zdroje energie, výrobu elektrické energie, odpadové hospodářství, výzkum v rámci ochrany životního prostředí a jadernou energetiku a poradenství (Stálé zastoupení ČR při EU 2009).

O rok později uspělo v rozvojových programech EK sedm českých subjektů, přičemž celková alokovaná částka činila 321,955 mil. Kč. V porovnání s předchozím rokem získaly české subjekty o sedm kontraktů více (celkově 35) a pronikly do nových regionů (Kosovo, Kypr) a sektorových oblastí (poradenství a management). Největší podíl projektů se týkal

---

*evropské mládeže k rozvojovým zemím s pomocí migrantů (Sdružení pro integraci a migraci) (Asociace pro rozvojovou spolupráci nedatováno; Člověk v tísni 2010; Hestia nedatováno; NaZemi – společnost pro fair trade 2011; Sdružení pro integraci a migraci 2010). Coby příklad projektů EuropeAid, v nichž české NNO působí jakožto součást mezinárodního řešitelského týmu, lze uvést některé projekty organizace Glopolis: *Climate Change and Poverty Reduction: Building Awareness and Promoting Action* (2010 – 2013), *EcoFair Trade Dialogue – European multi-stakeholder coalition for a more coherent, fair and sustainable trading policy with a special focus on agriculture* (2010 – 2013), *Enhancing Policy Coherence: Making Development Work Better* (2009 – 2011), *Global Rights: Europeans Acting Together – GREAT* (2008–2010), *Making European trade work for the Millennium Development Goals* (2010 – 2013), *Towards a Global Financial System at the Service of Sustainable Development* (2010 – 2012), *Towards a Global Financial System Fit For Development. Building Awareness, Mobilising Opinion* (2009 - 2011) (Glopolis 2008b: 21-22; Glopolis 2011: 20). Prostřednictvím FoRS participují rozvojové NNO a ostatní členské subjekty např. na projektech *Posilování globální zodpovědnosti: Tvorba znalostní sítě o rozvojových strategiích určená k posílení přesahu iniciativ neziskového sektoru v nových členských státech Evropské unie* (2007-2010); „*Policy*“ *aktivita platformy českých rozvojových nevládních neziskových organizací* (2008-2009), *Asistenční tým a podpora pro nestátní subjekty a místní instituce působící v oblasti rozvojové spolupráce v nových členských zemích EU* (2009-2011), *Projekt FoRS pro české předsednictví EU: Efektivnost organizací občanské společnosti v rozvojové spolupráci* (2008-2010), *Platforma a asistenční tým „Helpdesk“ pro zvyšování schopností českých nestátních neziskových organizací působících v rozvojové spolupráci získávat a spravovat finanční prostředky z Evropské komise* (2009-2010) (FoRS 2008b: 10; FoRS 2009b: 20; FoRS 2010f: 24-25; Zázvorková 2009). Co se projektů podnikatelských subjektů týká, jako příklad je možné zmínit projekty *Hodnocení zkrěhnutí a ověření platnosti modelů zkrěhnutí pro tlakové nádoby reaktorů VVER v Ruské federaci a na Ukrajině* (Ústav jaderného výzkumu Řež), *Podpora ENERGOATOM při vývoji a aplikaci programů pro kvalifikaci zařízení* (Ústav jaderného výzkumu Řež), *Podpora státního dozoru na Ukrajině při posuzování bezpečnostní zprávy provozovaných JE s VVER – 1000* (Ústav jaderného výzkumu Řež), *Podpora státního dozoru na Ukrajině při vydávání souhlasu s provozem 2. bloku JE Chmelnická a 4. bloku JE Rovno* (Ústav jaderného výzkumu Řež) a *Zpracování pevných radioaktivních odpadů – Zařízení pro měření aktivity v jaderné elektrárně Rovno na Ukrajině* (Envinet). Dalším příkladem jsou projekty firmy VS v oblasti radiační bezpečnosti v Bělorusku či firmy Elkoplast CZ v oblasti udržitelného rozvoje na Ukrajině (Envinet 2010: 18; Semeráková 2011; Ústav jaderného výzkumu Řež 2008: 14; Ústav jaderného výzkumu Řež 2009: 18). Kromě NNO a podnikatelských subjektů na rozvojových programech EU participují např. i vysoké školy – v roce 2009 získala grant Technická univerzita v Ostravě, Vysoká škola báňská, na realizaci projektu *Rozvoje malých a středních podniků v rámci udržitelného rozvoje na Filipínách* (Stálé zastoupení ČR při EU 2010).*

Západního Balkánu (39,79 %), následovalo Východní partnerství (33,09 %) a posléze ostatní země (27,12 %). Proměnila se i struktura výkonu vlastního předmětu těchto kontraktů, kdy služby zaujaly 59,73 %, dodávky materiálu 31,74 % a práce 8,53 % (Stálé zastoupení ČR při EU 2010).

V roce 2010 uspělo celkem 14 českých subjektů, přičemž celková částka získaných finančních prostředků činila více než 362 mil. Kč. Ve 22 výběrových řízeních (rozpočet EU a ERF) uspělo celkem 6 podnikatelských subjektů: zatímco 15 kontraktů se týkalo poskytnutí služeb, 3 byly zaměřené na poskytnutí dodávek a čtyři případy představovaly specifickou zakázku (audit). Z pohledu jednotlivých sektorů se jednalo mj. o zakázky v oblasti jaderné bezpečnosti a radiační ochrany (Ukrajina, Arménie), veterinární služby (Srbsko), informační technologie (Jamajka) a poradenství, finanční a auditorské služby (Kosovo). V grantových výzvách uspělo v roce 2010 celkem 8 českých subjektů, jež získaly celkem 12 grantů. Jednalo se mj. o granty v oblastech posilování občanské společnosti a demokratické participace (Bělorusko, Srbsko, Západní Balkán), lidských práv (Rusko, Gruzie) a zvyšování povědomí o ZRS. Z geografického hlediska uspěly české subjekty zejména v rámci instrumentu Východní partnerství (51 %) a v zemích Západního Balkánu (35 %) (Stálé zastoupení ČR při EU 2011b).

S vědomím výše uvedených dat, lze konstatovat, že roste nejen zájem českých subjektů o participaci na rozvojových programech EU, ale výrazně stoupá i jejich úspěšnost (FoRS 2010b: 12; FoRS 2010f: 5-6; Stálé zastoupení ČR při EU 2011b). Např. dle vyjádření zástupců EuropeAid jsou české NNO v současné době minimálně dvakrát či třikrát úspěšnější než subjekty z ostatních nových členských zemí EU (FoRS 2010f: 6). V roce 2007 např. v rámci výzvy EK na rozvojové vzdělávání a osvětu české NNO zaznamenaly - jako jediné z celé EU, tedy nových i původních členských zemí - 100% úspěšnost při postupu svých projektů do druhého kola výběru (FoRS 2008b: 10). Ve finále nakonec získalo podporu EK 60 % jejich projektových žádostí, což je téměř jednou tolik, než činí průměr za EU jako celek (37,33 %) (FoRS 2008b: 10).

I podle MZV a informací poskytnutých Stálým zastoupením ČR při EU se ČR v porovnání s novými členskými zeměmi dlouhodobě umísťuje na předních místech (MZV ČR 2011b: 51; Stálé zastoupení ČR při EU 2011b; obdobně též Dub 2010). Např. v roce 2008 svým výsledkem zaujala nejlepší pozici v rámci 12 nových členských zemí a předstihla i některé původní členské země, včetně Finska, Irska, Lucemburska a Portugalska (Stálé zastoupení ČR při EU 2009). V roce 2010 se ČR mezi novými členskými zeměmi v rámci počtu grantů umístila na prvním místě (s velkým odstupem následovalo Rumunsko,

Maďarsko a Bulharsko); v oblasti zakázek jí po Slovinsku patřilo místo druhé (následovalo Slovensko, Maďarsko a Bulharsko) (Stálé zastoupení ČR při EU 2011b). NNO hodnotí tento nárůst jako „velký úspěch“ (FoRS 2010f: 7) a deklarují, že projekty realizované za podpory EK umožňují nejen výrazné zapojení českých NNO do mezinárodní spolupráce, ale zároveň významně posilují i jejich kapacity (FoRS 2010f: 23).³⁰³

Navzdory rostoucí úspěšnosti českých subjektů však někteří soudí, že je stále nižší, než by teoreticky být mohla (Horký 2009c: 347; MZV ČR 2011b: 51; PPZRS 2011c: 2). Důvodů pro tento náhled lze identifikovat hned několik. České subjekty jednak čelí při žádostech o projekty financované z prostředků EU vysoké míře konkurence a nedisponují dostatečnými kapacitami pro splnění náročných kritérií (Bučar, Mrak 2007: 26; CEBRE, Stálé zastoupení ČR při EU 2009: 20; FoRS 2008b: 9-10; Jelínek et al. 2007: 54; Kaplan 2004b; Ludva 2004; Plešinger 2004; Plešinger et al. 2005; PPZRS 2010a: 31; PPZRS 2011c: 2; UNDP 2007: 4).³⁰⁴ K dalším problémům patří vysoký práh pro kofinancování; podíl financí poskytnutých ze strany EU se pohybuje většinou od 75 % do 90 % a je uvolňován ve vícero etapách (Bučar, Mrak 2007: 26; FoRS 2010a: 14; FoRS 2010c).

4.5.4 Shrnutí kapitoly

Z předchozí analýzy je patrné, že se na systému ZRS významně podepsala harmonizace českého právního řádu s legislativou EU v oblasti vnitřního trhu, a to zejména v souvislosti s problematikou zadávání rozvojových projektů a s procesem výběru jejich realizátorů. Vstupem ČR do EU byl princip grantů nahrazen principem tendrů, v němž stát identifikuje partnerské země a sektorové oblasti a následně vypíše výběrová řízení, což přispělo k přiblížení ČR rozvojové praxi etablovaných donorů.

V rámci nové domácí praxe došlo i k proměně podílů jednotlivých aktérů ZRS na implementaci rozvojových projektů; markantní je především kontinuální nárůst podílu NNO (a to jak s ohledem na počet projektů, tak s ohledem na alokované finanční prostředky). Značnou roli v tomto kontextu hraje skutečnost, že EU české NNO jakožto realizátory rozvojových projektů podporuje, a to nejen symbolicky a deklaratorně, ale i materiálně.

---

³⁰³ Rostoucí úspěšnost českých subjektů lze připsat na vrub zejména užší spolupráci s mezinárodními a nadnárodními partnery, prosazování českých témat a priorit na unijní úrovni, rostoucím kapacitám jednotlivých subjektů pro přípravu a řízení projektů, včasnému informování o plánovaných tématech a projektech a větším zkušenostem (FoRS 2010a: 15; FoRS 2010f: 2, 6, 15; Stálé zastoupení ČR při EU 2011b).

³⁰⁴ Jedná se např. o požadavky na několikaleté relevantní zkušenosti s realizací obdobných projektů v daném regionu, dostatečné zajištění kapacit v oblasti lidských, technických a finančních zdrojů, znalost prostředí, partnerské vztahy v místě či předchozí úspěšná účast na projektech EU anebo jiných mezinárodních projektech. Max van den Berg, člen Výboru Evropského parlamentu pro rozvoj, však již před rozšířením EU v roce 2004 připomínal, že je zcela přirozené, že subjekty z nových členských zemí budou zpočátku získávat spíše menší projekty a celkově budou méně úspěšné než subjekty z původních členských zemí (Van den Berg 2003).

Další zásadní distinkce v porovnání s původní domácí praxí se dotýká skutečnosti, že po vstupu do EU získala ČR a její subjekty právo aktivně se zapojovat do implementace a provádění politiky ZRS EU a ucházet se o projekty v rámci unijních programů vnější spolupráce. Vzhledem ke svému různorodému tematickému a regionálnímu zaměření poskytují tyto programy možnost uplatnění širokému spektru českých subjektů, včetně NNO, soukromých firem a profesních asociací. Tato skutečnost představuje nejen nový kanál pro získání finančních prostředků, ale také příležitost k rozšíření aktivit a ke kooperaci se subjekty z jiných členských zemí EU. Od vstupu země do EU tak české subjekty na programech vnější spolupráce EU aktivně participují a jejich zájem o účast v nich permanentně narůstá. Zároveň se neustále zvyšuje i jejich úspěšnost v čerpání prostředků EU na aktivity v oblasti ZRS, přičemž ČR v tomto ohledu patří mezi vůbec nejúspěšnější nové členské země.

Z výše uvedených tezí vyplývá, že v oblasti implementace české ZRS dochází ke zřetelným evropeizačním procesům.

4.6 Finanční aspekty ZRS

4.6.1 Podíl a charakter multilaterální složky ZRS

4.6.1.1 Analýza původní domácí praxe

Před vstupem do EU ČR alokovala svoji multilaterální ZRS zejména skrze systém OSN a jejich jednotlivých agentur, Světovou banku a Mezinárodní měnový fond. Kromě mandatorních příspěvků, které vyplývaly z jejího členství v mezinárodních organizacích, poskytovala prostřednictvím různých orgánů rovněž dobrovolné příspěvky, a to především jako účelově vázané příspěvky (Halaxa, Jelínek, Kroužek 2002: 23-24; MZV ČR 2002b: 18; Vláda ČR 2002: 6; Vláda ČR 2005). Na multilaterální ZRS EU se ČR před rokem 2004 nepodílela.

Přesné informace o podílu jednotlivých komponentů české ZRS před rokem 2001 bohužel chybí, na základě kvalifikovaného odhadu lze však soudit, že dominovala složka bilaterální. To dokazují i zprávy EK z roku 1998 a 1999, jež konstatovaly, že bilaterální segment se v ČR na celkovém objemu ZRS podílí dvěma třetinami a multilaterální jednou třetinou (Evropská komise 1998: 27; Evropská komise 1999: 55). Následující tabulka ilustruje podíly multilaterální a bilaterální ODA v letech 2001 až 2003 a ukazuje na jasnou převahu bilaterální složky.

Tabulka č. 5: Podíl multilaterální a bilaterální ODA v letech 2001 až 2003

Rok	Podíl multilaterální ODA	Podíl bilaterální ODA
2001	44 %	56 %
2002	31 %	69 %
2003	11 %	89 %

Zdroj: autorka na základě Development Strategies 2003: 29; FoRS 2008a: 11; MZV ČR 2008a: 104.

4.6.1.2 Analýza evropeizačního faktoru

Se členstvím v EU je spjata povinnost členských zemí přispívat do obecného rozpočtu EU, z něhož část směřuje na ZRS. Z tohoto zdroje se financují projekty pro rozvojové země nespádající do skupiny AKT a země v tranzici; jedná se tedy zejména o Asii, severní Afriku, Latinskou Ameriku a východní Evropu (Granell 2005: 7-8; Matthews 2007: 510).

Ze soft law pro členské země EU vyplývá finanční participace na ERF. Role ERF od jeho založení role neustále roste (co do objemu i zaměření) a dodnes zůstává jedním z nejdůležitějších instrumentů unijní politiky vůči rozvojovému světu (Holland 2002: 26-27; Sicurelli 2010: 4). Jedná se o mimorozpočtový zdroj založený na víceleté bázi, z něhož jsou

financovány projekty určené výlučně zemím AKT. Jeho fungování je založeno na dohodě mezi členskými zeměmi EU, spravuje jej EK a dohlíží na něj Výbor ERF složený ze zástupců členských zemí (Hout 2007a: 8; Matthews 2007: 510; Orbie, Versluys 2008: 74; Riddell 2007: 68). Na implementaci rozvojových projektů financovaných z ERF se mohou podílet pouze subjekty z přispívajících zemí. Samotná částka (později zanesena do finančních protokolů) je předmětem dvoufázových negociací a kromě HDP reflektuje i historické vazby příslušného státu na skupinu AKT (Grimm 2008: 10; Morgera, Durán 2004: 160; Randel, German 2000: 89).

V důsledku mezivládního charakteru ERF a absence fixních pravidel týkajících se příspěvků členských států (Dauderstädt 2002: 9; Lightfoot 2010: 335; Orbie, Versluys 2008: 74) jsou kontribuce do něj vnímány jako dobrovolné a nevynutitelné (Lightfoot 2008: 134; Lightfoot 2010: 335). Sven Grimm a Adele Harmer nicméně zdůrazňují, že vzhledem k tlaku, který byl ze strany EU během přístupových negociací v tomto ohledu na kandidátské státy vyvíjen, nové členské státy záhy zjistily, že „měkké právo nakonec tak měkkým není“ (Grimm, Harmer 2005: 12 in Lightfoot 2010: 335).

4.6.1.3 Analýza nové domácí praxe

Jako prvek kontinuity lze hodnotit fakt, že multilaterální spolupráce ČR i po vstupu do EU zahrnuje členské příspěvky přímo do rozpočtu OSN a mezinárodních finančních institucí, přičemž se jedná se o kombinaci mandatorních příspěvků a dobrovolných příspěvků do jednotlivých fondů (MZV ČR 2007: 144; MZV ČR 2008a: 82; MZV ČR 2008d: 133; MZV ČR 2009: 144; MZV ČR 2010a: 32; MZV ČR 2011b: 44). Zásadní distinkce ve složení a charakteru multilaterální ZRS v rámci nové domácí praxe se dotýká faktu, že země začala nově poskytovat multilaterální ZRS i skrze EU, a to formou příspěvku do obecného rozpočtu EU a ERF.

Do obecného rozpočtu začala ČR přispívat bezprostředně po vstupu do EU, přičemž (stejně jako další členské státy) si proporcionalní procentní podíl ze svého členského příspěvku započítává jako ODA. Z celkového českého příspěvku připadá na ZRS 4,68 % (Vláda ČR 2007c: 6); následující tabulka demonstruje projekci tohoto podílu v letech 2004 až 2012.

Tabulka č. 6: Podíl příspěvku ČR do rozpočtu EU alokovaný na ZRS EU v letech 2004 až 2012

Rok	Výše podílu (v mil Kč)
2004	1200 - 1300
2005	1200 - 1300
2006	1200 - 1300
2007	1584
2008	1697
2009	2 122
2010	2 287
2011	2 286
2012	2 402

Zdroj: autorka na základě vláda ČR 2007c: 6; vláda ČR 2009: 8.

Na základě paralelního pohledu na absolutní částky celkové české ODA v jednotlivých letech a příspěvek ČR do rozpočtu EU alokovaný na ZRS EU lze s určitou mírou zjednodušení konstatovat, že příspěvek do rozpočtu EU činí přibližně polovinu české ODA. Zároveň je možné pozorovat, že absolutní částka členského příspěvku ČR do rozpočtu EU alokovaného na ZRS neustále roste. To dokládá i skutečnost, že vláda ČR a MZV opakovaně označují české platby do rozpočtu EU za „stále významnější součást mnohostranné ZRS s pokračující tendencí výrazného nárůstu“ (MZV ČR 2011b: 51; vláda ČR 2007c: 6; vláda ČR 2009: 8; vláda ČR 2010a: 6).

Co se ERF týká, podle původního návrhu měly nové členské státy, včetně ČR, přispívat do ERF ode dne svého vstupu do EU, avšak po intenzivních vyjednáváních se od této myšlenky upustilo (Granell 2005: 3; Lightfoot 2008: 134; Lightfoot 2010: 335; Morgera, Durán 2004: 160; Vencato 2007: 192). Bylo ujednáno, že ČR nebude přispívat do 9. ERF, jenž platil pro období 2000 až 2007, ale až do 10. projektového intervalu ERF spadajícího do let 2008 až 2013.³⁰⁵ Plnou součástí 10. ERF se však země mohla stát až poté, co vstoupila v platnost revidovaná Dohoda z Cotonou a Vnitřní dohody EU o financování a o postupech 10. ERF. Přestože měla revidovaná Dohoda z Cotonou vstoupit v platnost k 1. lednu 2008 (a přestože Vnitřní dohoda o financování 10. ERF byla podepsána již v roce 2006), v důsledku zdlouhavého procesu ratifikace se tak stalo až 1. července 2008 (Percival 2008).³⁰⁶ Činnost 10. ERF tak byla konsekventně zahájena až v roce 2008.

³⁰⁵ Tuto praxi ostatně předznamenal již např. zkušenosti Švédska, Rakouska a Finska, kdy tyto země rovněž nedoplácely 7. ERF, ale začaly přispívat až do 8. ERF.

³⁰⁶ Ondřej Horký poznamenává, že implementace Dohody z Cotonou je jediným případem, kdy se převzetí rozvojového *acquis* setkalo s určitou interferencí ze strany české politické reprezentace. Parlament v tomto případě totiž pokáral vládu za to, že včas zřetelně neobjasnila náklady, které se k příspěvku do ERF vztahují. Nutno však dodat, že co se širšího smyslu a účelu vztahu mezi EU a zeměmi AKT týká, Parlament ani prezident je nijak nezpochybnili (Horký 2010d: 20).

Na financování 10. ERF se ČR bude podílet částkou ve výši 115,678 mil. EUR (tedy cca 3 mld. Kč), což je ekvivalent 0,51 % celkového objemu ERF. Vlastní uvolňování finančních prostředků bylo zahájeno v roce 2011, kdy ČR zaplatila 504 mil. Kč; do té doby dobíhaly platby z předchozích ERF (MZV ČR 2007: 49; MZV ČR 2008a: 84; MZV ČR 2008d: 28, 46; MZV ČR 2009: 44; MZV ČR 2010c: 94; Vláda ČR 2007c: 6; Vláda ČR 2009: 9). Pro české rozvojové subjekty však bylo podstatné, že výběrová a grantová řízení na projekty ERF byla otevřena již od data, kdy vstoupila v platnost revidovaná Dohoda z Cotonou, bez ohledu na to, ze kterého ERF se projekty financovaly (Jelínek 2007: 6; MZV ČR 2010c: 94; MZV ČR 2009: 44; Němec 2010).

Členské státy EU se příspěvkem ze svého rozpočtu rovněž podílí na financování záruk na úvěry poskytnuté EIB zemím skupiny AKT a zámořským zemím a územím. Český ministr financí podepsal *Smlouvu o záruce mezi členskými státy EU a EIB týkající se úvěrů, jež má poskytnout EIB na financování investičních projektů ve státech Afriky, Karibiku a Tichomoří a v zámořských zemích a na zámořských územích* v říjnu 2008; v roce 2009 ČR přispěla částkou 7 mil. Kč, v roce 2010 10 mil. Kč a pro rok 2011 je plánováno 18 mil. Kč (MZV ČR 2009: 44; Vláda ČR 2009: 9; Vláda ČR 2010b: 9).

Se skutečností, že ČR začala poskytovat multilaterální spolupráci skrze EU, úzce souvisí i fakt, že v rámci nové domácí praxe došlo k zásadní proměně podílu bilaterálního a multilaterálního komponentu české ZRS. Dlouhodobě vzestupnou tendenci podílu multilaterální ODA (s občasným meziročním poklesem či stagnací), za níž stojí rostoucí příspěvek na multilaterální ZRS financovanou z rozpočtu EU (viz též Glopolis 2009b: 29; Jelínek et al. 2007: 53; MZV ČR 2011b: 10), demonstruje následující tabulka.

Tabulka č. 7: Podíl multilaterální a bilaterální ODA v letech 2004 až 2010

Rok	Podíl multilaterální ZRS	Podíl bilaterální ZRS
2004	41 %	59 %
2005	52 %	48 %
2006	52 %	48 %
2007	55 %	45%
2008	53 %	47 %
2009	53 %	47 %
2010	65 %	35 %

Zdroj: autorka na základě MZV ČR 2008a: 104; MZV ČR 2010a: 45; MZV ČR 2011b: 9.

Vedle toho stoupá i podíl české multilaterální ZRS poskytované skrze EU: zatímco v roce 2004 bylo prostřednictvím EU alokováno 41 % české multilaterální ODA (Vencato 2007: 175), v letech 2005–2009 se jednalo o 85 % (FoRS 2010b: 15; srov. Lundsgaarde 2011:

2). Příspěvek do rozpočtu EU tak v současné době představuje jednoznačně „nejvýznamnější součást české mnohostranné ZRS“ (MZV ČR 2011b: 10).

Co se výhledu do budoucna týká, *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České Republiky na období 2010 – 2017* uvádí, že vzhledem k výši příspěvku ČR do rozpočtu EU a ERF bude v nadcházejícím období i nadále převažovat multilaterální složka ZRS (Vláda ČR 2010c: 10). Velmi podobně se vyjadřují i Střednědobé výhledy financování ZRS do roku 2010 a 2012 (Vláda ČR 2007c: 5; Vláda ČR 2009: 6-7). S ohledem na české příspěvky do ERF, které byly zahájeny v roce 2011, tak lze s vysokou mírou pravděpodobnosti predikovat, že se poměr dvoustranného a mnohostranného komponentu ZRS ještě výrazněji převáží ve prospěch multilaterálního.

4.6.2 Objem finančních prostředků alokovaných na ZRS

4.6.2.1 Analýza původní domácí praxe

Počínaje rokem 1995 se předpokládal kontinuální nárůst finančních prostředků alokovaných na ZRS. Pro rok 1995 měla být vyčleněna částka 600 mil. Kč, přičemž ročně mělo dojít k navýšení o 20-25 % tak, aby v roce 2001 činil poskytnutý obnos 1,6 mld. Kč. V letech 1995-2000 však býval rozdíl mezi plánovanou a realizovanou ZRS markantní, kdy prve jmenovaná mnohdy dosahovala dvojnásobku skutečného objemu financí. K nedodržení stanovených plánů docházelo zejména v souvislosti s celkovým vývojem ekonomiky ČR, kdy např. v roce 1997 byla částka snížena o polovinu v důsledku povodní a vládních úsporných opatření, přičemž zamýšlené opětovné zvýšení již realizováno nebylo (Jelínek 2003a: 3; Jelínek 2004a: 203; Jelínek et al. 2007: 51; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 75). Následující tabulka zachycuje vývoj výše alokace na ODA a jejího poměru vůči HND v rámci původní domácí praxe v období 1999 až 2003.³⁰⁷

---

³⁰⁷ Údaje o přesné výši ODA v letech 1995 až 1998 bohužel nejsou k dispozici.

Tabulka č. 8: Indikátory objemu finančních prostředků alokovaných na ODA v letech 1999 až 2003

Rok	Výše ODA (v mil. Kč)	Podíl ODA/HND	Procentuální rozdíl ODA v meziročním srovnání
1999	511,93	0,03 %	-
2000	623,61	0,03 %	+ 22 %
2001	1007	0,05 %	+ 61 %
2002	1486	0,07 %	+ 48 %
2003	2556	0,10%	+ 72 % ³⁰⁸

Zdroj: autorka na základě Development Strategies 2011; FoRS 2008a: 11; MZV ČR 2002b: 22.

4.6.2.2 Analýza evropeizačního faktoru

Velmi podstatnou část rozvojového *acquis* tvoří závazky týkající se finančního objemu ZRS poskytovaného členskými státy EU. V souvislosti s Miléniovým summitem OSN byl na barcelonském zasedání Evropské rady 15. až 16. března 2002 přijat (a na mezinárodní konferenci OSN o financování rozvoje v mexickém Monterrey 18. až 22. března 2002 posléze přednesen) závazek navýšit do roku 2006 poměr ODA/HND za každou členskou zemi minimálně na 0,33 %. Země, které již dosáhly poměrného ukazatele ve výši 0,7 % ODA/HND³⁰⁹, se zavázaly tuto hodnotu uchovat či navýšit. Za EU jako celek byl učiněn příslib k navýšení tohoto poměru do roku 2006 na 0,39 % ODA/HND (Evropská rada 2002a: 5).³¹⁰

24. května 2005 se GAERC na základě návrhu EK rozhodla stanovit ještě ambicióznější cíle a usnesla se, že členské státy EU do roku 2015 svoji ODA zdvojnásobí. Zatímco 15 původních států souhlasilo, že do roku 2010 v rámci možností svých národních rozpočtů dosáhnou cíle 0,51 % ODA/HND a do roku 2015 0,7 % ODA/HND, nové členské země docílily snížení příspěvku a zavázaly se, že budou v rámci možností svých národních rozpočtů usilovat o alokaci 0,17 % ODA/HND do roku 2010 a 0,33 % ODA/HND do roku 2015. Kolektivní cíl za celou EU byl stanoven na 0,56 % ODA/HND do roku 2010 (Rada EU 2005a: 5, 10).³¹¹

³⁰⁸ Tento výrazný nárůst byl způsoben zejména českou participací na obnově Iráku a Afghánistánu.

³⁰⁹ Závazek vyspělých zemí dosáhnout poměru ODA/HND ve výši 0,7 % byl poprvé přijat OSN v listopadu 1970, přičemž splněn měl být do roku 1980 (Brown 2009: 139; Hoebink 2010: 13).

³¹⁰ Tyto unijní závazky, jejichž cílem bylo upevnit postavení EU coby největšího světového donora ZRS (Lightfoot 2008: 129), lze hodnotit jako velmi vysoké a ambiciózní, vezme-li se v úvahu obtížná hospodářská a rozpočtová situace, v níž se v té době nacházelo mnoho členských států EU, nevelké rozpočty určené na ZRS, příklon několika zemí k pravicovým vládám a zejména silnou opozici vůči tomuto návrhu ze strany Itálie, Španělska, Portugalska, Řecka a zpočátku také Francie (Carbone 2007: 4, 80; Orbie, Versluys 2008: 76). Podle Maurizia Carbone měla primární zásluhu na přijetí finální výše závazků Evropská komise, resp. GŘ pro rozvoj, které k prosazení návrhu využilo řadu taktik, včetně zvolení správného načasování (půl roku po teroristických útocích z 11. září 2001), akcentu na úzkou vazbu mezi ZRS a mezinárodní bezpečností a velmi aktivní role v Radě (Carbone 2007: 3-4, 79; srov. Orbie, Versluys 2008: 77).

³¹¹ EK tyto cíle někdy označuje jako „barcelonské závazky typu II“ (Orbie, Versluys 2008: 77).

Summit Evropské rady v Bruselu 16. až 17. června 2005 zopakoval a potvrdil závěry zasedání Rady EU z 24. května 2005: „Evropská rada vítá dohodu dosaženou Radou týkající se oficiální rozvojové pomoci [...] S uspokojením zaznamenává, že členské státy směřují k dosažení cíle obsaženého v Barcelonských závazcích ve výši 0,39 % HND vyčleněných pro ODA“ (Evropská rada 2005: 7). Zmíněné závazky EU a členských států potvrdil i *Evropský konsensus o rozvoji* (Úřední věstník EU 2006: 5).

Tabulka č. 9: Přehled finančních závazků přijatých na úrovni EU (min. poměr ODA/HND)

	Barcelonské závazky (2002)	Barcelonské závazky typu II (2005)	
	Referenční rok 2006	Referenční rok 2010	Referenční rok 2015
EU jako celek	0,39 %	0,56 %	0,7 %
Každý členský stát	0,33%		
Původní členské země		0,51 %	0,7 %
Nové členské země		0,17 %	0,33 %

Zdroj: autorka.

Tyto závazky mají v rámci rozvojového *acquis* velice specifický status. Na straně jedné se jedná o *soft acquis*, tudíž jsou pro členské státy nezávazné a jejich plnění do značné míry závisí na politické vůli vlád členských zemí (Dauderstädt 2002: 9; Lightfoot 2010: 338). Na straně druhé jim však skutečnost, že tvoří součást mezinárodní dohody podepsané EU v Monterrey, dodává značnou politickou váhu (Lightfoot 2010: 337). To ostatně potvrzuje i vyjádření EK, podle nějž tyto cíle představují „náročné závazky v oblasti rozvoje na nejvyšší politické úrovni“ (Evropská komise 2007a). Od roku 2002 tak výše ODA členských států zaujímá pevné místo v unijní rozvojové agendě a rozhodovacích procesech nejvyšší úrovně. Lze tak tvrdit, že barcelonské závazky iniciovaly formu měkké (*soft*) integrace tím, že rozvojové rozpočty členských zemí EU přestaly být čistě národní záležitostí a staly se součástí širší evropské strategie (Orbie, Versluys 2008: 76)

EU tak na původní i nové členské státy vytváří konstantní tlak, aby daná kritéria plnily, a každý pokrok či naopak nedůslednost v této oblasti pečlivě sleduje (Orbie, Versluys 2008: 67; Zahradil 2004: 1).³¹² Tento nátlak vychází z vědomí, že pakliže jeden stát nedosáhne stanovených závazků, ohrozí tím kolektivní výkon EU jako celku (Orbie, Versluys 2008: 76). Již bylo zmíněno, že monitoringem implementace finančních závazků a rozvojových rozpočtů členských zemí pověřila Rada Evropskou komisí.³¹³ EK tak od roku

³¹² Tuto skutečnost předesílal již v roce 2004 Petr Jelínek, když konstatoval, že „ačkoli má tento závazek charakter tzv. *soft acquis*, lze očekávat, že bude i na nové členské státy vyvíjen tlak, aby se cíli 0,33 % alespoň začaly blížit“ (Jelínek 2004a: 205).

³¹³ Jan Orbie a Helen Versluys v této souvislosti poukazují na skutečnost, že EK tuto svoji pravomoc vykonává až „pedantsky/puntičkářsky“ (Orbie, Versluys 2008: 76).

2002 každoročně vydává zprávu adresovanou EP, Radě, Evropskému ekonomickému a sociálnímu výboru a Výboru regionů, v níž se vyjadřuje k implementaci finančních závazků v oblasti ZRS ze strany členských států a monitoruje jejich postup. Ve svých zprávách EK konkretizuje finanční objem, který na ZRS vyčleňuje každý individuální stát, a to jak v absolutním měřítku, tak v poměru k HND. ČR pro tyto účely pravidelně vyplňuje *Dotazník Evropské komise k financování pro rozvoj*, který slouží jako hlavní podklad pro monitoring finančních závazků EU v oblasti ZRS.³¹⁴

Ve zprávách EK se periodicky objevují apely vůči členským zemím, aby finanční prostředky vyčleněné na ODA zvyšovaly a k daným cílům se přibližovaly. Jako příklad lze uvést rok 2007, kdy EK konstatovala, že „je třeba přejít od slov k činům“, což „vyžaduje dodržování závazků a politickou vůli“ (Evropská komise 2007a). O rok později Louis Michel deklaroval, že „silně naléhá na členské státy, aby dodržely své sliby a výrazně zvýšily objem pomoci“ (Evropa 2008). I v roce 2009 pokárala EK členské státy za neplnění svých závazků v oblasti ZRS, s nimiž samy vyjádřily souhlas, a poslala každému ministrovi zodpovědnému za oblast ZRS adresný dopis (Vogel 2009). K plnění unijních kvantitativních závazků a k přijetí konkrétních opatření na národní úrovni vyzvala EK členské státy i v roce 2010 (Evropská komise 2010a: 4-5) a roce 2011 (Evropská komise 2011a: 9-10). K navýšení objemu ODA pobídl ČR při své tuzemské návštěvě v říjnu 2010 i Andris Piebalgs (FoRS 2010e). Kromě toho EK pravidelně požaduje po členských státech, aby předložily tzv. *road maps*, v nichž detailně popíší, jak hodlají unijní finanční závazky naplnit (viz např. Evropská komise 2007a; Evropská komise 2008b; Evropská komise 2010a: 5).

Další linii evropeizačního tlaku k růstu objemu ODA představují výzvy ze strany EP. Jako konkrétní příklad lze uvést jeho usnesení z roku 2008, v němž vyjadřuje znepokojení nad tím, že mnohé nové členské státy neplní své objemové závazky a vnímají ZRS jako oblast možných rozpočtových škrťů (Evropský parlament 2008b: 45). Jako další příklad lze zmínit např. projev Josepa Borella v roce 2008 (Borell 2008) či zprávu ze společného zasedání Výboru EP pro rozvoj a výborů národních parlamentů z téhož roku (Evropský parlament 2008a).

Setrvalý tlak na zvýšení finančních prostředků vyčleněných na ZRS v souladu se závazky EU vyvíjejí na české orgány státní správy i české NNO ve spolupráci s NNO z jiných členských států a nadnárodními platformami. Např. FoRS a CONCORD ve své zprávě v roce 2009 důsledně vyzvaly českou vládu, aby zajistila stabilní nárůst ODA v absolutních číslech a

---

³¹⁴ MZV ČR akcentuje význam tohoto dotazníku, jehož vyplňování je rozděleno mezi MZV, MPO, Ministerstvo financí a Ministerstvo životního prostředí (Rada pro ZRS 2009a: 7).

dodržovala plány pro dosažení jejích závazků financování (CONCORD 2009c: 37). Obdobně apelují na českou vládu zprávy CONCORD z roku 2007 (CONCORD 2007: 33) a 2011 (CONCORD 2011: 24) či zpráva EURODAD (EURODAD 2006). Kromě hodnotících zpráv vyvíjejí NNO na české instituce tlak i v rámci různých kampaní (viz např. FoRS 2006: 6; FoRS 2009a: 6, 20-21) a v otevřených dopisech, jakým byl např. otevřený dopis ministru zahraničních věcí Janu Kohoutovi organizací Glopolis a Oxfam International z 13. května 2009 (Oxfam International, Glopolis 2009).³¹⁵

4.6.2.3 Analýza nové domácí praxe

V důsledku členství v EU se finanční závazky přijaté na unijní úrovni přirozeně vztahují i na ČR; země si jich je vědoma a otevřeně se k nim hlásí. Již *Koncepce zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002-2007* deklarovala, že okamžikem vstupu do EU se bude ČR muset zapojit do systému poskytování rozvojové pomoci EU, což pro ni bude mít finanční dopady (Vláda ČR 2002: 6). *Zásady zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu ČR do EU* v tomto ohledu konstatovaly, že je žádoucí, aby ZRS ČR byla po finanční stránce „uskutečňována v souladu s principy uplatňovanými ve vyspělých zemích (především v členských státech EU) při zohlednění reálných možností ekonomiky ČR“ (Vláda ČR 2004). Spojitost mezi závazky vyplývajícími ze členství ČR v EU a nutností navyšovat výdaje na ZRS reflektovala Vláda ČR i v roce 2007, když konstatovala, že „ve střednědobém výhledu financování ZRS bude v souvislosti s členstvím ČR v EU a se závazky z toho pro ČR vyplývajícími nutné postupně dále zvyšovat platby České republiky na zahraniční rozvojovou spolupráci“ (Vláda ČR 2007c: 1). V naprosto identickém duchu se vyjádřila vláda i v roce 2009 (Vláda ČR 2009: 2).

Snahu o naplnění těchto závazků reflektuje i *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010 – 2017*, v níž stojí, že si je ČR „vědoma mezinárodních závazků ohledně objemu prostředků věnovaných na rozvoj chudých zemí“, a proto se „snaží o plnění Závěrů Rady EU z roku 2005, podle kterých má jako nový členský stát usilovat o dosažení 0,17 % HND v roce 2010 a 0,33 % HND v roce 2015“ (Vláda ČR 2010c: 28). K finančním závazkům EU se ČR hlásí i v jiných dokumentech (viz např. MZV ČR 2007: 12, 47; MZV ČR 2008a: 10, 82; Rozvojové středisko ÚMV 2006: 10). Opakovaně se k nim přihlašují i ministři zahraničních věcí; příkladem může být projev Karla Schwarzenberga na

---

³¹⁵ Pro úplnost je třeba zmínit i návrh usnesení Senátu Parlamentu ČR z 16. července 2008, které Senát navrhl na základě sdělení EK (Evropská komise 2008b) a v němž vyzval vládu k „přehodnocení svého postoje ohledně procentního podílu objemu rozvojové pomoci“ (Horký 2009c: 355). Tento příklad ilustruje, že české instituce jednají v oblasti ZRS mnohdy z popudů iniciovaných na úrovni EU.

63. zasedání Valného shromáždění OSN v září 2008, kde prohlásil, že „Česká republika plně podporuje závazky Evropské unie na zintenzivnění rozvojové spolupráce EU“ (FoRS 2008a: 1).

Co se reálné roviny implementace těchto závazků týká, následující tabulka zachycuje vývoj výše ODA a jejího poměru vůči HND v rámci nové domácí praxe v období 2004 až 2012.

Tabulka č. 10: Indikátory objemu finančních prostředků alokovaných na ODA v letech 2004-2012

Rok	Výše ODA (v mil. Kč)	Podíl ODA/HND	Procentuální rozdíl ODA v meziročním srovnání
2004	2780	0,11 %	+ 9 %
2005	3236	0,11 %	+ 16 %
2006	3504	0,12 %	+ 8 %
2007	3 633	0,11 %	+ 4 %
2008	4 245	0,12%	+ 17 %
2009	4 077	0,12%	- 4 %
2010	4 442	0,13%	+ 9 %
2011	4 712	0,13%	+ 6 %
2012	4 986	0,13%	+ 6 %

Zdroj: autorka na základě FoRS 2008a: 11; MZV ČR 2011b: 8; Vláda ČR 2008: 2; Vláda ČR 2007c; Vláda ČR 2009: 2.

Jak lze vidět, objem finančních prostředků vyčleněných na ODA v absolutních hodnotách s výjimkou roku 2009 kontinuálně stoupá. Od roku 2004, kdy ČR vstoupila do EU, do roku 2010, vzrostl její objem o 80 %.³¹⁶ K mírnému vzestupu (s výraznými prvky stagnace a s výjimkou v roce 2007) dochází i v rámci poměrného ukazatele ODA/HND. Z výše uvedených informací je však zároveň patrné, že se ČR nedaří dostát objemovým závazkům vyplývajícím pro zemi ze členství v EU. Ačkoli země deklaruje, že se splnit své závazky na unijní úrovni „snaží“ (viz např. MZV ČR 2008a: 10 Vláda ČR 2009: 2; Vláda ČR 2010c: 28; Zídek 2007: 2) a bere je „vážně“ (Kotek 2005), nedosáhla stanovených indikátorů ani v referenčním roce 2006, ani v roce 2010.³¹⁷

Co se výhledu do budoucna týká, *Koncepce zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010 – 2017* se vyjadřuje následujícím způsobem: „Od roku 2010 bude ČR usilovat o zachování trendu postupného nárůstu pomoci, např. o 0,01 % HND ročně,

³¹⁶ Značnou část podílu na tomto růstu lze přičíst navyšování plateb do obecného rozpočtu EU (Horký 2010c: 336-337; OECD 2007: 6).

³¹⁷ Organizace Glopolis však v tomto kontextu poznamenává, že je „pozitivně nutno hodnotit fakt, že i když nedošlo k navýšení ODA, zároveň nedošlo ani k její redukci jako v případě Irska nebo Itálie, popřípadě k úplnému zastavení jako v případě Lotyšska“ (Glopolis 2009b: 26; obdobně též Lebeda 2011).

s výhledem, že po odeznění finanční a ekonomické krize bude možno uvažovat o zrychlení nárůstu, aby se ČR výrazněji přiblížila k plnění svých mezinárodních závazků v oblasti rozvojové spolupráce“ (Vláda ČR 2010c: 28). Pokud by ZRS ČR opravdu rostla tempem 0,01 % HND ročně, pak by ODA v roce 2015 dosáhla 0,17 % HND, tedy závazku pro referenční rok 2010, nikoliv však již cíle pro rok 2015. S velkou mírou pravděpodobnosti tak lze označit možnost, že ČR do roku 2015 dosáhne závazku ve výši ODA/HND 0,33 %, za nereálnou (viz též Horký 2010c: 337; Lundsgaarde 2011: 2; Rada pro ZRS 2010b: 6; Rada pro ZRS 2010c: 2).

Vysvětlení, proč ČR své objemové povinnosti neplní, lze nalézt celou řadu. Jedním z nich je nevynutitelnost unijních finančních závazků (Horký 2009c: 352; Jelínek 2008: 3). Čeští političtí aktéři je obecně vnímají jako nezávazné (viz např. Hamáček 2009; Kolář 2005; Kotek 2005); Ministerstvo financí potom dokonce jako pouhá „doporučení“ (Horký 2010d: 21), resp. „předsevzetí“ (Zídek 2007: 2). Dalším důvodem je i vliv ekonomické recese, který zpomaluje už i tak mírný pokrok (Glopolis 2009b: 26; Horký 2009c: 352; Horký 2010c: 336; Kment 2009: 214; Rada pro ZRS 2010b: 5-6; Rada pro ZRS 2010c: 2). Řada pozorovatelů akcentuje v této souvislosti i nedostatečnou politickou vůli a nezájem politických stran (Borrell 2008; Granell 2005: 7; Horký 2009c: 352; Lightfoot 2008: 130; Neumannová 2005); možné parciální vysvětlení lze rovněž spatřovat ve stále nízkém povědomí veřejnosti o ZRS (Hamáček 2009; Hecová 2007; Lightfoot 2008: 132). Náchylnost rozvojového rozpočtu ke krácení vyplývá i z ročního systému financování české ZRS, díky němuž velmi snadno podléhá politickým tlakům (srov. Krichewsky 2003: 10).

Pro úplnost je třeba doplnit, že v neplnění unijních objemových závazků nepředstavuje ČR mezi novými členskými zeměmi EU žádnou výjimku. V roce 2009 hranici 0,17 %, která byla stanovena pro rok 2010, z nových členských zemí překročila Malta (0,18 %) a Kypr (0,2 %), přičemž Slovinsko se hranici aktivně blížilo (0,15 %) (Development Strategies 2011). ČR se v témže roce dělila s Litvou o pomyslné čtvrté až páté místo (FoRS 2010b: 12). V roce 2010 se však ZRS Malty a Slovinska snížila (na 0,11 % u Malty a 0,13 % v případě Slovinska), takže hranice ve výši 0,17 % ODA/HND dosáhl z nových členských zemí v referenčním roce 2010 pouze Kypr (Development Strategies 2011). Co se původních členských zemí týká, závazek ve výši 0,7 % ODA/HND naplňuje zatím pouze Švédsko, Dánsko, Lucembursko a Nizozemí (Hoebink 2010: 13). S ohledem na EU jako celek lze konstatovat, že v roce 2006 svému závazku alokovat na ODA 0,39 % HND dostála a dokonce jej o 0,02 % překročila (Development Strategies 2011). Závazky ve výši 0,56 ODA/HND vztahující se k referenčnímu roku 2010 se však již naplnit nepodařilo: EU na ODA v tomto

roce průměrně alokovala 0,43 % HND (Development Strategies 2011; Evropská komise 2011a: 5).

4.6.3 Shrnutí kapitoly

Tato analytická dimenze byla rozčleněna do dvou podoblastí - na podíl a charakter multilaterální složky ZRS a objem finančních prostředků vyčleněných na ZRS. Zásadní distinkce ve složení a charakteru multilaterální ZRS v rámci nové domácí praxe se dotýká faktu, že země začala nově poskytovat multilaterální ZRS i skrze EU, a to formou příspěvku do obecného rozpočtu EU a (od roku 2011) do ERF. V souvislosti s tím došlo i k proměně podílu bilaterální a multilaterální složky ZRS a výraznému posílení jejího multilaterálního komponentu. Neustále navíc roste i podíl české ZRS poskytované skrze EU.

Druhá podkapitola ukázala, že EU považuje hledisko kvantity ZRS za klíčový element své strategie pomoci vůči rozvojovému světu, takže závazky a cíle v této oblasti tvoří nedílnou součást rozvojového *acquis*. V důsledku toho je na ČR vyvíjen permanentní a silný tlak, aby daná kritéria plnila. V textu bylo demonstrováno, že ačkoli se ČR k objemovým závazkům přijatým na úrovni EU explicitně hlásí a oficiálně deklaruje, že se o jejich plnění snaží, v praxi je nedodržuje.

Ondřej Horký v tomto kontextu tvrdí, že nízký objem české ODA je jasným důkazem resistance ČR vůči unijním normám (Horký 2010d: 21). Autorka však s tímto tvrzením nesouhlasí a dovoluje si tvrdit, že je velmi pravděpodobné, že bez faktoru v podobě nátlaku ze strany EU by ČR na ZRS vyčleňovala finančních prostředků ještě méně. Spolu s Janem Orbiem a Helen Versluys se totiž domnívá, že ačkoli unijní finanční závazky tvoří součást *soft law*, vlády členských zemí, včetně ČR, váhají se snížením svých rozvojových rozpočtů více, než by tomu bylo v případě absence přesných a časově vymezených indikátorů stanovených na úrovni EU. Barcelonské závazky totiž odstartovaly proces skupinového, morálního nátlaku ze strany evropských institucí a ostatních členských států (*peer pressure*), díky němuž je pro každou členskou vládu politicky velmi nákladné porušit unijní finanční závazky v oblasti ODA (Orbie, Versluys 2008: 76). V podobném duchu argumentuje i Vicky Birchfield, když tvrdí, že na rozdíl od zahraniční rozvojové spolupráce USA či Kanady EU vyvíjí další vrstvy a formy tlaku ke zvýšení rozvojových rozpočtů členských států. Podle ní působí EK jako jakýsi druh externího svědomí, které zabraňuje členským zemím, aby neplnily své rozvojové sliby (Birchfield 2007: 18).

Tuto skutečnost ostatně dokazují i české oficiální rozvojové dokumenty, v nichž je explicitně vyjádřena úzká spojitost mezi závazky vyplývajícími ze členství ČR v EU na straně

jedné a nutností usilovat o navyšování výdajů ČR na ZRS na straně druhé (viz např. Vláda ČR 2007c: 1; Vláda ČR 2009: 2). Kromě toho určitou míru přímé souvislosti mezi výší ODA a tlakem unijního *soft law* identifikuje i řada autorů české i zahraniční provenience (viz např. Bagiński 2007; Brubacher 2003: 3; Hecová 2007; Jelínek 2003a: 6; Jelínek 2004b: 1; Jelínek, Kroužek, Náprstek 2003: 73; Kriegsheim Kadlecová 2005: 152), organizací (viz např. FoRS 2010b: 15; Glopolis 2006a: 21), institucí (viz např. Rada pro ZRS 2008c: 1) či politických zástupců (viz např. Gombala 2004; Telička 2004).

S ohledem na výše uvedené skutečnosti lze potvrdit, že v oblasti finančních aspektů dochází v rámci české ZRS k evropeizačním procesům.

ZÁVĚR

Předložená disertační práce se zabývala evropeizací české zahraniční rozvojové spolupráce, tedy oblastí z výzkumného hlediska dosud výrazně podhodnocenou. Až na jednu výjimku se jedná o první ucelenou studii na toto téma. Autorka dokázala, že koncept evropeizace představuje pro oblast ZRS nosný a relevantní heuristicko-interpretací rámec. Od podobných publikačních výstupů v ČR i zahraničí práci odlišuje celistvější charakter její obsahové koncepce, stejně jako větší rozsah a hloubka výzkumu. Navíc vedla výzkum v rámci druhé generace evropeizace a detailně analyzovala evropeizační procesy v oblasti české ZRS v obou perspektivách *top-down* i *bottom-up*. Vlastní přínos práce spočívá i ve skutečnosti, že se soustředila nejen na státní orgány a instituce, ale současně i na nestátní aktéry českého rozvojového milieu.

Z časového hlediska považuje autorka zvolené období za dostačující. Přestože od vstupu ČR do EU uplynulo teprve relativně krátké období, tendence změny ve vývoji české ZRS jsou patrné, a lze tak již v této době učinit prvotní závěry o evropeizačních procesech probíhajících v jejím kontextu. Ke vhodnosti časového orámování přispívá i skutečnost, že v letech 2010/2011 došlo k dokončení zásadní transformace české ZRS.

Autorka v práci dochází k závěru, že se diskurs české ZRS v rámci původní domácí praxe diametrálně odlišuje od charakteru ZRS v období nové domácí praxe, a to ve všech šesti sledovaných analytických dimenzích, tedy s ohledem na její cíle, principy, institucionalizaci a formulaci, sektorovou a teritoriální orientaci, implementaci i finanční aspekty. Zároveň si je nicméně velmi dobře vědoma skutečnosti, že členství v EU není jedinou determinantou vývoje topografie české ZRS. ČR je paralelně členem řady mezinárodních organizací (z hlediska ZRS jsou nejdůležitější OECD, OSN; v menší míře pak i Mezinárodní měnový fond a Světová banka), které ovlivňují ZRS svých členů identifikací kvantitativních a kvalitativních standardů, norem a principů. ČR se k těmto cílům a mezinárodním závazkům, jež jsou významnou inspirací pro úpravu její rozvojové politiky, explicitně hlásí. Některé ze zmíněných organizací navíc implementovaly v ČR ad hoc programy s cílem pomoci položit funkční administrativní, institucionální a rozpočtový rámec pro rozvojovou politiku. Disertační práce reflektovala např. vliv OECD a OSN/UNDP; opomenout nelze ani význam programů vládních rozvojových agentur, zejména pak Kanadské mezinárodní rozvojové agentury a jejího programu ODACE.

Odlišení vlivu EU od působení ostatních vnějších faktorů a činitelů je o to složitější, že EU mnohé z norem a pravidel zmíněných mezinárodních organizací přijala za své a

inkorporovala je do svého *acquis* (Birchfield 2007: 16-17; Birchfield 2008: 300-301; Horký 2010d: 8; Orbie, Versluys 2008: 68). Na straně druhé však EU ve stále větší míře normy a standardy pro oblast národních politik ZRS sama aktivně formuluje a její role coby *norm-settera* (v kontrastu s rolí v pozici *norm-takera*) neustále roste, což dokazuje např. její angažovanost v oblasti rozvazování pomoci, efektivity a koordinace ZRS či v problematice dětské práce v rozvojových zemích (Carbone 2007: 3; Carbone 2011: 164; Horký 2010d: 8; Kutilová 2008: 6; Orbie, Versluys 2008: 68, 88). V tomto směru se někdy hovoří o tzv. „OECDzaci“ evropské rozvojové politiky (Orbie, Versluys 2008: 84-85).³¹⁸ Důležité je zmínit i skutečnost, že některé dokumenty a standardy přijímá DAC na základě impulsů a lobbingu ze strany EU, jak dokazuje např. *Doporučení o odstraňování vázání veřejné rozvojové pomoci nejméně rozvinutým zemím z března roku 2001* (Carbone 2007: 3). Lze tak tvrdit, že význam role EU v rámci mezinárodní komunity donorů, stejně jako její vůdčí schopnosti v této oblasti, rostou.

Identifikaci kauzálních mechanismů komplikuje i skutečnost, že některé iniciativy realizuje EU v úzké spolupráci s jinými organizacemi; v rámci disertační práce byl zmíněn příklad společné iniciativy EU-OECD SIGMA implementované v ČR s cílem zvýšit standardy státní správy. Navíc je nutné poukázat na to, že EU a její instituce nejsou jediným místem, kde je evropeizační vliv uplatňován; zmínit lze např. DAC coby fórum, „kde peer pressure může hrát roli silného stimulu k přijetí politiky a implementaci unijního soft law“ (Orbie, Versluys 2008: 88).

Jakkoli si autorka uvědomuje podíl a důležitost jiných aktérů na utváření ZRS ČR, zastává názor, že největší vliv na rekonfiguraci české ZRS lze přičíst Evropské unii. Ze všech organizací, jichž je ČR členem, je totiž členství v EU členstvím nejkomplexnějším. EU představuje „nejrobustněji institucionalizovaný nadnárodní prostor na světě“ (Císař 2004: 24) a v porovnání s ostatními členstvími v sobě zahrnuje mnohem vyšší stupeň kondicionality. Zároveň s sebou nese celou řadu práv a povinností, které se hluboce dotýkají samotného politického, ekonomického a sociálního systému přistupujících/členských zemí. I intenzita a mohutnost vzájemných interakcí a vazeb mezi ČR a danou entitou je v případě EU silnější než u jiných mezinárodních organizací. Navíc samotný přístupový proces byl charakteristický značnou asymetričností v pozicích a vlivu jednotlivých politických aktérů a EU (v souladu s principem kondicionality) od ČR jakožto kandidátské země explicitně očekávala, že bude

---

³¹⁸ Růst vlivu EU coby normativní síly v oblasti ZRS akcentuje např. i Vicky Birchfield (Birchfield 2007; Birchfield 2008; srov. Bretherton, Vogler 2006; Holden 2009; Manners 2002; Sicurelli 2010).

v oblasti ZRS reflektovat rozvojové *acquis* a ustanoví na domácí úrovni funkční rámec pro jeho implementaci.³¹⁹

Autorka si je zároveň vědoma i faktu, že kromě externích faktorů je třeba věnovat pozornost i vlivu faktorů interních. V případě českého prostředí, pro něž je typická nízká (ač postupně rostoucí) úroveň zájmu o ZRS (a to jak v politickém diskursu, tak na úrovni veřejnosti), však nehrají dle jejího mínění interní faktory rozhodující roli. Dochází tak k závěru, že v případě české ZRS byl (a je) ústřední determinantou s kardinálním transformativním dopadem faktor externí, a to v podobě vstupu země do EU.³²⁰

Evropeizace ve směru *top-down* a *bottom-up*

Disertační práce dokázala, že oblast ZRS je v ČR součástí empiricky dokumentovatelných evropeizačních procesů ve směru *top-down*, a to ve všech analyzovaných dimenzích, tedy v rámci svých cílů, principů, institucionalizace a formulace, sektorové a teritoriální orientace, implementace i finančních aspektů.

Vstupem země do EU se zásadně proměnil vnější i vnitřní rámec české ZRS; ČR je jakožto členský stát EU povinna jednat v souladu s veškerým rozvojovým *acquis*. Práce demonstrovala, že ačkoli se v mnoha ohledech jedná o právně nezávazné akty z kategorie *soft law*, vytváří EU na ČR v oblasti ZRS permanentní a relativně silný adaptační tlak.³²¹ Kromě toho EU českou ZRS ovlivňuje i skrze *peer pressure*, tzv. soft integraci, publikování *guidelines*, benchmarking a monitoring; důležité kanály evropeizace představují i sociální učení a nápodoba. K řadě vnitřních změn tak v oblasti české ZRS dochází nikoli na bázi adaptačního tlaku ze strany EU (potažmo členských států či nestátních subjektů), ale i dobrovolně.³²²

---

³¹⁹ Význam EU ilustruje i skutečnost, že počínaje rokem 2004 je v koncepčních dokumentech upravujících oblast ZRS Evropská unie ve výčtu jednotlivých referenčních rámců systematicky zmiňována jako první.

³²⁰ Tento názor zastává i Petr Jelínek a organizace Educon, kteří uvádějí, že „nejspíše z důvodu nízkého zájmu, který česká politická elita otázce rozvojové spolupráce vesměs přikládá, byl rozhodujícím impulsem k transformaci systému vstup České republiky do Evropské unie, tedy faktor externí“ (Educon 2004: 20; Jelínek 2004d: 14).

³²¹ Jan Orbie a Helen Versluys usuzují, že zatímco role EU coby samostatného implementátora ZRS je umenšována, její role jakožto koordinátora národních rozvojových politik členských zemí a *policy-settera* neustále roste (Orbie, Versluys 2008: 88). Jak ukázala disertační práce, zejména první Barrosova Komise byla v oblasti monitoringu a evaluace ZRS velmi aktivní a věnovala značnou pozornost koordinaci mezi unijní politikou ZRS a rozvojovými aktivitami členských zemí. I dosavadní aktivity druhé Barrosovy Komise naznačují, že v tomto trendu pokračuje i nadále. Z toho lze usuzovat, že ačkoli v rozvojové politice EU figurují jak regulativní, tak distributivní prvky, současné tendence ukazují na posilování její regulativní povahy (Orbie, Versluys 2008: 88), a do budoucna tak lze v oblasti ZRS očekávat další zvýšení adaptačního tlaku vůči ČR.

³²² To mj. dokládá skutečnost, že ČR mnoho unijních iniciativ v oblasti ZRS vnímá jakožto „iniciátory pozitivního trendu v nastolování agendy“ (Horký 2010d: 18).

Autorka zároveň demonstrovala, že významná linie tlaku na evropeizaci české ZRS a dodržování unijních závazků, standardů a pravidel je vyvíjena i ze strany nestátních subjektů, a to jak na národní, tak na nadnárodní úrovni. Z analýzy je zřejmé, že české rozvojové subjekty (zejména pak NNO) využívají EU a interakcí na unijní úrovni k ovlivnění domácí politické reprezentace. Lze hovořit o tzv. externalizaci politického tlaku, kdy se vnitrostátní subjekty – za účelem dosažení domácích požadavků – prosazují v jiné politické aréně, než je jejich vnitrostátní prostředí (Tarrow 1999 in Císař 2005a: 59). České rozvojové NNO tuto strategii hojně využívají, často argumentují referencemi na etablované standardy, trendy a praxi v EU a „váhu EU“ v podobě kontaktů a aktivit na unijní úrovni zpětně využívají za účelem ovlivnění domácí politické reprezentace. EU tak pro ně představuje významný zdroj certifikace a legitimacy. Navíc k posilování jejich role a vlivu na národní (ale i nadnárodní) úrovni EU přispívá i prostřednictvím systematické podpory při budování jejich personálních, odborných, organizačních, technických a finančních kapacit.

Současně autorka dochází k závěru, že k objektivním evropeizačním procesům dochází v rámci české ZRS i v rekurzivní dimenzi, tedy ve směru *bottom-up*. ČR se v oblasti ZRS profiluje jakožto původce tlaku působícího na úroveň EU, což dokladuje její dobrovolné zapojení do institucionální a organizační struktury formulace ZRS EU a její intenzivní angažovanost v široké škále unijních rozvojových otázek a témat, sahajících od finančních aspektů ZRS přes sektorovou a teritoriální orientaci až po podobu jednotlivých instrumentů rozvojové politiky. V tomto ohledu navíc patří mezi nejaktivnější nové členské země. V rámci interakce s nadnárodní rovinou EU prosazuje ČR takovou formu a podobu unijní rozvojové politiky, která souzní s jejími zájmy, preferencemi a prioritami. Intenzifikace evropeizačních procesů v perspektivě *bottom-up* byla patrná i v souvislosti s českým předsednictvím v Radě EU, které bylo v rozvojové dimenzi z procesního i obsahového hlediska hodnoceno pozitivně. Na základě zjištěných skutečností lze hovořit o zřetelném *up-loadingu* českých preferencí, metod a instrumentů v oblasti ZRS na úroveň sdílenou členskými státy EU s cílem ovlivnit diskurs politiky ZRS EU ve směru, jenž odpovídá orientaci české ZRS.

V důsledku výše uvedeného je možné konstatovat, že subhypotéza č. 1 („Přestože patří zahraniční rozvojová spolupráce do oblasti smíšené kompetence a pravomoci EU v ní nejsou exkluzivní, je v ČR tato oblast součástí empiricky dokumentovatelných evropeizačních procesů, a to nejen ve směru *top-down*, ale i ve směru *bottom-up*“) byla v disertační potvrzena.

Evropeizace ve třech sférách politiky

Autorka v disertační práci dále prokázala, že v oblasti české ZRS se evropeizační procesy prokazatelně projevují ve všech třech obsahových aspektech politiky, tedy ve sféře *polity*, *policy* i *politics*.

Ve sféře *polity* lze evropeizační procesy vnímat zejména s ohledem na změnu funkčního organizačně-institucionálního nastavení systému české ZRS. Propojením vnitrostátního a unijního prostoru se rovněž značně proměnily strukturální a normativní hranice prostoru a konfigurace prostředí, v němž se politika ZRS odehrává, neboť země se napojila do nové, nadnárodní struktury politických mechanismů a institucí. V porovnání s původní domácí praxí prošla proměnou i pravidla, která se k realizaci ZRS váží a která jsou nyní konstituována výrazně větším počtem aktérů. Určitá redefinice se dotkla i samotných ideových východisek české ZRS.

Evropeizace je patrná i ve sféře *policy*, tedy obsahové dimenzi politiky české ZRS, její náplni a výstupech. Bylo ukázáno, že vstup ČR do EU (včetně jeho perspektivy) a participace na unijní rozvojové politice ovlivnila cíle, principy i sektorovou a teritoriální orientaci české ZRS, stejně jako její finanční aspekty. V rámci nové domácí praxe došlo k modifikaci standardů, které oblast ZRS upravují, a instrumentů k řešení konkrétních problémů. Rovněž se objevila celá řada nových rozvojových námětů iniciovaných ze strany EU, které rozšířily množinu témat, jimž se česká rozvojová konstituence věnuje.

Značné implikace má vstup země do EU i pro procesuální, dynamickou dimenzi politiky, tedy sféru *politics*. Zcela zásadním způsobem se rekonfiguroval proces formulace, agregace a reprezentace zájmů v oblasti ZRS. Domácí političtí aktéři (státní i nestátní) v souvislosti se členstvím ČR v EU výrazně rozšířili svůj akční rádius a vstoupili do přímých a politicky relevantních interakcí s institucemi EU. Zapojení do unijního politického procesu kvalitativně proměnilo dosavadní vztahový rámec, v němž se čeští rozvojoví aktéři pohybují, a otevřelo jim nové přístupové kanály a příležitosti na nadnárodní úrovni, které jim v rámci původní domácí praxe nebyly přístupné. Jak již bylo zmíněno, vstup země do EU má kardinální dopad zejména pro české nestátní rozvojové subjekty, jimž se nyní nenabízí politické příležitosti pouze v intencích národního státu strukturovaného státními hranicemi, ale také v rámci víceúrovňové *polity* EU. EU totiž nejenže představuje „institucionální lešení“, kterého se nestátní aktéři mohou přichytit, ale přímo je spoluvytváří a spolufinancuje (Císař 2005a: 60; Císař 2005b: 220).³²³

---

³²³ Jedním dechem je však třeba dodat, že ne všechny české subjekty zmíněných strukturálních možností participace využívají a ne všechny jich využívají stejnou měrou. Zároveň je velmi obtížné reálně kvantifikovat

S ohledem na výše řečené je možné konstatovat, že subhypotéza č. 2 („Přestože patří zahraniční rozvojová spolupráce do oblasti smíšené kompetence a pravomoci EU v ní nejsou exkluzivní, je v ČR tato oblast ve všech třech sférách politiky /*polity*, *policy* a *politics*/ součástí empiricky dokumentovatelných evropeizačních procesů“) byla na základě objektivních faktů potvrzena. V důsledku ověření parciálních subhypotéz tak konsekventně dochází i k verifikaci hypotézy hlavní („Přestože patří zahraniční rozvojová spolupráce do oblasti smíšené kompetence a pravomoci EU v ní nejsou exkluzivní, je v ČR tato oblast ve všech třech sférách politiky /*polity*, *policy* a *politics*/ součástí empiricky dokumentovatelných evropeizačních procesů, a to nejen ve směru *top-down*, ale i ve směru *bottom-up*“), a to v plném rozsahu jejího znění.

Výsledný rozsah změn vyvolaný evropeizačními procesy

V tuto chvíli zbývá vyhodnotit a klasifikovat výsledný rozsah změn vyvolaných evropeizačními procesy v oblasti české ZRS. Jak bylo možné v disertační práci pozorovat, ČR se ke kvalitativním i kvantitativním závazkům a doporučením EU v oblasti ZRS zcela explicitně hlásí. Tendence odkazů na unijní úroveň navíc kontinuálně stoupá; zároveň lze pozorovat i rostoucí význam unijní rozvojové agendy v české ZRS. V praktické rovině však země rozvojové *acquis* respektuje pouze částečně a v některých ohledech je možné identifikovat diskrepance mezi rozvojovými praktikami ČR na straně jedné a politikou ZRS EU a etablovaných evropských donorů na straně druhé. Lze tak v případě českého kontextu potvrdit skutečnost, že inkorporace unijních principů, norem a pravidel do národních rozvojových strategií a priorit představuje pro nové členské státy značnou výzvu.

Podle autorky však tyto diskrepance nelze považovat za dostatečný důkaz rezistence ČR vůči rozvojovému *acquis*, ani skutečnosti, že – jak tvrdí např. Ondřej Horký - zájem ČR o naplňování evropských závazků je „mizivý“ (Horký 2009c: 357). Autorka považuje za přirozené, že mezi přijetím závazku a jeho reálnou implementací do praxe existuje určitá časová prodleva³²⁴; práce navíc ukázala, že v případech, kde se ČR s rozvojovým *acquis* ne zcela shoduje, se v plnění daného aspektu potýká s problémy i sama Evropská komise, popř. i ostatní (nové i původní) členské státy. V rámci celounijní perspektivy je tak pozice české ZRS v naplňování rozvojového *acquis* velmi dobrá, a to nejen ve srovnání s novými členy EU (viz též Broža 2009: 3; FoRS 2010b: 6; Glopolis 2010a: 23; Hanšpach 2010: 3; Lightfoot 2010:

---

roli a vliv jednotlivých subjektů v rámci národních a nadnárodních struktur. Autorka si tyto limity uvědomuje a považuje je za nosný námět k dalšímu rozpracování textu.

³²⁴ Petr Jelínek v tomto kontextu navíc poznamenává, že transformace jistým způsobem pracujícího systému ZRS je náročnější a zákonitě pozvolnější než budování systému *ex novo* (Jelínek 2003a: 7-8).

346; Lightfoot, Zubizarreta 2008: 16; Nielson 2004; Schwarzenberg 2007: 1), ale patří mezi solidní průměr i v rámci původních členských zemí (viz též Glopolis 2009b: 31; Glopolis 2010a: 23).

S vědomím výše uvedeného lze učinit závěr, že při využití typologie změn vyvolaných evropeizačními procesy, vycházející z prací Tanji Börzel, Thomase Risse a Claudia Radealliho, je evropeizace české ZRS příkladem akomodace (přizpůsobení), při níž se členské státy přizpůsobují evropeizačním tlakům proměnou stávajících procesů, politik a institucí, aniž by však docházelo ke změnám jejich esenciálních znaků. Charakter dané oblasti zůstává i nadále zachován a míra vnitřní změny je střední, potažmo se středním stupněm adaptace. Autorka činí tento závěr s vědomím, že snaha o zařazení do jednoho z pěti identifikovaných typů změn s sebou nevyhnutelně nese určitá zjednodušení.

Závěrem lze shrnout, že se autorce podařilo cíle zformulované v úvodu naplnit. Zároveň je důležité zdůraznit, že na učiněné závěry a jejich vypovídající hodnotu je třeba pohlížet pouze jako na závěry vycházející z případové studie České republiky. Na straně druhé však mohou do budoucna představovat vhodný výchozí bod pro další šíře koncipovaný výzkum, zaměřený například na srovnání evropeizace ZRS v zemích Visegrádské čtyřky, popř. všech nových členských států EU. Nosným námětem pro potenciální rozpracování tématu by byla i komparace evropeizace obou typů zahraniční pomoci, tedy ZRS a humanitární pomoci.

SOUPIS PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

Adamcová, Nikol. 2011. *Program rozvojové spolupráce mezi ČR a Etiopií na období 2012-2017*. Příspěvek na semináři Přinese rozvojová spolupráce ČR s Etiopií obchodní případy? Praha: Ministerstvo zahraničních věcí, 21. 6.

Asociace pro rozvojovou spolupráci. Nedatováno. *Asociace pro rozvojovou spolupráci*. Praha: Asociace pro rozvojovou spolupráci (<http://www.arsczech.org/>).

Bagiński, Paweł. 2007. *Polish Foreign Assistance in the EU context*. Public Hearing. Brussels: European Parliament.

Ben-Gera, Michal. 2004. *Co-ordination at the Centre of Government: The Functions and Organisation of the Government Office Comparative Analysis of OECD Countries, CEECs and Western Balkan Countries*. SIGMA Paper, GOV/SIGMA(2004)2.

Bobek, Pavel. 2010. *Nové priority zahraniční rozvojové spolupráce České republiky*. Seminář Financování projektů v rozvojových zemích. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí, 2. 12, zvukový záznam.

Borrell, Josep Fontelles (2008) *New Member States and Development Cooperation: From Recipients to Donors*. Speech to the PES Development Day, Bucharest, 2. 10. (<http://www.amosnews.ro/2008/index.php?name=News&file=article&sid=257301&theme=Printer>).

Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung. 2006. *Die Entwicklungspolitik der Europäischen Union*. Strategiepapier des BMZ, Berlin: Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung.

Caritas Europa. 2008. *Meeting the forthcoming Czech EU Presidency*. Brussels: Caritas Europa, 19. 12. (<http://www.caritas-europa.org/code/EN/advo.asp?Page=905>).

CEBRE. 2007. *O sektorových seminářích*. Brusel: Česká podnikatelská reprezentace při EU (<http://www.cebrecz.cz/novinky/novinka-82/>)

CEBRE. 2010. *Aktuality v oblasti zahraniční rozvojové spolupráce pro podnikatele*. Brusel: Česká podnikatelská reprezentace při EU, 23. 8. (<http://www.cebrecz.cz/novinky/novinka-353/>).

CEBRE a Stálé zastoupení ČR při EU. 2009. *Zahraníční pomoc Evropské unie*. Brusel: Česká podnikatelská reprezentace při EU (http://www.cebrecz.cz/dokums_raw/zahranicni_pomoc_eu.pdf).

CONCORD. 2007. *Hold the Applause: EU governments risk breaking aid promises*. Brussels: CONCORD.

CONCORD. 2009a. *AidWatch*. Brussels: CONCORD. (<http://www.concordeurope.org/Public/Page.php?ID=25053>).

- CONCORD. 2009b. *Annual Report 2008*. Brussels: CONCORD.
- CONCORD. 2009c. *Lighten the load: in a time of crisis European aid has never been more important*. Brussels: CONCORD.
- CONCORD. 2009d. *Spotlight on Policy Coherence*. Report. Brussels: CONCORD.
- CONCORD. 2011. *Challenging Self-Interest. Getting EU aid fit for the fight against poverty*. Brussels: CONCORD.
- Česká národní rada. 1969. *Zákon č. 2/1969 Sb. (Kompetenční zákon) schválený dne 8. ledna 1969*. Praha: Česká národní rada.
- Člověk v tísni. 2010. *Výroční zpráva 2009*. Praha: Člověk v tísni.
- ČRA. 2009. *Multilaterální spolupráce – Evropská unie*. Praha: Česká rozvojová agentura. (<http://www.czda.cz/rozvojova-spoluprace/rozvojova-spoluprace-cr-zrs/multilateralni-spoluprace/evropska-unie.htm>).
- ČRA. 2011. *Výroční zpráva 2010*. Praha: Česká rozvojová agentura.
- Debrat, Jean-Michel. 2008. *Network of the bilateral development finance institutions of the EU members States (EDFI) and its cooperation*. Seminář Financování podnikatelských projektů s rozvojovou dimenzí. Praha: Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 30. 9.
- DEED. Nedatováno. *Developing Europeans Engagement for the Eradication of Poverty*. Brussels: DEED (<http://www.deeep.org/index.php>).
- Development Strategies. 2003. *The Consequences of Enlargement for Development Policy. Final Report*. Development Strategies, IDC, 31. 8.
- Development Strategies. 2004. *EU Donor Atlas. Mapping Official Development Assistance*. Development Strategies, May.
- Development Strategies. 2006. *EU Donor Atlas, Volume I, Mapping Official Development Assistance*. Development Strategies, February.
- Development Strategies. 2011. *EU Donor Atlas 2011. Mapping Official Development Assistance*. Development Strategies (<http://development.donoratlas.eu/home.html>).
- Dub, Tomáš. 2010. *Úvodní slovo k semináři*. Příspěvek na semináři Financování projektů v rozvojových zemích. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2. 12., zvukový záznam.
- Dvořák, Martin. 2004. *Nepomáháme Iráku, ale firmám, které z toho profitují*. Rozhovor. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 5. 3. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069232955>).
- DWW. 2003. *DWW Activities – Year 2002*. Praha: Development Worldwide.

- DWW. 2005. *Rozvojové fondy Evropské unie. Manuál pro české nevládní neziskové organizace*. Praha: Development Worldwide.
- DWW. 2007. *Výroční zpráva za rok 2006*. Praha: Development Worldwide.
- DWW. 2008. *Výroční zpráva za rok 2007*. Praha: Development Worldwide.
- DWW. 2009. *Výroční zpráva za rok 2008*. Praha: Development Worldwide.
- DWW. 2010. *Výroční zpráva za rok 2009*. Praha: Development Worldwide.
- DWW. 2011. *Výroční zpráva za rok 2010*. Praha: Development Worldwide.
- ECPDM a ICEI. 2006. *EU Mechanisms that Promote Policy Coherence for Development: A Scoping Study*. European Centre for Development Policy Management a Instituto Complutense de Estudios Internacionales, Maastricht: Studies in European Development Co-operation Evaluation No 2.
- Educon. 2004. *Zahraniční rozvojová pomoc České republiky*. Praha: Educon.
- Envinet. 2010. *Výroční zpráva 2009*. Třebíč: Envinet.
- EurActiv. 2009. *Rozvojová pomoc musí zohledňovat klimatické změny*. EurActiv, 10. 4. (<http://www.euractiv.cz/vnejsi-vztahy/clanek/rozvojova-pomoc-musi-zohlednovat-klimaticke-zmeny-005861>).
- EURODAD. 2006. *EU aid: genuine leadership or misleading figures? An independent analysis of European Governments' aid levels*. Joint European NGO Report, April.
- Europa. 2008. *Commission urges Member States to raise development aid*. Press releases, 4. 4. (<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/535&format=HTML&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>).
- European Economic Community. 1957. *The Treaty of Rome*, 25. 3. (http://ec.europa.eu/economy_finance/emu_history/documents/treaties/rometreaty2.pdf).
- Eurostep. Nedatováno. *Eurostep*. Brussels: Eurostep (<http://www.eurostep.org/wcm/index.php>).
- Eurozprávy. 2010. *Vláda schválila novou koncepci zahraniční rozvojové pomoci*. Eurozprávy, 24. 5. (<http://ekonomika.eurozpravy.cz/ceska-republika/9252-vlada-schvalila-novou-koncepci-zahranicni-rozvojove-pomoci/>).
- Evropská komise. Nedatováno. *Treaties Office Database of the European Commission*. Brusel: Evropská komise (<http://ec.europa.eu/world/agreements/default.home.do>).
- Evropská komise. 1997. *Posudek Komise k žádosti České republiky o přijetí do Evropské unie*. Brusel: Evropská komise (<http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/posudek97.pdf>).
- Evropská komise. 1998. *Pravidelná zpráva o ČR 1998*. Brusel: Evropská komise

(<http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/pravzpravacr1998.pdf>).

Evropská komise. 1999. *1999 Regular Report on Czech Republic's Progress Towards Accession*. Brussels: European Commission
(http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1999/czech_en.pdf).

Evropská komise. 2000a. *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - The European Community's Development Policy*. Brussels: COM(2000) 212 final, 26 .4.
(<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2000:0212:FIN:EN:PDF>).

Evropská komise. 2000b. *Pravidelná zpráva za rok 2000 Evropské komise o pokroku ČR v procesu přistoupení*. Brusel: Evropská komise
(<http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/pravidzprava2000.pdf>).

Evropská komise. 2001a. *Communication from the Commission on Conflict Prevention*. Brussels: COM(2001)211 final 11. 4.
(<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2001:0211:FIN:EN:PDF>).

Evropská komise. 2001b. *2001 Regular Report on Czech Republic's Progress Towards Accession*. Brussels: European Commission
(http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Progress_report_2001_pdf.pdf).

Evropská komise. 2001c. *Twinning in Action*. Brussels: European Commission, Enlargement Directorate General, March (<http://www.edis.sk/ekes/twinning.pdf>).

Evropská komise. 2002a. *2002 Regular Report on Czech Republic's Progress Towards Accession*. Brussels: COM(2002) 700 final, 9. 10.
(http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2002/cz_en.pdf).

Evropská komise. 2002b. *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the Economic and Social Committee - Participation of Non-State Actors in EC Development Policy*. Brussels: COM(2002) 598 final, 7. 11.
(http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2002/com2002_0598en01.pdf).

Evropská komise. 2002c. *Communication to the Council and to the European Parliament - Untying: Enhancing the Effectiveness of Aid*. Brussels: COM(2002) 639 final, 18. 11.
(<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0639:FIN:EN:PDF>).

Evropská komise. 2002d. *The European Union's Development Policy: The EU's current agenda for Development Policy and Enlargement*. Brussels: European Commission
(http://www.pedz.uni-mannheim.de/daten/edz-k/dev/03/DEV-ELA_fiche_en.pdf).

Evropská komise. 2003. *Comprehensive monitoring report on the Czech Republic's preparations for membership*. Brussels: European Commission
(http://ec.europa.eu/development/body/organisation/docs/CMR_CZ.pdf).

Evropská komise 2005a. *Co-Operation and Enlargement*. Brussels: European Commission – Development, 6. 1.
(http://ec.europa.eu/development/body/organisation/eu_enlargement_en.htm).

Evropská komise. 2005b. *Nářízení Komise č. 2011/2005 ze dne 8. prosince 2005 týkající se nabídek podaných v rámci nabídkového řízení pro vývoz ovsa*. Brusel: Evropská komise, L 322/17, 9. 12. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:322:0017:0017:CS:PDF>).

Evropská komise. 2005c. *Report on the Public Consultation on the Future of EU Development Policy*. Brussels: European Commission, June (http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/consultation_report_en.pdf).

Evropská komise. 2005d. *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě a Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru: Strategie EU pro Afriku: K Evropsko-africkému paktu zaměřenému na urychlení rozvoje Afriky*. Brusel: KOM(2005) 489 v konečném znění, 12. 10. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0489:FIN:CS:PDF>).

Evropská komise. 2005e. *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě a Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru: Urychlení procesu směřujícího k dosažení rozvojových cílů tisíciletí - Přínos Evropské unie*. Brusel: KOM(2005) 132 v konečném znění/2, 7. 10. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0132:FIN:CS:PDF>).

Evropská komise. 2006a. *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - Annual Report 2006 on the European Community's Development Policy and the Implementation of External Assistance in 2005*. Brussels: COM(2006) 326 final, 22. 6. (<http://eurlex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=en&ihmlang=en&lng1=en.cs&lng2=cs.da.de.el.en.es.et.fi.fr.hu.it.lt.lv.mt.nl.pl.pt.sk.sl.sv.&val=428631:cs&page=>).

Evropská komise. 2006b. *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - The Thematic Programme Non-state Actors and Local Authorities in Development*. Brussels: COM(2006) 19 (<http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r12554.htm>).

Evropská komise. 2007a. *Annual Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - Keeping Europe's promises on Financing for Development*. Brussels: COM(2007) 164 final (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0164:FIN:EN:PDF>).

Evropská komise. 2007b. *Commission Working Paper. EU Report on Policy Coherence for Development*. Brussels: COM(2007) 545 final, 20. 9. (http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/CONS_COMM_PDF_COM_2007_0545_F_ACTE_en.pdf).

Evropská komise. 2007c. *Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Region: From Monterrey to the European Consensus on Development: honouring our commitments*. Brussels: COM(2007) 158 final (<http://eurlex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=en&ihmlang=en&lng1=en.cs&lng2=bg.cs.da.de.el.en.es.et.fi.fr.hu.it.lt.lv.mt.nl.pl.pt.ro.sk.sl.sv.&val=447099:cs&page=>).

Evropská komise. 2007d. *Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu: Kodex pravidel EU, pokud jde o dělbu práce v oblasti rozvojové politiky*. Brusel: KOM(2007) 72 v konečném znění

(<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0072:FIN:CS:PDF>).

Evropská komise 2008a. *Civil society, an indispensable development partner*. Brussels: European Commission (http://ec.europa.eu/europeaid/who/partners/civil-society/index_en.htm).

Evropská komise. 2008b. *Sdělení Komise Evropskému parlamentu, Radě, Evropskému hospodářskému a sociálnímu výboru a Výboru regionů: EU jako globální partner pro rozvoj - Jak urychlit pokrok směrem k dosažení rozvojových cílů tisíciletí*. Brusel: KOM(2008) 177 v konečném znění, 9. 4.
(<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0177:FIN:CS:PDF>).

Evropská komise. 2009a. *External cooperation programmes*. Brussels: European Commission (http://ec.europa.eu/europeaid/index_en.htm).

Evropská komise. 2009b. *Report from the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - 2009 Report on Policy Coherence for Development*. Brussels: COM(2009) 461 final, 17. 9.
(http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/SEC_PDF_2009_1137_F_ACTE_PCD_EN.pdf)

Evropská komise. 2010a. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: twelve-point EU action plan in support of the Millennium Development Goals*. Brussels: COM(2010)159 final, 21. 4.
(http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/COMM_COM_2010_0159_MDG_EN.PDF).

Evropská komise. 2010b. *EU Development Accountability and Monitoring: Questionnaire for the 2011 Report*. Brussels: European Commission
(http://ec.europa.eu/europeaid/how/accountability/eu-annual-accountability-reports/country_answers_en.htm).

Evropská komise. 2010c. *EU-ACP Economic Partnership Agreements: State of Play at June 2010*. Brussels: Brussels: European Commission Directorate-General for Trade
(http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2010/june/tradoc_146263.pdf).

Evropská komise. 2011a. *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Enhancing EU Accountability on Financing for Development towards the EU Official Development Assistance Peer Review*. Brussels: COM(2011) 218 final, 19. 4.
(http://ec.europa.eu/europeaid/how/accountability/eu-annual-accountability-reports/documents/eu-accountability-review-2011_en.pdf).

Evropská komise. 2011b. *DECIM: a space for donor coordination*. Brussels: European Commission (http://ec.europa.eu/europeaid/who/partners/civil-society/decim_en.htm).

Evropská komise. 2011c. *EU Member States replies to the annual monitoring questionnaire: Czech Republic - Questionnaire*. Brussels: European Commission, 23. 6.
(http://ec.europa.eu/europeaid/how/accountability/eu-annual-accountability-reports/country_answers_en.htm).

Evropská komise. 2011d. *How we finance aid*. Brussels: European Commission - EuropeAid, 1. 1. (http://ec.europa.eu/europeaid/how/finance/index_en.htm).

Evropská rada. 1993. *European Council in Copenhagen 21 - 22 June 1993, Conclusions of the Presidency*. European Council (http://www.europarl.europa.eu/summits/copenhagen/co_en.pdf).

Evropská rada. 1995. *Madrid European Council, 15 and 16 December 1995, Presidency Conclusions*. European Council (http://www.europarl.europa.eu/summits/mad1_en.htm).

Evropská rada. 2002a. *Presidency Conclusions. Barcelona European Council*. European Council, SN 100/1/02 REV 1 (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/71025.pdf).

Evropská rada. 2002b. *Presidency Conclusions. Seville European Council*. European Council, DOC/02/013 (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/72638.pdf).

Evropská rada. 2003. *A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy*. Brussels: European Council, 12. 12. (<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>).

Evropská rada. 2005. *Presidency Conclusions. Brussels European Council. 16 and 17 June*. Brussels: European Council, 10255/1/05, 15. 6. (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/en/ec/85349.pdf).

Evropský parlament. 2003. *European Parliament resolution on the Commission Communication to the Council and to the European Parliament on Untying: Enhancing the effectiveness of aid*. Brussels: European Parliament (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2004:076E:0474:0478:EN:PDF>).

Evropský parlament. 2007. *Challenge of EU Development Cooperation Policy for the New Member States*. Policy Department External Policies, Brussels: European Parliament (<http://www.pasos.org/content/download/20718/100080/file/PE+385540+EN.pdf>).

Evropský parlament. 2008a. *Development aid: spending better and spending more*. Brussels: European Parliament, 27. 6. (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=IM-PRESS&reference=20080623IPR32504&language=CS>).

Evropský parlament. 2008b. *Usnesení Evropského parlamentu ze dne 13. března 2008 o výzvě, kterou politika rozvojové spolupráce EU představuje pro nové členské státy*. 2007/2140(INI). Brussels: European Parliament (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2009:066E:0038:0047:CS:PDF>).

FoRS. Nedatováno. *České fórum pro rozvojovou spolupráci*. Praha: České fórum pro rozvojovou spolupráci (<http://www.fors.cz/index.htm>).

FoRS. 2004. *Výroční zpráva 2003. České fórum pro rozvojovou spolupráci*. Praha: České fórum pro rozvojovou spolupráci.

FoRS. 2005. *Výroční zpráva 2004. České fórum pro rozvojovou spolupráci*. Praha: České fórum pro rozvojovou spolupráci.

FoRS. 2006. *Výroční zpráva 2005. České fórum pro rozvojovou spolupráci*. Praha: České fórum pro rozvojovou spolupráci.

FoRS. 2007. *Výroční zpráva 2006. České fórum pro rozvojovou spolupráci*. Praha: České fórum pro rozvojovou spolupráci.

FoRS. 2008a. *Jak Česká republika pomáhá. Studie o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky za rok 2007*. Praha: České fórum pro rozvojovou spolupráci.

FoRS. 2008b. *Výroční zpráva 2007. České fórum pro rozvojovou spolupráci*. Praha: České fórum pro rozvojovou spolupráci.

FoRS. 2009a. *Jakou chceme rozvojovou spolupráci České republiky? Příspěvek FoRS k nové Koncepci*. Praha: České fórum pro rozvojovou spolupráci.

FoRS. 2009b. *Výroční zpráva 2008. České fórum pro rozvojovou spolupráci*. Praha: České fórum pro rozvojovou spolupráci.

FoRS. 2010a. *How to Engage in the EU Presidency. Recommendations for Hungarian and Polish development NGOs*. Praha: České fórum pro rozvojovou spolupráci (http://www.fors.cz/assets/files/Dokumenty/eu_prez.pdf).

FoRS. 2010b. *Jak Česká republika snižuje globální chudobu. Stínová zpráva o zahraniční rozvojové spolupráci – retrospektiva pěti let*. Praha: České fórum pro rozvojovou spolupráci.

FoRS. 2010c. *Jak žádat o granty na projekty v oblasti rozvojové spolupráce a rozvojového vzdělávání z prostředků EuropeAid a jak je dobře spravovat*. Praha: České fórum pro rozvojovou spolupráci (<http://fors.ikan.cz/assets/files/ShrnutiTreninoCj.pdf>).

FoRS. 2010d. *Tisková zpráva: Česká republika snižuje globální chudobu. Ne ale tam, kde je to nejvíc třeba*. Praha: České fórum pro rozvojovou spolupráci, 16. 9. (<http://www.fors.cz/cz/novinky/novinky/fors-vydalo-novou-zpravu-aidwatch-2010>).

FoRS. 2010e. *Tisková zpráva: Evropský komisař vyzval Českou republiku k většímu zapojení do rozvojové spolupráce EU*. Praha: České fórum pro rozvojovou spolupráci, 7. 10. (<http://www.fors.cz/cz/novinky/novinky/evropsk-komisar-vyzval-ceskou-republiku-k-vetimu-zapojeni-do-rozvojove-spoluprace-eu>).

FoRS. 2010f. *Výroční zpráva 2009. České fórum pro rozvojovou spolupráci*. Praha: České fórum pro rozvojovou spolupráci.

FoRS; Glopolis a CONCORD 2009. *Co můžeme dělat proti globální chudobě v domácí politice. Zpráva o tom, jak zvýšit soudržnost politik ČR a EU s rozvojovými cíli*. Prosinec.

GLEN. Nedatováno. GLEN - *Global Education Network of Young Europeans*. Berlin: GLEN (<http://www.glen-europe.org/>).

Glopolis. 2005. *Výroční zpráva 2004*. Praha: Pražský institut pro globální politiku - Glopolis.

- Glopolis. 2006a. *Jak v České republice zvýšit koherenci mezi tvorbou obchodní a rozvojové politiky (srovnávací analýza s případovými studii Finska a Rakouska)*. Praha: Pražský institut pro globální politiku – Glopolis.
- Glopolis. 2006b. *Výroční zpráva 2005*. Praha: Pražský institut pro globální politiku - Glopolis.
- Glopolis. 2007a. *Koherence české zemědělské a obchodní politiky s rozvojovými cíli. Studie a doporučení*. Praha: Pražský institut pro globální politiku – Glopolis.
- Glopolis. 2007b. *Výroční zpráva 2006*. Praha: Pražský institut pro globální politiku - Glopolis.
- Glopolis. 2008a. *Jak ovlivnit politiku v České republice a Evropské unii? Manuál pro nevládní neziskové organizace*. Praha: Pražský institut pro globální politiku – Glopolis.
- Glopolis. 2008b. *Výroční zpráva 2007*. Praha: Pražský institut pro globální politiku - Glopolis.
- Glopolis. 2009a. *Čas na evropské závazky nastal nyní. Otevřený dopis nevládních organizací vládám Evropské unie*. Praha: Pražský institut pro globální politiku – Glopolis. (<http://glopolis.org/soubory/otevreny-dopis-nevladnich-organizaci-vladam-eu.pdf>).
- Glopolis. 2009b. *Rozvojový profil České republiky: problematický vliv české ekonomiky a politiky na země jihu*. Praha: Pražský institut pro globální politiku - Glopolis.
- Glopolis. 2009c. *Výroční zpráva 2008*. Praha: Pražský institut pro globální politiku - Glopolis.
- Glopolis. 2010a. *Praktické kroky ČR ke koherenci politik pro rozvoj: zemědělský obchod a změna klimatu*. Praha: Pražský institut pro globální politiku – Glopolis.
- Glopolis. 2010b. *Společná zemědělská politika EU nesmí škodit rozvojem zemím*. Praha: Pražský institut pro globální politiku – Glopolis. Tisková zpráva, 18. 11. (<http://glopolis.org/cs/clanky/tiskova-zprava-spolecna-zemedelska-politika-eu-nesmi-skodit-rozvojem-zemim/>).
- Glopolis. 2010c. *Výroční zpráva 2009*. Praha: Pražský institut pro globální politiku - Glopolis.
- Glopolis. 2011. *Výroční zpráva 2010*. Praha: Pražský institut pro globální politiku - Glopolis.
- Gombala, Ivo. 2004. *Česko může přispět zkušenostmi z transformace*. Rozhovor. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 2. 4. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069233011>).
- Hamáček, Jan. 2008. „České ZRS chybí soutěž.“ Rozhovor. *Bulletin Rozvojovka* 1, č. 4, 3.
- Hanšpach, Daniel. 2008. *Rozhovor s Danielem Hanšpachem o spolupráci ČR s UNDP*. Praha, Informační centrum OSN, 12. 3. (<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1385>).

- Hanšpach, Daniel. 2010. „Země V4 ušly velký kus cesty.“ Rozhovor. *Bulletin Rozvojovka* 3, č. 4, 3.
- Havrland, Bohumil. 2004. *Rozpočet dešti neporučí*. Rozhovor. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 26. 2. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069232934>).
- Hestia. Nedatováno. *Program Evropská dobrovolná služba*. Praha: Hestia (http://www.hest.cz/ndc_7.shtml).
- Hlavičková, Zuzana. 2010. *Diskuze po prezentacích*. Seminář Financování projektů v rozvojových zemích. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR. 2. 12., zvukový záznam.
- Holý, Roman. 2007. „Pomoc očima OECD.“ Rozhovor. *Zpravodaj o rozvojové spolupráci* 2, č. 1, 6.
- Hopster, Rudger. 2007. *New External Cooperation Instruments 2007-2013*. Brussels: European Commission - EuropeAid, 20. 3. (http://ec.europa.eu/europeaid/infopoint/documents/presentations/presentation_20_03_2007_en.pdf).
- House of Lords. 2005. *The Further Enlargement of the EU: Threat Or Opportunity? Report with Evidence*. London: House of Lords European Union Committee, 53rd Report of Session 2005-06.
- Jelínek, Petr. 2008. „Prioritních zemí má být méně.“ Rozhovor. *Bulletin Rozvojovka* 1, č. 1, 1.
- Kohout, Jan. 2008. „Pomoc musí jít ke konkrétním lidem.“ Rozhovor. *Bulletin Rozvojovka* 1, č. 2, 3.
- Kolář, Petr. 2005. *Potřebujeme rozvojovou agenturu*. Rozhovor. *Rozvojovka*, 2. 6. (http://www.rozvojovka.cz/potrebujeme-rozvojovou-agenturu-rozhovor-s-namestkem-ministra-zahranici-cr_221_229.htm).
- Konrád, Milan. 2009. *Zahraniční rozvojová spolupráce - MZV*. Letní škola rozvojové spolupráce. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Kotek, Lubomír. 2005. *Potřebujeme rozvojovou agenturu*. Rozhovor. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 2. 6. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069233559>).
- Krczmářová, Jana. 2008. *FoRS - Koordinace nevládních neziskových organizací a jejich role v rozvojové spolupráci*. Letní škola rozvojové spolupráce. Olomouc: Univerzita Palackého.
- Kubínová, Dagmar. 2007. *Účast ČR na partnerství mezi AKT a Evropským společenstvím – výzvy a příležitosti*. Příspěvek na semináři *Evropský rozvojový fond: Výzva pro ČR*, 31. 10, Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.
- Kusáková, Šárka. 2010. *Služby sítě Enterprise Europe Network*. Příspěvek na semináři *Obchodní příležitosti v rozvojových zemích nejen pro exportéry*. Regionální hospodářská komora Brno / Enterprise Europe Network Brno, 21. 6.

Lebeda, Petr. 2011. *Nejsme ochotni si přiznat, že už jsme dost vyspělí*. Rozhovor. Rozvojovka, 8. 3. (http://www.rozvojovka.cz/nejsme-ochotni-si-priznat-ze-uz-jsme-dost-vyspeli-rozhovor-s-petrem-lebedou_221_926.htm).

Ludva, Jaroslav. 2004. *Využijeme toho, že nás v Asii znají*. Rozhovor. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 5. 3. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069232947>).

MPO ČR. 2008. *Exportní strategie České republiky pro období 2006–2010*. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR (<http://download.mpo.cz/get/36360/40978/488757/priloha001.pdf>).

MPO ČR. 2011. *Hodnocení potřeb pro zapojení českých subjektů do rozvojové spolupráce a zejména programů zahraniční pomoci EU*. Praha: Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR (<http://www.ppzrs.org/soubor/mpo-hodnoceni-potreb-pdf/>).

MPSV ČR. 2010. *Projekt Výběr kvalifikovaných zahraničních pracovníků*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (<http://www.imigracecz.org/>).

MZV ČR. 2000a. *Národní program přípravy České republiky na členství v Evropské unii*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR (<http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/np2000-w6.pdf>).

MZV ČR. 2000b. *Zpráva o zahraniční politice České republiky 1998-1999*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/vyrocní_zpravy_a_dokumenty/zprava1998_1999.html).

MZV ČR. 2001a. *Analýza a zhodnocení realizace zahraniční rozvojové pomoci České republiky za období let 1996-2000*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR (<http://www.mzv.cz/wwwo/mzv/default.asp?id=8305&ido=7599&idj=1&amb=1>).

MZV ČR. 2001b. *Národní program přípravy České republiky na členství v Evropské unii*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR (<http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/np2001cz.pdf>).

MZV ČR. 2002a. *Zpráva o zahraniční politice České republiky za rok 2001*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.

MZV ČR. 2002b. *Zpráva o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.

MZV ČR. 2003a. *Česká republika a rozvojová politika Evropské unie*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 18. 8. (<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rozvojova-spoluprace-cr/ceska-republika-a-rozvojova-politika/1001674/9367/a>).

MZV ČR. 2003b. *Zpráva o zahraniční politice České republiky za rok 2002*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.

MZV ČR. 2004. *Zpráva o zahraniční politice za rok 2003*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.

- MZV ČR. 2005a. *Možnost účasti českých společností na programech zahraniční rozvojové spolupráce evropského společenství*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR (http://www.mzv.cz/public/5/38/1e/23360_14945_Publikace_III.pdf).
- MZV ČR. 2005b. *Zpráva o zahraniční politice za rok 2004*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.
- MZV ČR. 2006. *Zpráva o zahraniční politice za rok 2005*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.
- MZV ČR. 2007. *Zpráva o zahraniční politice za rok 2006*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.
- MZV ČR. 2008a. *Česká republika pomáhá. Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v roce 2007*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.
- MZV ČR. 2008b. *Tisková konference: Ministr Schwarzenberg a náměstek Kohout přijali komisaře pro rozvoj*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Zvukový záznam, 27. 10. (http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/tiskove_konference_zaznamy/ministr_schwarzenberg_a_namestek_kohout.html).
- MZV ČR. 2008c. *Tisková konference: Náměstek Kohout přijal generálního ředitele EK pro rozvoj*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Zvukový záznam, 19. 6. (http://www.mzv.cz/jnp/cz/udalosti_a_media/tiskove_konference_zaznamy/namestek_kohout_prijal_generalniho.html).
- MZV ČR. 2008d. *Zpráva o zahraniční politice za rok 2007*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.
- MZV ČR. 2009. *Zpráva o zahraniční politice za rok 2008*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.
- MZV ČR. 2010a. *Česká republika pomáhá. Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky v roce 2009*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.
- MZV ČR. 2010b. *System rozvojové spolupráce Evropské unie: přehled institucí EU odpovědných za rozvojovou spolupráci, programů a instrumentů vnější pomoci Unie*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 31. 10. (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/mnohostranna_zrs_cr/eu/system_rozvojove_spoluprace_evropske.html).
- MZV ČR. 2010c. *Zpráva o zahraniční politice České republiky leden – prosinec 2009*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.
- MZV ČR. 2011a. *Harnessing the transition experience of the New EU member states in EU's external relations: From policy to implementation. The Non-paper on transition experience by the Czech Republic, Estonia, Hungary, Latvia, Lithuania, Romania, Slovak Republic and Slovenia*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR. 16. 2. (http://www.mzv.cz/public/b8/eb/d6/591175_508622_non_paper_on_the_transition_experience.pdf).

MZV ČR. 2011b. *Informace o zahraniční rozvojové spolupráci České republiky realizované v roce 2010*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.

MZV ČR. 2011c. *Metodika projektového cyklu dvoustranných projektů zahraniční rozvojové spolupráce České republiky*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR.

Náprstek, Martin. 2007. *Podpora subjektů občanské společnosti v gesci MZV ČR*. Letní škola rozvojové spolupráce. Olomouc: Univerzita Palackého.

Náprstek, Martin. 2009. *Zahraníční rozvojová spolupráce – ČRA*. Letní škola rozvojové spolupráce. Olomouc: Univerzita Palackého.

Náprstek, Martin. 2010. *Výběrová řízení v rámci české bilaterální ZRS – současnost a vyhlídka* Příspěvek na semináři *Financování projektů v rozvojových zemích*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Zvukový záznam, 2. 12.

NaZemi – společnost pro fair trade. 2011. *Výroční zpráva 2010*. Praha: NaZemi – společnost pro fair trade.

Němec, Vladimír. 2010. *Finanční instrumenty vnější spolupráce EU*. Příspěvek na semináři *Financování projektů v rozvojových zemích*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR. Zvukový záznam, 2. 12.

Nielson, Poul. 2003. *A Europe of 25 in a World of 193 - The Enlarged European Union - Partner of the Developing World: The Impact of EU-Enlargement on European Development Co-operation Policy*. Speech at the opening session of the international policy dialogue meeting, Berlin, 7. 4.

(<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=SPEECH/03/186&format=PDF&aged=1&language=EN&guiLanguage=en>).

Nielson, Poul. 2004. *Česko už dokázalo, že umí pomáhat chudším zemím*. Rozhovor. *Rozvojovka*, 6. 10. (http://www.rozvojovka.cz/cesko-uz-dokazalo-ze-umi-pomahat-chudsim-zemim_221_159.htm).

OECD. 2005. *Managing Aid: Practices of DAC Member Countries*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD Publishing.

OECD. 2007. *Special Review of the Czech Republic*. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development.

OECD. 2008. *Is it ODA?* Factsheet – November. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development (<http://www.oecd.org/dataoecd/21/21/34086975.pdf>).

OSN. 2000. *United Nations Millennium Declaration*. Resolution adopted by the General Assembly, 55/2 (<http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.htm>).

OSN. 2007. *Globalization and the Least Developed Countries*. Conference Background, Making Globalization Work for the LDCs Istanbul, 9-11. 6. (<http://www.unohrlls.org/UserFiles/File/LDC%20Documents/Background%20paper.pdf>)

Ouzký, Miroslav. 2010. *Priority české delegace EKR v Parlamentním shromáždění EU-AKP*. Štrasburk, 9. února (<http://www.ouzky.cz/index.php?rln=cz&c=prod4&detail=348>).

Oxfam International, Glopolis. 2009. *Otevřený dopis ministru zahraničních věcí Janu Kohoutovi*. Praha, 13. 5. (<http://glopolis.org/soubory/2009-05-13-gaerc-dopis-oxfam-glopolis-j-kohoutovi.pdf>).

Palouš, Martin. 2007. „Za práva politická i sociální.“ Rozhovor. *Zpravodaj o rozvojové spolupráci* 2, č. 2, 2.

Pojar, Tomáš. 2006. „Zákon sjednocující českou ZRS má dobré šance.“ Rozhovor. *Zpravodaj o rozvojové spolupráci*, 1, č. 3, 1.

PPZRS. Nedatováno. *Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci*. Praha: Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci (<http://www.ppzrs.org/>).

PPZRS. 2008. *Pozvánka na pracovní snídani 19.11.2008*. Praha: Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci (<http://www.ppzrs.cz/www/display.asp?ida=8&idi=55>).

PPZRS. 2009. *Konference: Technologie pro lokální udržitelné zdroje energie v technicky specifických podmínkách*. Praha: Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci. (<http://www.ppzrs.cz/www/display.asp?ida=23&idi=40>).

PPZRS. 2010a. *Podpora rozvojové investičních záměrů: Analýza evropských podpůrných mechanismů pro investiční aktivity soukromého sektoru v rozvojových zemích*. Praha: Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci.

PPZRS. 2010b. *Tisková zpráva: Jak se dostat na třetí trhy s menší mírou kapitálového rizika?* Praha: Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci (<http://www.ppzrs.org/inpage/2010/>).

PPZRS. 2011a. *O nás*. Praha: Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci (<http://www.ppzrs.org/inpage/o-platforme/>).

PPZRS. 2011b. *Vývozní případy do rozvojových zemí - finanční mechanismy se státní podporou*. Příspěvek na semináři „Přinese rozvojová spolupráce ČR s Etiopií obchodní případy?“ Praha: Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 21. 6. (<http://www.ppzrs.org/slozka/ke-stazeni/>).

PPZRS. 2011c. *Zpravodaj 2011/1*. Praha: Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci.

Practitioners' Network for European Development Cooperation. Nedatováno. *About us*. Brussels: Practitioners' Network for European Development Cooperation. (<http://www.dev-practitioners.eu/about-us.html>).

Presidency Fund. Nedatováno. *The Presidency Fund*. The Presidency Fund (<http://www.presidencyfund.org/wcm/content/section/18/57/>).

Procházka, Michal. 2007. *Zahraniční rozvojová spolupráce ČR*. Přednáška a rozhovor v rámci Školení řízení projektového cyklu zahraniční rozvojové pomoci. Praha: Rozvojové středisko Ústavu mezinárodních vztahů, 28. 11.

Procházka, Michal. 2010. *Co je ZRS ČR a co už ne? Systém bilaterální ZRS a jeho transformace*. Příspěvek na semináři Obchodní příležitosti v rozvojových zemích nejen pro exportéry. Praha: Česká rozvojová agentura, 21. 6.

Rada EU. 2000. *Statement by the Council and the Commission - The European Community's Development Policy*. Brussels: 12929/00 (Presse 421), 10. 11. (http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/12929.en0.html).

Rada EU. 2005a. *Millennium Development Goals: EU Contribution to the Review of the MDGs at the UN 2005 High Level Event - Conclusions of the Council and the Representatives of the Governments of the Member States Meeting within the Council*. Brussels: 9266/05, 24. 5. (<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/05/st09/st09266.en05.pdf>).

Rada EU. 2005b. *Nářízení Rady (ES) č. 2112/2005 ze dne 21. listopadu 2005 o přístupu k vnější pomoci Společenství*. Brussels: L 344/23, 27. 12. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:344:0023:0033:CS:PDF>).

Rada EU. 2007. *The Africa-EU Strategic Partnership: a Joint Africa-EU Strategy*. Lisbon: 16344/07, 9. 12. (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/97496.pdf).

Rada EU. 2008. *The EU as a global partner for pro-poor and pro-growth development: - EU Agenda for Action on MDGs*. Brussels: 11096/08, 24. 6. (<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/08/st11/st11096.en08.pdf>).

Rada EU. 2009a. *Council conclusions on access to sustainable energy sources at local level in developing countries*. Brussels: 2943rd External Relations Council meeting, 19. 5. (http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/gena/107928.pdf).

Rada EU. 2009b. *Council Conclusions on an Operational Framework on Aid Effectiveness*. Brussels: 15912/09, 18. 11. (<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/09/st15/st15912.en09.pdf>).

Rada EU. 2009c. *Council conclusions on Supporting developing countries in coping with the crisis*. Brussels: 2943rd External Relations Council meeting, 18. 5. (http://ec.europa.eu/development/icenter/repository/COMM_PDF_COM_2009_0160_F_EN_COUNCIL_CONCLUSIONS.PDF).

Rada EU. 2009d. *Závěry Rady o podpoře rozvojových zemí při řešení krize*. Brusel: 10018/09, 18. 5. (<http://register.consilium.europa.eu/pdf/cs/09/st10/st10018.cs09.pdf>).

Rada pro ZRS. 2008a. *Záznam z 1. zasedání Rady*. Praha: Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 12. 2.

Rada pro ZRS. 2008b. *Záznam z 2. zasedání Rady*. Praha: Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 18. 4.

- Rada pro ZRS. 2008c. *Záznam z 3. zasedání Rady*. Praha: Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 19. 6.
- Rada pro ZRS. 2008d. *Záznam ze 4. zasedání Rady*. Praha: Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 16. 9.
- Rada pro ZRS. 2008e. *Záznam z 5. zasedání Rady*. Praha: Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 25. 11.
- Rada pro ZRS. 2009a. *Záznam ze 6. zasedání Rady*. Praha: Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 13. 1.
- Rada pro ZRS. 2009b. *Záznam z 8. zasedání Rady*. Praha: Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 2. 7.
- Rada pro ZRS. 2009c. *Záznam z 9 zasedání Rady*. Praha: Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 7. 10.
- Rada pro ZRS. 2010a. *Záznam z 12. zasedání Rady*. Praha: Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 26. 2.
- Rada pro ZRS. 2010b. *Záznam ze 13. zasedání Rady*. Praha: Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 26. 2.
- Rada pro ZRS. 2010c. *Záznam ze 14. zasedání Rady*. Praha: Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 25. 8.
- Rada pro ZRS. 2010d. *Záznam z 15. zasedání Rady*. Praha: Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 16. 11.
- Rada pro ZRS. 2011a. *Záznam ze 16. zasedání Rady*. Praha: Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 3. 2.
- Rada pro ZRS. 2011b. *Záznam ze 17. zasedání Rady*. Praha: Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 20. 4.
- Rada pro ZRS. 2011c. *Záznam ze 16. zasedání Rady*. Praha: Rada pro zahraniční rozvojovou spolupráci, 3. 2.
- Rádio Praha. 2002a. *Czech Republic to step up humanitarian aid donations after EU accession*. Praha: Rádio Praha, 13. 11. (<http://www.radio.cz/en/section/curraffrs/-czech-republic-to-step-up-humanitarian-aid-donations-after-eu-accession->).
- Rádio Praha. 2002b. *Komisař Nielson bude v Praze vysvětlovat smysl rozvojové politiky*. Praha: Rádio Praha, 10. 11. (<http://www.radio.cz/cz/rubrika/zpravy/zpravy-radia-praha-639>).
- Reisen, van Mirjam. 2009. *Presentation for EuropeAid AidCo InfoPoint Lunch Meeting*. 28 May (http://www.eepa.be/wcm/dmdocuments/MvR_090528_AIDCOPresentation.pdf).

Roehrer, Christine. 2006. *New External Cooperation Instruments 2007-2013*. Brussels: European Commission, 20. 10. (http://www.unido.org/fileadmin/import/58375_Presentation_Topic_I_Christine_Roehrer.pdf).

Roithová, Zuzana. 2005. *Nová Strategie Evropské unie pro Afriku*. 1. 11. (http://www.roithova.cz/rozvojova_politika/198/).

Roithová, Zuzana. 2009a. *Nejčastější dotazy a odpovědi Zuzany Roithové na ně*. 11. 5. (<http://www.roithova.cz/dotazy/878/>).

Roithová, Zuzana. 2009b. *Rozvojová pomoc africkým, karibským a tichomořským státům nesmí být zastíněna celosvětovou krizí*. Tisková zpráva, 6. 4. (http://www.roithova.cz/tiskove_zpravy/844/).

Roithová, Zuzana. 2010. „Mrzí mě, že Čechy rozvojová pomoc nezajímá.“ Rozhovor. *Bulletin Rozvojovka* 3, č. 1, 3.

Rozvojové středisko ÚMV. 2004. *Seminář Rozvojová spolupráce evropských společenství: zásady, nástroje a financování - nevládní sektor*. Praha: Rozvojové středisko Ústavu mezinárodních vztahů (http://www.czda.cz/seminar_040305.php).

Rozvojové středisko ÚMV. 2006. *Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky*. Praha: Rozvojové středisko Ústavu mezinárodních vztahů.

Rozvojové středisko ÚMV. 2007. *Účast ve výběrových řízeních v rámci rozvojové spolupráce EU*. Praha: Rozvojové středisko Ústavu mezinárodních vztahů, 2. 8. (<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rozvojova-spoluprace-es-eu/vyberova-rizeni-rozvojova-spoluprace-eu/1001673/45343/>).

Sbírka předpisů ČR. 1994. *Zákon ze dne 28. září 1994 o zadávání veřejných zakázek*. 199/1994 Sb. (<http://www.portal-vz.cz/CMSPages/GetFile.aspx?guid=4f250d8f-f000-4bc8-9288-2a849d951423>).

Sbírka předpisů ČR. 2004. *Zákon ze dne 17. prosince 2003 o veřejných zakázkách*. Sbírka předpisů ČR, částka 12, 5.2 (<http://www.sagit.cz/pages/sbirkatxt.asp?zdroj=sb04040&cd=76&typ=r>).

Sbírka předpisů ČR. 2010. *Zákon o zahraniční rozvojové spolupráci a humanitární pomoci poskytované do zahraničí a o změně souvisejících zákonů*. Sbírka předpisů České republiky, 151/2010 Sb. (<http://www.sbirka.cz/POSLATYD/NOVE/10-151.htm>).

Sdružení pro integraci a migraci. 2010. *Výroční zpráva za rok 2009*. Sdružení pro integraci a migraci (http://www.uprchlici.cz/ppu/docs/SIMI_VZ_2009.pdf).

Schwarzenberg, Karel. 2007. „Reformu potřebujeme.“ Rozhovor. *Zpravodaj o rozvojové spolupráci* 2, č. 1, 1.

Schwippel, Jan. 2006. *Vystoupení na 7. schůzi Poslanecké sněmovny 29. listopadu 2006*. Praha Poslanecké sněmovna Parlamentu České Republiky, 29. 11. (<http://www.psp.cz/eknih/2006ps/stenprot/007schuz/s007050.htm>).

Skolil, Marek. 2001. *Nikdy v tom nebyl systém*. Rozhovor. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 18. 5. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=990196231>).

Sládková, Zuzana. 2009. *FoRS a zahraniční rozvojová spolupráce*. Letní škola rozvojové spolupráce. Olomouc: Univerzita Palackého.

Stálé zastoupení ČR při EU. Nedatováno. *Rozvojová spolupráce ES/EU*. Brusel: Stálé zastoupení České republiky při Evropské unii (<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rozvojova-spoluprace-es-eu/eu-rozvojova-spoluprace-cr-zakazky/1001673/58425/>).

Stálé zastoupení ČR při EU. 2009. *Vyhodnocení zapojení českých subjektů do programů vnější pomoci EU za rok 2008*. Brusel: Stálé zastoupení České republiky při Evropské unii (<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rozvojova-spoluprace-es-eu/eu-rozvojova-spoluprace-cr-zakazky/1001673/58425/>).

Stálé zastoupení ČR při EU. 2010. *Vyhodnocení zapojení českých subjektů do programů vnější pomoci EU za rok 2009*. Brusel: Stálé zastoupení České republiky při Evropské unii, 27. 09. (<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rozvojova-spoluprace-es-eu/eu-zapojeni-cr-do-programu-vnejsi-pomoci/1001673/58428/>).

Stálé zastoupení ČR při EU. 2011a. *Seminář o příležitostech podnikatelů v projektech zahraniční pomoci EU*. Brusel: Stálé zastoupení České republiky při Evropské unii (http://www.mzv.cz/representation/brussels/cz/kulturni_aktivity/archiv_akci/seminar_o_priležitostech_podnikatelu_v.html).

Stálé zastoupení ČR při EU. 2011b. *Vyhodnocení účasti českých subjektů v projektech vnější pomoci EU za rok 2010*. Brusel: Stálé zastoupení České republiky při Evropské unii, 28. 7. (<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rozvojova-spoluprace-es-eu/eu-rozvojova-spoluprace-vyhodnoceni-cr/1001673/61348/>).

Světová banka. 2009. *Atlas of Global Development*. Washington: HarperCollins Publishers.

Světová banka. 2011a. *Data*. World Bank (<http://data.worldbank.org/ú>).

Světová banka. 2011b. *World Bank list of economies*. World Bank, 18. 6. (<http://siteresources.worldbank.org/DATASTATISTICS/Resources/CLASS.XLS>).

Svoboda, Cyril. 2002. *Zahraniční rozvojová pomoc – výzva pro nastupující dárce*. Projev na konferenci Zahraniční rozvojová pomoc – výzva pro nastupující dárce, 12. 9.

Svoboda, Cyril. 2006. „Lidé o rozvojové spolupráci vědí.“ Rozhovor. *Zpravodaj o rozvojové spolupráci* 1, č. 1, 1.

Ševčíková, Hana. *Využijme toho, že nás v Asii znají*. Rozhovor. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 5. 3. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069232947>).

Štěř, Andrej. 2008. *Opening Address by the State Secretary Andrej Štěř at the Conference on the Challenges of EU-27 Development Policy*.

Telička, Pavel. 2004. *Měli bychom dávat více*. Rozhovor. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 5. 8. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069233208>).

TRIALOG. Nedatováno. *TRIALOG - Development NGOs in the Enlarged EU*. Brussels: TRIALOG (<http://www.trialog.or.at/start.asp?ID=89>).

TRIALOG. 2008. *Documentation of the Prague Conference, May 14-16, 2008*. Brussels: TRIALOG (<http://www.trialog.or.at/start.asp?ID=155>).

Trkalová, Dagmar. 2004. *Zahraniční rozvojová pomoc dnes a vývoj v dalších letech*. Prezentace. Praha: Educon, říjen.

UNDP. 1999. OSN Praha – zpráva za rok 1999. Praha: Informační centrum OSN (<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=633>).

UNDP. 2006. *Emerging Donors Initiative*. United Nations Development Programme (<http://europeandcis.undp.org/>).

UNDP. 2007. *Emerging Donors Initiative Revisited - Stock Taking and Next Steps*. Budapest : United Nations Development Programme, 5-6. 3. ([http://europeandcis.undp.org/uploads/.../Workshop_final_report\(1\).doc](http://europeandcis.undp.org/uploads/.../Workshop_final_report(1).doc)).

Úřední věstník EU. 1992. *Smlouva o Evropské unii*. 92/C 191/01, 29. 7. (<http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/index.htm>).

Úřední věstník EU. 1997. *Treaty of Amsterdam Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Related Acts*. Official Journal C 340, 10. 11. (<http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/11997D/html/11997D.html>).

Úřední věstník EU. 2000. *Partnership agreement between the members of the African, Caribbean and Pacific Group of States of the one part, and the European Community and its Member States, of the other part, signed in Cotonou on 23 June 2000*. 15.12.2000 EN L 317/287 (<http://eu.vlex.com/vid/african-caribbean-pacific-signed-cotonou-24531364>).

Úřední věstník EU. 2001. *Treaty of Nice Amending the Treaty on European Union, the Treaties Establishing the European Communities and Certain Related Acts*. 2001/C 80/01 (http://eur-lex.europa.eu/en/treaties/dat/12001C/pdf/12001C_EN.pdf).

Úřední věstník EU. 2003. *Akt o podmínkách přistoupení České republiky, Estonské republiky, Kyprské republiky, Lotyšské republiky, Litevské republiky, Maďarské republiky, Republiky Malta, Polské republiky, Republiky Slovinsko a Slovenské republiky a o úpravách smluv, na nichž je založena Evropská unie*. 23.9. (http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/12003T/pdf/cs015_1236.pdf).

Úřední věstník EU. 2006. *Společné prohlášení Rady a zástupců vlád členských států zasedajících v Radě, Evropského parlamentu a Komise o rozvojové politice Evropské unie: „Evropský konsensus“*. 2006/C 46/01 (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:046:0001:0001:CS:PDF>).

Úřední věstník EU. 2010. *Konsolidované znění Smlouvy o Evropské unii a Smlouvy o fungování Evropské unie*. 2010/C 83/01, 30. 3.
(<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:FULL:CS:PDF>).

Ústav jaderného výzkumu Řež. 2008. *Výroční zpráva 2007*. Řež: Ústav jaderného výzkumu.

Ústav jaderného výzkumu Řež. 2009. *Výroční zpráva 2008*. Řež: Ústav jaderného výzkumu.

Útvar místopředsedy vlády pro evropské záležitosti. 2008. *Sektorové priority českého předsednictví EU 2009*. Praha: Útvar místopředsedy vlády pro evropské záležitosti
(http://www.euroskop.cz/gallery/9/2880-sektorove_priority_cervenec2008.pdf).

Vágner, Milan. 2011. *Ekonomické příležitosti v Mongolsku*. Příspěvek na teritoriálním semináři Mongolsko. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR
13. 6. (<http://www.ppzrs.org/slozka/ke-stazeni/>).

Van den Berg, Max. 2003. *Využijte vlastních zkušeností*. Rozhovor. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 14. 11. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1068822706>).

Venclíková, Věra. 2010. *Financování podnikatelských projektů ZRS*. Příspěvek na semináři Obchodní příležitosti v rozvojových zemích nejen pro exportéry. Praha: Česká rozvojová agentura, 21. 6. (<http://www.ppzrs.org/inpage/prehled-realizovanych-akci-platformy/>).

Vláda ČR. 1995. *Usnesení Vlády České republiky ze dne 15. března 1995 č. 153 + P k zásadám pro poskytování zahraniční pomoci*. Praha: Vláda ČR, 15. 3.
(<http://racek.vlada.cz/usneseni/usnweb.nsf/0/7897B04C221A1F30C12571B6006BDB3E>).

Vláda ČR. 2002. *Usnesení vlády ze dne 23. ledna 2002 č. 91 ke Koncepti zahraniční rozvojové pomoci České republiky na období let 2002–2007*. Praha: Vláda ČR, 23. 1.
(http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/CR_DevelopmentPolicy_2002-07_CZ.pdf).

Vláda ČR. 2004. *Usnesení Vlády České republiky ze dne 31. března 2004 č. 302 + P o zásadách zahraniční rozvojové spolupráce po vstupu České republiky do Evropské unie*. Praha: Vláda ČR, 31. 3. (
<http://racek.vlada.cz/usneseni/usnweb.nsf/0/66E45F679EF975CAC12571B6006EB537>).

Vláda ČR. 2006. *Programové prohlášení vlády*. Praha: Vláda ČR
(<http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/mirek-topolank-1/Programove-prohlaseni-vlady.pdf>).

Vláda ČR. 2007a. *Programové prohlášení vlády České republiky*. Praha: Vláda ČR
(<http://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=665>).

Vláda ČR. 2007b. *Statut Rady pro zahraniční rozvojovou spolupráci*. Příloha k usnesení vlády ze dne 19. prosince 2007 č. 1439, Praha: Vláda ČR
(http://www.mzv.cz/public/b7/96/8f/75674_14945_UV_1439_2007_Priloha.pdf).

Vláda ČR. 2007c. *Usnesení vlády ze dne 25. července 2007 č. 847 k zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2008 a střednědobému výhledu jejího financování do roku 2010*. Praha: Vláda ČR, leden (www.rozvojovka.cz/download/pdf/czhelps_9.pdf).

Vláda ČR. 2007d. *Usnesení vlády ze dne 19. září 2007 č. 1070 k transformaci systému zahraniční spolupráce ČR*. Praha: Vláda ČR (<http://racek.vlada.cz/usneseni/usnweb.nsf/WebGovRes/044D1746E5B3D1EDC125735500251598?OpenDocument>).

Vláda ČR. 2008a. *Usnesení Vlády České republiky ze dne 9. června 2008 č. 690 k zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2009 a ke střednědobému výhledu jejího financování do roku 2011*. Praha: Vláda ČR, 9. 6. ([http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/5429624BE31D3123C12575590022B124/\\$FILE/690%20uv080609.0690.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/5429624BE31D3123C12575590022B124/$FILE/690%20uv080609.0690.pdf)).

Vláda ČR. 2008b. *Usnesení Vlády České republiky ze dne 20. srpna 2008 č. 1063, k návrhu k návrhu na uvolnění mimořádných finančních prostředků na rekonstrukční a rozvojovou pomoc pro Gruzii*. Praha: Vláda ČR, 20. 8. ([http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/AE644C2B0A5D4EC7C1257555002FA6EC/\\$FILE/1063%20uv080820.1063.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/AE644C2B0A5D4EC7C1257555002FA6EC/$FILE/1063%20uv080820.1063.pdf)).

Vláda ČR. 2008c. *Usnesení Vlády České republiky ze dne 21. června 2008 č. 801, k návrhu na uvolnění mimořádných finančních prostředků ČR na rozvojovou pomoc pro Palestinskou národní autonomii*. Praha: Vláda ČR, 21. 6. ([http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/1F3EE063C3529B2DC1257482003E6651/\\$FILE/801%20uv080627.0801.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/1F3EE063C3529B2DC1257482003E6651/$FILE/801%20uv080627.0801.pdf)).

Vláda ČR. 2008d. *Usnesení Vlády České republiky ze dne 28. června 2008 č. 517, k návrhu způsobu vypořádání dluhu Kambodžského království vůči České republice*. Praha: Vláda ČR, 28. 6. ([http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/A845494EE1CAB177C125755B002070AE/\\$FILE/517%20uv080428.0517.pdf](http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/A845494EE1CAB177C125755B002070AE/$FILE/517%20uv080428.0517.pdf))

Vláda ČR. 2009. *Usnesení Vlády České republiky ze dne 31. srpna 2009 č. 1134 k zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2010 a ke střednědobému výhledu jejího financování do roku 2012*. Praha: Vláda ČR, 31. 8. (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/rozvojova_spoluprace/aktualne/plan_zrs_na_rok_2010.html).

Vláda ČR. 2010a. *Programové prohlášení Vlády České republiky*. Praha: Vláda ČR, 4. 8. (http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite_dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf).

Vláda ČR. 2010b. *Usnesení Vlády České republiky ze dne 7. června 2010 č. 440 k zahraniční rozvojové spolupráci v roce 2011 a ke střednědobému výhledu jejího financování do roku 2013*. Praha: Vláda ČR, 7. 6. (http://racek.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/web/cs?Open&2010&06-07).

Vláda ČR. 2010c. *Usnesení vlády ze dne 24. května 2010 č. 366 ke Koncepci zahraniční rozvojové spolupráce České republiky na období 2010-2017*. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 30. 7. (www.mzv.cz/public/c9/7a/f/536971_428745_Koncepce_ZRS.doc).

Zahradil, Jan. 2004. „Rozvojová pomoc se zvýší.“ Rozhovor. *Lidové noviny*, 17, 2004, č. 225, 2.11., s. 1.

Zahradil, Jan. 2005. *V Barmě zájmy nemáme*. Rozhovor. 10. 1. (<http://www.zahradil.cz/media/617>).

Zahradil, Jan. 2006. „Své síly nesmíme tříštit.“ Rozhovor. *Zpravodaj o rozvojové spolupráci* 1, č. 4, 1.

Zahradil, Jan. 2010. *Rozvojová politika ČR a EU: Partnerství místo konkurence*. 18. 5 (<http://www.zahradil.cz/přečtete-si/rozvojová-politika-čr-a-eu-partnerství-místo-konkurence1>).

Zahradil, Jan. 2011. *Interpelace na Evropskou komisi*. 1. 4. (<http://www.zahradil.cz/přečtete-si/Interpelace-na-Evropskou-komisi>).

Zastoupení Evropské komise v ČR. 2010. *Evropské dny rozvojové pomoci*. Praha: Zastoupení Evropské komise v ČR, 3. 11. (<http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/aktuality-z-eu-listopad-2010/evropske-dny-rozvojove-pomoci/1001934/58929/>).

Zázvorková, Marie. 2009. *FoRS - složení, fungování, české předsednictví*. Letní škola rozvojové spolupráce. Olomouc: Univerzita Palackého.

Zdrálková, Olga. 2011. *Program rozvojové spolupráce mezi ČR a Mongolskem na období 2012-2017*. Příspěvek na teritoriálním semináři Mongolsko. Praha: Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 13. 6. (<http://www.ppzrs.org/slozka/ke-stazeni/>).

Zídek, Tomáš. 2007. „Více pomoci až po stabilizaci.“ Rozhovor. *Zpravodaj o rozvojové spolupráci* 2, č. 3, s. 2.

Literatura

Ágh, Attila. 1999. *Europeanization of policy-making in East Central Europe: Hungarian approach to the EU accession*. Mannheim: ECPR Joint Session of Workshops, 26-31. 3. (<http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/jointsessions/paperarchive/mannheim/w27/agh.pdf>).

Ágh, Attila. 2002. *The Reform of State Administration in Hungary: The capacity of core ministries to manage the Europeanization*. Turin: ECPR session. Workshop Europeanisation and National Political Institutions, 22-27. 3. (<http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/jointsessions/paperarchive/turin/ws19/aGH.pdf>).

Anderson, Jeffrey J. 2003. „Europeanization in Context: Concept and Theory.“ In: *Germany, Europe and the Politics of Constraint*. Eds. Kenneth Dyson a Klaus H. Goetz. Oxford: Oxford University Press, 37–53.

Arts, Karin. 1998. *Integrating Human Rights Into Development Cooperation: The Case of the Lomé Convention*. The Hague: Kluwer Law International.

Arts, Karin a Anna K. Dickson. 2004. „EU Development Cooperation: From Model to Symbol?“ In: *EU Development Cooperation: From Model to Symbol?* Eds. Karin Arts a Anna K. Dickson. Manchester: Manchester University Press, 1-16.

Arvin, Mak. 2002. „Introduction.“ In: *New Perspectives on Foreign Aid and Economic Development*. Ed. Mak Avin. Westport: Praeger Publishers, 1-10.

Bache, Ian. 2003. *Europeanization: A governance approach*. Pittsburg: University of Pittsburg (<http://aei.pitt.edu/1722/1/Bache.pdf>).

Bache, Ian. 2008. *Europeanization and Multilevel Governance: Cohesion Policy in the European Union and Britain*. Plymouth: Rowman & Littlefield Publishers.

Bache, Ian a Jordan Andrew. 2006. „Europeanization and Domestic Change.“ In: *The Europeanisation of British Politics?* Eds. Ian Bache a Jordan Andrew. Basingstoke: Palgrave.

Babarinde, Olufemi a Gerrit Faber. 2003. *From Lomé to Cotonou: Business as usual?* Paper prepared for the 8. Biennial conference of the European Union Studies (<http://aei.pitt.edu/2817/1/084.pdf>).

Barratt, Bethany. 2008. *Human Rights and Foreign Aid: for Love or Money?* Abigdon: Routledge.

Bartels, Lorand. 2007. „The Trade and Development Policy of the European Union.“ *The European Journal of International Law* 18, č. 4, 715–756.

Baun, Michael a Dan Marek. 2009. *Czech Foreign Policy and EU Membership: Europeanization and Domestic Sources*. Paper prepared for Eleventh Biennial Conference of the European Studies Association, Los Angeles, 23-25. 4. (http://www.unc.edu/euce/eusa2009/papers/baun_04G.pdf).

Baun, Michael; Kouba, Karel a Dan Marek. 2009. „Evaluating the Effects of the EU Common Agriculture Policy in a New Member State: the Case of the Czech Republic.“ *Journal of Contemporary European Studies* 17, č. 2, 271–292.

Bealinger, Andrew (ed.). 2006. *Foreign Aid: Control, Corrupt, Contain?* New York: Nova Science Publishers.

Belko, Marián. 2007. „Ministerstvo zahraničních věcí jako aktér české zahraniční politiky.“ In: *Česká zahraniční politika: aktéři, struktura, proces*. Eds. Michal Kořan a Martin Hrabálek. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 73-99.

Belling, Vojtěch. 2009. *Otevřená metoda koordinace v Evropské unii a její právní limity*. Právní rozhledy, č. 24.

Berry, Elspeth a Sylvia Hargreaves. 2007. *European Union Law*. Oxford: Oxford University Press.

Birchfield, Vicky. 2007. *The EU's Development Policy: Empirical Evidence of "Normative Power Europe?"* Paper presented to the Tenth Biennial International Conference of the European Union Studies Association. Panel 9I: Normative Power Europe II: Global Perspectives. Montreal, 17-19. 5. (<http://aei.pitt.edu/7701/1/birchfield-v-09i.pdf>).

Birchfield, Vicky. 2008. „Dueling Imperialism or Principled Policies? A Comparative Analysis of EU and US Approaches to Trade and Development.“ In: *North and South in the*

World Political Economy. Eds. Rafael Reuveny a William R. Thompson. Oxford: Blackwell Publishing, 293-312.

Bomberg, Elizabeth a John Peterson. 2000. *Policy Transfer and Europeanization: Passing the Heineken Test?* Queen's Paper on Europeanization, 3 (<http://www.qub.ac.uk/schools/SchoolofPoliticsInternationalStudiesandPhilosophy/FileStore/EuropeanisationFiles/Fileupload,38445,en.pdf>).

Börzel, Tanja. 2003a. *How the European Union Interacts with its Member States*. Reihe Politikwissenschaft, č. 93, Wien: Institut für Höhere Studien (http://www.ihs.ac.at/publications/pol/pw_93.pdf).

Börzel, Tanja A. 2003b. *Shaping and Taking EU Policies: Member State Responses to Europeanization*. *School of Politics*. International Studies and Philosophy, Queen's University of Belfast (<http://www.qub.ac.uk/schools/SchoolofPoliticsInternationalStudiesandPhilosophy/FileStore/EuropeanisationFiles/Fileupload,38412,en.pdf>).

Börzel, Tanja A. a Thomas Risse. 2000. „When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change.“ *European Integration online Papers* 4, č. 15, 1-23 (<http://eiop.or.at/eiop/pdf/2000-015.pdf>).

Börzel, Tanja A. a Thomas Risse. 2003. „Conceptualizing the Domestic Impact of Europe.“ In: *The Politics of Europeanization*. Eds: Kevin Featherstone a Claudio M. Radaelli. Oxford: Oxford University Press, 57-80.

Börzel, Tanja A. a Thomas Risse. 2007. „Europeanization: The Domestic Impact of European Union Politics.“ In: *Handbook of European Union Politics*. Eds. Knud Erik Jørgensen, Mark A. Pollack, Ben Rosamond. London: SAGE Publications, 483-504.

Bourdet, Yves; Gullstrand, Joakim a Karin Olofsdotter (eds). 2007. *The European Union and Developing Countries: Trade, Aid and Growth in an Integrating World*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Bretherton, Charlotte a John Vogler. 2006. *The European Union as a Global Actor*. Abigdon: Routledge.

Breuning, Marijke. 2002. „Foreign Aid, Development Assistance, or Development Cooperation: What's in a Name?“ *International Politics* 39, č. 3, 369-377.

Brown, Stephen. 2009. „National Development Agencies and Bilateral Aid.“ In: *Introduction to International Development: Approaches, Actors and Issues*. Eds. Paul Haslam, Jessica, Schafer a Pierre Beaudet. Ontario: Oxford University Press, 135-151.

Brown, William. 2004. „From uniqueness to uniformity?: An assessment of EU development aid policies.“ In: *EU Development Cooperation: From Model to Symbol?* Eds. Karin Arts Anna Dickson. Manchester: Manchester University Press, 17-41.

Broža, Michal. 2009. „Kongo a Srí Lanka jsou jen špičkou ledovce.“ *Bulletin Rozvojovka* 2, č. 1, 3.

- Brubacher, Barbara. 2003. *European Union Enlargement: Opportunities and Challenges for Western and Eastern European NGOs*. INTRAC: International NGO Training and Research Centre (<http://www.intrac.org/data/files/resources/200/European-Union-Enlargement-Opportunities-and-Challenges-for-NGOs.pdf>).
- Brzica, Daneš. 2002. „Slovensko v Medzinarodnom Systéme Rozvojovej Spolupráce.“ In: *Rozvojová Pomoc a Spolupráca*. Eds. Urban Rusnák, Attila Szép a Daneš Brzica. Bratislava: Slovenský inštitút medzinárodných štúdií, 107–120.
- Buckens, Marie-Martine. 2007. „From beneficiary to donor: an extremely informative exercise - Development aid.“ *The Courier (The Magazine of Africa - Africa—Caribbean—Pacific and European Union Cooperation and Relations)* 1, č. 1, July-August.
- Bučar, Maja; Mesic, Anja a Eva Plibersek. 2008. *Development Cooperation in New Member States: The Role of Non-Governmental Organisations*. 12th EADI General Conference: Global Conference for Sustainable Development, 24-28. 6. (http://www.eadi.org/fileadmin/Documents/Events/General_Conference/2008/paper_bucar_et_al.pdf).
- Bučar, Maja a Mojmir Mrak. 2007. *Challenges of development cooperation for EU New member states*. Bled: ABCDE World Bank Conference; 17-18. 5. (<http://siteresources.worldbank.org/INTABCDESLO2007/Resources/PAPERABCDEBucarMrak.pdf>).
- Buchert, Viliam. 2006. „Česká pomoc v Asii. Návrat do stejných vod.“ *Zpravodaj o rozvojové spolupráci* 1, č. 1, 3.
- Buller, Jim a Andrew Gamble. 2002. *Conceptualising Europeanisation*. Pittsburgh University, Archive of European Integration (<http://aei.pitt.edu/1724/1/bullerandgamble.pdf>).
- Bulmer, Simon a Claudio Radaelli. 2004. *The Europeanisation of National Policy*. Queen's Papers on Europeanization, č. 1 (<http://www.qub.ac.uk/schools/SchoolofPoliticsInternationalStudiesandPhilosophy/FileStore/EuropeanisationFiles/Fileupload.38405.en.pdf>).
- Bulmer, Simon a Martin Burch. 2001. „The Europeanization of central government: the UK and Germany in historical institutionalist perspective.“ In: *Rules of Integration. Institutional approaches to the study of Europe*. Eds. Gerald Schneider a Mark Aspinwall. Manchester: Manchester University Press, 73-96.
- Burnell, Peter. 1997. *Foreign Aid in a Changing World*. Milton Keynes: Open University Press.
- Calderisi, Robert. 2007. *The Trouble with Africa: Why Foreign Aid Isn't Working*. New York: Palgrave Macmillan.
- Caporaso, James. 2008. „The Three Worlds of Regional Integration Theory.“ In: *Europeanization: New Research Agendas*. Eds. Paolo Graziano a Marteen Vink. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Carbone, Maurizio. 2004. „Development Policy.“ In: *European Union Enlargement*. Ed.

Neil Nugent. New York: Palgrave Macmillan, 242-252.

Carbone, Maurizio. 2007. *The European Union and International Development: The Politics of Foreign Aid*. London: Routledge.

Carbone, Maurizio (ed.). 2009. *Policy Coherence and EU Development Policy*. London: Routledge.

Carbone, Maurizio. 2010. „The EU in Africa. Increasing Coherence, Decreasing Partnership.“ In: *The Foreign Policy of the European Union: Assessing Europe's Role in the World*. Ed. Federiga M. Bindi. Washington: The Brookings Institution.

Carbone, Maurizio. 2011. „Development Policy. The European Union as a bilateral and multilateral donor.“ In: *The European Union and Global Governance: A Handbook*. Eds. Jens Uwe Wunderlich a David J. Bailey. London: Routledge, 157-165.

Carbone, Maurizio a Marjorie L. Lister. 2006. „Integrating gender and civil society into EU development policy.“ In: *New Pathways in International Development: Gender and Civil Society in EU Policy*. Eds. Maurizio Carbone a Marjorie L. Lister. Aldershot: Ashgate, 1 – 16.

Císař, Ondřej. 2004. *Transnacionální politické sítě. Jak mezinárodní instituce ovlivňují činnost nevládních organizací*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.

Císař, Ondřej. 2005a. „Europeizace a obhajoba zájmů: základy analytického rámce.“ In: *Evropeizace: Nové téma politologického výzkumu*. Eds. Břetislav Dančák a Petr Fiala a Vít Hloušek. Brno, Masarykova univerzita, 54-71.

Císař, Ondřej. 2005b. „Sociální hnutí, nevládní organizace a zájmové skupiny ve víceúrovňové struktuře EU: Přístup ke studiu.“ In: *Víceúrovňové vládnutí: teorie, přístupy, metody*. Eds. Petr Fiala a Maxmilián Strmiska. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 214-231.

Citi, Manuele a Martin Rhodes. 2007. „New Modes of Governance in the European Union: A Critical Survey and Analysis.“ In: *Handbook of European Union Politics*. Eds. Knud Erik Jørgensen, Mark A. Pollack a Ben Rosamond. London: SAGE Publications, 463-482.

Collier, Paul. 2008. *The Bottom Billion: Why the Poorest Countries are Failing and What Can Be Done about It*. New York: Oxford University Press.

Cracknell, Edward Basil. 2000. *Evaluating Development Aid: Issues, Problems and Solutions*. London: Sage Publications.

Crain, William. 2010. *Theories of Development: Concepts and Applications*. Pearson Education.

Cremona, Marise. 2011. „External Relations and External Competence of the European Union: the Emergence of an Integrated Policy.“ In: *The Evolution of EU Law*. Eds. Paul Craig a Gráinne de Búrca. Oxford: Oxford University Press, 217-268.

- Dančák, Břetislav; Fiala, Petr a Vít Hloušek. 2005. „Evropeizace: pojem a jeho konceptualizace“. In: *Evropeizace: Nové téma politologického výzkumu*. Eds. Břetislav Dančák, Petr Fiala a Vít Hloušek. Brno: Masarykova univerzita, 11-25.
- Dauderstädt, Michael. 2002. „Eastern enlargement and development policy.“ In: *EU Eastern Enlargement and Development Cooperation*. Ed. Michael Dauderstädt. Bonn: Friedrich-Ebert-Foundation, 5-11.
- Dearden, Stephen J. H. 2005. *Is EU Development Policy a candidate for the Open Method of Coordination?* European Analysis (<http://e-space.openrepository.com/e-space/bitstream/2173/2022/1/0510-dearden.pdf>).
- Dearden, Stephen J.H. 2010. „The Interim Pacific Economic Partnership Agreement.“ In: *European Development Cooperation. In Between the Local and the Global*. Ed. Paul Hoebink. Amsterdam: Amsterdam University Press, 47-71.
- Degnbol-Martinussen, John a Poul Engberg-Pedersen. 2005. *Aid: Understanding International Development Cooperation*. London: Zed Books Ltd.
- Desai, Radhika. 2009. „Theories of development.“ In: *Introduction to International Development: Approaches, Actors and Issues*. Eds. Paul Haslam, Jessica, Schafer a Pierre Beaudet. Ontario: Oxford University Press, 45-65
- Dimitrova, Antoaneta. 2002. *Enlargement Governance and Institution Building in Central and Eastern Europe: The case of the European Union's administrative capacity requirement*. Essex University (<http://www.essex.ac.uk/ECPR/events/jointsessions/paperarchive/turin/ws4/dimitrova.pdf>).
- Dorůžková, Lucie. 2004. *Do Česka za diplomem (a novým domovem)?* Asie: Bulletin o rozvojové pomoci. Praha: Člověk v tísni.
- Dyson, Kenneth. 2003. „Economic Policies: From Pace-Setter to Beleaguered Player.“ In: *Germany, Europe and the Politics of Constraint*. Eds. Kenneth Dyson a Klaus H. Goetz. Oxford: Oxford University Press, 201-229.
- Dyson, Kenneth a Klaus H. Goetz. 2003. „Living with Europe: Power, Constraint, and Contestation.“ In: *Germany, Europe and the Politics of Constraint*. Eds. Kenneth Dyson a Klaus H. Goetz. Oxford: Oxford University Press, 3-35.
- Dyson, Tom. 2007. *Politics of German Defence and Security: Policy Leadership and Military Reform in the Post-Cold War Era*. Oxford: Berghahn Books.
- Easterly, William R (ed.). 2008. *Reinventing Foreign Aid*. Cambridge: MIT Press.
- Egenhofer, Christian at al. 2006. *Policy Coherence for Development in the EU Council: Strategies for the Way Forward*. Brussels: Centre for European Policy Studies.
- Elgström, Ole. 2009. „Trade and aid? The negotiated construction of EU policy on economic partnership agreements.“ *International Politics* 46, č. 4, 451–468.

- Engelová, Tereza. 2006. „Česká pomoc Africe k samostatnosti.“ *Zpravodaj o rozvojové spolupráci* 1, č. 2, 3.
- Escribano, Gonzalo a Alejandro Lorca. 2005. „The Ups and Downs of Europeanisation in External Relations: Insights from the Spanish Experience.“ *Perceptions* 9, č. 4, 131-158.
- Fairhurst, John. 2010. *Law of the European Union*. Harlow: Pearson Education Limited.
- Faria, Fernanda a Andrea Koulaïman-Gabriel. 1998. *Budgetisation of the European Development Fund: Issues, Implications, Opportunities*. Maastricht European Centre for Development Policy Management, Working Paper no. 63.
(http://www.ecdpm.org/Web_ECDPM/Web/Content/FileStruc.nsf/index.htm?ReadForm&1130914A7906CFFCC1256C8B00377C4F).
- Farrel, Mary. 2007. „From EU Model to External Policy? Promoting Regional Intergration in the Rest of the World.“ In: *Making History: European Integration and Institutional Change at Fifty (State of the European Union)*. Eds. Sophie Meunier a Kathleen R. McNamara. Oxford: Oxford University Press, 299-316.
- Featherstone, Kevin. 2003. „Introduction: In the Name of Europe.“ In: *The Politics of Europeanization*. Eds. Kevin Featherstone a Claudio M. Radaelli. Oxford: Oxford University Press, 3-26.
- Featherstone, Kevin a Dimitris Papadimitriou. 2008. *The Limits of Europeanization: Reform Capacity and Policy Conflict in Greece*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Fiala, Petr a Klaus Schubert. 2000. *Moderní analýza politiky. Uvedení do teorií a metod policy analysis*. Brno: Barrister & Principal.
- Flint, Adrian. 2008. „Marrying poverty alleviation and sustainable development? An analysis of the EU–ACP Cotonou agreement.“ *Journal of International Relations and Development* 11, č. 1, 55-74.
- Forsyth, Tim. 2005. *Encyclopedia of International Development*. New York: Routledge.
- Freres, Christian. 2007. „Challenges of Forging a Partnership Between the European Union and Latin America.“ In: *EU Development Policy in a Changing world: Challenges for the 21st Century*. Ed. Andrew Mold. Amsterdam: Amsterdam University Press, 149-167.
- Frič, Pavol. 2000. *Neziskové organizace a ovlivňování veřejné politiky*. Praha: Agnes.
- Gazdík, Tomáš. 2009. *Studie: Rozvojová pomoc Česka si žádá lepší pravidla*. Aktuálně.cz, 18. 10. (<http://aktualne.centrum.cz/zahranici/evropa/clanek.phtml?id=650399>).
- George, Alexander L. a Andrew Bennett. 2004. *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge: Harvard University Press.
- Gerring, John. 2007. *Case study Research: Principles and Practices*. New York: Cambridge University Press.

- Glenn, John. 2004. „From Nation-States to Member States: Accession Negotiations as an Instrument of Europeanization.“ *Comparative European Politics* 2, č. 1, 3–28.
- Grabbe, Heather. 2001. „How Does Europeanization Affect CEE Governance? Conditionality, Diffusion and Diversity.“ *Journal of European Public Policy* 8, č. 6, 1013-1031.
- Grabbe, Heather. 2002. *Europeanization Goes East: Power and Uncertainty in the EU Accession Process*. Paper for the ECPR Joint Sessions of Workshops Turin, 22-27.3. (http://www.cer.org.uk/pdf/grabbe_ECPR.pdf).
- Granell, Francesc. 2005. *Can the 5th Enlargement Weaken the EU's Development Cooperation?* JeanMonnet/Robert Schuman Paper Series, University of Miami, August (<http://www6.miami.edu/EUCenter/granell2final.pdf>).
- Grant, Richard a Jan Nijman (eds.). 1998. *The Global Crisis in Foreign Aid*. New York: Syracuse University Press.
- Graziano, Paolo. 2003. „Europeanization or Globalization? A Framework for Empirical Research (with some Evidence from the Italian Case).“ *Global Social Policy* 3, č. 2, 173–194.
- Grilli, Enzo R. 1993. *The European Community and the Developing Countries*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Grimm, Sven. 2008. *Reforms in the EU's Aid Architecture and Management. The Commission is no longer the key problem. Let's turn to the systém*. Bonn: Deutsches Institut für Entwicklungspolitik, DIE Discussion Paper č. 11, 1-39.
- Grote, Jürgen R. 2003. *Delimiting Europeanization*. Paper for presentation at the Marburg Conference Sessions, European Consortium for Political Research, Panel 15-1; Marburg 18-21. 9. (<http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/generalconference/marburg/papers/15/1/grote.pdf>).
- Gualini, Enrico. 2004. *Multi-level governance and institutional change: the Europeanization of Regional Policy in Italy*. Aldershot: Ashgate Publishing Company.
- Haan, Arjan de. 2009. *How the Aid Industry Works*. Sterling: Kumarian Press.
- Hadfield, Amelia. 2007. „Janus Advances? An Analysis of EC Development Policy and the 2005 Amended Cotonou Partnership Agreement.“ *European Foreign Affairs Review* 12, č. 1, 39-66.
- Halaxa, Petr; Jelínek, Petr a Jan Kroužek. 2002. „Czech Republic.“ In: *EU Eastern Enlargement and Development Cooperation*. Ed. Michael Dauderstädt. Bonn: Friedrich-Ebert-Foundation, 20-29.
- Hannah, Michael T.; Rubinson, Richard a Jean Tuttle Warren. 1974. „The Casual Approach to Measurement Error in Panel Analysis: Some Further Contingencies.“ In: *Measurement in the Social Sciences: Theories and Strategies*. Chicago: Aldine Publishing Company. Eds. 293-324.

- Haverland, Markus. 2003. *Methodological issues in Europeanisation research: the 'no variation' problem*. Paper prepared for presentation at the section 'Europeanisation: challenges of a new research agenda', panel 'Europeanisation: concepts and methods', ECPR Conference, Marburg, 18-21. 9. (<http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/generalconference/marburg/papers/15/1/Haverland.pdf>).
- Haverland, Markus. 2005. „Does the EU cause domestic developments? The problem of case selection in Europeanization research.“ *European Integration online Papers* 9, č. 2, 1-14 (<http://eiop.or.at/eiop/pdf/2005-002.pdf>).
- Havlík, Vlastimil a Pavel Pšeja. 2007. „Evropeizace jako předmět výzkumu v sociálních vědách.“ *Sociální studia* 2007, č. 3, 7-16.
- Hawkins, Darren. 2009. „Case Studies.“ In: *The SAGE Handbook of Comparative Politics*. Eds. Todd Landman a Neil Robinson. London: SAGE Publications, 50-66.
- Hecová, Jana. 2007. *Střední Evropa na cestě k efektivní rozvojové pomoci*. Asociace pro mezinárodní otázky, Research Paper, č. 4.
- Hend, Jan. 2008. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.
- Héritier, Adrienne. 2001. „Differential Europe: The European Union Impact on National Policymaking.“ In: *Differential Europe: The European Union Impact on National Policymaking*. Eds. Adrienne Héritier, Dieter Kerwer, Christoph Knill, Dirk Lehmkuhl, Michael Teutsch a Anne-Cecile Douillet. Lanham: Rowman & Littlefield, 1-22.
- Hloušek, Vít. 2004. „Proces evropeizace a politické strany v kandidátských zemích.“ *Sociální studia* 1, č 1, 93-108.
- Hloušek, Vít, Markéta Pitrová. 2009. „Pojem evropeizace a jeho konceptualizace“. In: *Evropeizace zájmů – politické strany a zájmové skupiny v České republice*. Eds. Petr Fiala at al. Brno: Masarykova univerzita, 15-43.
- Hoebink, Paul. 2010. „Some Recent Developments in European International and Development Cooperation.“ In: *European Development Cooperation. In Between the Local and the Global*. Ed. Paul Hoebink. Amsterdam: Amsterdam University Press, 7-22.
- Hoeven, Rolph van der. 2010. „Policy Coherence: The Newest Fad in the International Discourse?“ In: *European Development Cooperation. In Between the Local and the Global*. Ed. Paul Hoebink. Amsterdam: Amsterdam University Press, 25-46.
- Holden, Patrick. 2009. *In Search of Structural Power: EU Aid Policy as a Global Political Instrument*. Farnham/Burlington: Ashgate Publishing Limited.
- Holland, Martin. 2002. *The EU and the Third World*. London: Palgrave Macmillan.
- Horký, Ondřej. 2005. *Dilemata rozvojové politiky*. Policy paper z konference „Mezi pragmatismem a ideály. Jakou úlohu mají normy při formulaci zahraniční politiky?“, 8. 11. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

- Horký, Ondřej. 2006a. „Co je a co není vidět v rozvojových statistikách.“ *Mezinárodní politika* 30, č. 10, 29-31.
- Horký, Ondřej. 2006b. *Development Policy in New EU Member States: Re-emerging Donors on the way from Compulsory Altruism to Global Responsibility*. Prague: Institute of International Relations.
- Horký, Ondřej. 2008a. *Jak posílit koherenci českých politik pro mezinárodní rozvoj? Realistický přístup v oblastech migrace, obchodu a zemědělství*. Policy paper, Praha: Ústav mezinárodních vztahů, červenec.
- Horký, Ondřej. 2008b. *Proč rozvojová spolupráce nestačí ke snížení světové chudoby? Strategie podpory koherence politik pro rozvoj v České republice*. Policy paper, Praha: Ústav mezinárodních vztahů, červenec.
- Horký, Ondřej. 2008c. „Subsaharská Afrika v české zahraniční politice.“ In: *Česká zahraniční politika v roce 2007*. Ed. Michal Kořan. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 306-317.
- Horký, Ondřej. 2009a. „Czech EU presidency lacked commitment, expert says.“ *Deutsche Welle*, 30. 6. (<http://www.dw-world.de/dw/article/0,,4435129,00.html>).
- Horký, Ondřej. 2009b. *Gender a rozvoj: co nás rozděluje, co nás spojuje*. Gender online, 24. 1. 2009 (<http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2009012404>).
- Horký, Ondřej. 2009c. „Rozvojový rozměr české zahraniční politiky: Nástroj zahraniční politiky, nebo snižování globální chudoby?“ In: *Česká zahraniční politika v roce 2008*. Ed. Michal Kořan. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 344-361.
- Horký, Ondřej. 2010a. *Non-governmental organizations in the Czech development cooperation: A long arm of foreign policy or civil society?* Paper presented at ISA's 51st Annual Convention „Theory vs. Policy? Connecting Scholars and Practitioners“, New Orleans, 17-20 February.
- Horký, Ondřej. 2010b. Policy coherence for development of the Czech Republic: Case studies on migration and trade. In: *European Development Cooperation. In Between the Local and the Global*. Ed. Paul Hoebink. Amsterdam: Amsterdam University Press, 223-258.
- Horký, Ondřej. 2010c. „Rozvojový rozměr české zahraniční politiky: Úspěšné předsednictví EU a dělicí linie postojů.“ In: *Česká zahraniční politika v roce 2009*. Ed. Michal Kořan. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 329-344.
- Horký, Ondřej. 2010d. *The Europeanization of Development Policy: Acceptance, Accommodation and Resistance of the Czech Republic*. Discussion Paper 18/2010, Bonn/Prague: Deutsches Institut für Entwicklungspolitik/Institute of International Relations.
- Horký, Ondřej a Philippe Rusin. 2006. *The Enlarged European Union and Africa's Development: How to Keep the Commitments of the Millennium Development Goals*. Policy Brief, Prague: Institute of International Relations /French Center for Research in Social Sciences.

Horspool, Margot a Matthew Humphreys. 2006. *European Union Law*. Oxford: Oxford University Press.

Howell, Kerry. 2002a. *Developing Conceptualizations of Europeanization and European Integration: Mixing Methodologies*. ESRC Seminar Series / UACES Study Group on the Europeanization of British Politics (<http://aei.pitt.edu/1720/1/Howell.pdf>).

Howell, Kerry. 2002b. *Up-loading, Downloading and European Integration: Assessing the Europeanization of UK Financial Services Regulation*. Queen's Papers on Europeanisation, č. 11 (<http://www.qub.ac.uk/schools/SchoolofPoliticsInternationalStudiesandPhilosophy/FileStore/EuropeanisationFiles/Fileupload,38414,en.pdf>).

Hoy, Paula. 1998. *Players and Issues in International Aid*. West Hartford: Kumarian Press.

Hurdová, Martina a Ondřej Nádvorník. 2005. *Pracovní trh v sektoru rozvojové spolupráce v České republice. Případová studie*. Praha: Člověk v tísni.

Jelínek, Petr. 2003a. *Česká zahraniční rozvojová pomoc na počátku 21. století*. Mezinárodní otázka (<http://www.slovakaid.sk/uploads/2010/01/mo2002-3-02.doc>).

Jelínek, Petr. 2003b. „Jak dál s českou rozvojovou pomocí?“ *Mezinárodní politika*, 28, č. 2, 8-10.

Jelínek, Petr. 2003c. „Rozvojová politika Evropského společenství.“ *Mezinárodní politika*, 27, č. 6, 30-32.

Jelínek, Petr. 2004a. „Česká rozvojová spolupráce.“ In: *Zahraniční politika České republiky 1993-2004. Úspěchy, problémy a perspektivy*. Eds. Otto Pick a Vladimír Handl. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 201-208.

Jelínek, Petr. 2004b. *Dopad pravidel jednotného trhu na systém zahraniční rozvojové spolupráce ČR*. Projekt RM01/08/04, 2004-2004, MZV/RM.

Jelínek, Petr. 2004c. *Jak realizovat rozvojovou spolupráci po vstupu do EU?* Policy Paper. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, listopad.

Jelínek, Petr. 2004d. „Transformace českého systému rozvojové spolupráce.“ *Mezinárodní politika* 28, č. 11, 14-16.

Jelínek, Petr. 2006 *Rozvojová rozdrobenost po česku*. Rozvojovka, 31. 7. (http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-rozdrobenost-po-cesku_221_383.htm).

Jelínek, Petr. 2007. „Systém zahraniční rozvojové spolupráce České republiky.“ *Geografické rozhledy* 16, č. 3, 6-7.

Jelínek, Petr; Dessieová, Květa a Martin Náprstek. 2004. *Analýza poskytování vládních stipendií ke studiu na veřejných vysokých školách občanům z rozvojových a jiných potřebných zemí*. Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

Jelínek, Petr; Kaplan, Michal; Plešinger Jan a Daniel Svoboda. 2007. „Zahraniční rozvojová spolupráce České republiky.“ In: *Novinář, rozvojová spolupráce a humanitární pomoc*:

Průručka rozvojového vzdělávání pro studenty mediálních oborů. Eds. Daniela Králová, Blanka Medková, Jana Mračková. Praha: Člověk v tísni, 50-56.

Jelínek, Petr; Kroužek Jan V. a Martin Náprstek. 2003. *Rozvojová politika Evropské unie.* Praha: Ústav mezinárodních vztahů.

Jelínek, Petr; Plešinger, Jan a Zdeněk Opršal. 2008. *Rozvojová politika Evropského společenství.* Rozvojovka, 22. 12. (http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-politika-evropskeho-spolecenstvi_228_5.htm).

Johnson, Burke a Larry Christensen. 2010. *Educational Research: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches.* London: SAGE Publications.

Kaplan, Michal. 2004a. *Budeme muset dávat víc.* Infoservis společnosti Člověk v tísni, 26. 2. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069232936>).

Kaplan, Michal. 2004b. *Něco obětujeme, ale můžeme se dost naučit.* Infoservis společnosti Člověk v tísni, 5. 8. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069233212>).

Kent, Penelope. 2008. *Law of the European Union.* Harlow: Pearson Education Limited.

Kimunguyi, Patrick. 2010. „Development Policy, Conflict Prevention and EU Visibility in Africa.“ In: *New Europe, New World? The European Union, Europe and the Challenges of the 21st Century.* Eds. Alfonso Martínez Arranz, Natalie Doyle a Pascaline Winand. Brussels: P.I.E. Lang, 147-172.

Kment, Petr. 2009. „Environmentální rozvojová pomoc České republiky – příklad Střední Asie.“ In: *Česká zahraniční politika v roce 2008.* Ed. Michal Kořan. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 209-223.

Knill, Christoph. 2001. *Europeanisation of National Administrations: Patterns of Institutional Change and Persistence.* Cambridge: Cambridge University Press.

Knill, Christoph. 2008. „The EU's Impact on Domestic Policies: Perspectives for Future Research.“ In: *Efficient and Democratic Governance in the European Union.* Eds. Beate Kohler-Koch a Fabrice Larat. CONNEX Report Series č. 9, Mannheim: University of Mannheim, 73-78.

Knill, Christoph a Lehmkuhl, Dirk. 1999. „How Europe Matters. Different mechanism of Europeanization.“ *European Integration on-line Papers* 3, č. 7, 1-19.

Knill, Christoph a Lehmkuhl, Dirk. 2002. „The National Impact of European Union Regulatory Policy: Three Europeanization Mechanisms.“ *European Journal of Political Research* 41, č. 2, 255-80.

Kořan, Michal. 2007. „Struktura a proces zahraniční politiky.“ In: *Česká zahraniční politika: aktéři, struktura, proces.* Eds. Michal Kořan a Martin Hrabálek. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 11-23.

Kořan, Michal. 2008. „Jednopřípadová studie.“ In: *Jak zkoumat politiku: kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích.* Ed. Petr Drulák. Praha: Portál, 29-61.

- Kriegsheim Kadlecová, von Klára. 2005. „Czech Official Development Assistance in 2004.“ In: *Rozvojová pomoc a spolupráca – výzvy a perspektívy*. Ed. Vladimír Benč. Prešov: Slovenska spoločnosť pre zahraničnú politiku, 152-156.
- Krichewsky, Léna. 2003. *Development Policy in the Accession Countries*. Report, Vienna: Trialog (http://ec.europa.eu/development/body/organisation/docs/trialog_enlargement_en.pdf).
- Kutilová, Veronika. 2008. „Dětská práce v hledáčku EU.“ *Bulletin Rozvojovka* 1, č. 2, 6.
- Kuusk, Riina. 2006. „Estonia’s Development Cooperation: Power, Prestige and Practice of a New Donor.“ In: *Estonian Foreign Policy Yearbook*. Ed. Andreas Kasekamp. Tallin: Eesti Välispoliitika Instituut, 51-67.
- Ladrech, Robert. 1994. „Europeanization of Domestic Politics and Institutions: The Case of France.“ *Journal of Common Market Studies* 32, č. 1, 69–88.
- Lahiri, Sajal (ed.) 2007. *Theory and Practice of Foreign Aid*. Amsterdam: Elsevier.
- Lancaster, Carol. 2007. *Foreign Aid: Diplomacy, Development, Domestic Politics*. Chicago: Chicago University Press.
- Lancaster, Carol. 2000. *Transforming Foreign Aid: United States Assistance in the 21st Century*. Washington: Institute for International Economics.
- Lancaster, Carol a Anna Van Dusen. 2005. *Organizing U.S. Foreign Aid: Confronting the Challenges of the Twenty-First Century*. Washington: The Brookings Institution.
- Landmann, Tod. 2009. „Human Rights“. In: *The SAGE Handbook of Comparative Politics*. Eds. Todd Landman a Neil Robinson. London: SAGE Publications, 423-439.
- Larsen, Henrik. 2005. *Analysing the Foreign Policy of Small States in the EU. The Case of Denmark*. New York: Palgrave Macmillan.
- Lehmkuhl, Dirk. 2008. „Some Promises and Pitfalls of Europeanization Research.“ In: *Europeanization: New Research Agendas*. Eds. Paolo Graziano a Marteen Vink. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 337-353.
- Lenschow, Andrea. 2006. „Europeanization of Public Policy.“ In: *European Union: power and policy-making*. Ed. Jeremy Richardson. Abingdon: Routledge, 55-72.
- Lewis, David a Nazneen Kanji. 2009. *Non-Governmental Organisations and Development*. London: Routledge.
- Lightfoot, Simon. 2008. „Enlargement and the challenge of EU development policy.“ *Perspectives on European Politics and Society* 9, č. 2, 128 – 142.
- Lightfoot, Simon. 2009. *The EU’s role in the emergence of International Development policies in Central and Eastern European States*. University of Leeds, September.

Lightfoot, Simon. 2010. „The Europeanisation of International Development Policies: The Case of Central and Eastern European States.“ *Europe-Asia Studies* 62, č. 2, 329–350.

Lightfoot, Simon a Lindenhovius Irene Zubizarreta. 2008. *Emergence of International Development policies in Central and Eastern European States*. CRCEES Working Papers.

Lindner, Tomáš. 2007. „Přímá podpora rozpočtu: Nový trend pomoci si získává v Evropě oblibu, Česká republika s ním zatím nepracuje.“ *Zpravodaj o rozvojové spolupráci* 2, č. 3, 6.

Lister, Marjorie. 1997. *The European Union and the South: Relations with Developing Countries*. London: Routledge.

Lister, Marjorie. 2007. „European Development Policymaking: Globalisation and the Post-Lome World.“ In: *EU Development Policy in a Changing world: Challenges for the 21st Century*. Ed. Andrew Mold. Amsterdam: Amsterdam University Press, 67-83.

Lukáš, Ivan. 2009. *Je Evropská rozvojová politika skutečně rozvojová, nebo spíše strategická?* Newsletter GaRP – Glopolis a rozvojová politika, únor, 2-3.

Lundsgaarde, Erik. 2011. *The Challenge from Within: New EU Donors and European Development Cooperation*. EDC2020, Policy Brief.

Lynggaard, Kennet. 2011. *Causality in Europeanization Research: A Discursive Institutional Analytical Strategy*. Paper prepared for 12th Biennale Conference of the European Union Study Association, Workshop on: Methodological Challenges in EU Studies, Boston, Massachusetts, 3-5. 3. (http://euce.org/eusa/2011/papers/2h_lynggaard.pdf).

Maniokas, Klaudijus. 2000. *Methodology of Enlargement: A Critical Appraisal*. Lithuanian Foreign Policy Review, Vilnius: Institute of International relations and Political Science (<http://www.lfpr.lt/uploads/File/2000-5/Maniokas.pdf>).

Manners, Ian. 2002. „Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?“ *Journal of Common Market Studies* 40, č. 2, 235–258.

Marek, Dan a Michael Baun. 2010. *Česká republika a Evropská unie*. Brno: Barrister & Principal.

Martens, Bertin. 2000. „Introduction.“ In: *The Institutional Economics of Foreign Aid*. Eds. Bertin Martens, Uwe Mummert, Peter Murrell a Paul Seabright. New York: Cambridge University Press, 1-33.

Mavrotas, George. 2010. „Introduction and Overview.“ In: *Foreign Aid for Development: Issues, Challenges, and the New Agenda*. Ed. George Mavrotas. Oxford: Oxford University Press, 3-19.

Maxwell, Simon et al. 2003. *European Development Cooperation to 2010*. Working Paper 219. London: Overseas Development Institute (<http://www.odi.org.uk/resources/download/1784.pdf>).

McLure, Charles E. 2007. *Legislative, Judicial, Soft Law, and Cooperative Approaches to Harmonizing Corporate Income Taxes in the US and the EU*. Stanford University; Hoover Institution.

McNabb, David E. 2010. *Research Methods for Political Science: Quantitative and Qualitative Approaches*. New York: M. E. Sharpe.

Mihálik, Ján; Veselá, Věra; Jaksá Brigita a Marcin Wojtalik. 2010. *V neposlední řadě? Nejméně rozvinuté země v oficiální rozvojové pomoci zemí Visegrádské čtyřky*. Rozvojovka, říjen, (http://www.rozvojovka.cz/download/pdf/pdfs_301.pdf).

Mikesell, Raymond F. 2009. *The Economics of Foreign Aid*. New Jersey: Transaction Publishers.

Mold, Andrew. 2007a. „Between a Rock and a Hard Place – Whither EU Development Policy?“ In: *EU Development Policy in a Changing world: Challenges for the 21st Century*. Ed. Andrew Mold. Amsterdam: Amsterdam University Press, 237-269.

Mold, Andrew. 2007b. „To Reciprocate or Not to Reciprocate? Is that the Question? A CGE Simulation of the Euro-Mediterranean Agreements.“ In: *EU Development Policy in a Changing world: Challenges for the 21st Century*. Ed. Andrew Mold. Amsterdam: Amsterdam University Press, 109-147.

Mold, Andrew a Sheila Page. 2007. „The Evolution of EU Development Policy – Enlargement and a Changing World.“ In: *EU Development Policy in a Changing world: Challenges for the 21st Century*. Ed. Andrew Mold. Amsterdam: Amsterdam University Press, 11-27.

Molina, Pablo Aguiar. 2003. *Enlargement, coherence and development policy*. Institut Universitari d'Estudis Europeus, 235-256. (<http://www.iuee.eu/pdf-publicacio/117/pWMGTulfsYyIVt3WqKBv.PDF>).

Moravcová, Dagmar. 2006. „Evropeizace české zahraniční politiky a evropská bezpečnost v letech 2003-2006.“ In: *III. kongres českých politologů*. Eds. J. Němec a Markéta Šustková. Praha: Česká společnost pro politické vědy, 474-485.

Morgera, Elisa a Gracia Marín Durán. 2004. „Enlargement and EU Development Policy: An Environmental Perspective.“ *RECIEL (Review of European Community & International Environmental Law)* 13, č. 2, 152-163.

Morrison, David R. 2000. „The Canadian Complex.“ In: *Transforming Development: Foreign Aid for a Changing World*. Ed. Jim Freedman. Toronto: University of Toronto Press, 13-60.

Morrison, David R. 2009. „Poverty and Exclusion. From Basic Needs to the Millennium Development Goals.“ In: *Introduction to International Development: Approaches, Actors and Issues*. Eds. Paul Haslam, Jessica, Schafer a Pierre Beaudet. Ontario: Oxford University Press, 231-253.

Morrissey, Oliver; Milner Chris a Andrew McKay. 2007. „A Critical Assessment of Proposed

EU-ACP Economic Partnership Agreements.“ In: *EU Development Policy in a Changing world: Challenges for the 21st Century*. Ed. Andrew Mold. Amsterdam: Amsterdam University Press, 199-219.

Moyo, Dambisa a Niall Ferguson. 2009. *Dead Aid: Why Aid Is Not Working and How There Is a Better Way for Africa*. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Náprstek, Martin. 2003. *Česká pomoc hledá svou tvář*. Rozvojovka, 13. 11. (http://www.rozvojovka.cz/ceska-pomoc-hleda-svou-tvar_221_19.htm).

Němečková, Tereza; Horký Ondřej a Petr Mazouch. 2006. *EU a Afrika jako „noví“ sousedé Výzvy pro českou zahraniční rozvojovou spolupráci*. Praha: Vysoká škola ekonomická (http://nb.vse.cz/rst/pubs/EU_a_Afrika_jako_novi_sousedede.pdf).

Neumannová, Jana. 2004a. *Naše ochota pomáhat rozvojovému světu se mění jen pomalu*. Infoservis Člověk v tísni, 21. 7. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069233196>).

Neumannová, Jana. 2004b. *Pomáhat můžeme, ale není to povinné*. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 16. 2. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069232932>).

Neumannová, Jana. 2005. *Česko vykročilo dobrým směrem*. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 2. 6. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069233560>).

Neumannová, Jana a Věra Exnerová. 2004. *Od socialistického internacionalismu k rozvojové agentuře*. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 26. 2. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069232937>).

Nováková, Pavla. 2001. *Na rok do šuplíku*. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 18. 5. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=990196596>).

Nováková, Pavla. 2004. *Učíme ševce jak šít boty*. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 26. 2. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069232933>).

Nugent, Neill. 2006. *The Government and Politics of the European Union*. New York: Palgrave Macmillan.

Odell, John. 2004. „Case Study Methods in International Political Economy.“ In: *Models, Numbers, and Cases: Methods for Studying International Relations*. Eds. Detlef F. Sprinz a Yael Wolinsky-Nahmias. Michigan: University of Michigan, 56-80.

Olsen, Gorm Rye, 2005 „The European Union’s Development Policy: Shifting Priorities in a Rapidly Changing World.“ In: *Perspectives on European Development Cooperation. Policy and Performance of Individual Donor Countries and the EU*. Eds. Paul Hoebink a Olav Stokke. London: Routledge, 573-608.

Orbie, Jan a Helen Versluys. 2008. „The European Union’s International Development Policy: Leading and Benevolent?“ In: *Europe’s Global Role*. Ed. Jan Orbie. Farnham: Ashgate, 67-90.

Pace, Roderick. 2007. „Clash of Civilisations or Intercultural Dialogue? Challenges for EU Mediterranean Policies.“ In: *EU Development Policy in a Changing world: Challenges for the 21st Century*. Ed. Andrew Mold. Amsterdam: Amsterdam University Press, 85-107.

Pánek, Šimon. 2001. *Česká republika stále neví, jak na to*. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 18. 5. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=990196777>).

Papadimitriou, Dimitris G. 2002. *Exporting Europeanisation: EU enlargement, the twinning exercise and administrative reform in Eastern Europe*. University of Bradford, Turin, 22-27. 4. (<http://www.essex.ac.uk/ecpr/events/jointsessions/paperarchive/turin/ws4/Papadimitriou.pdf>)

Paragi, Beta. 2010. „Hungarian Development Policy.“ In: *European Development Cooperation. In Between the Local and the Global*. Ed. Paul Hoebink. Amsterdam: Amsterdam University Press, 195-221.

Pasz, Jiří; Adriaens, Ineke a Zuzana Sládková. 2009. „Jak dopadla schůzka AKT-EU“. 2008. *Bulletin Rozvojovka 2*, č. 1, 8.

Patočka, Petr. 2008. *České předsednictví: České priority v oblasti rozvojové spolupráce*. Glopolis, 2. 9. (<http://glopolis.org/cs/clanky/cz-pres-ceske-priority-v-oblasti-rozvojove-spoluprace/>).

Patočka, Petr. 2009. *Dílčí úspěch Českého předsednictví v Radě EU*. Glopolis, 12. 7. (<http://glopolis.org/cs/clanky/dilci-uspech-ceskeho-predsednictvi-v-rade-eu/>).

Pazderka, Josef. 2006. *Rozvojová pomoc na míru*. Rozvojovka, 4. 12. (http://www.rozvojovka.cz/rozvojova-pomoc-na-miru_221_422.htm).

Peet, Richard a Elaine Hartwick. 2009. *Theories of Development: Contentions, Arguments, Alternatives*. New York: Guildford Press.

Pennings, Paul; Keman Hans a Jan Kleinnijenhuis. 2006. *Doing Research in Political Science: An Introduction to Comparative Methods and Statistics*. London: SAGE Publications.

Percival, Debra. 2008. *Call for Cotonou's ratification so new development funds can flow*. ACP-EU Courier, 28. 1. (http://www.acpeucourier.info/index.php?id=79&tx_ttnews%5Btt_news%5D=259&tx_ttnews%5BbackPid%5D=6&no_cache=1&L).

Peters, Anne. 2011. „Soft Law as a New Mode of Governance.“ In: *The Dynamics of Change in EU Governance*. Ed. Udo Diedrichs, Wulf Reiners a Wolfgang Wessels. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 21-51.

Plešinger, Jan. 2004. *Rodiny nevládních organizací*. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 2. 4. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069233016>).

Plešinger, Jan; Kaplan, Michal; Jelínek, Petr a Věra Exnerová. 2005. *Zahraniční rozvojová spolupráce ČR*. Teologická fakulta Jihočeské univerzity. 27. 12. (www.tf.jcu.cz/getfile/5ef56634222c15a2).

Pojar, Tomáš. 2001. *Harpagonové v srdci Evropy*. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 21. 2. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1011611710>).

Poncarová, Jana. 2009. *Česká rozvojová spolupráce po roce 2004. Případová studie Srbska*. Rozvojovka – analýzy, 19. 1. (http://www.rozvojovka.cz/ceska-rozvojova-spoluprace-po-roce-2004-pripadova-studie-srbska_200_55.htm).

Pospisil, Jan a Stefan Khittel. 2010. „Is There an Advantage to Being Small? Security-related Development Cooperation of Four Smaller European States.“ In: *European Development Cooperation. In Between the Local and the Global*. Ed. Paul Hoebink. Amsterdam: Amsterdam University Press, 125-144.

Pospíšil, Filip. 2001. *Jako žába na prameni*. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 18. 5. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=990195808>).

Prášil, Václav. 2004a. *Dávat jídlo nebo práci? Afrika: Bulletin o rozvojové pomoci*, 8.

Prášil, Václav. 2004b. *Rozvojová politika zemí V4 - nedostatky, výzvy a možnosti*. EurActiv, 03.12. (<http://www.euractiv.sk/obrana-a-bezpecnost/analyza/rozvojova-politika-zemi-v4---nedostatky-vyzvy-a-moznosti>).

Punch, Keith F. 2008. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál.

Radaelli, Claudio M. 2000. „Whither Europeanization? Concept stretching and substantive chase.“ *European Integration online Papers* 4, č. 8, 1-27 (<http://eiop.or.at/eiop/pdf/2000-008.pdf>).

Radaelli, Claudio M. 2003. „The Europeanization of Public Policy.“ In: *The Politics of Europeanization*. Eds. Kevin Featherstone a Claudio M. Radaelli. Oxford: Oxford University Press, 27-56.

Radaelli, Claudio M. 2004. „Europeanisation: Solution or problem?“ *European Integration online Papers* 8, č. 16, 1-23 (<http://eiop.or.at/eiop/pdf/2004-016.pdf>).

Radaelli, Claudio M. a Theofanis Exadaktylos. 2009. „Research Design in European Studies: The Case of Europeanization.“ *Journal of Common Market Studies* 47, č. 3, 505-530.

Rakušanová, Petra. 2005. *Třetí sektor a organizovaná občanská participace v České republice*. Praha: Česká společnost pro politické vědy, 667-675.

Randel, Judith a Tony, German. 2000. *The Reality of Aid 2000. An Independent Review of Poverty Reduction and Development Assistance*. London: Earthscan Publications.

Reisen, van Mirjam. 2001. *European integration and enlargement: is there a future for European development policy*. Brussels, October.

Reisen, van Mirjam. 2002. *The enlarged European Union and the developing world: what future?* EADI, Brussels, September.

Reisen, van Mirjam, 2007. „The Enlarging European Union and the Developing World' What Future?“ In: *EU Development Policy in a Changing world: Challenges for the 21st Century*. Ed. Andrew Mold. Amsterdam: Amsterdam University Press, 29-66.

Riddell, Roger C. 2007. *Does Foreign Aid Really Work?* Oxford: Oxford University Press.

Risse, Thomas; Cowles, Maria Green a James Caporaso. 2001. „Europeanization and Domestic Change: Introduction.“ In: *Transforming Europe: Europeanization and Domestic Change*. Eds. Maria Green Cowles, James Caporaso a Thomas Risse. New York: Cornell University Press, 1-20.

Ritchie, Cyril. 2002. *NGO Cooperation and Networking*. Centre International de Conférence de Genève 2002 (http://www.worldcivilsociety.org/%20documents/16.08_cyril_ritchie.doc).

Říchová, Blanka. 2000. *Přehled moderních politologických teorií*. Praha: Portál 2000.

Říchová, Blanka. 2002. *Úvod do současné politologie*. Praha: Portál.

Semeráková, Eva. 2011. *Východní partnerství znamená i příležitost v rozvojových projektech*. Stálé zastoupení České republiky při Evropské unii, 4. 5. (http://www.mzv.cz/representation_brussels/cz/udalosti_a_media/vychodni_partnerstvi_znamena_i.html).

Senden, Linda. 2004. *Soft Law in European Community Law*. Portland: Hart Publishing.

Sepos, Angelos. 2008. *The Europeanization of Cyprus: Polity, Policies, and Politics*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Schabbel, Christian. 2007. *The Value Chain of Foreign Aid: Development, Poverty Reduction, and Regional Conditions*. Duisburg: Physica Verlag.

Schmidt, Siegmund. 2002. *Aktuelle Aspekte der EU-Entwicklungspolitik. Aufbruch zu neuen Ufern?* Bundeszentrale für politische Bildung (http://www.bpb.de/publikationen/TMLGO6,0,0,Aktuelle_Aspekte_der_EUentwicklungspolitik.html#art0).

Schrijver, Nico. 2009. „The EU's Common Development Cooperation Policy.“ In: *The European Union and Global Governance*. Ed. Mario Telò. Abingdon: Routledge, 176-191.

Sicurelli, Daniela. 2010. *The European Union's Africa Policies: Norms, Interests and Impact*. Farnham/Burlington: Ashgate Publishing Limited.

Silný, Jiří a Tomáš Tožička. 2008. *České přešlapování v boji proti chudobě*. Ekumenická akademie Praha, 26. 2. (<http://www.ekumakad.cz/cz/temata/ceske-preslapovani-v-boji-proti-globalni-chudobe>).

Sládková, Ivana. 2008. *Zapojení Českého fóra pro rozvojovou spolupráci do českého předsednictví v Radě EU*. Glopolis, 28. 11. (<http://glopolis.org/cs/clanky/zapojeni-ceskeho-fora-pro-rozvojovou-spolupraci-do-ceskeho-predsednictvi-v-rade-eu/>).

Smith, Michael. 2007. „European Union External Relations.“ In: *European Union Politics*. Ed. Michelle Cini. New York: Oxford University Press, 225-236.

Sogge, David. 2009. „The United Nations and Multilateral Actors in Development.“ In: *Introduction to International Development: Approaches, Actors and Issues*. Eds. Paul Haslam, Jessica Schafer a Pierre Beaudet. Ontario: Oxford University Press, 169-190.

Staller, Karen M.; Ellen, Block a Pilar S. Horner. 2008. „History of Methods in Social Science Research.“ In: *Handbook of Emergent Methods*. Eds. Sharlene Nagy Hesse-Biber a Patricia Leavy. New York: Guilford Press, 25-52.

Stern, Nicholas a Ian Golding. 2002. *The Role and Effectiveness of Development Assistance. Lessons from World Bank Experience*. A Research Paper from Development Economics Vice Presidency of the World Bank. Washington: the World Bank.

Stevens, Christopher. 2007. „Creating a Development-Friendly EU Trade Policy.“ In: *EU Development Policy in a Changing world: Challenges for the 21st Century*. Ed. Andrew Mold. Amsterdam: Amsterdam University Press, 221-235.

Stewart, Emma J. 2005. *The European Union and Conflict Prevention: Policy Evolution and Outcome*. Münster: Lit Verlag Berlin.

Svítil, Pavel. 2008. *Evropeizace české zahraniční politiky v souvislosti se vstupem do EU*. Praha: Vysoká škola ekonomická.

Svoboda, Daniel a Markéta Brychtová. 2008. *Neziskový sektor a rozvojová spolupráce*. Rozvojovka, 22. 12.
(http://www.rozvojovka.cz/neziskovy-sektor-a-rozvojova-spoluprace_228_22.htm).

Šlosarčík, Ivo. 2006. *Evropeizace české veřejné správy: česká cesta, evropské prošlapané chodníčky nebo evropská administrativní magistrála?* Pražské sociálně vědní studie, teritoriální řada TER-018, 1-28.

Tarnoff, Kurt a Marian Leonardo Lawson. 2011. *Foreign Aid: An Introduction to U. S. Programs and Policy*. Washington: Congressional Research Service.

Tarp, Finn. 2010. „Aid, Growth and Development.“ In: *Foreign Aid for Development: Issues, Challenges, and the New Agenda*. Ed. George Mavrotas. Oxford: Oxford University Press, 20-56.

Tarrow, Sydney. 1999. *International Institutions and Contentious Politics: Does Internationalization Make Agents Freer – or Weaker?* Presented to the Panel on Coping with World Transitions, American Sociological Association Annual Meeting, Chicago Illinois, 6. 8.
(<http://www.nd.edu/~dmyers/cbsm/vol2/stasa99.PDF>).

Thorbecke, Erik. 2000. „The Evolution of the Development Doctrine and the Role of Foreign Aid, 1950-2000.“ In: *Foreign Aid and Development: Lessons Learnt and Directions for the Future*. Ed. Finn Tarp. London: Routledge, 17-47.

Treib, Oliver a Gerda Falkner. 2004: *The First EU Social Partner Agreement in Practice. Parental Leave in the 15 Member States*. Politikwissenschaftliche Reihe, č. 96. Wien: Institut für Höhere Studien, 1-21 (http://www.ihs.ac.at/publications/pol/pw_96.pdf).

Urban, Luděk. 2006. *Koordinace hospodářské politiky zemí EU*. Pražské sociálně vědní studie, Ekonomická rada EC-010. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

Ureta, Iciar de Chávarri. 2001. „The European Commission’s Institutional Framework for Development Policy.“ In: *Europe, Diplomacy and Development: New Issues in EU Relations with Developing Countries*. Ed. Carol Cosgrove-Sacks. New York: Palgrave, 52-66.

Vacek, Jiří; Skalický, Jiří; Vostrácký, Zdeněk a Jaroslav Potměšil. 1997. *Společnost, věda a technologie*. Plzeň: Západočeská univerzita.

Veltmeyer, Henry. 2009. „Civil Society and Development.“ In: *Introduction to International Development: Approaches, Actors and Issues*. Eds. Paul Haslam, Jessica Schafer a Pierre Beaudet. Ontario: Oxford University Press, 211-228.

Vencato, Maria Francesca. 2007. *The Development Policy of the CEECs: The EU Political Rationale between the Fight Against Poverty and the Near Abroad*. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven.

Veselý, Arnošt. 2007. „Veřejná politika.“ In: *Analýza a tvorba veřejných politik. Přístupy, metody a praxe*. Eds. Arnošt Veselý a Martin Nekola. Praha: Sociologické nakladatelství, 13-41.

Vítek, Bohumil. 2009. *Pluralita práva, právo v pluralitě*. Days of Law: the Conference Proceedings, Brno: Masaryk University.

Vittek, Martin a Simon Lightfoot. 2009. „The Europeanisation of Slovak Development Cooperation?“ *Contemporary European Studies* 5, č. 1, s. 20-36.

Vlach, Tomáš. 2004. *Chtěli jsme prosadit víc*. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 07.07. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069233183>).

Vlach, Tomáš a Jan Plešinger. 2004. *Komu pomáhat? Rozhodují dějiny*. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 21. 7. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069233198>).

Vlková, Ivana. 2009. „Efektivnost rozvojové pomoci jako prostředek pro zvýšení dopadu Official Development Assistance.“ *Acta Oeconomica Pragensia* 34, č. 3, 44-57.

Vodička, Milan. 2006. *Česká politika nezájmu aneb útěk z Afriky*. Infoservis společnosti Člověk v tísni, 4. 5. (<http://www.infoservis.net/art.php?id=1069233882>).

Vogel, Toby. 2009. *Member states failing to meet aid targets*. European Voice, 12. 11. (<http://www.europeanvoice.com/article/imported/member-states-failing-to-meet-aid-targets/66388.aspx>).

Vykoupilová, Hana. 2004. „Eurofederalistické organizace a jejich prosazování zájmů z hlediska analýzy politiky.“ *Středoevropské politické studie* 6, č. 4.

Wanlin, Aurore. 2007. *What future for EU development policy?* London: Centre for European Reform.

Willis, Katie. 2005. *Theories and Practices of Development*. Abingdon: Routledge.

Winthrop, Rebecca. 2010. „Learning from Humanitarian Aid.“ In: *Delivering Aid Differently: Lessons from the Field*. Eds. Wolfgang Fengler a Homi Kharas. Washington: The Brookings Institution, 241-270.

Xiarchogiannopoulou, Eleni. 2010. *Discursive Institutionalism and Pension Reform in Greece 1990-2002: Appraising Europeanization from the 'Bottom-up'*. Exeter University, September (<https://eric.exeter.ac.uk/repository/bitstream/handle/10036/3023/XiarchogiannopoulouE.pdf?sequence=2>).

Youngs, Richard. 2010. *The EU's Role in World Politics: A Retreat from Liberal Internationalism*. Abingdon: Routledge.

Zahn, Rebecca. 2011. *German and British Trade Unions: Problems and Opportunities after Enlargement*. Florence: European University Institute (http://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/16834/MWP_2011_04.pdf?sequence=1).

Zach, Melanie; Bonk, Claudia a Stefan Kerl. 2007. *Understanding EU Development Cooperation*. Vienna: Austrian EU-Platform of Development NGOs.

Zemanová, Štěpánka. 2007. „Výzkum europeizace – aktuální problémy a perspektivy.“ *Mezinárodní vztahy* 42, č. 4, 29-52.

Zemanová, Štěpánka. 2008. *Evropeizace zahraniční politiky v oblasti lidských práv*. Praha: Oeconomica.

Zrno, Matyáš. 2006. „České know-how pro Balkán a východní Evropu.“ *Zpravodaj o rozvojové spolupráci* 1, č. 3, 3.

SEZNAM ZKRATEK

3K	principy koordinace, komplementarity a koherence
AEFDI	Asociace evropských rozvojových finančních institucí
AKT	skupina afrických, karibských a tichomořských zemí
CEBRE	Česká podnikatelská reprezentace při EU
CIDA	Kanadská mezinárodní rozvojová agentura
CODEV	Pracovní skupina pro rozvojovou spolupráci
CONCORD	Evropské konfederace NNO pro humanitární pomoc a rozvoj
ČR	Česká republika
ČRA	Česká rozvojová agentura
DAC	Výbor pro rozvojovou pomoc
DCI	Nástroj pro rozvojovou spolupráci
EHS	Evropské hospodářské společenství
EIB	Evropská investiční banka
EIDHR	Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva
EK	Evropská komise
ENPI	Nástroj Evropského sousedství a partnerství
EP	Evropský parlament
EPAs	Dohody o ekonomickém partnerství
ERF	Evropský rozvojový fond
ES	Evropské společenství
EU	Evropská unie
FoRS	České fórum pro rozvojovou spolupráci
GAERC	Rada pro všeobecné záležitosti a vnější vztahy
GŘ	Generální ředitelství
GSP	Všeobecný systém preferencí
HDP	hrubý domácí produkt
HND	hrubý národní důchod
IPA	Nástroj pro předvstupní pomoc
ISPA	Nástroj předvstupních strukturálních politik
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MZV	Ministerstvo zahraničních věcí

NNO	nevládní neziskové organizace
OA	oficiální pomoc
ODA	oficiální rozvojová pomoc
ODACE	program Oficiální rozvojová pomoc ve střední Evropě
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
ORS	Odbor rozvojové spolupráce a humanitární pomoci
OSN	Organizace spojených národů
PHARE	program Pomoc Polsku a Maďarsku při přestavbě ekonomiky
PPZRS	Platforma podnikatelů pro zahraniční rozvojovou spolupráci
RS ÚMV	Rozvojové středisko Ústavu mezinárodních vztahů
SAPARD	Speciální akční program pro předvstupní pomoc v oblasti zemědělství a rozvoje venkova
SIGMA	program Podpora zdokonalení vládnutí a řízení
SSSR	Sovětský svaz (Svaz sovětských socialistických republik)
STABEX	Systém pro stabilizaci exportních výnosů
SVE	střední a východní Evropa
SYSMIN	Systém pro stabilizaci příjmů z exportu nerostných surovin a derivátů
TACIS	Technická pomoc Společenství nezávislých států
UNDP	Rozvojový program Organizace spojených národů
ZRS	zahraniční rozvojová spolupráce

ABSTRAKT

Evropeizace české zahraniční rozvojové spolupráce

Disertační práce se zabývá evropeizací české zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS). Systém ZRS prošel po roce 1995, kdy došlo k obnovení českých rozvojových aktivit, dynamickým vývojem a významnými proměnami, přičemž jednu z největších výzev pro něj představovala (a i nadále představuje) participace ČR na evropském integračním procesu. Vstupem do EU se ČR zapojila do systému poskytování ZRS EU a získala nárok na rovnoprávnou spoluúčasť na rozhodovacích procesech v unijních institucích zabývajících se touto oblastí. V rámci přístupového procesu musela rovněž převzít veškeré rozvojové *acquis communautaire*, což pro českou ZRS implikuje řadu práv i povinností. V důsledku toho členství v EU českou ZRS a její aktéry značně ovlivnilo a přineslo jim mnoho kvalitativních i kvantitativních změn.

Výzkumným cílem práce je otestovat následující hypotézu: „Přestože patří zahraniční rozvojová spolupráce do oblasti smíšené kompetence a pravomoci EU v ní nejsou exkluzivní, je v ČR tato oblast ve všech třech sférách politiky (*polity*, *policy* a *politics*) součástí empiricky dokumentovatelných evropeizačních procesů, a to nejen ve směru *top-down*, ale i ve směru *bottom-up*.“ Studie se řadí do druhé generace evropeizačního výzkumu a evropeizaci pojímá komplexně jako dynamický a dvousměrný proces interakce mezi domácím a evropským prostředím v intencích definice Kennetha Dysona a Klause H. Goetze.

Autorka vytváří vlastní konceptuální rámec, který dovoluje provést komparaci ZRS v čase, a provádí výzkum v šesti základních analytických dimenzích ZRS, jimiž jsou: 1) cíle ZRS, 2) principy ZRS, 3) institucionalizace a formulace ZRS, 4) sektorová a teritoriální orientace ZRS, 5) implementace ZRS a 6) finanční aspekty ZRS. V každé z těchto dimenzí je nejprve stručně analyzována původní domácí praxe před začátkem působení EU, následně je provedena detekce charakteru a intenzity evropeizačního faktoru a poté zkoumána nová domácí praxe od začátku působení EU po současnost. Analýza se zaměřuje nejen na státní, ale i na nestátní aktéry rozvojové konstituce (zejména nevládní neziskové organizace a podnikatelské subjekty), a soustředí se na kvalitativní i kvantitativní dimenze ZRS a její bilaterální i multilaterální komponent.

Europeanization of Czech Foreign Development Cooperation

This doctoral thesis deals with Europeanization of the Czech foreign development cooperation (FDC). Since the restoration of Czech development activities in 1995, the development cooperation system has gone through dynamic and significant changes, with one of the biggest challenges being the Czech Republic's participation in the European integration process. Upon the accession, the Czech Republic has joined the EU FDC system, thus gaining a right to full-fledged participation in decision-making processes of EU institutions engaged in this area. Moreover, in the framework of the accession process, the country also had to take on board the whole body of development *acquis communautaire* which implies a range of rights and obligations for its FDC. As a result, the EU membership has had a profound effect on Czech FDC and its actors, bringing them numerous qualitative and quantitative changes.

The research objective of this study is to test the following hypothesis: "Although the foreign development cooperation falls under shared competence, with the EU competences not being exclusive, in the case of the Czech Republic this area is a subject to empirically documentable Europeanization processes in all three spheres of polity, policy a politics, not only in the top-down direction, but also in the bottom-up perspective." Belonging to the second generation of Europeanization research, the thesis understands Europeanization in a complex way as a dynamic and two-way process of interactions between domestic and European environment in terms of Kenneth Dyson's and Klaus H. Goetze's definition of Europeanization.

The author creates her own conceptual framework that allows to compare FDC across time and conducts research in six fundamental analytical categories of FDC: 1) FDC objectives, 2) FDC principles, 3) FDC institutionalization and formulation, 4) FDC sectoral and territorial orientation, 5) FDC implementation and 6) financial aspects of FDC. In each dimension, the research proceeds as follows. Firstly, the original domestic practice before being exposed to the EU influence is briefly analysed. Secondly, character and intensity of the Europeanization factor is identified and finally, the new domestic practice since the beginning of the EU influence is examined. The author focuses not only on state actors, but also on non-state ones (especially non-governmental organisations and business actors), paying attention to both qualitative and quantitative aspects of FDC, as well as to its bilateral and multilateral components.

ANOTACE DISERTAČNÍ PRÁCE

Jméno a příjmení autora: Mgr. Monika Brusenbauch Meislová

Pracoviště: Katedra politologie a evropských studií, Filozofická fakulta Univerzity Palackého

Název práce: Evropeizace české zahraniční rozvojové spolupráce

Odborný školitel: Doc. Dan Marek, Ph.D., M.A.

Počet stran: 259

Počet titulů použité literatury: 576

Klíčová slova: Česká republika, Evropská unie, zahraniční rozvojová spolupráce, evropeizace, *policy analysis*

Krátký popis práce: Disertační práce se zabývá evropeizací české zahraniční rozvojové spolupráce (ZRS). Výzkum je prováděn v šesti základních analytických dimenzích ZRS, jimiž jsou: 1) cíle ZRS, 2) principy ZRS, 3) institucionalizace a formulace ZRS, 4) sektorová a teritoriální orientace ZRS, 5) implementace ZRS a 6) finanční aspekty ZRS. V každé z těchto dimenzí je nejprve stručně analyzována původní domácí praxe před začátkem působení EU, následně je provedena detekce charakteru a intenzity evropeizačního faktoru a poté zkoumána nová domácí praxe od začátku působení EU po současnost.